

P E R G E L F E R E N C

M A G Y A R C S I L L A G É S K O R A ,
1941 - 1944.

Dokumentumtanulmány a magyar szellemi ellenállás történetéből.

D O K T O R I D I S S Z E R T Á C I Ó

B U D A P E S T , 1 9 7 0 .

R 519/71

naplói szerint. 1944.	329.	Old.
Tartalom		
Dokumentumok, rendeletek, beszédek, cikkok az irodalmi élettel és a széle- mi ellendúlással kapcsolatban	354.	"
Előszó	355.	1. old.
I. rész: Könyvek bel-és külpolitikája 1941-1944.		
	9.	"
1. Európa magyarul beszélt	36	10. "
2. Könyvek füstje Európa felett	13.	"
3. Könyvek belpolitikája. I.	18.	"
4. Könyvek belpolitikája. II.	33.	"
5. Könyvek belpolitikája. III.	45.	"
6. Az írók belpolitikája.	62.	"
7. A könyvek külpolitikája - kultur- diplomácia.	75.	"
II. rész: Magyar Csillag, 1941-1944.		
	104.	"
1. Az időszakai sajtó problémája	105.	"
2. Sajtórendészet - cenzura	109.	"
3. Kortársak eszmecseréje a Magyar Csillagról, 1941-1944-1969.	117.	"
4. A korszak és a Magyar Csillag szerkesztői	127.	"
5. A Magyar Csillag 1941. okt. 1-től 1944. ápr. 15-ig.	142.	"
6. "...felvételi vizsga lett, hogy ki hogyan bírja az erős kritikát."	148.	"
7. Könyvek, kritikák a háború és a nácizmus ellen	151.	"
8. Igazságos, emberi társadalmat!	155.	"
9. Harc hallgatással	160.	"
Utószó féle	162.	"
Jegyzetek	166.	"
III. rész: Mellékletek.		
Könyvészeti bibliográfiák, rendeletek és más dokumentumok 1938-1945.	170.	"
A gyűjtemény összeállításának nehéz- ségéről...	171.	"
Megjelent fontosabb irodalmi művek az Országos Széchényi Könyvtár Növedék- naplói szerint. 1941.	173.	"
Megjelent fontosabb irodalmi művek az Országos Széchényi Könyvtár Növedék- naplói szerint. 1942,	237.	"
Megjelent fontosabb irodalmi művek az Országos Széchényi Könyvtár Növedék- naplói szerint. 1943.	273.	"
Megjelent fontosabb irodalmi művek az Országos Széchényi Könyvtár Növedék-		

naplói szerint. 1944.	329.	Old.
Dokumentumok, rendeletek, beszédek, cikkék az irodalmi élettel és a szelle- mi ellenállással kapcsolatban	354.	"
A magyar értelmiség kiáltványa	355.	"
Kállay Miklós miniszterelnök a lilla- füredi írótalálkozón 1942-ben.	359.	"
Kállay Miklós miniszterelnök a saj- tóról 1942-ben.	361.	"
Jónás A Ponyvairodalom ellen, ponyvalekto- rátus	361/a.	"
Miniszterelnöki rendelet a ponyva ellen.	362.	"
Szabó Zoltán: Könyvek közpolitikája	367.	"
Boldizsár Iván: Ellenállás az újságírás- ban.	375.	"
Pergel Ferenc publikációi a témával kapcsolatban	380.	"
Irodalom.	381.	"

A rángóörgő történelme Habits Mihállyal a Jónás könyvét
vajadtatta. Ezzel a magyar irodalom és a magyar szellem új ana-
kara kezdődött, amelyet írók, újságírók és más művészek végig-
jártak életükben, halálukban. Vállalták a sötét és a minivei
hatalmak engedték és vállalták azon túl is. Tudták Radnóti ana-
vaival szólva:

"Próféták a kultúra dűhe oly rekon, étek a népnek
a innivaló! Éljenek belőle ki élni akar...
Jöjj hirdetni valam, hogy már késeli az az óra,
már születőben az ország..." 2

A Magyar Csillag és kora 1941 október elsőjétől 1944 ápri-
lis 15-ig terjed. Történelmi eseményekkel körülhatárolva a kor-

ELŐSZÓ

"... vétkesek közt cinkos aki néma. / Atyja fiáért számot ad a testvér:"¹ - 1938-ban írta le Babits Mihály e sorokat. A Jónás imájában szintén ő írta egyebek között: "... bátran szólhassak s mint rossz gégéből telik / és ne fáradjak bele este-
lig / vagy míg az égi és ninivei hatalmak / engedik hogy beszéljek..." A már életében klasszikussá nőtt óriás gondolatait bibliotikus, súlyosveretű szavait a maga eszközeivel ismételte és zengte az akkor klasszikussá érő fiatal Radnóti Miklós az Eclogákban és költeményeiben is. Más írók is újrafogalmazták esszéiben, tanulmányban, regényben, cikkben, novellában: légy hive rendületlenül a hazádnak és az emberiségnek; légy hive halálig és azon túl is.

A ráncgörgő történelem Babits Mihállyal a Jónás könyvét vajdujtatta. Ezzel a magyar irodalom és a magyar szellem új szakasza kezdődött, amelyet írók, újságírók és más művészek végigjártak életükben, halálukban. Vállalták a szót amíg "a ninivei hatalmak" engedték és vállalták azon túl is. Tudták Radnóti szavaival szólva:

"Próféták s költők dühe oly rokon, étek a népnek
s innivaló! Élhetne belőle ki élni akar,...

Jőjj hirdetni velem, hogy már közeli az az óra,
már születőben az ország..."²

A Magyar Csillag és kora 1941 október elsejétől 1944 április 15-ig terjed. Történelmi eseményekkel körülhatárolva a kor-

szakot: a folyóirat indulásának évét hatalmas világ-földcsuszamlások gyúrták a történelembe; két éve már tartott a világháború. 1941-ben pedig Németország a Szovjetuniót is megtámadta. Magyarország kormánya a tízmilliónyi magyar nevében szintén hadat üzent a németek oldalán a Szovjetuniónak, hadiállapotba lépett az Egyesült Államokkal, a Brit birodalommal, - háboruzni kezdett körülbelül egymilliárd embert számláló népcsoportokkal.

Az 1944. március 19-e Magyarország német megszállását, és a Magyar Csillag és szerkesztője Ilyés Gyula valamint több száz lap és azok szerkesztőinek betiltását hozta.

Az irodalmi életben is földrengésszerű események zajlottak le: 1941. szeptember 4-én meghalt Babits Mihály; halálával a Nyugat névreszóló lapengedélye érvényét veszítette. A következő évben 1942-ben Móricz Zsigmond csillaga futott fel az égre, hogy ott nemzedéke nagyjaival: Adyval, Karinthyval, Kosztolányival, Juhász Gyulával, Tóth Árpáddal együtt ragyogja be az egyre sötétebbé váló magyar égboltot...

Az irodalmi és politikai sajtó helyzete látszólag egyszerű volt. 1940-től a teljes cenzura volt érvényben. Gyakorlatilag ez azt jelentette, hogy még az egyszerű névkártya sem hagyhatta el a nyomdát a cenzura engedélye nélkül. Igazságügyi, katonai és egyéb szakcenzorok ügyeltek a betűre. Az íróra, újságíróra, kiadóra pedig az 1938-ban német mintára létrehozott sajtókamara vigyázott a hirhedt fajvédő Kolosváry-Borcsa Mihály vezetésével. Rendkívüli háborús törvények, statárium, faji törvények, százezrek katonai behívása, munkaszolgálat, élelmiszer és ruhajegyrendszer, papirkorlátozás... devizakorlátozás, a külföldi könyvbehozatal és szerzői jog megvételeit illetően, a szövetséges hatalmak sajtójának kitiltása... az itthoni illegális kommunista sajtó irtása tüzzel-vassal - ezt jelentette a háború

Magyarországon.

Ezen évek kulturtörténetének bizonyos vonulatát így, elég egyszerűen lehetne vázolni; szinte problémamentesen. Illés László "Az antifasiszta irodalomról" című tanulmányában állapította meg: "A Nyugat nyomdokait követő Magyar Csillag Illyés Gyula vezetésével megpróbálja szekértáborba gyűjteni a demokratikus irodalom legjavát, megszólaltat népieseket, polgárokat sőt munkásírókat is és a fiatal szocialista lírikusokat. A fojtogató nehéz viszonyok között a Magyar Csillag erőfeszítései mégis egy visszafojtottabb hangvétellű rezignációba csendesednek, s kizárólag a magyar értékek átmentésében torkollanak."³

Ezek szerint a korszak modellje lenne egy jól szervezett központi-katonai hatalom szellem- és irodalomelnyomó szervezétének, amelyben a rendőr, az ügyész, a cenzor irányította a magyar irodalmat és sajtót, valamint a többi művészeti ágakat.

Ezzel szemben a korszakkal foglalkozó kutató elé tények és kérdések garmadája tornyosul. E tények és kérdések közül előljáróban csak néhányat vázolunk.

A háboru kitörésétől a német megszállásig Magyarország vásárolta Svájcban és Svédországban a legtöbb külföldi szerző kiadói jogát. Évi átlagban 50 000-nél több svájci frankot jelentett ez az összeg, amely egyben abszolútértékben is Magyarországot állította a kiadói jog vásárló nemzetek élére.⁴ Az 5 legnagyobb magyar kiadóvállalat - Athenaeum, Révai, Dante, Franklin, Officina - 1940-ben 103, 1941-ben 147, 1942-ben 216, 1943-ban 350, 1944 első három hónapjában kb. 90 külföldi szépirodalmi művet jelentetett meg. (Itt nem szerepeltetjük a kisebb kiadók pl. Cserépfalvy, Faust, Nyugat stb. kiadványait, ezek vázlatos tárgyalása a megfelelő fejezetben történik.)

Egyes nemzetek, illetve nyelvterületek részvételük a ki-

adott könyveket illetően 1941-1944 között a következőképpen alakult:

angol, amerikai, francia, orosz:	77 %
német	16 %

(A hiányzó 7 % olasz, finn, illetve a környező szláv népek irodalmából történt fordítás.)

Az orosz irodalom fordítása a háború alatt, illetve a háború kitörésétől növekedett. Míg 1940-ben szinte semmi nem jelent meg, addig 1942-ben az összfordítások 4 %-a, 1943-ban 8 %-a volt orosz - szovjet író műve. 1944-ben a részesedés meghaladta a 10 %-ot. (Ez az év első három hónapjában megjelent kiadványokra vonatkozik!) Solohov, Gorkij, Pudovkin, Fagyevjev stb. neve szerepel a lefordított szerzők között. Tarle Napoleonja pedig 1944 elején jelent meg.⁵

A német szerzők műveinek fordításánál csak jelzésként utalunk arra, hogy a magas százalékarányt a következő írók magyar nyelvű kiadása jelentette többek között: Freud, Heine, Goethe, Heinrich Mann, Thomas Mann, Schiller, Franz Werfel, Arnold Zweig, Stefan Zweig... Többségükben olyan német írókat jelentettek meg a magyar kiadók, akiknek műveit 1933-ban máglyán pusztította el a náci kultúrpolitika illetve az írókat magukat a hazájukból száműzte. Náci-birodalmi német szerzők művének magyar nyelvű kiadása a fordítások 1 %-át jelentette.

A kérdés: hogyan és miért tudta ezt a teljesítményt nyújtani a magyar irodalom és könyvkiadás? Hogyan és miért kaphattak a könyvkiadók devizát a Magyar Nemzeti Banktól angolszász, francia és szovjet szerzői jogok megvételére, ugyanakkor miért nem éltek azzal a lehetőséggel, hogy a szabadon beáramló birodalmi német irodalmat kiadják? Ezzel kapcsolatban további kérdés: hogyan kerítették módot arra, hogy a vasuti, a hajózási

és a repülőtéri vámhivatalokban az egyébként cenzura nélkül terjeszthető németnyelvű (birodalmi) tankönyveket és egyéb kiadványokat a vámtisztek nem vámkezelték, hanem hónapokig fektették? Hogyan volt lehetséges, hogy az így elfektetett szállítványokra hatalmas összegű fekbért szabtak ki, amelynek következménye volt, hogy a szállító vállalatok a küldeményeket visszairányították a feladónak Németországba? ⁶

A magyar irodalommal kapcsolatban itt szintén csak néhány tényt érintünk.:

Móricz Zsigmond 1941-42-ben írta és adta ki az Árvácskát és a Rózsa Sándort. 1942-ben Lillafüreden találkozott 54 élvonalbeli író a kormány vezetőivel. Mi történt itt? Nyilván olyasmiről, ami lehetővé tette a nevezetes 1943. évi Szárazói Konferenciát, amelynek anyagát a Magyar Élet Kiadó pár héten belül füzetben, az év végén pedig vászonkötésben megjelentette. A kötet jegyzőkönyvként rögzítette az ott elhangzottakat, és ha ma figyelmesen elolvassuk Erdei Ferenc vitaindító előadását, akkor sem mondhatunk mást a magyar történelem, a magyar társadalom viszonyairól, mint akkor ő; tudniillik éppen a dialektikus történelmi materializmus szellemében és módszerével tekintette át országunk történetét.

1941-ben - Marosán György és a sütőmunkás ifik kezdeményezésére és több író közreműködésével - mozgalom indult József Attila holttestének Budapesten történő eltemetéséért. A Főváros Tanácsa a Kerepesi temetőben külön sírhelyet adományozott, és hatalmas tömeg fegyelmezett részvételével helyezték nyugalomra a kommunizmusért harcoló proletár költőt.

1942-ben zajlott le a magyar értelmiség nevezetes béketüntetése március 15-én a Történelmi Emlékbizottság rendezésében. A tüntetők ellen ugyan a szokásos módszerekkel lépett fel

a rendőrség (vizfecskeendő, kardlapozás), és 600 embert előállítottak, de bírósági eljárás egyik ellen sem indult, sőt senkit sem internáltak.⁷

A háboru éveiben 300 körül volt a könyvkiadó vállalatok száma és 1200-nál több nyomda működött Magyarországon. A megjelenő periodikák száma meghaladta az 1500-at. Ezek többsége - mint később a német megszállás utáni lapbetiltások bizonyították - baloldali, de legalább radikális polgári irányú lap volt. A művészeti folyóiratok illetve hetilapok száma 150 körül volt.

Ezekben az években indult önálló kötettel vagy közös antológiával a munkás írók csoportja (Földesák János, Benjámín László, Vészi Endre stb.) Radnóti Miklós ekkor nőtt József Attila utódává; ezt az akkor megjelent verseivel bizonyította; valamennyi műve megjelent nyomtatásban, kivéve azokat, amelyeket noteszában találtak exhumálásakor.

Még idekiváncozik a Népszava 1941. évi népfrontszámának említése, amelynek összeállítói, illetve írói között a rendőrség Fekete Könyve és Vörös Könyve sokukat tartott nyilván mint közveszélyes kommunistát (pl. Kállai Gyula, Szakasits Árpád, stb.) Lehetett bármilyen taktikázás a szerkesztők részéről, egy ilyen lapszám összeállítása nem kerülhette el - és nem is kerülte el! - a cenzor figyelmét. Akkor pedig hogyan történhetett meg mindez? Egyáltalán miért és hogyan jelenhetett meg a Népszava, amely nyíltan marxistának vallotta magát és a szocializmust hirdette? Miért és hogyan jelenhetett meg a Magyar Nemzet, és a többi baloldali lap?

Választ keresünk arra a kérdésre is, hogy miért kaphatott engedélyt új lap indítására Illyés Gyula? Hogyan volt lehetséges, hogy éppen ezekben a súlyos években indulhatott több új baloldali orgánum: a pécsi Sorsunk Várkonyi Nándor szerkeszté-

sében, a Szabad Szó Szabó Pál szerkesztésében, a Híd, és a Magyar Nemzet stb.?

Az eddig érintett kérdések és tények részletesebb vizsgálatát tűztük célul, amely ténylegesen a Magyar Csillag korát jelenti. A cenzurán, a sajtótörvényeken, a könyvkiadáson és az irodalmi közéleten túl érintjük a korszak szintén jelentős problémáját a zsidókérdést, amely próbaköve volt a magyar író humanizmusának, az ember egyenlőségéről vallott hitének.

Megjegyezzük, hogy az 1941-es évet nem tekintjük hermetikusan lezárt illetve kezdődő korszakhatárnak. ~~Am~~ Csak a Magyar Csillag indulása kapcsán emeljük ki. Tényleges, élő irodalmi folyamatról lévén szó, az általános vizsgálódást 1938-ig terjesztjük ki; ebben az évben jelent meg az új sajtótörvény, az ugynevezett első fajvédelmi törvény, ekkor alakult meg a sajtókamara, ekkor vizsgálták felül a lapokat, és tiltottak be 400-at a baloldaliak közül. Mindezek hatására és az 1939-ben kitört világháború következményeként rendeződött át a magyar szellemi élet. Ezt az átrendeződést követjük nyomon a könyvkiadásban, az irodalmi megmozdulásokban, csoportosulásokban.

E problémákat a dolgozat első részében tárgyaljuk.

Munkánk második részét szenteljük a Magyar Csillagnak. Ezzel kapcsolatban néhány sajtóelméleti, és sajtójogi kérdést is megvizsgálunk. Például olyan kérdésekre keresünk választ, hogy mi az irodalmi sajtó feladata és hogyan viszonylik a napisajtóhoz illetve a könyvkiadáshoz. És természetesen arra is válaszolunk, hogy hogyan lehetett a Magyar Csillag szinte az egész magyar irodalom fóruma, és a megjelent 49 szám egységesen szinte a magyar irodalom. ^{Egy} ~~Wanda~~ - az irodalomtörténetből kimaradt - jelentős írói portrét is felvillantunk: Örley István^t. ~~Wanda~~

A második rész utolsó fejezetében a német megszállás után bekövetkezett lapbetiltásokkal, a könyvzuzással illetve az írók üldözésével foglalkozunk részletesebben.

A Mellékletekben olyan dokumentumokat gyűjtöttünk össze, amelyek ismerete nélkül a korszak árnyaltabb megítélése lehetetlen. Jelentősebbek ezek közül: az Országos Széchényi Könyvtár Növedéknaplói alapján összeállított bibliográfia az 1941-1944 között megjelent szépirodalmi, irodalomtörténeti illetve fontosabb művészeti kiadványokról. (Ezek, tekintettel a kiadók nagy számára és a központi nyilvántartás hiányára, sehol másol nem találhatók meg.) A korszakról szóló néhány jelentős cikket, tanulmányt, dokumentumot szintén a Mellékletben közlünk mint eddig ismeretlen vagy elsüllyedt, de szintén nélkülözhetetlen tényt.

I. RÉSZ

KÖNYVEK BEL- ÉS KÜLPOLITIKÁJA

1941-1944.

1. Európa magyarul beszélt.

"Az igazságot akkor is ki kell mondani, ha javunkra szolgál." - ezzel a mondattal kezdi egyik cikkét Szabó Zoltán 1945-ben az Uj Magyarország hasábjain.¹ A cikk további folytatása: "Volt a magyar életnek nem egy, s nem is egy igen fontos szektora, amely éppen a háború alatt a régi Európa értékeit szedte össze annak a jövőnek, amely Németország leverése után kezdődött el... Volt egy-két év, s éppen a legvérszebb és legsúlyosabb háborus évek, amikor Európa magyarul beszélt... Amikor az egész magyar szellemi élet szinte ijesztő buzgalommal és ütemben dolgozott azon, hogy az európai szellem integritása Magyarországon magyarul megmaradjon." Mindez akkor történt, amikor "A szövetséges népek közvéleménye úgy tudta már akkor, hogy Magyarország egészében a goebbelsi propaganda gőzében fuldokol."²

A Szabó Zoltán idézte korszak a második világháború korszaka. S hogy elkeseredése indokolt volt, akkor, 1945-ben a felszabadulás után, nemcsak azért, mert külföld azt tudta a magyar szellemi életről, hogy teljesen fasizálódott, hanem az itthoni hangulat is egyre jobban azok ellen fordult, akik a kritikus években szóval tettel, hallgatással, de helytálltak itthon. Kétségtelen, hogy az országban működő hírzárlat és helytelen tájékoztatás hozzájárult ahhoz, hogy külföld és a külföldön élő magyarság azonosítsa a háborús Magyarországot a háborús Németországgal, ez mégsem jelenti azt, hogy ne kutassuk az igazságot és ne tárjuk fel azokat a tényeket, amelyek éppen ennek ellenkezőjét bizonyítják, és amelyek lehetőséget adnak arra, hogy mind a szellemi életben, mind a nevelésben megszüntessük

az ugynevezett "lesütött szemű, szégyenkező hazafiságot"³, amely a korszakról szóló történeti munkák alaphangja.

Anélkül, hogy az 1945 utáni személyi vitákba részletesen belemennénk, egy másik dokumentummal kívánjuk érzékelteni és bizonyítani, hogy Szabó Zoltán és a hozzá hasonló írásai a háboru éveiről nagyonis indokoltak voltak. Tegyük hozzá azonnal: többé-kevésbé indokoltak ma is.

A következő írás a Demokráciáért című lapban 1945 végén jelent meg:

"Fodor József, a harcos költő feltűnéstkelő vezércikket írt az elmúlt napokban. Perbeszállt egy külföldről visszatért társával, aki azt a kijelentést tette, hogy "a magyar írók nem érdemlik meg, hogy a közönség velük törődjék." E furcsa megállapításra a következőket válaszolja Fodor József: "Az elhangzottakból azt lehetne következtetni, hogy csak azok az írók esnek anatómia alá, akik itt maradtak és nem tartóztatták le idejében Gömböst, Szálasi és társait. Nem fegyverezték le a csendőrséget egy-egy regényfejezet megírása közben. Mert - ők odakint harcoltak, lefogták Lavalt, Quislinget. Nem mondom, bátorságuk jeleit megmutatták künn is. Például el tudom képzelni, hogy valamelyik kartársunk New Yorkban a Szálasi-kormány idején bátran hitvallást tett a demokrácia mellett".

A cikk nemcsak írói, hanem széles társadalmi körökben is nagy feltűnést keltett és újra felvetette a már többször megvitatott problémát: mi volt a helyesebb, mi volt a célravezetőbb: elmenni és kívülről, biztonságos helyről harcolni Magyarországra érdekében, vagy pedig itt maradni, vállalni a kockázatot, amely nemcsak egzisztenciára, hanem életre is ment és úgy küzdeni, ahogy lehetett a Magyarországot megszállt téboly ellen. Nem becsüljük le azokat, akik külföldön dolgoztak, elég rámutatni csupán a londoni és moszkvai rádió adásaira, amelyek nehéz napokban szinte a lelket tartották az emberek sokaságában, de nem tartjuk helyesnek azok lebecsülését sem, akik itt maradtak és sokszor csak - a sorok közt harcoltak. De - harcoltak. Egyszer majd feltárul ennek a belső harcnak sok ismeretlen részlete, kiderül majd, mit jelen-

tett előbb csak a német befolyás, majd a német és nyilas uralom alatt levő Magyarországon írónak, újságírónak lenni.

Remélhetőleg meglesz ennek a kornak részletes feldolgozása; most csak egy kis epizódot idézünk fel. Amikor Dániában a német megszállók elhatározták a zsidótörvények bevezetését, Keresztély, dán király úgy tüntetett a németek terve ellen, hogy kíséretével aznap megjelent a kopenhágai zsinagógában. Egy magyar napilap tipográfiai ravaszkodással közölte a hirt, amely elszűrkitett formájában keresztülcsuszott a cenzurán. A közönség mégis észrevette, erről beszéltek, de észrevette a - szegedi (!) kémelhárító is, amely sürgősen átírt a vezérkarhoz és a lap felelősségrevonását követelte. Ez csak egy kis példa a sok közül, de meggyőződésünk, hogy nagyon sok ilyen példát lehetne hozni azokról, akik vállalták az elnyomatás alatti munkát is és sokszor cenzura kijátszásával, valóban csak a sorok között -, de a sorok között is! - kiálltak a gátra."⁴

A cikkhez csak annyit fűzhetünk, hogy ma az említett tényeket egy történelmi kor takarja. Feltárásaik sokkal több munkát jelent ma, mint husz-huszonöt évvel ezelőtt. Miért kerültek előtérbe ezek a ferde nézetek, most nem kutatjuk, de előlegezve a két dokumentum által bizonyított tényekben való bizonyosságunkat, tekintsünk Európa térképére 1941-ben. Németország az ur a Dontól Marseille-ig. A Nyugat-Európa-i polgári demokráciák teljesen megszűntek, a környező országok (Csehszlovákia, Jugoszlávia, Lengyelország, Ausztria) szintén német mintára szervezett és német fennhatóság alatt működő kormányzat szerint éltek. A semleges országokat kivéve Magyarország volt az egyetlen olyan európai állam, amely megőrizte a polgári demokrácia korcs, de mégis létező formáját. Ez az államforma a fehérterrort követő Bethlen-féle konszolidáció idején alakult ki, és kisebb módosításokkal tartott 1944. március 19.-ig, Magyarország német megszállásáig. Tehát nem azt kívánjuk bizonyítani, hogy a Horthy

által vezetett ország valami különlegesen haladó, demokratikus államformává változott volna a háboru alatt, hanem arra kívánjuk felhívni a figyelmet, hogy Magyarországon kívül szerte Európában a náci-fasiszta rendszer lett urrá, tehát reakciósabb kormányok uralkodtak közvetlen német katonai irányítással, mint Magyarországon. Nem kívánunk tovább a történészekre tartozó kérdésekkel foglalkozni, inkább saját területünk, a könyvészet és a kulturtörténet bizonyos vonulatát tekintjük át európai viszonylatban és ezzel vetjük össze a hazai kulturális élet ekkori tényeit. Véleményünk szerint így lesz akusztikája mondandónknak és így tudjuk eldönteni: valóban megtörtént-e, hogy Európa szelleme Magyarország fölé szállt ezekben az években?

2. Könyvek füstje Európa felett

A vandaloknak ferde bölcsesége
 Ismét divatba jő s csudáltatik;
 Ezek, hogy a nagy Rómát dőlni látták,
 Vesztének abban lelték fő okát:
 Hogy ottan írni és olvasni szoktak;
 S ez okra nézve ők a könyveket
 Elégeték, mint ördögségeket:
 S hogy most kiforrt a Párizs régi mérgét,
 Mi szülte azt más, mint könyvek, tudósok?
 Égetni kell hát minden könyveket,
 Égetni mindazt, aki gondol és lát!

/Berzsenyi Dániel: Vandal bölcsesség/
 1813-1815 között

Az európai államok fasizálódása mindenütt a szellemi élet fasizálódását vonta maga után. A krematóriumok füstjét a könyvek füstje, a szellemtől való félelem lángjai előzték meg. 1922. Olaszországban lobognak fel a könyvmáglyák. A fasiszták elégetik mind-

azoknak a műveit, akik szembenálltak Mussolinivel. Ezt követően üldözték, betiltották magukat az írókat is, akik nem voltak hajlandók kollaborálni a fasizmussal.

Európa ezekkel a tűzjelekkel jutott el a kritikus 1933-as évhez. Ekkor Németországban a náciik szerezték meg a hatalmat, Josef Goebbels az általa szervezett Népfelvilágosító propaganda minisztérium vezetője, a náci birodalmi kulturkamara elnöke Naplóm című könyvében leírja e hatalomátvétel előtti napokat és az uralomrajutásukat. Részletezi a feladatokat is. Egyebek között ezeket írja:

"A hivatalban egész sor személyi változást hajtok végre, főleg a rádiót illetően. A sajtóosztály is újra cselekvőképese... A sajtó most már teljes egyöntetűséggel dolgozik... Szellemi hóditóhadjárat előtt állunk, amelyet a világban épp úgy meg kell valósítanunk, mint ahogy Németországban keresztülvittük..."⁵

Mivel kezdték a szellem hóditóhadjáratát? Mint a világtörténelemben annyiszor, a könyvek elégetésével. 1933 májusában Berlinben lobogtak fel először a könyvmáglyák. "Az Ut" című baloldali folyóirat tudósításában a következőket olvashatjuk erről:

"Május 10-én a berlini opera és a berlini egyetem között fekvő tér különös látványosság színtere volt. SA egyenruhás, kezükben fáklyát tartó diákok hatalmas máglyát állottak körül, amely a gyujtogatás tudományának minden szabálya szerint készült - könyvekből. Teherautók egyre újabb és újabb kosarakat hoztak telve irodalommal... Dörögtek a rezesbandák, amikor a lángok belekaptak a könyvrakásba, Németország felszabadulásának örömére, himnusz szállt az ég felé... Azon, hogy Marx, Lenin, Sztálin munkáit elégetik, igazán nincs mit csodálkoznunk... Ámde a fasiszta fiatalok nem elégszenek meg ezzel... Zweig, Mann, Döblin... ugyanúgy tűzre kerülnek, mint Remarque, Gläser és mások. A könyvekből emelt máglya a berlini egyetem előtt nemcsak ama egyetemi bajtársak bolondos garázdálkodása, akik a könyveket sohasem szerették... A máglya

a berlini egyetem előtt több. Ez a tűz az egész világnak megmutatja a határt, ameddig az emberiség elért..."⁶

Szélpál Árpád a Munkás Kórus 1933. évi májusi számában szintén a németországi könyvégetésekkel foglalkozik "A horogkeresztes máglya" című cikkében:

"A szabadságot halálra ítélték, az emberi jogokat lábbal tiporják, a tudást semmibe veszik és rohamkéssel karcolják bele véres jeleiket az igazság testébe.

A sötétségnek legnagyobb ellensége a világosság, a butaságnak a tudás, a gonoszságnak az erény, a pizsoknak a tisztaság, a szurornak a betű. Csak természetes, hogy a náci sötét gonoszságukban és a szuronyokkal támogatott butaságukban meg akarják semmisíteni a betűt, a világosságot.

Az emberi szellem ragyogó termékeit, a haladás és a tudás kincseit horogkeresztes máglyára rakják és a világosságot sugárzó fényességüket a náci szellem sötét füstjével akarják elpusztítani.

Schalom Asch, Henry Barbusse, Bert Brecht, Ilja Ehrenburg, Jaroslav Hasek, Walter Hasenclever, Arthur Holitscher, Egon Ervin Kisch, Heinrich Mann, Erich Maria Remarque, Ludwig Renn, Arthur Schnitzler, Upton Sinclair, Ernest Toller, Arnold Zweig, Stefan Zweig szerepelnek többek között a máglyahalálra ítélt német könyvek íróinak névsorán, August Bebel, Eduard Bernstein, Lassalle és Liebknecht művei mellett... Pokoli látvány ez az égő máglya. Pokoli mint az a tánc, amelyet a náci horodák a máglyakörül és az elkábult német proletáriátus mellén járnak."⁷

A magyar sajtóban azonban nemcsak a felháborodás hangjai szóltak. A Magyar Kultúra című klerikális, a jezsuiták szellemi irányítása alatt álló, irodalmi, művészeti folyóirat emígyen reagált a németországi eseményekre:

"Berlinben máglyákat raktak bizonyos könyvekből, s egy májusi éjszakán táncok, dalok, hazafias szónoklatok, és rekedt diákvöltések közepette elégették azokat. Erre egy bizonyos külföldi sajtó, mely érzi magáról, hogy szintén máglyára, vagy akasztófára való, lármát csap és krokodilkönnyekeket sir, háborog, mint egy megrendült tüzhányó, s őrjöngve

lázit a tettesek és azok népe ellen... Kár a nagy mifelháborodásért. Akár tetszik, akár nem tetszik a máglya, mást mint szimbólikus cselekedetet nem láthatunk benne. Magukért a pusztta könyvekért nem kár... Egyik másiknak megtiszteltetés volt a máglya. A szerzők nagyrészéért szintén nem kár."⁸

Más jobboldali lapok is viasszasírták a proletárdiktatúrát leverő különítmények könyvégetéseit:

A Pesti Ujság 1934-ben vezércikkben dicsőítette a német eljárást és a következőket írta:

"Könyvégetést követelünk. Ha más országokban szabad volt szellőztetni, elégetni a szemetet, akkor szabadjon itt is, ahol a könyvek és ujságok tömegén keresztül fegyverkeznek a magyarság ellen. Pusztuljanak akik belülről gyengitenek, akik könyvkiadó vállalatokon keresztül rombolják a magyar öntudatot."⁹

A magyarországi jobboldal viszonylagos gyengeségét mutatja, hogy a követeléseikre nem könyvégetés volt a válasz, hanem a magyar irodalom és művészet újabb nagy fellendülése következett. Nem így Németországban és Európa más országaiban.

Berlin után a többi német városban is kigyulladtak a könyvtüzek. Ezt követően szervezett tervszerű pusztítás következett. A náci irodalmi kamara feketelistára tette a nemkívánatos könyveket. Minden könyvnek, amely ezen a listán szerepelt, pusztulnia kellett a könyvkereskedésekből, raktárakból, könyvtárakból, magánlakásokból egyaránt. Az élő szerzőknek menekülniök kellett az országból.

A Goebbels idézetben megjelölt program: a világ kulturájának átszervezése következett. Németország után Ausztriában semmisítették meg a nemkívánatos könyveket és üzték el hazájukból a nációkkal szembenálló írókat. Aztán Csehszlovákia került sorra, ezt követte Lengyelország kulturájának átszervezése. Lengyelország lerohanása után rövid időn belül háromezer lengyel-

nyelvű könyv indexre helyezésével kezdődött a lengyel kultúra elleni roham. Később indexre helyezték az angolból, németből, franciából fordított könyveket is. Aztán bevonták valamennyi lengyel történelmi, földrajzi és irodalmi tankönyvet. Amikor ezzel elkészültek, elpusztították a könyvtárakat is. Lengyelországban a könyvtárak 70 %-a semmisült meg. Varsóban 12 nagy könyvtárat tettek tönkre a németek. Ezeknek a legértékesebb darabjai azonban nem Lengyelországban pusztultak el. A németek 1939 novemberében összegyűjtötték a kincseket érő lengyel könyveket (köztük a szejm híres külföldi parlamenti naplógyűjteményét és nemzetközi jogi könyveit) és különvonaton Németországba vitték. Körülbelül 50 000 kötet könyv és 3300 folyóirat számtalan évfolyama került így Berlinbe. (A berlini csatában ezek nagyrésze elpusztult.) A varsói nagy zsinagóga híres héber könyvtára Bécsbe került, s ott nyoma veszett. Rosenberg kapta meg a leghíresebb kottagyűjteményt és egyik barátnőjének ajándékozta. Ugyancsak hozzá került a párizsi lengyel könyvtár anyaga is.

Kelet-Európa lerohanása után a náci Nyugat-Európát hódították meg és folytatták a kultúra átszervezését. Luxemburgban kirabolták a nagyhercegi palota könyvtárát, tilos volt a francia beszéd, és betiltották a francia nyelvű tankönyveket is.

Hollandiában is a tankönyvek jutottak először a megsemmisítés sorsára.

Belgrádban szintén kirabolták a könyvtárakat. Az angol könyvtárak viszont a bombázásoktól szenvedtek rengeteg kárt. A British Museum könyvtárában egyetlen éjszakán 150 000 kötet könyv égett el.

A Szovjetunióban a németek által megszállt területen 4000 könyvtárat romboltak le és ezek 17 milliós kötetnyi állományát

elpusztították.¹⁰

Az 1914-es háboruban a németek felgyújtották a louvaini egyetemet. Leégett a könyvtár is. Amikor újjáépítették a könyvtárat és felszerelték, akkor minden kötetbe egyforma ex libris került: a könyvjel rajza azt ábrázolta, hogy egy német katona fáklyával felgyújtja az egyetemet. Félelmetes valóság lett ebből a szimbólumból a második világháború előtti és alatti években. Hogy mindezt miért tették, arra Babits Mihály szavai adnak magyarázatot:

"Az idei magyar könyvnapot kevéssel előzte meg az európai könyv tragikus napja: a berlini könyvégetés... A könyvégetők a végső következtetést levonták: a könyv hatalom... A barbár lélek hatalmat lát a betűben és elégeti..."¹¹

3. Könyvek belpolitikája, I.

Kállai Gyula erről az időszakról, az 1941-42-es években lezajlott háboruellenes antifasiszta megmozdulásokról írta a következőket:

"... 1942. március 15-e kiindulópontja lehetett volna a magyar nép bátor, fegyveres szabadságharcának... Sajnos nem így történt..."¹²

Március 15-én zajlott le a Történelmi Emlékbizottság által szervezett értelmiségi tüntetés. Értelmiségit mondtunk, mert sem a munkásság, sem a parasztság nem vehetett részt ebben a megmozdulásban jelentős létszámmal. Az okokat nem kutatjuk, csak tényként említjük meg, hogy ezekben az években a katonai behívások és a frontra küldések elsősorban azokat az embereket érintették - a munkások és a parasztok között -, akik valamilyen formában összeütközésbe kerültek a politikai rendőrséggel. Ezeken kívül

a háborús gazdasági konjunktura jelentős kereseti lehetőséget biztosított a munkásoknak és inkább munkaerőhiány volt. Semmi nem mutatott arra, hogy a magyar munkásosztály alkalmas lett volna bármilyen jelentős forradalmi megmozdulásra, fegyveres szabadságharcra. Ehhez még figyelembe kell venni azt is, hogy a magyar kommunista párt egy időre szinte teljesen felfüggesztette működését, sorait dezorganizálta sok letartóztatás a Horthy-rendőrség részéről, a Szovjetunióban történt törvénysértések következtében letartóztatott, börtönbe zárt, illetve megölt tapasztalt kommunista vezetők kivonása a harcból.

Kállai Gyula, aki politikusként, újságíróként vett részt a függetlenségi mozgalomban, világosan fogalmazott. Megállapítását más vonatkozásban fejtette ki Déry Tibor ^{Itélet nincs} ~~"Kommunizmus és"~~ ~~tanulmány~~ című munkájában:

"Egy ország megmentésén fáradoztunk, mely talán nem is akarta, hogy megmentsek. Ez a politikus számára akadály, de nem tilalomfa, a forradalmár számára nehézség, de nem legyőzhetetlen. Az író azonban, még ha forradalmár is, meginog, s konfliktusba kerül önmagával, ha a valóság szembe fordul látomásaival..."¹³

Minden reménytelenség ellenére a magyar értelmiség többsége részt vállalt abban a tevékenységben, amely az ország függetlenségét és a nép nyomorának enyhítését szolgálta. Ebben a munkában az írók jártak az élen. A 30-as években a falukutatókkal, illetve a népi irodalom megteremtésével vallottak erről, műveket hoztak létre, olyanokat, amelyek ma is hatnak művészi erejükkel.

A háborús évek ellenállásának gyökereit egészen pontosan kitapinthatjuk az 1938-as évben történt néhány esemény kapcsán.

1938 az az év, amelyben a kormány – engedve az Európát egyre inkább hatalmába kerítő náciizmus szellemének – több olyan

törvényt fogadtatott el az országgyűléssel, amely később súlyos következményekkel járt. A mi vonatkozásunkban csak néhány ilyen törvényt említünk meg: ekkor született az első fajvédelmi törvény, amely a zsidó származású állampolgárokat megkülönböztette, hátrányos helyzetbe hozta, mind a művészet, mind a gazdasági élet területén. Ebben az évben fogadta el az országgyűlés az új magyar sajtótörvényt, amelynek következtében az egész szellemi élet átrendeződött; egyes területeken határozott jobbratolódás következett be, azonban amikor a frontok tisztázódtak, az értelmiség, a művészet minden ágában átszerveződött az emberi jogokért folyó harc.

Az első zsidótörvény elfogadása előtt "A magyar értelmiség kiáltványa" címmel írók, tudósok, művészek felhívást közöltek a Népszavában. Ezt a felhívást röplapon is terjesztették. 60 közéleti személy - politikus, tudós, zenész, képzőművész, író - neve szerepel a felhívás alatt. (De szerepelhetett volna 600 vagy 6000, s még 60 000 sem nagy szám, ha arra gondolunk, hogy az aláírókkal hány becsületes magyar értelmiségi foglalkozásu értett egyet.) A kiáltvány aláírói között találjuk többek között: Bartók Bélát, Bernáth Aurélt, Csók Istvánt, Kodály Zoltánt, Kmetty Jánost, Mórícz Zsigmondot, Remenyik Zsigmondot, Schöpflin Aladárt, Somlay Arturt, Supka Gézát, Szimonidesz Lajost, Tersánszky J.Jenőt, Vikár Bélát, Zilahy Lajost, Szakasits Árpádot...

Az aláírók egyebek között a következőket írták a kiáltványban:

"Mi, magyar írók, művészek és a tudomány munkásai, különféle világnézetek és pártállások szószólói, különféle társadalmi rétegek szülöttei és tagjai, akik a legkülönbözőbb hivatásokban és munkakörökben dolgozunk, akik valamennyien az évezredek magyar művelődés megtartásának és gyarapításának rendeltetését vettük örökbe, mi, akik valamennyien ke-

resztény családok leszármazottai vagyunk, az emberi becsületérzés és igaz kereszténység, a józanság és hazafiság magától értetődő egységével és szilárdságával emeljük fel szavunkat az állampolgári jogegyenlőség elvéért... Ez a javaslat még a zsidóságot sem alázza meg, mint amennyire megsérti a keresztény középosztály fiait... Minket... az ország európai hiteléhez és nemzeti függetlenségünkhöz való ragaszkodás késztet arra, hogy soha ne tágítsunk az állampolgári jogegyenlőség elvétől... Szabad-e kiközösíteni a magyarságból 400 000 polgártársunkat? Elfeleltük volna, hogy ezek a polgártársak a kulturtörténelem megdönthetetlen tanúsága szerint nemcsak egyszerűen résztvevői, de támaszai és építői is voltak a magyar kulturának? ... Gondolja meg minden kortárs, mekkora felelősség terheli, ha a lelkiismereti tiltakozás ellenére is megszületik egy törvény, amelyre valamikor minden magyarnak szégyenkezve kell gondolnia."14

A magyar szellemi életben - különösen az irodalomban - nagyon igazak lettek Illyés Gyula szavai:

"Nincs minden irodalomnak irodalmon tuli feladata. A mienknek van, mindig is volt."15

Minden terület közül az irodalom látszott a legalkalmasabbnak arra, hogy a faji megkülönböztetés ellen szóval és tettel is fellépjenek. Nem holmi elvont humanizmus nevében tették ezt a magyar írók, hanem már az új kor feladatainak megfelelően a harcos humanizmus jegyében álltak ki egymásért, az emberért. Kiálltak a törvények ellenére. Minden területen keresték és megtalálták a módot arra, hogy a zsidó törvényekben megszabott kvótákat ne tartsák be. Tudniillik már az első - az 1938-as XV. t.c. - meghatározta, hogy sem a kiadók élén, sem a szerkesztőségek élén nem állhat olyan magyar állampolgár, aki a náci mintára létrehozott fajelmélet szerint nem minősül magyarnak. Ugyanakkor a törvény előírta, hogy a nem felekezeti lapoknál, kiadóknál a munkatársak száma nem érheti el a 20 %-ot

a fenti kategóriába tartozó embereket illetően. Ez vonatkozott a lapok terjedelmére illetve a szerzők számarányára is. A könyvkiadóknál hasonló volt a helyzet. Az önálló kiadványok és fordítások tekintetében is, sőt a könyvelt honoráriumok sem haladhatták meg a 20 %-ot. A sajtókamarát létrehozó intézkedésben pedig kikötötték, hogy a 4 szakosztályban nem szerepelhet összesen 6 %-nál több zsidó író, újságíró, kiadó. A későbbi törvények különböző szigorításokat hoztak. És ezek ellen kellett átszervezni úgy a szellemi életet, hogy minden értékes irodalmi mű, publicisztikai alkotás napvilágot lásson, és a nemzet szellemi kincsévé váljék.

Megtették-e ezt az irodalommal foglalkozók, és ha igen, hogyan?

Már említettük, hogy a gyökereket keresve az egyik oldalon - a legmagasabb művészi szinten - Babits Mihály fejezte ki ezt, a másik terület, mint az idézett dokumentum bizonyítja, a különböző publicisztikai művekben és röpiratszerű kiáltványokban található meg. A harmadik terület a könyvkiadás volt. Antológiák és egyéb évkönyvszerű kiadványok a szerzői között a szerkesztők nem tartották be a kiszabott százalékarányt, hanem vállalva az esetleges büntetőjogi következményeket a tényleges tehetség és művészet értéke szerint - sőt bizonyos ellenállási gesztusként néha még a kevésbé értékes műveket is beválogatták a szerzőjük miatt - tükrözték az irodalmi életet.

Példaként had idézzük fel a Babits Mihály halálát követő emlékkönyv összeállítását. A kötetet Illyés Gyula szerkesztette azzal a céllal, hogy méltó emléket állítson valamennyiük példaképének. A Nyugatban már nem tiszteleghetett a magyar irodalom az elhunyt óriás előtt, mert az 1938. XVIII. t.c. kiegészítéseként Imrédy Béla miniszterelnök 1938. december 21-i ren-

delete értelmében a lapengedély hatályát veszti akkor is, ha az, aki a névreszóló lapengedélyt kapta, meghalt.

Az emlékkönyvet 1941-ben szerkesztették és adták ki. A Magyarország című nyilas, náci-lap a következőképen reagált erre a tetre:

"... a Nyugat Kiadó és Irodalmi R.T. által kiadott több mint háromszáz oldalas Babits Emlékkönyv hetvenkét írója közül negyvenkettőnek van benső családi kapcsolata a zsidósággal. Huesonhét zsidó, öt félzsidó, tíznek pedig zsidó felesége van. A szerzők közül tizenöt a Zsidó Lexikonban is megtalálható. A legfontosabb feladat... sürgősen kizárni, maradék nélkül a zsidó és zsidó kapcsolatokkal rendelkező írókat a magyar irodalomból."¹⁶

A Magyar Élet című jobboldali irányítás alatt álló, népi írókat is megszólaltató folyóirat így summázta véleményét:

"A teljes magyar irodalom helyett a Nyugat teljes gárdája van jelen itt avas levegőjével."¹⁷

A közölt százalékarány nem volt pontos, de tény, hogy Illyés Gyula nem méregette az emberek származását, hanem megszólaltatott mindenkit, aki méltónak bizonyult Babitshez, mind emberi, mind művészi tekintetben. Szabó Zoltán az Emlékkönyv készítéséről a következő szavakkal tudósít:

"Volt két hét augusztusban, amikor szinte minden valamirevaló magyar író Babits Mihály tiszteletére dolgozott. Szeptember közepén együtt voltak a kéziratok. Szinte ijesztő volt ez a lázas készenlét, ez a csendes és elszánt bravur..."¹⁸

Illyés Gyula értékelése szerint a magyar irodalom valami hatalmasat művelt, amely azt jelentette, hogy

"Volt egy pillanat Európa történetében, amidőn nyugat szelleme elbillent a földrajzi nyugatról, s Magyarország fölé szállt az ő, Babits feje fölé."^{19/a}

Bizonyíték volt a kötet arra, hogy "Babits meghalt de él amiért

élt, az irodalom!" Az emlékkönyv szerzői között megtaláljuk azokat az írókat, akik életét végülis a nyilas náci barbárság kioltotta, és sokakat azok közül, akik átvészelték az üldöztetéseket, és közülük többen ma is alkotnak. Érdemes idejegyezni a szerzői névsort úgy, ahogyan azt az ^{Emlék}könyvben találjuk:

Szabó Lőrinc	Boldizsár Iván	Hoffmann Edith
Halász Gábor	Csécsey Imre	Zelk Zoltán
Kerecsényi Dezső	Benedek Marcell	Sárközi György
Mátrai László	Penyő Miksa	Kassák Lajos
Devecseri Gábor	Szekfű Gyula	Schöpflin Aladár
Révay József	Móricz Zsigmond	Radnóti Miklós
Rónay György	Laczkó Géza	Elek Artur
Szerb Antal	Illés Endre	Nagy Zoltán
Gyergyai Albert	Kardos László	Basch Lóránd
Keresztury Dezső	Weöres Sándor	Szép Ernő
Sőtér István	Földi Mihály	Jékely Zoltán
Bóka László	Fodor József	Szomory Dezső
K. Grandpierre Emil	Reinhardt Piroska	Tersánszky J. Jenő
Kádár Erzsébet	Heltai Jenő	R. Simonffy Margot
Voinovich Géza	Mohácsi Jenő	Hont Ferenc
Tamási Áron	Kárpáti Aurél	Ascher Oszkár
Márai Sándor	Jankovich Ferenc	Vas István
Cs. Szabó László	Dallos Sándor	Komor András
Káldor György	Németh László	Farkas Zoltán
Szentimrei Jenő	Penyő László	Beck Ö. Pülöp
Tolnai Gábor	Illyés Gyula	Bernáth Aurél
Bálint György	Török Sophie	Brisits Frigyes
Joó Tibor	Komjáth Aladár	Hunyady Sándor
Szabó Zoltán	Rédey Tivadar	Gellért Oszkár

Az Emlékkönyv szerkesztése kapcsán említettük Illyés Gyulát. A következőkben a Magyar Csillag főszerkesztőjeként vizsgáljuk meg az e területen kifejtett tevékenységét, röviden. Kétségtelen, hogy tehetsége, emberi és művészi kvalitása már régen egy folyóirat élére delegálta, de éppen ebben az időben vállalt főszerkesztősége minden elképzelhető vonatkozáson kívül a most vizsgált szempontból nagyon szükséges taktikai lépés is volt. A cselédszármazása Európát járt magyar, akit a hivatalos Magyarországnak is kénytelen volt elismerni, egy lap élén, amely az emberiség eszményét szolgálta, és a haza és a haladás gondolatát valósította meg - ezekben a földlökéses években felmérhetetlen értékű szolgálatot jelentett az irodalomnak. Ha számonként vizsgáljuk a Magyar Csillagot, akkor láthatjuk, hogy következetesen túllépte a szerzőket illetően a törvény kiszabta 20 %-ot, ezen kívül a Figyelő rovatban megjelent recenziók, kritikák kapcsán kerített sort arra, hogy szóljon - többet szóljon - a törvény által hátrányos helyzetbe hozott írói társai műveiről.

Ugyanakkor mint a személyes beszélgetéseken elmondta, nem csupán a kiadó által rendelkezésére bocsájtott honoráriumot fizette egy-egy írónak, hanem zsebből is gyakran küldött vagy adott személyesen több száz pengőt az arra éppen rászorult és üldözött írói társának. Zelk Zoltánnal kapcsolatban említette konkrétan, hogy amikor munkaszolgálatról leszerelt, akkor nemcsak azt nézte, hogy mennyi pénz jár egy versért, hanem a lehetőségekhez képest azt vette figyelembe, milyen erkölcsi és anyagi támogatásra van szüksége az írónak. Gyakori volt az az eljárás is, hogy az éppen munkaszolgálatot teljesítő zsidó íróknak a parancsnokságon keresztül névre küldték a Magyar Csillag számait, amelyekben az író műve szerepelt. Ezzel igen gyakran kedvező körülményt teremthetett számára. Kevésbé szigorú elbánásban része-

sült az illető, sőt egyes parancsnokok megengedték a rendszeres írást is. Zelk Zoltán egyik versét Ukrajnából egyáltalán nem zsidóbarát katonatiszt személyesen hozta fel a Magyar Csillag szerkesztőségébe, - tettét önmagának és a szerkesztőnek azzal indokolta, hogy látta, olvasta Zelk előző verseit a Magyar Csillagban.²⁰

Szinte minden folyóiratnak van hasonló története, hiszen például Radnóti Miklós valamennyi verse különböző folyóiratokban megjelent ebben az időben.

Az állampolgári megkülönböztetés elleni harc egy következő területe a zsidó írók tudatos magyarságvállalása volt, amely azonban nem ilyen egyszerűen nyert kifejezést. Tudniillik a törvények jelentette akció ellen egy természetes ellenhatásként a zsidó nacionalizmus is jelentkezett. Azonban ezek nem voltak sértőek; a jóízlés, a műveltség, a kulturáltság területén belül mozogtak. E csoportosulás egyik kiadványa az Ararát című évkönyv volt. Ennek 1939-ben megjelent kötetében Komlós Aladár, az évkönyv szerkesztője a következőket írta az előszóban egyebek között:

"A gyűlölködés özöne elől, mely sziszegve kuszik utánunk s már-már mindent elborít körülöttünk, ki nem kívánt volna még egy új Ararátot, ahová bárkájával elmenekülhessen? Ez az évkönyv, a zsidó írók és művészek alkotásaival, egy szerényebb kis Ararát szeretne lenni... Mikor a spanyol inkvizíció idején a szaragosszai zsidóknak el kellett hagyniok a házukat és vagyonukat, a rabbi muzsikuskokat állított fel utcaszerte, hogy a kivonulás jajszavát zenészó harsogja túl. Nem kellene-e ma nekünk is ilyen zene? Zene, melynek varázsában megszépül életünk prózai gondja s mely méltó igyekszik lenni éveink új zsidó tragédiáihoz és legendáihoz...? Szeretnénk a mai magyar zsidó élet zenekisérete lenni."²¹

Az évkönyv 1941-es számában Kecskeméti György, akiről Kom-

lós Aladár a "Mártir írók" című antológiában írta, hogy "egyike volt a legműveltebb magyar tollforgatóknak", Hová című cikkében maga és társai sorsáról írta:

"... A körülbelül öt-hatszázezernyi német zsidóságon kívül még milliók élnek fenyegetett helyzetben Közép-Európa egyes országaiban. Ha a németországi tendencia továbbterjed, úgy a zsidóság ismét elérkezik történetének egy korszakos tragédiájához. Nem láthatunk a jövőbe. Egyben azonban hinnünk kell: az emberiség fejlődésének irányvonala nem az üldözés és elnyomás felé mutat. Ennek a fejlődésnek vannak bizonyos zavarai, s ezek a zavarok, melyeknek okait is felismerhetjük, százezrek sorsára lehetnek súlyos hatással. Nem vigasztalásul - az egyéni sorssal szemben nincs vigasztalás - de azért, hogy értelmünk világát meg tudjuk őrizni egy zilált kor fergetegében, mégis ezt valljuk: az emberiség eszményei, azok az eszmények, amelyekért a zsidó próféták, a kereszténység nagy alakjai, a görög filozófusok és a modern kor gondolkodói éltek és haltak, nem enyészhetnek el. Az emberiség ismét meg fogja találni önmagát."22

Az évkönyv megjelent még 1943-ban is, az 1944. évre. A következőkben közöljük a címléírását és kivonatossan a tartalmát.

Ararát. Magyar zsidó évkönyv az 1944. évre.

Szerk. Komlós Aladár. Bp. 1944, Orsz. Izr. Leányárvaház. 155 l.

Az egész könyv érdekes, Pap Károly, Várnai Zseni, Ligeti Ernő, Molnár Ákos, Kecskeméti Györgyné, Szép Ernő, Goda Gábor stb. írták.

Steiner Lenke: Az év magyar-zsidó irodalma c. írása fontos:

pl. Száz év magyar-zsidó költői. 1944, OMIKE kiad.

Javne-könyvek, Kardos László héber műfordítása.

Klausner: A modern héber irodalom története. Ford. Grosz Ernő

és Kardos Pál

Wassermann zsidó önvallomása

Turóczi Trostler két tanulmánya (Stefan Zweig, és Zsidó tárgyak, nem-zsidó írók)

Berend László: A 100 éves Kiss József és egyéb glosszák

Mohácsi Jenő: Hegedű és koldusbot (Rózsavölgyi Márk regényes életrajza)

Magyar Zsidók könyve 1944, OMIKE (2.része antológia a világ zsidó irodalmából Rónai Mihály A. szerk.-ben)²³

A kiadók más területen is megtalálták a módot arra, hogy bizonyos törvényeket ne tekintsenek önmagukra kötelezőnek. Az a tény, hogy a legnagyobb magyar kiadónak, az Athenaeumnak Halász Gábor volt az irodalmi művészeti vezetője, feltétlen bizonyíték, különösen akkor, ha figyelembe vesszük: az Athenaeum irányítását ekkor már a kormány által kinevezett bizottság végezte Kállay Miklós író vezetésével. Kállay tisztánlátása, emberi becsületessége és vállalni-merése tette lehetővé, hogy Halász mellett többen folytathatták irodalmi tevékenységüket.

Egy másik kiadó, a Révai sok egyéb kiadvány mellett a következő ténnyel is reprezentálta a faji törvények elleni harcot: Szerb Antal Magyar irodalomtörténetét 1942-ben egy parlamenti interpelláció hatására, a vallás és közoktatásügyi miniszter kitiltotta az összes iskolai könyvtárakból. Ez annál is feltűnőbb volt, mert szintén rendeletileg kerültek oda Szerb Antal kötetei. A kitiltásra válaszként a Révai kiadó 1943-ban új kiadásban, 2 kötetben jelentette meg a művet. És itt ejtünk szót arról, hogy nemcsak a kiadók, hanem az olvasók is vállalták a szellemi közösséget a magyar irodalom értékeiért folytatott harcban, hiszen az 1943-as kiadáson a tizennegyedik ezer felirat áll. Ezzel kapcsolatban utalásként csak egy mondatot: a kiadó kiadhatott volna bármit, ha a magyar olvasó nem tartott

volna rá igényt, a könyv raktáron marad. Az idézett példányszám azonban azt is bizonyítja, hogy a magyar olvasók tizezrei vállalták az anyagi áldozatot is a szellemi értékek megmentéséért. (És ez egy olvasótól a legnagyobb tettek közé tartozik.)

A következőkben egy látszólag érthetetlen tényt kívánunk feljegyezni: a német megszállás után, amikor a sajtókamara felülvizsgálta tagjait, kétszázötvenkét zsidónak minősülő író és újságírózt zártak ki. A kérdés: hogyan volt ez lehetséges és egyáltalán hogyan jelenhettek meg a fent idézett művek?

Mielőtt a kérdésre válaszolnánk újabb tényeket sorakoztatunk fel, - bizonyítandó, hogy történtek látszólag érthetetlen dolgok ezekben az években a magyar politikai és irodalmi életben, - és főleg sok kérdőjeles esemény rekonstruálható a könyvkiadásban.

"Zsidó Évkönyv, 5702 - 1941/42. évre" - ez a címe a következő kiadványnak, amelyet Hevesi Simon vezető főrabbi szerkesztett és Budapesten Springer Gusztáv nyomdájában készült. Kétségtelen, hogy a különböző zsidótörvények korlátozták, de nem tiltották be teljesen a hitbuzgalmi sajtót és könyveket. Mégis a "Beköszöntő az új esztendőre!" című cikkben, amelyet Wasserstrom Sándor a könyv felelős kiadója írt, olyan megállapításokat találunk, amelyek mindennek minősíthetők, csak nem hitbuzgalmi vallásos szövegnek. Egyebek között a következőket írja:

"... halálos beteg a mi zsidóságunk. De míg régebben a zsidó nép orvosai kisebb-nagyobb kórt állapítottak meg, most egyszerre többféle halálos kór emésztí - kétezer év óta annyiszor - megtépázott testét. A testi és lelki szenvedések útját járja és népi meg egyéni tragédiák tömkelege tépi-cibálja és teszi hideglelősen keserűvé létét.

Amerre tekintünk, mindenütt csupa baj és nyomorúság. Az elmúlt év sem volt kegyes hozzánk. Remegve gondoltunk elő-

re rája, mintha tudatalatti énünk már előre borzongott volna tőle. S valóban megtörtént, hogy a háboru furiái rásza-
badultak a lengyel föld zsidóságára és akik éppen ott lak-
nak nagy tömegekben, ahol két gigászi hadsereg vívja élet-
halálharcát. Olyan városok váltak füsttengerré és romhal-
mazzá, amelyeknek lakossága igen nagy százalékban zsidó.
Mint a régebbi világháboruban, úgy most is százezrek vál-
tak hajléktalanná és róják a sáros országutak, a reményte-
lenség felé, ahol a legszebb "reménysugár" - a temetők ö-
rök csendje.

Európa többi részein lakó zsidóság is még jobban pauperi-
zálódott. Olyan proletárokká váltak, akik két kezük munká-
jának eredményeit sem élvezhetik. S ha már szűkös kenyér
az asztalra is kerül - keserves küzdelmek után -, akkor ott
lelki összeroppanás, ott a keserű bánat, hogy emberi méltó-
ságban, öntudatába és sokszor becsületébe is annyira be-
legázoltak, annyira beletiptak, hogy üldözött vadként
riadtan néz körül, vajjon milyen csapás érheti még és mer-
ről jöhet a váratlan támadás?

A zsidó nép gyűlöllői azt vetik legtöbbször szemünkre, hogy
mi "anyagiasak" vagyunk. Feltéve, hogy erre mód adatnék
számunkra, bizton állítjuk, hogyha megszavaztatnánk az euró-
pai zsidóságot, vajjon mit akar inkább: felemelt fővel,
egyenrangú emberként élni a népek családjában, vagy meg-
gyalázottan bár, de jó anyagi körülmények között elhelyez-
kedni, az lenne a kategórikus válasz: szabad emberként,
egyenjogu polgárként szeretné életét élni, még szomorubb
anyagi körülmények között is.

Az elmúlt év keserves volt és ha a csüggedés pillanatnyi
letörtségében mi magunk kimondanánk, a "minden mindegy" ke-
serű jelszavát, akkor hamarosan megkondulna a lélekharang
egész létünk felett. De van bennünk valami csodálatos fluidum,
ami folyton ösztökél és hajt bennünket és paralizál-
ja azt a természetes emberi megnyilatkozást, amely a vég-
ső elkeseredés és csüggedés bacillusainak termékeny talajt
biztosítana. Tudjuk, hogy sorsunk szomorú, keserves és
csaknem kilátástalan, de él bennünk egy isteni szikra, a-
melyet hétköznapi nyelven "optimizmus"-nak nevezhetünk,
amely ma is éltetőnk és vigasztalónk.

Zsidó évkönyv! Írások, tanulmányok, vigasztaló és szomorú sorok együttesen, kis zárókövét adják egy lepergett évnék és szerény beharangozója az elkövetkezőnek. 5702 évet számolunk népi létünk óta. Csakhogy ma már büszkék sem vagyunk erre a nemesi oklevélre, amely azt jelenti, hogy az emberi történelemnek legöregebbjei vagyunk. Ma már nem vagyunk rátartiak arra sem, hogy őseink ott voltak a piramisok építésénél, mint dolgozó rabszolgák, s nem beszélünk fennhéjázó hangon arról sem, hogy az egész erkölcsi világrend alapjait lerakó színáji kinyilatkoztatásnál is mi voltunk azok, akik átvettük ezt a halálosan terhes kötelezettséget. Nem hivatkozunk a spanyol auto-defék-re, nem beszélünk arról sem, hogy mártírok millióit adtuk a történelemnek. Minden népnek vannak mártírai, áldozárjai és eszmékért szenvedői. De nekünk van a legtöbb! A mi történelmi utunk mellett, mint ádáz csata után, úgy nyugosznak a mártírok és áldozatok tetemei, a hantok alatt...

Tagadhatatlan, hogy a világ többi népei is szenvednek. Van ahol éheznek, van ahol elnyomásban élnek és embermilliók halnak meg csak azért, mert élni akaró nemzetüknek meg kell hozni az áldozatot. Ebben a most folyó emberförlötti harcban mi is belesodródtunk. Viszont nekünk azt sem engedik meg, hogy eszményeink legyenek, mi vérzünk, anélkül, hogy győzelemre lenne kilátásunk.

Európa zsidósága a kintpadon fetreng. Testi kinjainál is sokkal súlyosabbak a lelki sebek. Üldözött vadjai lettünk az emberi közösségnek és ma már hiába is kérdezzük: mi is a mi bűnünk? Tulhaladott álláspont az, hogy "tőkéseinkért", de arról sem beszélhetünk, hogy "proletárjainkért". Dőre volna az, aki ma már az asszimilációt szidná, aminthogy Kaftánjaink sem őrzik meg életlehetőségeinket.

Réveteg szemekkel, idegen rémülettel szivünkben mered szemünk a holnap elé. Vajjon mit hoz ez a zsidó ujesztendő? Fokozza-e a fájdalmakat, vagy valahol derengeni fog az új élet hajnala? Ezek az idők sokkal súlyosabbak és komolyabbak, semhogy könnyű elszálló, vigasztaló szavakkal próbálnánk halálosan nehéz helyzetünket könnyíteni. De egy mégis megvan, amit nem minden szenvedésnek – aminthogy

minden örömnél is – egyszer vége kell legyen. Az üldözöttséget sem lehet a végsőkéig fokozni. Ezt mi tudatosíthatjuk magunkban, mert ez adhat életkedvet és hitünket megerősítheti abban, hogy ezután is élni fog zsidóságunk! Megtépázottan, megalázottan, a kínok keservének minden grádusán át – el kell jöjjön a mi szebb holnapunk is. Ha nem hinnénk ebben, akkor letargia, halálosan beteg néptestünket a végső nirvána felé vinné.

Ez a szent és törhetetlen hitünk adja meg a lelki beállítottságot ahhoz, hogy van kedvünk, türelmünk, kitartásunk, összegyűjteni ezeket az írásokat is. Egy évkönyv-naptárt adni testvéreink kezébe, amikor eljön a szent évfordulónk napja. Pillanatnyi megállás ez az élet küzdelmei közepette...

A reménytelenség és csüggedés szellője leng körülöttünk. És mi ezzel a könyvvel is azt dokumentáljuk, hogy minden reménytelenség dacára álljunk tovább is a vártán, hűséggel, kitartással, lélekkel és testtel, a zsidó sors mellé. Vállaljuk, mert vállalnunk kell és ha ebben a hitben egyesülünk: kétségtelen, hogy megtörtén, megalázottan, fájdalmas emlékekkel telten, bárhogya is – de élni fog zsidóságunk az idők végtelenségéig...

Hittel hisszük, hogy megalázottságunkból – lesz még örök feltámadás!"²⁴

E sorokhoz kommentárként azt az ismert tényt fűzzük, amit már említettünk: Európa-szerte – a semleges államokat kivéve – Hitler csapatai diktálták a rendet, és a náci fajelmélet alapján oldották meg például a zsidóság problémáját a környező államokban is. Nem gusztusos dolog az irodalomtörténész számára, hogy az emberek tízezreinek kiirtását százalékban méregesse, most mégis kénytelenek vagyunk azt tenni – átlépve az irodalomtörténet kereteit – mert ezek a számok bizonyítják azt, hogy Magyarországon, annak ellenére, hogy az utolsó csatlósa volt Németországnak és 1944. március 19-én bekövetkezett német megszállás után tombolt a zsidóüldözés, amelyet végülis csak egy

időre gátolt meg a kormányzó közbelépése a pápa és több más kormányfő jegyzékének hatására, valahogy másképp alakultak a dolgok, mint azokban az államokban, amelyeket Hitler az előző években megszállt. Tudniillik a lengyelországi zsidóság 99 %-át, a jugoszláviainak és a csehszlovákiaiainak is csaknem 100 %-át pusztította el a náci barbárság. Magyarországon – éppen a német megszállás elődázása miatt – ez nem történt meg. Az itt élő zsidóság 51 %-a megmenekült a haláltól. (Berend Béla által összeállított dokumentumok alapján a Hágai Nemzetközi Döntőbiróság döntése is úgy szólt, hogy a magyar állam nem tartozik kártérítéssel – a nemzetközi jog szerint – a német megszállás előtti fájdalomlásért, mert ez nem volt olyan mérvű. Egyebek között ennek a döntésnek tulajdonítható, hogy sem Horthy Miklóst, sem Kállay Miklóst nem állították bíróság elé mint háborús bűnöst. De a döntést nyilván súlyos tényekkel indokolták, amelyeket mi itt nem érintünk, lévén elsősorban feladatunk a szellemi élet felmérése, és harca ezekben az években.)

4. Könyvek belpolitikája, II.

Néhány ténnyel már érzékeltettük és bizonyítottuk, hogy a cenzura sok mindent átengedett, illetve valamilyen módon sikerült megtalálni a különböző törvények által megszabott százalékarányok megszegését, mind a folyóiratok, mind a könyvek kiadása területén. Ez a törvénytörés nem csupán a faji törvények miatt hátrányos helyzetbe került magyar művészeket érintette, hanem vonatkozott ez a könyvkiadás egész területére, és felölelte a szövetséges – angol, amerikai, francia, orosz, szovjet – országokban alkotó írók kiadását is. Ezzel a ténnyel

a kiadók és fordítók belpolitikát csináltak, mert nem egyszeri és nem esetleges kiadásokról volt szó, hanem nagyonis tudatos, szervezett tevékenységről, amely túl minden merkantil szemponton az olvasóra történő művészeti, politikai hatásban nyilvánult meg.

Gombás Géza doktor a Magyar Statisztikai Szemle 1941. évi adatai szerint feldolgozta a magyarországi könyvkiadás adatait, és ezt összehasonlította a Bernben működő Nemzetközi Szerzőjogvédelmi Iroda folyóirata adataival. A Droit d'Auteur című folyóirat szerint a háború éveiben az Egyesült Államokban tízezer főre 0,8 önálló kiadvány jutott, Norvégiában 2,1, Bulgáriában 4,3, Nagy-Britanniában 1,5, Magyarországon – a háború megkezdésének évében 6,7 volt ez az egység.

Nagy csökkenés mutatkozott az önálló kiadványokat illetően szinte valamennyi háborút viselő országban. Így: Finnországban 21 %-kal, Nagy-Britanniában 7,3 %-kal csökkent az új kiadványok száma. Ezzel szemben Magyarországon a könyvkereskedelmi forgalomba került művek 1939-hez viszonyítva 1941-ben 11 %-kal növekedtek. Ezekből magyarnyelvű önálló mű 94,3 % volt, fordítás 5,7 %, németből valamivel több mint 1 % volt az átültetés, a többi fordított mű elsősorban angol, ~~spanyol~~, francia és orosz nyelvből történt.²⁵

Tekintettel arra, hogy megbízható statisztikai felmérés a háború utolsó évéről nem készült, ezért idejegyezzük az Országos Széchényi Könyvtár Növedék Naplói alapján összeállított jegyzéket, amely szerint csak az 1944. év első két hónapjában a következő szovjet-orosz nyelvből fordított művek jelentek meg: Aldanov: A kulcs. (Regény) Ford. Gellért Hugó, megjelentette a Cserépfalvy Kiadó. Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés. Ford. Görög Imre, bevezetőt írta Bóka László, kiadta a Franklin

Kiadó, A regényírás mesterei című sorozat 14. köteteként. Fagyeev: Nanja és a férfiak. Ford. Kövér György; a Klasszikus mesterek sorozatban kiadta a Révai Kiadó.

Egyéb, oroszról fordított művek, amelyek 1944-ben jelentek meg, a következők: (több ma élő kiadói szakember bizonyosága szerint az 1944. évi könyvnapra sokkal több kifejezetten szovjet író művének kiadását tervezték, azonban ezt megakadályozta a német megszállás.)

Gogol (Nikolaj Vasziljevics)
Holt lelkek. Regény. Ford.
Szabó Endre. Bev. Szerb Antal.
Új kiadás. (Bp. 1944), Révai, 440 l.
/Klasszikus mesterek./

Gorkij Maxim
Gyermekéveim. (Regény.) (Bp.
1944), Cserepfalvi, 280 l.
/Az ember és műve./

Ilf Ilja - Petrov Jevgenyij
A szovjetmilliomos. Regény.
(Ford. Ljev Petrovics Garcsenko -
Kristóf Béla.) Bp. (1944),
Hungária, 510 l.

-- A szovjetmilliomos. (Regény.)
Ford. Nándor Ervin. (Bp. 1944),
Anonymus, 445 l.

Pudovkin (Vsevolod Iljarionovics)
A film technikája. (Ford. Székely
György - Jenei Imre.) Bp. (1944),
Bólyai Akadémia, 144 l.
/Bólyai könyvek./

Puskin (Alexander Szergejevics)
Anyegin Rugén. Regény versekben.
(Ford. Bérczy Károly.) 9. ezer.
(Bp. 1944), Révai, 257 l.

Tarle (Evgenij) Jevgenij
1812. Napoleon [I. francia császár] Oroszországban. (Ford. Turóczi József.) Bp. 1944.
Renaissance, Klein ny. 397 l.

Tolsztoj (Leo)
A Kreutzer szonáta. (Regény.)
Ford. Havas András Károly. (Bp. 1944), Anonymus, 189 l.

Tanulságos és természetesen újra csak azt a kérdést veteti fel, hogy hogyan történhetett ez meg,^{és} az a tény, amely a német nyelvű fordítást jellemzi az 1944. év első két hónapjában; ekkor jelent meg:

Mann Heinrich
Egy király ifjúsága. (Die Jugend des Königs Henri IV.) (Regény.)
(Ford. G. Hajnóczy Rózsa.) Bp. (1944), Fővárosi Könyvkiadó.
604 l., 18 t.

Werfel Franz
Musa Dagh negyven napja. (Die vierzig Tage des Musa Dagh.) Ford. Tamás István. (Bp. 1944), Nova, 1-2. köt.

Zweig Stefan
Brazília. (Brasilien ein Land der Zukunft.) Ford. Halász Gyula. 4. kiad. (Budapest, 1944), Béta, 310 l.

Zweig Stefan
Emberek. (Bp. 1944), Ford. Horváth Zoltán. Pantheon, 288 l.

A szovjet irodalommal kapcsolatban elsősorban Tarle Napoleonját emeljük ki a sorozatból. 1944-ben Magyarországon egy szovjet szerző marxista szemléletű műve Napoleon 1812-i Oroszországi hadjáratáról – egyik legkomolyabb fegyverténye a szel-

lemi ellenállásnak. És egyik legnagyobb szerűbb németellenes megnyilvánulás is volt. Ugyancsak mind a két nyelvterületről lefordított művekre vonatkozóan megállapítható az a közismert tény, hogy egy könyv kiadása – a szerzői jogtól a könyvkereskedelembé kerülésig nem egy vagy két hónap munkája volt (bár ismerve a kiadók dinamikus tevékenységét, erre volt példa a fűlszabadulás előtt), hanem egy-két-három évet is felölelő tudatos tevékenység. És hogy ez nem ötletszerű volt, arra bizonyítékként további címleírásokat idézünk az Országos Széchényi Könyvtár Növedék Naplóiból, 1944-ből. Olasz, angol, ~~magyar~~, illetve francia nyelvből fordított munkákat idézünk, szintén azzal az indokkal, hogy szolgáljanak ezek elsősorban dokumentumként, tekintettel arra, hogy ilyen összefüggésben sehol nem láttak napvilágot ezek a tények.

Olasz irodalom:

Dante Alighieri

Isteni színjáték. Babits Mihály fordítása. 2o.ezer. [Bp. 1944], Révai, 52o l.

Dante Alighieri

Az új élet. (La vita nuova.) Ford. Jékely Zoltán. (A bevezetést írta Fülöp Lajos.) Bp. [1944], Franklin, XXII, 145 l.
/Kétnyelvű remekművek 1./

Machiavelli Niccolo

A fejedelem. Ford. [és bev.] Lányi Margit. 2.kiad. Bp. 1944. Phönix. 112 l.
/Klasszikus írások 1./

Angol - amerikai irodalom:

Bromfield Louis

Éjszaka Bombayban. (Night in Bombay.) Regény. (Ford. Szalai Sándor.) 7.kiad. Bp. [1944], Dante, 456 l.

Bromfield Louis

Az élet fája. (The green bay tree.)
Regény. (Ford. Kilényi Mária.)
3. kiad. Bp. [1944], Dante, 356 l.

Bromfield Louis

Keserű lótosz. (Bitter lotos.)
Regény. (Ford. Biró Sándor.)
6. kiad. Bp. [1944], Dante, 398 l.

Cather Willa

A félvér. Regény. (Ford. Kéry
László. A borítólapot tervezte
Papp Gábor.) Bp. [1944], Szöllősy,
268 l.

Chesterton (Gilbert Keith)

Muzsika. Válogatott versek.
Ford. Raics István. Bp. [1944],
Rózsavölgyi, 58 l.

Conrad Joseph

Látomás a vizek felett. (Tales
of the sea.) (Regény.) (Átdolg.
Tiszay Andor.) [Bp. 1944. Forrás
ny.] 174 l.

/Conrad Joseph regényei./

Cronin A[rchibald] J[oseph]

Ezt látják a csillagok. (The
stars look down.) (Regény.)
Ford. Szinnai Tivadar. 13. kiad.
Bp. [1944], Dante, 1-2. köt.

Cronin A[rchibald] J[oseph]

A mennyország kulcsa. (The keys
of the kingdom) Regény. (Ford.
Biró Sándor.) 10. kiad. Bp.
[1944], Dante, 536 l.

Deeping Warwick

Sorrel és fia. (Sorrel and son.)
(Regény.) 5-9. ezer. [Bp. 1944],
Franklin, 1-2. köt.

Dickens Károly

Copperfield Dávid ifjúsága.
A magyar ifjúság számára átdolg.
Tábori Kornél. [Bp. 1944],
Kanjádi, 174 l.

Disney Walt

Három árva kiscica. (The three orphan kittens.) (Gyermekmese.)
A - - Studio szövegével és színes képeivel. Ford. Kosáryné, Réz Lola. Bp. [1944], Palladis, 42 l., 8 t.

Harte Bret Frances

Hajó a város közepén. (Regény.)
Ford. Palasovszky Ödön. Bp. [1944], Forrás, 188, 4 l.

Hilton James

A kék hold völgye. (Regény.) (Ford. Déry Tibor.) 3. kiad. [Bp. 1944], Bibliotheca, (Antiqua ny.) 272 l.

Huxley, Aldous

Két vagy három Grácia. (Two or three Graces.) (Regény.) (Ford. Hevesi András.) 7. ezer. [Bp. 1944], Franklin, 258 l.
/Külföldi regényírók./

Huxley, Aldous

A vak Sámson. (Eyeless in Ghaza.) (Regény.) (Ford. Hevesi András.) (Az előszót Cs. Szabó László írta.) 4. ezer. [Bp. 1944], Franklin, 1-2. köt.
/Külföldi regényírók./

Knittel John

Via mala. Regény. (Ford. Andai Ernő.) Bp. [1944], Bárd, 608 l.
/Szép írások 4./

Knittel John

Amadeus. Regény. (Ford. Vécsey Leó.) Bp. [1944], Bárd, 560 l.
/Szép írások 19./

Knittel John

Marokkói kaland. (Der Kommandant.) Regény. (Ford. Bálint György.) 3. kiad. Bp. [1944], Neuwald ny. 167 l.

Lewis Sinclair

A Fő-utca. (The main street.)
(Regény.) (Ford. Schöpflin Aladár.)
[Bp. 1944], Franklin, 1-2.köt.
/Nagy regények, nagy sikerek./

London Jack

A nagy ház asszonykája. (The
little lady of the big house.)
(Regény.) Ford. Harsányi Zsolt.
3. kiad. [Bp. 1944], Athenaeum,
246 l.

Macaulay (Thomas Babington)

Nagy Frigyes. (Frederic the
Great.) Ford. Szigeti József. Bp.
[1944], Franklin, 200 l.
/Kétnyelvű remekművek 7./

Maugham Somerset W[illiam]

Hat elbeszélés egyes szám -
első személyben. (First person
singular.) (Ford. Vasvári Tibor
- Németh Andor.) 2. kiad. Bp.
1944. Bárd. 328 l.
/Szép írások 11./

Maugham Somerset W[illiam]

Színház. (Theatre.) (Regény.)
Ford. Szerb Antal. [Bp.] 1944,
Athenaeum, 260 l.

Saroyan William

Emberi történet. (The human
comedy.) (Regény.) (Ford. Lengyel
András.) (Don Freeman rajzaival.)
[Bp. 1944], Bibliotheca, 294 l.

Sinclair Upton

Acél. (Little steel.) (Regény.)
Ford. Tábori Kornél - Sándor Já-
nos. [Bp. 1944], Nova, 315 l.

Sinclair Upton

Irodalomtörténete. (Mammonart.)
Ford. Benamy Sándor. 3-7. ezer.
2. kiad. [Bp. 1944], Epoque,
272 l.

Sinclair Upton

Letűnt világ. Regény. Ford.
Gaál Andor és Takács Gizella.
5. kiad. Bp. 1944, Renaissance,
1-2. köt.

Sinclair Upton

A mocsár. (The jungle.) (Regény.)
Ford. Braun Soma. 2. kiad. [Bp.
1944], Nova, 269 l.

Sinclair Upton

A tragacskirály. (Ford. Henry.)
Ford-Amerika regénye. (Ford. Vértess
Jenő.) Bp. [1944], Fővárosi
Könyvkiadó, 257 l.

Spring Howard

A macska. (Rachel Rosing.)
Regény. (Ford. Gaál Andor. 2. kiad.
Bp. [1944], Hungária, 404 l.

Spring Howard

Tövis és borostyán. (Fame is
the spur.) Regény. (Ford. Gaál
Andor.) 4. kiad. Bp. [1944], Hungá-
ria, 1-3. köt.

Spring Howard

Szerelmes fiam. (My son... my
son...) Regény. (Ford. Gaál Andor.)
6. kiad. Bp. [1944], Hungária ny.
1-2. köt.

Wilder Thornton

Szent Lajos király hídjá.
(The bridge of San Louis rey.)
(Regény.) Ford. és a bevezető
tanulmányt írta Kosztolányi
Dezso. [Bp. 1944], Révai, 164 l.

Wodehouse P[elham] G[renville]

Ejnye, Tóbiás! (Regény.) Ford.
Várady György. [Bp. 1944],
Széchényi, 285 l.

Francia irodalom:

Baudelaire, Charles

A romlás virágai. (Versek.) Ford.
Babits Mihály, Szabó Lőrinc, Tóth
Árpád. A végleges magyar kiadást
jegyzetekkel sajtó alá rendezte
Szabó Lőrinc. 10. ezer. [Bp. 1944],
Révai, 448 l., 1 t.

Curie, Eve

Madame Curie. (Ford. Just Béla.)
23. ezer. [Bp. 1944], Révai, 371 l.,
1 t.

Dumas Sándor, id.

Gróf Monte Christo. (Le conte
de Monte Christo.) Regény. Bp.
[1944], Forrás, 766 l.

Dumas Alexandre fils

A kaméliás hölgy. (La dame aux
camélias.) (Regény.) Ford. Janko-
vich Ferenc. (Győri Miklós raj-
zaival.) [Bp. 1944], Somody, 309 l.

Flaubert Gustave

Erzelmek iskolája. Regény. Ford.
Gyergyai Albert. [Bp. 1943],
Révai, XXVIII, 584 l.
/Klasszikus mesterek./

Flaubert Gustave

Három mese. (Trois contes.)
(Ford. Hevesi András - Lányi
Viktor - Zolnai Béla.) [Bp. 1944],
Révai, 149 l.

France Anatole

Az istenek szomjaznak. (Les dieux
ont soif.) Regény. (Ford. Böllöny
György.) 4. kiad. [Bp. 1944],
Athenaeum, 248 l.

Gautier Théophile

Jean és Jeanette. (Regény.)
Ford. Gyenes István. Bp. [1944],
Szabó, 176 l.

Géraldy Paul

Szerelem. (Aforizmak.)
16. ezer. [Bp. 1944], Révai,
104 l.

Gide André

A mennyország kapuja. (La porte étroite.) (Regény.) Ford. Gyergyai Albert. [Bp. 1944], Franklin, 148 l.
/Külföldi regényírók./

Giono Jean

Magasban. (Colline.) Regény.
[Bp. 1944], Révai, 160 l.

Giono Jean

Sarju. (Regain.) Regény. (Ford. Illyés Gyula.) 6. ezer. [Bp. 1944], Révai, 189 l.
/Világsikerek./

Jammes Francis

A nyúl regénye. (Le roman du lievre.) (Elbeszélések.) (Ford. Rónay György.) (Almaide d'Etremont vagy egy szenvedélyes fiatal lány története.) (Ford. Kállay Miklós.) [Bp. 1944], Révai, 109 l.

Maupassant, Guy de

Péter és János. Regény. [Bp. 1944], Révai, 128 l.
/Regénykönyvtár 13./

Maupassant, Guy de

Yvette. (Regény.) Ford. Gyenes István. Bp. [1944], Szabó, 130 l.

Molière

Don Juan. (Vígjáték.) Ford. Illyés Gyula. Bp. [1944], Franklin, 150 l.
/Kétnyelvű remekművek 6./

Plisnier Charles

Az Annequin család. 4.: Szunnyadó tűz. (Meurtres 4. Feu dormant.) Ford. Gáspár Miklós. [Bp. 1944], Nova, 316 l.

Rimbaud Arthur

Versek. Ford., bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Rónay György. Bp. [1944], Révai, 217 l., 3 t.

Simenon Georges
A szökevény. (L'évadé.) Regény.
Ford. Rónay György. [Bp. 1944],
Révai, 154 l.
/Világsikerek./

Stendhal (Beyle Henry)
Vörös és fekete. (Rouge et noir.)
Regény. Ford. Salgó Ernő. (Kárpáti
Aurél bevezető tanulmányával.)
[Bp. 1944], Révai, 540 l.
/Klasszikus mesterek./

Verlaine (Paul)
Versek. (Poésies.) Ford. Szily
Ernő. [Bp. 1944], 126 l., 1 t.

Verne Jules
Dél csillaga. (L'étoile du sud.)
(Ford. Szentgyörgyi Ferenc.)
Bp. 1944, Forrás, 169 l.
/Verne Gyula munkái./

Verne Jules
A hőslélek Branicanne. Bp.
1944, Forrás ny.

Verne Jules
Sándor Mátyás. Ford. Mikes
Lajos. Bp. [1944], Forrás, 1-2.köt.
/Verne Gyula munkái./

Villon (François)
Balladái. Faludy György átkölté-
sében. (11. kiad.) [Bp. 1944],
Officina, 93 l.

26

A felsorolásból elsősorban az olasz irodalommal kapcsolat-
ban teszünk megjegyzést. Többször említettük már, hogy a német
irodalomból való fordítás elsősorban a Németországból elűzött
írók műveiből történt illetve a német klasszikusok magyarra for-
ditását végezték a magyar írók. Nem sokkal volt más a helyzet az
olasz irodalommal kapcsolatban sem. Dante "Isteni Szinjátéka",
"Az új élet" illetve Machiavelli "A fejedelem" című műve került
1944-ben könyvkereskedelmi forgalomba. Az Isteni Szinjáték husz-

ezredik kötetét bocsájtotta a kiadó az olvasók rendelkezésére.

A következő megjegyzés elsősorban a francia irodalomra vonatkozik. Eve Curie: Madame Curie című műve 23. ezer példánya fogyott el mielőtt a Kolozsvár-Borcsa féle könyvbetiltás napvilágot ~~látott~~ látott 1944 áprilisában. Hacsak azt vesszük figyelembe, hogy Franciaországot még ekkor is megszállva tartották a németek és Lengyelország – Madame Curie szülőhazája nem létező állam volt, hisz protektorátusként kezelte Hitler, akkor is érzékelhetjük: milyen fontos és lényeges volt a magyar könyvkiadásnak ez a tette. A könyvben Madame Curie állandó problémája az önálló Lengyelország megteremtése, a lengyel nép jólétéért való harc, egyik oldalon, a francia szellem nagyságának ~~idézése~~ idézése a másik oldalon.

Sorolhatnánk tovább Baudelaire, Anatole France, Geraldý, Gide, Maupassant, Rimbaud, Stendhal, Verlaine műveit. Már ekkor összeáll, kikerekedik egy ország könyvkiadásának képe. Természetesen ehhez világosan kirajzolódik a kiadást végző emberek politikai tendenciája is.

5. Könyvek belpolitikája III.

Eddig is sokat foglalkoztunk a magyarra átültetett művekkel, ezután is még tárgyalni fogjuk irodalmunknak ezt a fontos vonulatát, most mégis szögezzünk le egy tényt: a háboru alatt az összes szépirodalmi termés 5 %-a volt fordítás, a többi önálló magyar mű első kiadása vagy újrakiadása volt. Az 1943. évben körülbelül 7034 szépirodalmi mű látott napvilágot, átlagos oldalterjedelme 149. Ez különösen azért figyelemre méltó, mert ekkor már érvényben volt az 1942. évi miniszterelnöki rendelet,

amely ponyvalektorátust hozott létre és minden 3 pengő alatti mű megjelenését külön engedélyhez kötötte. Ezekben az években - 1942-43-44-es évekről van szó - elsősorban viszonylag olcsó áron és nem nagy oldalterjedelemben ugynevezett ponyvaként 50 000-től 100 000-ig terjedő példányszámban jelent meg Petőfi, Arany, és más klasszikusaink válogatott műve vagy egy-egy nagyobb terjedelmű alkotása, mint például Petőfi János vitéze.

Az egykoru statisztikák szerint, az 1942-es és 43-as évben eredeti szépirodalmi mű, tehát elsőkiadás, az összes megjelent irodalmi művek 80 %-át tette ki.²⁷

Munkánk végén mellékelte bibliográfiából néhány nevet és mű címet emelünk csak ki.

Radnóti Miklóstól 1940-ben jelent meg az Apollinaire fordítás, az Ikek hava, és a Válogatott versek. 1942-ben La Fontaine fordítása, 1943-ban az Orpheus nyomában című válogatott műfordítások jelentek meg és 1944-ben előkészítette az új gyűjteményes kötetét, amelynek megjelenését a német megszállás tette lehetetlenné.

Illyés Gyulától ezekben az években a következő művek hagyták el a nyomdát: 1940. Összegyűjtött versei, 1941. Csizma az asztalon, 1943. Mint a darvak, 1943. Válogatott versei, 1944. A tü foka (dráma).

A kiemelést a legnagyobbal folytatjuk: Móricz Zsigmond 1941-ben jelentette meg az Árvácska című kisregényét, és "Rózsa Sándor a lovát ugratja" című regényét. 1942-ben: Rózsa Sándor összevonja szemöldökét, Kapitalista a tanyán, Rojtos Bandi, Fil-lentő, Nosza rajta, A fecskék fészket raknak, Kisiklott élet, Házasság vége, A csillagszemű címen jelentek meg művei.

Az utolsó, 1944. év első hónapjaiban pedig a következő magyar szerzők művei kerültek könyvkereskedelmi forgalomba:

Acsády Ignác

A magyar jobbágyság története.
2. kiad. Bp. 1944, Faust, Faragó
J. ny., 568 l.

Ady Endre

Összes versei. 100 000-ik.
(Bp. 1944), Athenaeum, 1048 l.

Ady Endre

Vallomások és tanulmányok. Magyar
és külföldi irodalom. (Bp.) 1944,
Athenaeum, 420 l.

/Ady Endre összes művei 3./

Ambrus Zoltán

Válogatott elbeszélések.
Voinovich Géza válogatása.
(Bp. 1944), Révai, 265 l.

Arany János

A Józka ördöge. (Bp. 1944,
Kellner ny.) 24 l.

Babits Mihály

A gólyakalifa. (Bp. 1944),
Franklin Társ. 200 l.

Balázs Anna

Maris. (Bp. 1944), (Fráter
ny.) 188 l.

/Korszerű könyvtár./

Balázs Ferenc

Rög alatt. (Elbeszélések.) 3.k.
Bp. 1944, Magyar Élet, (Pesti
Lloyd ny.) 268 l.

Berczeli A. Károly

Válogatott versei. (Bp. 1944),
Cserépfalvi, 96 l.

/Pegazus füzetek 3./

Berda József:

Válogatott versei. (Bp. 1944),
Cserépfalvi, 96 l.

/Pegazus füzetek 1./

Bóka László
Jégvilág. Versek. (Bp.) 1944,
Antiqua ny. 78 l.

Bözödi György
Repeát csupor. (Bp.) 1944,
Móricz Zeigmond Könyvkiadóváll.
272 l.

Bródy Sándor
In memoriam - -
(Irták Mohácsi Jenő, Gyöngyi
László, Sass Irén stb.) (Bp.
1944, Nádor ny.) 16 l.

Féja Géza
A felvilágosodástól a sötéte-
désig. A magyar irodalom törté-
nete 1722-től 1867-ig. 2. kiad.
Bp. 1944, Magyar Élet, 288 l.

Fekete István
Csi. Történetek állatokról és
emberekről. Györy Miklós rajzaival.
3. kiad. Bp. (1944), Új Idők.
251, 5 l.

Fekete István
Egy szem kukorica. Bp. (1944),
Új Idők. 216 l.

Csathó Kálmán
Keresztapámék. Elbeszélések. Bp.
(1944), Új Idők, Ladányi ny. 224 l.

Csathó Kálmán
Vadászsákmány. - Ha a vadász
ír, az író meg vadászik. (Hincz
Gyula rajzaival.) 2. kiad. Bp.
(1944), Új Idők. 381 l.

Dercsényi Dezső
A váci székesegyház... Bp. 1944,
Egyet.ny. 20 l.
/Klly.: Szépművészet./

Dercsényi Dezső
Ókor a középkor művészetében.
(Bp.) 1944, (Franklin ny.) 80 l., 8 t.
/Parthenon-tanulmányok 10./

Dobrovits Aladár
 Egyiptom festészete. Bp. (1944),
 Officina ny. 48, 8 l.
 /Ars mundi 9./

Deida Jenő
 Válogatott versek. (Bp. 1944),
 Révai, 120 l.

Galamb Sándor
 A magyar dráma története 1867-
 től 1896-ig. Bp. 1937-1944.
 Akadémia, 1-2. köt.
 /A Magyar Tudományos Akadémia
 Könyvkiadó Vállalata (Új folyam)./

Gárdonyi Géza
 Egri csillagok. 19. kiad. Bp.
 (1944), Dante, 1-2. köt.

Gárdonyi Géza
 A láthatatlan ember. 9. kiad.
 Bp. (1944), Dante, 301 l.

Gulácsy Irén
 Jezabel. Történelmi regény. Bp.
 (1941, 1944), Singer-Wolfner,
 1-3. köt.

Gyulai Pál
 Gyermekmesék. (Bp. 1944),
 Athenaeum. 620... 3 t.

Herczeg Ferenc
 Arany szárnyak. Színmű. Bp.
 (1944), Új Idők. 66 l.

Herczeg Ferenc
 Petőfi. (Tanulmányok és szin-
 művek.) Bp. (1944), Új Idők,
 188, 4 l.
 /Magyar regények XIII. 7./

Hunyady Sándor
 A hajó királynéja. (Regény.)
 (Bp. 1944), Athenaeum, 124 l.

Ignác Rózsa
 Róza leányasszony. Regény.
 5. kiad. Bp. (1944), Dante. 1-2. köt.

Ignác Rózsa
Rézpénz. (Regény.) 9. kiad.
Bp. (1944), Dante, 454 l.

Ignác Rózsa
Született Moldovában. Regény.
6. kiad. Bp. (1944), Dante, 601 l.
1 térk.

Illyés Gyula
A tű foka. (Dramai példázat három felvonásban.) (Bp. 1944),
Nyugat, 100 l.

Jankovich Ferenc
Válogatott versei. (Bp. 1944),
Cserepfalvi, 94, 4 l.
/Pegazus füzetek 2./

Jókai Mór
Az aranyember. Regény. (Bp.
1944), Révai ny. 222, 226 l.

Jókai Mór
Egy magyar nábob. (Regény.)
Bp. (1944), Franklin, 1-2. köt.

Jókai Mór
Kárpáthy Zoltán. Regény. Bp.
(1944), Franklin Társ. 1-2. köt.

Jókai Mór
Kedves atyafiak. Elbeszélés. Bp.
(1944), Franklin, 116 l.

Jókai Mór
A kőszívű ember fiai. (Regény.)
Bp. (1944), Franklin Társ. 1-2. rész.

Jókai Mór
A névtelen vár. Történelmi regény. (Új lenyomat.) Bp. (1944),
Franklin, 1-2. rész.

Jókai Mór
Az új földesur. Regény. Bp.
(1944), Franklin Társ. 264 l.

EGYETEMI
BUDAPESTI
KÖNYVTÁR

Kádár Erzsébet

Harminc szőlőskosár. (Elbeszélések.) (Bp. 1944), Franklin Társ. 200 l.

Karinthy Frigyes

Tanár ur kérem. (Humoreszkek.) Márai Sándor előszavával. 2. bőv. kiad. (Vértess Marcell rajzaival.) Bp. (1944), Új Idők. 268 l.

Kellér Dezső

Az én kabarém. (Bp. 1944, Springer ny.) 64 l.

Keszi Imre

A várakozók lakomája. (Elbeszélések.) (Illusztrálta és a borítéklapot tervezte Kazár László.) (Bp. 1944), Libanon. 199 l.

Krúdy Gyula

Szindbád három könyve. 1. Szindbád utazása, 2. Szindbád feltámadása, 3. Francia kastély. Bp. (1944), Új Idők. 1-3. köt.

Laczkó Géza

Az őstehetség. (Bp. 1944), Athenaeum, 236 l.

Kodolányi János

Fekete sátor. Kisregények. (Bp. 1944), Turul, 112 l.
/Magvető könyvtár 3./

Kodolányi János

Holdvilág völgye. (Bp. 1944), Athenaeum, 376 l.

Kodolányi János

Juliánus barát. 4. kiad. (Bp. 1944), Athenaeum, 712 l.

Kodolányi János

A vas fiai. 4. kiad. (Bp. 1944), Athenaeum, 1-2. köt.

Koröda Miklós

A magyar felvilágosodás breviáriuma. (Bp. 1944), Anonymus, 189 l.

Kosztolányi Dezső

Nero, a véres költő. Regény. 15. ezer. (Bp. 1944), Révai, 272 l.

Krudy Gyula

Boldogult ifjkoromban. (Bp. 1944), Franklin Társ. 228 l.
/Nagy magyar elbeszélők./

Krudy Gyula

A magyar sasfiók. (Kossuth Ferenc.) Bp. (1944), Fővárosi Könyvkiadó, 187 l.

Krudy Gyula

Rezeda Kázmér szép élete. (Regény a szép Budapestről.) Bp. (1944), Greff, 212 l.

Lyka Károly

A művészetek története. 3. kiad. Bp. (1944), Új Idők, 524 l.

Lyka Károly

Kisebnyv a művészetről. 3. kiad. Bp. (1944), Új Idők, 256 l.

Lyka Károly Emlékkönyv. Művészet-történeti tanulmányok. Szerk. Petrovics Elek. Bp. (1944), Új Idők, 348, 4 l., 28 t.

Lajtor László

Kossuth (Lajos) dunai konföderációs terve és előzményei. Bp. 1944, Faust, 80 l.

Mándy Iván

Az enyedi diák. Ifjúsági regény. Fery Albert rajzaival. Bp. 1944, Forrás ny. 272 l.

Münchhausen báró kalandjai.

Mándy Iván átirásában. Fery Antal rajzaival. Bp. 1944, Forrás, 240 l.

Márai Sándor

Bolhapiac. Regény. (A "Bolhapiac" és a "Műsoron kívül" c. művek válogatott rajzai és elbeszélései.) (Bp. 1944), Révai, 318 l.

Márai Sándor

A gyertyák csonkig égnek. 22. ezer. (Bp. 1944), Révai, 210 l.

Márai Sándor

Az igazi. Regény. 20. ezer. (Bp. 1944), Révai ny. 373 l.

Mária Béla

Győzzön az értelem. Versek. (Bp.) 1944, Mentor. 61 l.

Mécs László

Összes versei. 4. kiad. (Bp.) 1944, Athenaeum ny. 760 l.

Mikszáth Kálmán

A kis primás. (Bp. 1944), Révai, 69 l.

Mikszáth Kálmán

A tót atyafiak. Elbeszélések és rajzok róluk. (Bp. 1944), Lampel. 170 l.
/Magyar könyvtár./

Mohácsi Jenő

Gemma, Dante hitvese. Regény. (A címlapot és kötéstartólapot Végh Gusztáv tervezte.) Bp. (1944), Stílus, 208 l.

Mollinár Gizella

Vádoltuk egymást. (Regény.) Bp. (1944), Grill, 1-2. köt.

Molnár C. Pál

Cyrano de Bergerac. (Bp. 1944), Szépművészeti Műhely, 30 t.
/Magyar grafikusok könyvei 5./

Móra Ferenc

Aranykoporsó. Regény. 36. ezer. (Bp. 1944), Révai, 1-2. köt.

Móra Ferenc

Ének a buzamezőkről. 56. ezer. (Bp. 1944), Révai ny. 1-2. köt.

Móra Ferenc

Mindenki Jánoskája. Elbeszélés
a magyar ifjuság számára. Mühlbeck
Károly rajzaival. 4. kiad. Bp.
(1944), Új Idők. 144 l.

Móra Ferenc

Válogatott elbeszélések.
(Bp. 1944), Révai ny. 314 l.

Móricz Zsigmond

Harmatos rózsá. (Regény.)
18. kiad. Bp. (1944), Athenaeum,
180 l.

Móricz Zsigmond

Légy jó mindhalálig. Regény.
Ifj. kiadás. Pólya Tibor eredeti
rajzaival. 3.[4.] kiad. Bp.
1944, Athenaeum, 246 l.

Móricz Zsigmond

Sárarany. Regény. 15. [18.]
kiad. Bp. (1944), Athenaeum, 234 l.

Muharay Elemér

Magyar játékszin. (Szinjátékok.)
2. kiad. Bp. 1944, Magyar Élet,
215 l.

Munkácsy Mihály

Emlékeim. Franciából ford. és a
bev. írta Lestyán Sándor. 2. kiad.
(Bp. 1944), ABC. 112 l.

Németh Andor

József Attila. (Bp. 1944),
Cserépfalvi, 222 l.

Németh László

Emberi szinjáték. (1928.)
(Bp. 1944), Franklin, 1-2. köt.
/Új magyar regények./

Passuth László

Forgóajtó. (Bp. 1944), Athenaeum,
324 l.

Passuth László
Nápolyi Johanna. (Bp. 1944),
Athenaeum, 582 l.

Ráth-Végh István
Fekete krónika. (Bp. 1944),
Cserépfalvi, (Athenaeum ny.)
438 l., 8 t.

Reviczky Gyula
Összegyűjtött művei. Bp. 1944,
Athenaeum, XVI, 574 l.

Ruffy Péter
Egyszerű családból származott.
(Regény.) (Bp. 1944), Franklin,
140 l.
/Uj magyar regények./

Sándor Pál
Két magyar filozófus. (Böhm Ká-
roly és Brandenstein Béla.) Bp.
(1944), Bányai-Várkonyi ny. 28 l.
/Faust kis könyvei./

Szabédi László
Ész és bűbáj. Tanulmányok. Bp.
1943, Magyar Élet, 128 l.
/Termés könyvek l./

Szabó László, Cs.
Apai örökség. 2. kiad. (Bp.
1944), Franklin Társ. 179 l.
/Uj magyar regények./

Szabó László, Cs.
Szerelem. Három elbeszélés.
(Bp. 1944), Franklin, 45 l.
/Olcsó könyvtár./

Szabó Pál
Harangoznak. Regény. Bp.
(1944), Magyar Élet, 333 l.

Szalatnai Rezső
A Duna költői. Öt évszázad ver-
sei a Dunáról. (Összeáll. és bev.
tanulmánnyal ellátta) - - . Bp.
1944, Hungária, 186 l.

Szerb Antal
Rózsakereszt. 4. ezer. Bp. (1944)
Franklin Társ. 280 l.
/Uj magyar regények./

Szini Gyula
Egy sápadt asszony. Bp. (1944),
Singer és Wolfner, Márkus ny.
254 l.
/Uj egyetemes regénytár./

Tamási Áron
Három játék. (1. Énekes madár.
2. Tündöklő Jeromos. 3. Vitéz
lélek.) (Szindarabok.) (Bp. 1944),
Révai, 269 l.

Tamási Áron
Összes novellái. 8. ezer.
(Bp. 1943), Révai, 926 l.

Tamási Áron
Szülőföldem. 2o. ezer. (Bp.
1944), Révai ny. 212 l.

Telegdy Pál - (Telegdy) János
Két vitéz magyar ur levelezése
a XVI. század végéről. Közzé-
tette Eckhardt Sándor. Bp. 1944,
Magyarságtudományi Intézet,
(Athenaeum ny.) 218 l.

Tersánszky J[ózsef] Jenő
Kaland a villában. (Regény.)
(Bp. 1944), Aesopus, 96 l.

Tersánszky J[ózsef] Jenő
Új legenda. (Regény.) (Bp. 1944),
Keresztes, Athenaeum ny. 334 l.

Thurzó Gábor
Nappalok és éjszakák. Regény.
(Bp. 1944), Révai, 284 l.

Thury Zoltán
Az ember, aki hazaballagott.
(Elbeszélések.) Bev. Thury Zsuzsa.
Bp. (1943), Singer-Wolfner, 232 l.
/Uj egyetemes regénytár./

Tompa László
Válogatott versek. (Bp. 1944),
Révai, 158 l.

Tömörkény István
Vizenjárók és kétkézi munkások.
Elbeszélések. Bp. (1943), Uj Idők.
264 l.

Tömörkény István
Jegenyék alatt. (Elbeszélések.)
11. ezer. (Uj lenyomat.) Bp.
(1944), Franklin, 178 l.

Török Gyula
A zöldköves gyűrű. (Bp. 1944),
Franklin, 348 l.

Vajda János
Összes művei. Bp. 1944,
Franklin, 1872 l.

Várkonyi Nándor
Az írás története. Bp.
1944, Attila ny. 144 l., 12 t.

Vas Gereben
A nemzet napszámossai. Bp. 1944,
Révai, 354 l.

Vészi Endre
A fekete rév. Versek. Bp.
1944, Vajda János Társ.

Veres Péter
Mit ér az ember ha magyar?
2. kiad. Bp. 1944, Klein ny.

Voinovich Géza
György barát. 3. kiad. (Bp. 1944),
Franklin Társ. 233 l.

Zilahy Lajos
Fatornyok. 2. kiad. (Bp. 1944),
Athenaeum, 96 l.

Zilahy Lajos
A fegyverek visszanéznek. 9. kiad.
Bp. 1944, Athenaeum, 364 l.

Zolnai Béla

Világirodalom és nemzeti irodalom. Bp. (1944), Új Idők Irod. Intézete. (Singer és Wolfner) 348 l.

/A művelődés könyvtára 17.
A világirodalom története./

Zrínyi Miklós

A török áfium ellen való orvosság avagy a töröknek magyarral való békessége ellen való antidotum. Bp. (1944), Franklin, 56 l.

Zsirai Miklós

Osztják hőseink. 1. köt. Bp. 1944, M. Tud. Akad. Hornyánszky ny. XVII, 487 l., 1 t.
/Reguly könyvtár 1./

Zsigray Julianna

Erzsébet magyar királyné.
7. kiad. Bp. (1944), Singer-Wolfner. 166 l.

Zsigray Julianna

Szüts Mara házassága.
38-42. ezer. Bp. (1944), Singer és Wolfner, 208 l. 28

Az itt felsorolt szerzőkkel illetve művekkel szemben felvetődhet az a jogosnak tetsző kifogás, hogy az összeállítás tendenciózus, mert például teljesen kihagytuk a fasiszta, antiszemita, antidemokratikus szerzőket illetve azok műveit. Valóban így történt. Ennek okaként csupán azt az egyszerű ténnyt jelölhetjük meg, hogy számottevő magyar író - néhány személyt kivéve - nem adta el tollát olyan világnézetnek, amely az emberiség és a nép ellen uszított. A legtehetségesebbek közül, akik a jobboldal kocsijába szálltak, Erdélyi József és Sinka István nevét említjük. Nem feladatunk utvesztésük okának kutatása, de megjegyzésként, zárójelben mondjuk: Erdélyinél a nyilasokhoz történt csapódásnak szinte klinikai okai tapinthatók ki. A töb-

bi név, akiknek művei a felszabadulás után a Magyar Miniszterelnökség Sajtóosztálya által összeállított fasiszta, antidemokratikus sajtótermékek jegyzékében szerepelnek, másod-, harmad-rangu alakjai voltak az irodalom, de még inkább az irodalmon túli életnek, akik elsősorban a fasiszta-náci, nyilaskeresztes elméletet meglovagolva gondolták a hiányzó irodalmi tehetségüket pótolni. Csak néhány nevet jegyzünk ide: Dövényi Nagy Lajos, Milotai István, ~~...~~. A jegyzékben szereplő kiadványok elsősorban politikai füzetek voltak, amelyek valamely náci érzelmi párt programját, terveit tartalmazzák. Szépirodalmi mű ebben a vonatkozásban nem született, egyetlen egy sem olyan fajsúlyú, amely fennmaradt volna a minden irodalmi művet megmérő idő rostáján.

Annál inkább bevésszük a magyar irodalom, a magyar könyvészet történetébe az olyan kiadványok, amelyek az Európai Irodalom Kincsesháza sorozatban jelentek meg. Ezek tartalmi kivonata és néhány idézet az előszóból újabb bizonyíték arra, hogy a magyar irodalmi szellemi tájékozódás valóban az emberiség értékei felé nyult, harcot jelentő, harcot vállaló szándékkal.

Az Európai Irodalom Kincsesháza sorozatban megjelent művek:

Halász Gábor: Az angol irodalom kincsesháza.

Szerk. Halász Gábor. Bp. (1942), Athenaeum. 349 l.

Csak a 19. századig megy. Fordítók pl. Babits, Bóka, Fodor József, Szabó Lőrinc, Vas István, Kosztolányi, Jékely, Keszthelyi Zoltán, Mátrai László, Sőtér István, Hevesi Sándor, Radnóti, Szerb Antal, Sárközi György (+ a klasszikusok, Arany stb.)

Keresztury Dezső: A német irodalom kincsesháza.

Szerk. Keresztury Dezső. Bp. (1942), Athenaeum. 346 l.

19. századig. Benne van Heine 5 verssel, Richard Dehmel, Ford. pl. Gulyás Pál, Babits, Képes Géza, Szabó Lőrinc, Rónay György, Szauder József, Weöres Sándor, Keresztury, Thurzó Gábor, Sárközi György.

Ruzicska Pál: Az olasz irodalom kincsesháza.

Szerk. Ruzicska Pál. Bp. (1942), Athenaeum. 362 l.

Bevezetőben: ... Itália, a Rinascimento és a Risorgimento nagy hagyományainak letéteményese, kiapadhatatlan szellemi gazdagságával újra az élen lesz...

Legsoványabb a 20. század, csak 4 író: d'Annunzio, G. Gozzano, F. Gaeta, L. Pirandello. Ezek fordítói: Berczeli Anzelm Károly, Füsü József, Sárközi György, Weöres Sándor, Antonio Widmar. Más fordítók az előző korszakokból pl.: Kolozsvári-Grandpierre, Sárközi György, Képes Géza, Bóka, Jékely, Jankovich (Sárkóztól sok fordítás).

Trócsányi Zoltán: Az orosz irodalom kincsesháza.

Szerk. Trócsányi Zoltán. Bp. (1942), Athenaeum. 498 l.

Az előszóból: "... a szovjet irodalomban felülkerekedik a szociális realizmus, amely tiszta, világos, érthető képekben, illúziók, ábrándok keltése nélkül, józanul, mindig az új társadalmi rend érdekeit tartva szem előtt, a valóságot, vagy a valószínű lehetőségeket ábrázolja... a huszadik század utolsó három évtizedében kristálytiszta tükre annak az új szocialista világnak, amelynek megvalósításáért az utolsó száz év alatt annyi vér folyt és annyi ember szenvedett mártírhálált." Makarenko, Majakovszkij, Lenin (Lányi Sarolta ford.), Blok, A. Tolsztoj, Furmanov, Osztrovszkij művei jelentek meg.

Illyés Gyula: A francia irodalom kincsesháza.

Szerk. Illyés Gyula. Bp. 1942, Athenaeum. 407 l.

Az előszót Illyés Gyula írta. Részlet: (1942. aug.)

"A világra való nemzetek lényében van valami párosság: legtöbbje kéttagu, olyasformán, mint a kettősfogat. Ezek a jó haladók. A hasonlat tán merész, de a magunk esetéből is tudhatjuk, mi ez a különös kettősség: a változatos uton, amelynek

a hossza egy nép történelme, egyszer mintha a rudas huzna, másszor az ostorhegyes...

Ezt hívják - a szó és a gondolat folytonos kisüléseit - szellemi életnek. Ennek örökös dörgéseitől és villámaitól retteg a barbár, idegeskedik a filiszter... Bizhatunk a jó párosodásu, az önmagával versenyző népben, amely ezt a szellemiséget idáig hozta, amely annyi próbát és viszontagságot kiállva, annyszor dobta oda például és kíséreltetül magát az emberiség helyett, az emberiség javára...

A jobb idő s alkalom reményében szinte alapkövvül teszem le ezt a könyvet... Hogy fejezi ki háláját az ember egy nép iránt? Bessenyei, Petőfi óta hány magyar író gazdagodott a francia szellem kincsházából? A fordítás tisztelgés is. Hálánk jeléül szeretném felmutatni ezt a tisztelgésgyűjteményt a francia népnek, sorsa nehéz pillanataiban."

A középkortól, a legrégibb francia verses szövegtől (Szent Eulália Kantilénája, 881) Apollinaire-ig; Villon, Rabelais, Descartes, Racine, Corneille, La Fontaine, Marivaux, Beaumarchais, Béranger (Petőfi ford.), Stendhal, Voltaire, Diderot, Balzac, Hugo, Baudelaire, Flaubert, Zola, Rimbaud, France, Maupassant, Jules Renard, Rostand, Francis Jammes, Proust műveiből jelent meg.

Fordítók a legkiválóbb magyar írók: maga Illyés, József Attila, Szabó Lőrinc, Tóth Árpád, Bóka László, Cs. Szabó László, Keresztury Dezső, Gyergyai Albert, Sőtér István, Vas István, Benedek Marcell, Kosztolányi, Jékely Zoltán, Babits Mihály, Juhász Gyula, Rónay György, és sokan mások. Külön kell említeni azokat, akik már ekkor a faji törvények hatókörébe tartoztak. Fl. Radnóti fordította Clément Marot, Paul Scarron, La Fontaine, Gérard de Nerval, Jammes, Apollinaire; Ramy, Belleau (Április); a párizsi emigrációban, az ellenállási mozgalom tagjaként harcoló Aranyossi Pál fordításában közölte Diderot d'Alembert álma című írásának részletét; Sárközi György fordította: Rabelais, Corneille (Cid-részlet), Alfred de Musset,

Szerb Antal fordította: Jules Renard Naplójából részlet.

Ady és Bacsányi fordításait bevette.

Henri Bergson - akinek műveit 1933-ban kitiltották Németor-

szágból, főművéből szerepel részlet (L'évolution créatrice - Teremtő fejlődés, 1907) Mátrai László fordításában.

József Attila fordította Rimbaud: A meghökkentek című versét.

Az Előszóban Illyés köszönetet mond a szerkesztés munkájában való támogatásért Gyergyai Albertnek, Cs. Szabó Lászlónak és K.F.-nak (felesége, Kozmutza Flóra, filozófia-francia szakot végzett).

Flóra, telefon 1970. július 4.: "A németek egész Franciaországot megszállták, Gyula ezért vállalta ezt a munkát, hogy ellensúlyozza a jobboldalnak azt a hirverését, hogy a francia szellem nincs többé. Nagyon lelkesen és nagy kedvvel végezte a válogatást, szerkesztést, fordítást - ez egyébként kitűnik az előszóból is. Mi is, akik segítettük, legalább olyan lelkesen tettük, hiszen Franciaország egyet jelentett Európával."

6. Az írók belpolitikája

A magyar írók egyetlen lehetséges magatartását, - amelyet elődeiktől Ady Endrétől vissza Petőfin, Kölcseyn, Batsányin, Kazinczyn, Csokonain át a prédikátor elődökig - örökölték, Déry Tibor fogalmazta meg:

"Az írói szabadság végeredményben azonos az emberi szabadsággal. Gyakorlatilag és eszmeileg egyaránt képtelenség az író számára nagyobb szabadságot követelni, mint az ember számára akinek ír."²⁹

A háborút megelőző években a magyar írók derékhada hitet tett az emberi szabadság védelméért folytatott harc mellett. Minden hivatalos fórumunk által elismert legnagyobb hatású politikai, irodalmi mozgalom - a népi írók falukutató mozgalma - az ő nevükhöz, tevékenységükhöz fűződik. Más területen a proletariátus mellett hitettevő városi írók, költők emelték fel

szavukat az osztály szabadságáért. Anélkül, hogy részletesebben elemeznénk a sajtójogi viszonyokat, most csak Markovits Györgyi és Tóbiás Áron által szerkesztett "A cenzura árnyékában" című könyv tartalmából idézzük a címszavakat:

"Hernádi György, Kassák Lajos, Gábor Andor, Bölöni Györgyné, Hatvany Lajos pere", "József Attila pere", "Radnóti Miklós pere", "A "loo %" pere", "A bíróság előtt: Remenyik Zsigmond, Kassák Lajos, Hollós Korvin Lajos, Illyés Gyula", "A Márciusi Front—Viharsarok, Néma forradalom, Hid, Válasz" ellen lefolytatott perek, Berda József, Hernádi György, Fodor József, Gömöri Jenő Tamás, Földeák János, Hárs László, Várnai Zseni pere".³⁰

Schöpflin Aladár a hatalom és az író viszonyát jellemezve írta:

"Az irodalom szabadsága, mint minden szabadság betegállományban van ebben a mai korban, amelynek számára a múlt század közepének gyönyörű szabadság-ideálja már csak márciustizenötödiki szólam. A mai világ, mely szuronyokra és pénzhegyekre támaszkodva sem érzi magát biztonságban, amelyben egy évszázados társadalmi rend vonaglik saját belső válságában,... félelemből támadt gyanuval néz mindenki-re, akiben a kritika szelleme él, és az erő eszközeivel igyekszik, minden történelmi tanulság ellenére, elnyomni a szellem emberét... Ha ennek azt vetik ellenére, hogy az irodalomnak azért kell felügyelet alatt állni, mert különben destruálás eszközévé válhatik - arra csak egy helyes felelet lehet: az irodalomnak bizonyos értelemben nem csak joga, hanem kötelessége destruálni. Ha nem akar belenyugodni a mindenkori hatalmak jámbor kiszolgálójának, s a mindenkori tömegek mindenki nótáját készségesen elmuzeizáló cigányprimásának alázatos szerepébe, akkor nem szabad lemondania arról, hogy kritikát mondjon a fennálló politikai, társadalmi és erkölcsi állapotok fölött..."³¹

Okát is adja e követelésének:

"Előre tudhatjuk, hogy az író kimondott igazsága, amint

szembe kerül a hatalom kívánságával vagy érdekével, továbbra is büntetendő cselekménnyé válik. És mégis érdemes volt mindezt elmondani. El kellett mondani. Az eszméért hitet kell tenni, ha van érvénye, ha nincs. Az eszme addig él, amíg vannak, akik hirdetik. Amíg vannak, akik készek szenvedni érte. A fáklyát kialudni nem engedhetjük, mert akkor mi lennénk felelősek a sötétségért, mely az emberiségre borul."³²

Az eddig felsorakoztatott dokumentumokban már bizonyítottuk, hogy a magyar írók igyekeztek világítani. Sem a hatalom erőszakszervei, sem a hatalom édesgetései nem tudták tévuttra vezetni őket. "Haza és haladás" - ez volt a jelszavuk és - az emberi jogok védelme - ez derült ki eddig a dokumentumokból.

Vizsgálódásunkat, amely tételeinket bizonyítja, az élet más területén folytatjuk.

A faji törvények elleni fellépéssel egyidőben látott napvilágot egy másik dokumentum is, amely az írók legsajátabb érdekét, az írói szabadságot igyekezett védeni. S hogy igazolódjanak Déry Tibor szavai, amelyben - helyesen - egyenlőségjelet tett az írói szabadság és az emberi szabadság között, idézzük fel az egyik - irodalmunk történelmében ritka egységes kiállásukat az 1938-as sajtótörvény ellen.

Az Írók Gazdasági Egyesületében tömörült 650 magyar író egységesen foglalt állást a készülő sajtójavaslat ellen:

"Forduljon az IGE memorandummal a miniszterelnökséghez, a kultuszminisztériumhoz, az igazságügyi miniszterhez és az Országos Irodalmi és Művészeti Tanácshoz a beterjesztett sajtóreform-törvényjavaslat ügyében, amely érzékenyen és közvetlenül érinti a magyar irodalmat és könyvkiadást, és amelynek a híre is már jóideje jelentékeny károkat okozott a magyar íróknak!"³³

- így hangzik a tagság utasítása az IGE vezetőségéhez.

A beadvány szövegéből idézünk néhány részletet:

"Különösen súlyos az a rendelkezés, amely szerint semmiféle írásmű előzetes ügyészi átvizsgálás nélkül nem terjeszthető, és hogy az ügyészség 8 napon belül dönt a terjesztési engedély megadásáról.

Az író az a kulturális veszély fenyegeti, hogy még fokozottabb mértékben kénytelen alávetni magát irodalmon kívüli szempontoknak.

Kétségtelen, hogy a legjobb hiszemű és legjobb szándéku előzetes ügyészi átvizsgálás is deliktumkeresési fenyegetést jelent... A cenzurázó tisztviselő sohasem kerül felelősségrevonásra azért, amiben fölöslegesen szigorú volt, - csak olyanokért, amik tán kiszaladtak a cenzuráján keresztül. Így ez a tervezet minden, problémával foglalkozó magyar írásmű részére szinte áthághatatlan akadály létesítését jelenti.

Kétségbeejtő kulturális következményei lehetnek olyan törvénynek, amely a ponyva felé terelné a magyar írást. Márpedig a problémák kiirtása a magyar irodalomból nem lehet más, mint a ponyva intézményesített utépitése... Talajtalan papírvilág árad szét az ilyen művekből, fertőzik a lelkeket... Az előzetes ügyészi átvizsgálás kényszere folytán egyetlen, életproblémával foglalkozó írásmű sem indulhatna a közönség felé azzal a biztonsággal, ami a nagy művészi alkotásokhoz kell. A cenzura által elgáncsolt író nemcsak hogy tán egyik nagy alkotását veszíti el buzgó, vagy tán tulbuzgó tisztviselői aggályoskodás miatt, hanem valószínűleg hosszú időre elveszti annak a lehetőségét is, hogy kiadót kapjon műveire... Rá kell mutatni arra is, hogy az esetleges hibáknak bizonyuló tilalmak által okozott károk megtéríthetetlenek."³⁴

A memorandumban az írói utánpótlás gátlását is felvetik.

A felnövekvő új nemzedék természetesen a járható utat választaná, vagyis az olcsó szórakoztatás eszközeit alkalmazná írásai-ban. A kiadók elbizonytalanodása máris érezhető és tetemes anyagi károkat is okoz.

A memorandum 1938. április 15-én kelt, és a Corvina május 1-i számában jelent meg dr. Ugron Gábor aláírásával, aki az IGB elnöke volt.

Mind a memorandum, mind az egyéb tiltakozások hatástalanok maradtak. Lényegében változatlanul került a sajtótörvény elfogadásra. Ebben már az 1848-as sajtótörvény, majd az 1914-es sajtótörvény által deklarált: gondolatait sajtó útján mindenki szabadon terjesztheti - megfogalmazás így módosult: gondolatait sajtó útján mindenki a törvényes keretek között terjesztheti.

A törvényes keretek: a lapok megjelenését miniszterelnökségi engedélyhez kötötték, a könyvek és e kategóriába tartozó nyomtatványok terjesztését csak az ügyesség hozzájárulásával kezdhették meg.

Ez lényegében az utólagos cenzurát jelentette, amelyet 1939-ben az előzetes cenzura váltott fel. Az előzetes cenzura: a nyomda semmilyen kézirat szedését nem kezdhette meg anélkül, hogy azt a cenzura bizottság jóvá ne hagyta volna. A cenzura működésére még visszatérünk, itt csupán annyit jegyzünk meg, hogy néhány hónapra a totális, előzetes cenzurát az ugynevezett fakultatív cenzura váltotta fel, azonban 1940-ben a háboru befejezéséig újra a totális, előzetes cenzura működött.

A magyar szellem emberei nem nyugodhattak bele abba, hogy egy népet fosszanak meg a hangjától. Az előző fejezetekben ismertetett tények bizonyítják: harcuk eredményes volt, mert olyan művek születtek és kerültek át a cenzurán, amelyek művészi értéke, társadalmi mondanivalója rangos.

Minden különösebb magyarázat helyett, a sajtótörvényt követő évből, 1939-ből idejegyzünk néhány író és annak művét, pontosabban a mű címeirását mellékeljük, ahogy az a korabeli könyvészeti szakkönyvben, illetve az Országos Széchényi Könyvtár Nö-

vedék Naplójában található:

Ady Endre

Összegyűjtött novellái. (Bp. 1939),
Athenaeum, 517 l.

Ambrus Zoltán

Midás király. (Regény.) 11. ezer.
(Bp. 1939), Révai, 1-2. köt.

Áprily Lajos

A láthatatlan irás. Versek. (Bp.
1939), Révai, 270 l.

Ararat évkönyv. Zsidó magyar al-
manach az 1939. évre. Szerk. (Komlós
Aladár). (Bp. 1939), Izr. Leányárva-
ház, 133 l.

Asch Schalom

A nagy fal. (Regény.) (Ford. Hor-
váth Zoltán.) 4. kiad. Bp. 1939,
Tábor, 1-2. köt.

Aszlányi Károly

Szélhámosok. Regény. Bp. 1939,
Singer-Wolfner, 224 l.
/Uj Idők könyvtára 14./

Asztalos István

Elmondja János. Regény. (Bp. 1939),
Révai, 181 l.

Babits Mihály

Jónás könyve. (Köttemény.) (Bp.
1939), Nyugat, 40 l.

Babits Mihály

Keresztülkasul az életemen. Bp.
1939, Nyugat, 199 l.

Babits Mihály

Összegyűjtött munkái. Bp. 1939,
Athenaeum.

- Babits Mihály
Halálfiái. (Regény.) (Bp. 1939),
Athenaeum, 1-2. köt.
- Babits Mihály
A gólyakalifa. Elza pilóta. (Re-
gény.) (Bp. 1939), Athenaeum, (4),
365 l.
- Babits Mihály
Kisebb műfordításai. (Bp. 1939),
Athenaeum, (4) 387 l.
- Bajcsy-Zsilinszky Endre
Mátyás király. (Bp. 1939), Athe-
naeum, 222 l.
- Békeffi László
Konferanszainak gyűjteménye. 1.
(Bp. 1939), Szerző, 79 l.
- Benjamin László
A csillag nem jött. Versek. Bp.
1939. (Szalay Sándor ny.) 46 l.
- Berda József
Sötétség. - új versei. (Ujpest,
1939), Szerző, 31 l.
- Boldizsár Iván
A gazdag parasztok országa.
(Dánia). (Bp. 1939), Franklin, 62 l.
/Magyar könyvek./
- Böszödi György
Székely bánja. Bp. 1939, Mefhosz.
323 l.
- Csuka Zoltán
Sötét idők árnyékában. Versek.
Bp. 1939, Láthatár, 47 l.
- Darvas József
Egy parasztcsalád története. (Bp.
1939), Athenaeum, 187 l.

Darvas József

Máról-holnapra. (A magyar falu regénye.) Bp. 1939, Dante, (Viktória ny.) 307 l.

Darvas Szilárd

Ördögsziget. (Versek.) Bp. 1939, Szerző, 47 l.

Erdei Ferenc

Kossuth Lajos azt üzente. (Bp. 1939), Mefhosz, 45 l.
/Magyarok könyvtára./

Erdei Ferenc

Magyar város. (Bp. 1939), Athenaeum, 246 l.

Féja Géza

Dózsa György. Történelmi tanulmány. Bp. 1939, Mefhosz, 243 l.

Féja Géza

Kurucok. (Bp. 1939), Mefhosz Könyvkiadó, 45 l.
/Magyarok könyvtára./

Fekete István

Zsellérek. Regény. (Bp. 1939), Egyetemi ny. 334 l.

A francia sárgakönyv. Diplomáciai okmányok 1938-1939. A Németország és Lengyelország, Nagybritannia, Franciaország közötti háború kitörését megelőző események és tárgyalások okmányai. (Bp. 1939), Francia Külügyminisztérium. 270 l. Cserépfalvi.

Illyés Gyula

Ki a magyar? (Bp. 1939), Mefhosz Könyvkiadó, 48 l.
/Magyarok könyvtára. - U.a.
Nemzeti könyvtár./

Illyés Gyula

Külön világban. (Versek.) Bp. 1939), Cserépfalvi, 113 l.

(Illyés Gyula
 Lélek és kenyér. Kozmutza Flóra
 értelmiségi és ösztön-vizsgálatai-
 val. (Bp. 1939), Nyugat, 262 l.

(Illyés Gyula
 Petőfi. (Bp. 1939), Nyugat, 311 l.,
~~1939.~~

Móricz Zsigmond
 Elbeszélések. (Bp. 1939), Orsz.
 Ref. Szeretetszöv. 63 l.
 /Népbarát VIII. 51./

Móricz Zsigmond
 Életem regénye. (Bp. 1939),
 Athenaeum, 372 l.

Móricz Zsigmond
 (Erdély.) 1. Tündérkert. Történel-
 mi regény--- Báthory Gábor erdélyi
 fejedelemsége. Bethlen Gábor ifju-
 kora. 2. A nagy fejedelem. 3. A nap
 árnyéka. (Bp. 1939), Athenaeum.
 1-3. köt.

Móricz Zsigmond
 Művei. (Bp. 1939), Athenaeum.
 --

-- A fákllya. Regény. (Bp. 1939),
 Athenaeum, (4) 291 l.

-- A galamb papné. Regény. (Bp.
 1939), Athenaeum, 155 l.

-- Harmatos rózsza. (Regény.) (Bp.
 1939), Athenaeum, 204 l.

-- Hét krajcár. Elbeszélések. (Bp.
 1939), Athenaeum, 179 l.

-- Az isten háta mögött. Regény.
 (Bp. 1939), Athenaeum, 165 l.

-- Kerek Ferkó. Regény. (Bp. 1939),
 Athenaeum, 232 l.

Móricz Zsigmond
Kivilágos virradatig. Regény.
(Bp. 1939), Athenaeum, 186 l.

— Légy jó mindhalálíg. Regény.
Bp. 1939, Athenaeum, 276 l.

— Magyarok. Elbeszélések. (Bp. 1939)
Athenaeum, 226 l.

— Nem élhetek muzsikaszó nélkül.
Regény és elbeszélések. (Bp. 1939),
Athenaeum, 213 l.

— Pillangó. Idill. (Bp. 1939),
Athenaeum, 172 l.

— Sárarany. Regény. (Bp. 1939),
Athenaeum, 240 l.

— Szegény emberek. Elbeszélések.
(Bp. 1939), Athenaeum, 196 l.

— A tűznek nem szabad kialudni.
Elbeszélések. (Bp. 1939), Athenaeum,
270 l.

— Uri muri. Regény. (Bp. 1939), Athe-
naeum, 249 l.

Nagy Lajos
Különvéleménye

1. Junius

2. Augusztus

3. Szeptember.

Bp. 1939, Radó I. ny. ^{34/a}

A felsorolt művekből néhányat emelnénk ki. Külön figyelem-
re méltó, hogy a sajtótörvényt követő évben, az előzetes cenzu-
ra bevezetésének évében adta ki az Athenaeum Móricz Zsigmond
összes műveit. Móricz Zsigmond ebben az évben jelentette meg

először az Erdély című trilógiáját - az irodalom adta eszközökkel figyelmeztetve a magyar állam vezetőit arra a politikára, amelyet Bethlen Gábor erdélyi fejedelem gyakorolt a maga korában: a nemzeti függetlenség feltétlen biztosítására, megóvására.

A Cserépfalvi által kiadott "A francia sárgakönyv" szintén könyvészeti és politikai nevezetessége e korszaknak, éppen a realitása és jó szerkesztése miatt.

Illyés Gyulától a Petőfi tanulmányt említjük csupán, amely a költő-író vitathatatlan állásfoglalása volt a forradalom és a nemzeti függetlenség mellett, ugyanakkor szinte először történt meg, - Ady Endre óta - hogy egy másik, a nemzet egyik legnagyobb költője, elődjéről az annyira félremagyarázott Petőfiről költői hévvel, publicisztikai szenvedélyességgel és az irodalomtörténész könyörtelenségével bebizonyítsa: Petőfi nem alkuzik.

Ide kívánczik a könyvkiadás illetve a könyvtárügy egyik érdekes esete, melyet Bisztray Gyula közölt a Magyar Könyvszemle 1970. évi 1-2. számában, "Móricz Zsigmond egy levele és két könyvének kiadástörténete" című cikkében.

Bisztray a minisztériumban a könyvtárüggyel foglalkozott. "Mint könyvtáros - írja - egyik legfontosabb feladatombnak tekintettem a népkönyvtárak állományának értékes, szépirodalmi és hasznos ismeretterjesztő művekkel való rendszeres fejlesztését..." Tevékenysége nemcsak a minőség javítását tűzte célul, hanem a könyvtári egységek számszerű növelését is.

"Szervező és irányító munkám eredményeképpen sikerült 6000-re emelni az országos népkönyvtári hálózat egységeit, és ezeknek az átlag 200-400-600 kötetből álló könyvtáraknak állományát és összetételét annyira feljavítani, hogy az utolsó években, (1943-ban és 1944 elején) már Jókai, Mikszáth, Gárdonyi és Móra Ferenc művei mellett Móricz Zsigmond, Tersánszky Józsi Jenő, Tamási Áron könyvei is helyet foglaltak a népkönyvtárak otthonaiban: a városi, falusi és tanyai kulturházakban. Költőink közül a klasszikusok mellett Ady, Babits, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád jelent meg válo-

gatva vagy antológiákban..." Közlése szerint a munkát több területről segítették. A kiadók raktáraiból az értékes irodalom olcsó kiadásait vásárolták fel nagy példányszámban. (A Franklin Társulattól főleg az Olcsó Könyvtár és a Magyar Könyvtár füzetait, a Révaitól elsősorban Jókai és Mikszáth műveit szerezték be nagy példányszámban.)

Másik megoldásuk az volt, hogy a kiadókkal szerződést kötöttek céljaiknak megfelelő művek nagy példányszámu megjelenetésére. Így jelent meg például az Egyetemi Nyomda kiadványai között Drozdy Gyulától: Az olvasás és írás könyve, Tersánszky J. Jenőtől egy novellás kötet, Móricz Virágtól: Zichy Mihály stb. "A Révai-cég Bókay János, Illés Endre és Rónay György közreműködésével - tárgyalásaink alapján egy új sorozatot indított meg elsősorban a mi népkönyvtári igényeinket tartva szem előtt... Így indították meg a Regénykönyvtár című sorozatot, amelyben 1942-43. folyamán - többek között e műveket adták ki (egységesen hat íves terjedelemben, 1 - 1,60 pengős bolti árral): Jókai: Ahol a pénz nem Isten, A két Trenk; Mikszáth: Kisértet Lublón, Az első birtok, Krudy Kálmán csínytevései; Ambrus Zoltán, Móra Ferenc egy-egy műve, Dosztojevszkijtől A nagybácsi álma, Maupassanttól a Péter és János... Végül igyekeztem személyesen közreműködni hasznos és értékes könyvek kiadásában. Pl. Lacskó Géza: Kőrösi Csoma Sándor... A népművelési, illetőleg népkönyvtári célokra alkalmasság elbírálásában szívesen közreműködtek irodalomtörténészek és tudósok. Hadt említsem meg közülük Fábrián Istvánt, Kerecsényi Dezsőt, Keresztury Dezsőt, Makay Gusztávot, Markó Árpádot, Mátrai Lászlót, Vajtó Lászlót..." A szerző közli, hogy így került közvetlen népkönyvtári anyagként forgalomba Móricz Zsigmond által összeállított "Móricz Zsigmond legszebb elbeszélései" című kötet és a "Magvető. A magyar irodalom élő könyve" 2. kiadása 1942-ben.³⁵ (Itt jegyezzük meg, hogy ennek egyik példányát Móricz Lee Tibornak dedikálta meleg szeretettel. Lee ekkor a sajtóügyek főügyésze volt!)

Ady Endre összegyűjtött novellái, az Ararát évkönyv, a Magyar szidóság almanachja, Aszlányi Károly regénye, Asztalos István művének kiadása már ezt bizonyítja, hogy a magyar irodalom és könyv-

kiadás felkészült arra a harcra, amelyet vivni akart és vivott a nemzetért. Még ebbe a gondolatkörbe tartozik Bajcsy-Zsilinszky Endre műve Mátyás királyról, és mindenek fölött Babits Mihály Jónás könyve című költeménye.

Véleményünk szerint mindez, ami publicisztikában és nyilatkozatban, memorandumban vagy más nem irodalmi műfajban fogalmazódott meg az előző években, a Jónás könyvében nyert igazi költői kifejezést.

A mű nem egy költői ut, nevezetesen Babits útjának lezárása, összegezése volt, hanem mind Babits, mind a magyar irodalom új korszakának súlyos szavu de nagyon elszánt megnyitását jelentette.

A magyar író és a magyar művész helytállását végülis minden szenvedésen át a harc vállalását példázta Jónás sorsa és a Jónás-Babits szavai:

"... mert vétkesek közt cinkos aki néma.

Atyjafiáért számot ad a testvér:

nincs mód nem menni ahova te küldtél."

.....

És a Jónás imájában személyes sorsán át a magyar irodalom sorsa tükröződik:

"... ki mint Jónás, rest szolgája, hajdan
bujkálva, később mint Jónás a Halban
leszálltam, a kinoknak eleven
süket és forró sötétjébe, nem
három napra, de három óra, három
évre vagy évszázadra, megtalálja,
mielőtt egy még vakabb és örök
Cethal szájában végkép eltűnök,
a régi hangot s, szavaim hibátlan

hadsorba állván, mint Ő sugja, bátran
szólhassak s mint rossz gégeből telik
és ne fáradjak bele estelig
vagy míg az égi és ninivei hatalmak
engedik hogy beszéljek s meg ne haljak." 36

7. A könyvek külpolitikája - kulturdiplomácia

Az előző fejezetek dokumentumaiban igyekeztünk érzékeltetni a korszak két pontja, a kezdet és a vég idején megjelent iréi alkotásokat, mind minőségileg, mind mennyiségileg. Azt is kívántuk bizonyítani, hogy a háboru éveiben Magyarország szinte példátlan erővel és eredményességgel gyűjtötte be a világirodalom remekműveit és az irodalomban - a megjelent művek bizonyítják - faji és más szempontok nélkül olyan köztársasági szellem érvényesült, amelyre nem volt példa a magyar irodalom történetében.

Mindaz történt akkor, amikor új sajtótörvény, újabbnál újabb, az embert embertől megkülönböztető törvények láttak napvilágot. Végül minden háborus országra jellemző totális, jól-szervezett cenzura működött, különösen azokban az években, amelyek a szorosabban vett témánkat, a Magyar Csillag működésének éveit jelentik: 1941-1944-et.

Arra köteleztük magunkat, hogy választ keressünk ezekre a kérdésekre - a bevezetőben és az előző fejezetekben elhangzott rengeteg miéltre magyarázatot adunk. Mielőtt a kérdéseinkre választ adó dokumentumok tárgyalását megkezdénénk még egy rövid kitérőt teszünk.

A történelem során gyakran találkozhatunk a következő jelenséggel: az országok között háboru dult, a fegyvereké volt a döntő szó. Sem a politikus, sem a hadvezér, sem a katona nem értett szót a szembenálló féllel; - a hadakozó nemzetek írói, művészei azonban megtalálták az utat egymáshoz, egymás népének szellemi kincsei megértéséhez, megbecsüléséhez.

A modern korban, amint láttuk, Európa-szerte ez a fajta közeledés a fejlett hírközlés ellenére sem valósulhatott meg. Talán éppen a fejlett hírközlés miatt, valamint a nagytömegű propagandaeszközök következtében mód nyílt arra, hogy a ködösítés, az emberek félrevezetése soha nem látott méreteket öltött. A szárszói találkozón 1943-ban Kodolányi János foglalkozott ezzel a problémával részletesen:

Nehéz ma szólni, jobb ma hallgatni. A bölcs tudja, mennél olcsóbbak a szavak, annál drágább a hallgatás. Ma pedig olcsó a szó, élő, nyomtatott egyaránt. Óriási bennünk a kínálat. Feltalálták a rotációsgépet, s a világ minden nyelvén millió és százmillió számra ontják a nyomtatott szót. Ujságpapír árasztja el az eszkimók földjét, a pápuákét, tán még a pingvinekét is. Ha elmennénk a déli sarkra, bizonyosan ujságot találnánk ott is, amit valamilyik mohó felfedező vitt magával. Ujságpapír árasztja el az erdőket és a mezőket, ujságpapírt kerget a Szahara homokviara. Rotációs papírt esőznek a bombák mellett a harci repülőgépek is. Tüzzel-vassal terjesztik a nyomtatott szót, hiába akarnál menekedni előle. Talán ujságokkal tömik ki már a koporsóvánkost is a fejed alá, ha belefáradván az életbe, örök nyugovóra térsz.

Feltalálták a rádiót is, és ime, alig néhány év leforgása alatt a hangos szó felfogására szerkesztett gépek milliói lepték el a Földet. Rádió recsegi, zugja, bömböli, suttogja, dalolja, zengi, rikácsolja a kimondott, elröppe-nő szót. Rádió lármáz az eszkimók földjén, a pápuákén, rádió recseg bele a Szahara homokviarába, erdők-mezők

csendjébe, s hiába akarnál menekedni előle. Nem foghatod be eléggé a füledet, hogy meg ne halld az utcára kiömlő, a szobád szentélyébe beömlő kimondott szavakat. Ül le készüléked elé, csavargasd egy kissé a kereső gombját. Magyarul, németül, svédül, angolul, olaszul, szlávul, törökül, japánul, a világ minden lehetséges nyelvén kopognak, ropognak, nyekegnek és recsegnek a szavak, szavak, szavak... Iszonyu bábeli zavar kavarg az éterben, mind a magáét mondja, a maga igazát erőszakolja rád. És ha az örvénylő szavak fülsiketítő világába belefáradtál, s örök csendbe térsz, a sir üregéig elkísérik holttestedet, s imádkozó, siró hozzátartozóid gyászát a mindenfelől zümmögő s kiabáló szavak.

Szavak tömegével árasztják el az embert, hogy magatartást, cselekedetet adjon cserébe. A szavak inflációjának idején mérhetetlen tömegű szót zudítanak rád, hogy így, vagy úgy gondolkodj, vagy ne gondolkodj, - így, vagy úgy érezz, - vagy ne érezz, - ennek vagy annak tudd magadat, vagy ne tudd magadat semminek. Nyomtatott és kisugárzott szavak légiját indítják ellened, hogy mennél többet adj magadból, az életedből, kenyeredből, házadból, ruhádból, tüzelődből, álmodból, munkádból, s te napról-napra, évről-évre több erőszakosan zuduló szót követelsz, hogy akár csak egy jottányit is adj magadból, s némi hitet, vagy akár illuziót kapjál cserébe a szavak kábitó mákonyából... Ma az ember, helyesebben az emberek egy törpe töredéke, a beszélő s a nyomtatás, a rádió fölött hatalmat birtokoló csoportja - s ez a csoport, természetesen, azonos a politikai, társadalmi, gazdasági s egyéb hatalmat gyakorlók csoportjával - mint valami megőrült vajákos, hadarja indulatában s rettegő hatalomimádatában a szavakat, mint valami varázsló, zengi, dörgi, suttogja, recsegi bűvölő szavai tömegét éjjel-nappal, hogy így akarata alá énekelje az ellenszegülő, szabadságát s emberségét megőrizni vágyó tömegeket. És ez, tudjuk, bizonyos mértékben sikerül is neki. "Ismételj egy hazugságot tizszer, százszor, ezerszer és végül igazság lesz belőle" - írta a német nemzetiszocializmus egyik tekintélye. Sajátítsd ki a gondol-

kozás és a gondolatközlés eszközeit, sőt teremts uj eszközöket, s a szavak inflációját zúdítsd rá a tömegekre. Végül mindent elfogad, amit adsz neki, s mindent odaad, amit kívánsz tőle. Ime, a modern mágia. Illik a hitetlen, racionalis embertípushoz, amely él vele, illik a kulturából gyorsan kivetkező, racionalis tömegemberhez, amelynek szól, illik a modern technikai civilizációhoz, amely eszközöket, gépeket teremt használatára. Profán szavak, hitelvesztett szavak, kényszerített szavak a profán, hitelnélkül való, kényszerrel végrehajtott modern mágiához... A hitelvesztett, inflációs szavak, a sekélyes hatalmi mágia e profán varázsigéi pedig csodálatosan kiszolgálják ugyan a tohonya tömeglélek bivalykényelmét, de csak ideig-óráig tudják megkötve tartani. A valóság, az élet ezer és ezer hatása végül szétporlasztja őket, s akkor nincs többé erő s nincs hatalom, amely elfogadtassa őket. És akkor mégis csak el kell hallgatnunk, magunkba kell szállnunk, ki kell meritenünk lelkünk mélyrétegeiből az ősi, a szent, a valódi szavakat, szembe kell fordulnunk magunkkal, s újra kell fogalmaznunk viszonyunkat egymáshoz és a világhoz, az önfegyelem, a résenlét, az őszinte eltökéltség, az alázat és a kemény kritika jegyében...

A szavak e bódító áradatában egyre gyakrabban megdöbbenek azon, hogy az emberek a lélek mélyéről felhozott ősi szavakat nem értik. Korszerűtlennek érzem magam. Egyre sürűbben nehezedik rám a kérdés: miért szólsz, kinek szólsz? Hiszen e szóáradatban mindenki másért beszél, mint te. Mást mond, mint te. Másképp mondja, mint te. De nemcsak én érzem ezt, mások is a barátaim közül. Ez nem is lehet másként. Mértékünk nem a ma mértéke, hanem a múlté és a jövőé. Azé az emberé, azé a magyaré, akinek e szóinfláció, e sivár erkölcsi feketepiac kora után kell megszületnie. Testi alakjában már itt is van velünk. Lelkében ezután születik meg.

Ma, amikor a paradoxon, hogy t.i. "a hazugságnak mindig igaza van", még teljes sátániságában érvényesül, noha látszólag kikezdte már itt-ott a kérlelhetetlen valóság, megkísérlek szólni ehhez az uj, eljövendő magyar emberhez,

talán, bár töredékesen, eljut hozzá a szavam. Talán sikerül szembeállítanom önmagával. Hiszen minket, magyarokat, az a veszély fenyeget, hogy elveszítjük magyarságunkat s ezzel fennmaradásunkat, egész életünket is, hacsak egy pillanatra is elveszítjük magunkat. A legkisebb megfélemezést is drágán fizethetjük meg. Mi nem vagyunk burjánzó, vegetatív nép, mint némely nagy népek - oroszok, kínaiak, japániak - vagy akár bizonyos kis népek is, - mint a szlovák, a szerb, a török, - mi nem hagyakozhatunk természetes életösztöneinkre, nekünk szükségünk van a tiszta öntudat, a kiméretlen önbírálat érzékeny iránytűjére is. Hasonlók vagyunk a svédekhez, a finnekhez, vagy, hogy még élesebben lásuk a példát: az észtekhez, a lettekhez. A magyarság nem őserdő, ahol kényére-kevére nő, verseng egymással a fák, bokrok, fűvek és gombák rengetege, és ha jég veri, kihajt újra, ha sáska lepi, kizöldül, ha vihar tördeli, új hajtást terem a megmaradt tövön. Mi nem érezzük azt az öntudatlan biztonságot, amit a burjánzó népek. Nem tudjuk átadni magunkat a tudattalan növényi létezés boldog melegének, buja kitárulkozásának. Történelmünkben süvölt a végzet, minden napunk, minden korszakunk egy-egy kicsikart haladék. S ezt a haladékot kell örökkévalósággá nyujtanunk. Mi nem hazudhatunk magunknak. De azt sem engedhetjük meg, hogy nekünk hazudjanak. Szemünket éjjel-nappal, jóban-rosszban magunkon és az örökkévalóságon kell tartanunk. Ha nem követelünk magunknak örökkévalóságot, elveszítjük a más is.³⁷

Különös tekintettel arra, hogy az országban a hírközlő szervek állami irányítás alatt álltak, természetes volt, hogy a mindenkor kormányok saját céljaikra használták fel a tömegkommunikációs eszközöket. Elsősorban tehát a népek érintkezésének egy olyan vonulatát valósították meg, amely a propaganda hatáskörébe tartozik és az adott politikai-hadi helyzet céljait szolgálta.

A népek közötti érintkezés gátlását szolgálta a hatalmas

rendőri, nyomozói apparátus és az ekörül szervezett cenzura és más hivatalok.

Háborus időkben mindezek a szervek a háboru céljainak megfelelően tevékenykedtek, minden országban.

Magyarország esetében azonban érdekes jelenséggel találkoztunk. Az eddigi bizonyítási eljárásunkból kiderült a következő tény: mind az irodalmi életben, mind a könyvkiadásban, de hozzátehetjük, hogy az egész sajtó területén olyan foku liberalizmussal találkoztunk a hatalom részéről, amely tulajdonképpen érthetetlen és elképzelhetetlen háborus időkben egy olyan országban, amelyről a korabeli külföldi közvélemény és a jelenlegi történetírás is úgy nyilatkozik, hogy félfasiszta, egész náci, terroruralom volt. Hogy mégis megtörténtek az általunk közölt tények, arra magyarázatot és választ keresve eljutunk ahhoz a fogalomhoz, amelyet a kulturdiplomácia kifejezés takar.

Amikor egy ország területi, geopolitikai és egyéb okok miatt kénytelen valamely államcsoporthoz csatlakozni mellett hadihelyzetbe lépni, de az országvezetés a vele szembenálló felekkel kapcsolatot kíván teremteni, akkor fordul a kultúra területéhez, és mint egyetlen járható utat - hadihelyzet lévén - kihasználja az elkövetkezendő béke előkészítéséhez, illetve a békés párbeszéd megkezdéséhez. A kultúra - irodalom és más művészeti ágak - így válhatnak, és országunk adott történelmi szakaszában váltak is, a diplomácia eszközévé. Hogy mit eredményezett ez, már részben vázoltuk.

A következő dokumentum részletesen bizonyítja, hogy a vázlatosan elmondott elméletünk - a kulturdiplomáciát illetően - helyes. Konkrétizálva a helyzetet; Kállay Miklós kormánya, élén Kállayval az ugynevezett hintapolitika kapcsán minden módot meg

keresett arra, hogy a szövetséges hatalmakkal felvegye a kapcsolatot és valamilyen formában kiskaput nyisson a háborúból való kiugrásra, illetve a németektől való elszakadás után, a szövetséges, elsősorban az angolszász hatalmak oldalán folytatott harcra. Ennek egyik fontos területe volt, hogy a semleges országokon keresztül az illető országok kulturáját engedte beáramlani az országba, szemben a birodalmi német propaganda- anyaggal. Így alakult ki az a sajátos helyzet, hogy tulajdonképpen a háboru céljait és a cenzurázás eszközét jelentő Külföldi Sajtótermékeket Ellenőrző Hivatal – amely a világháború kitörésének évében 1939-ben alakult – tevékenységét fordított előjellel végezte. A következő dokumentum azért is fontos, mert az 1940-ben Berlinben megkötött magyar-német kultursegély-program keretében biztosították, hogy a birodalmi német anyag minden előzetes cenzura nélkül kerülhet magyar könyvkereskedői, újságárusi forgalomba. A kormány szervei keresték – és megtalálták a módját annak, hogy az olcsó áron beáramló propaganda- anyag terjesztését gátolják, anélkül, hogy a kulturegyszemélyt megszegnék. A Külföldi Sajtótermékeket Ellenőrző Hivatal egyik jelentése bizonyíték erre:

"A hivatal négy évi tapasztalata azt mutatja, hogy németországi könyvbehozatal csökkent és ugyanakkor emelkedik a svájci, illetve más külföldi behozatal. És ez érthető is. Köztudomású, ugyanis, hogy a III. Birodalom az írók, költők munkásságát is a propaganda szolgálatába állította. A magyar olvasó tehát német helyett más irodalom után érdeklődik és így könyvkereskedőink főként svájci német-francia könyvkereskedőktől szerzik be szükségleteiket. Amikor a Tauchnitz, Albatros-sorozat megszűnt, Stockholmban alakultak hasonló célú vállalatok, amelyek angol szerzők műveit adják ki olcsó áron és ez az oka annak, hogy az utóbbi idő-

ben a svédországi könyvbehozatal annyira megélénkült.

Hogy mi iránt érdeklődik legjobban a magyar olvasóközönség, azt legjobban jellemzi a legnagyobb svájci könyvterjesztő vállalat f. évi szeptember havi beszámolója, amelyben 43 állam közül Magyarország szerepel 54.691,09 frankkal, mint legnagyobb megrendelő... Ez a tény egymagában megsemmisít egy csomó ellenséges vádat és erre az adatra megfelelő helyeken nem egyszer hivatkoztunk nagyon eredményesen. A könyvek beszerzésével felmerült valutáris nehézségek megérik az elért propaganda-sikereket...

A németországi könyvek kárára történt behozatal ellen-súlyozására a Magyar Könyvkereskedők Országos Egyesülete f.é. június 23-án kelt javaslata úgy igyekezett e problémát megoldani, hogy "... a Magyar Könyvkereskedők svájci rendelkezéseit csak a Kultuszminisztérium által rendszerezett lapon adhatja fel... Amikor e javaslatról magánutón értesültem... azonnal... jelentést tettem... írásban Ulllein Reviczky követ urnak, aki külpolitikai szempontból időszerűtlen javaslat ellen azon nyomban megtette a szükséges intézkedéseket és a javaslat rövidesen ad acta került..."³⁸

Az eddig feltett kérdésre e dokumentum részben választ ad. További bizonyításként idézzük az Országos Levéltárban található jegyzőkönyvet:

Jegyzőkönyv 320-321. l.

MFTR (hajózási) mellett működő fővámhivatali kirendeltség munkájáról:

Fábián László vámszaki főtanácsos 1943. okt. végén átvette a hivatal vezetését. Az addig is szándékosan mellőzött rengeteg német nyelvű és birodalmi eredetű sajtótermék vámkezelését elodáztatta, késedelmesen, alaki hibákkal terjesztette fel.³⁹

Ennek egyebek között az volt a jelentősége, hogy a későn vámkezelt, illetve alaki hibákkal felterjesztett vámjelentés késleltette az anyag forgalomba kerülését, így az elvesztette

aktualitását, továbbá a megfelelő vámtarifa rendelkezések értelmében tetemes fekbért kellett fizetnie a megrendelő, illetve a főladó cégnek. Legtöbb esetben a megrendelők: a német követség, vagy a Németországgal szorosabb kapcsolatot tartó szervezetek voltak. Hogy milyen anyagokról volt szó, arról a következő dokumentum beszél:

J e l e n t é s

"Az utóbbi időben nagymennyiségű körülbelül 38.000 darab német birodalmi tankönyv érkezett a Volksbund címére, amely a következő tanévben kerül szétosztásra.

A nemzetiségi szempontból közömbös természettudományi, matematikai, stb. tankönyvektől eltekintve, a küldemény legtöbb darabja a magyar önértéket sértő, bántó részeket tartalmaz, magyar városok neveit következetesen német átírásban közli és meghamisítja a történelmi adatokat. Majd mindegyike közli Adam Müller Guttenbrun magyarellenessé megállapításait, közleményeit, jóllehet műveit évtizedek óta kitiltották az országból. A hírhedt "Schwabenlied"-jét a most érkezett ezer darab tankönyv és 20.000 oktatási segédkönyv is tartalmazza.

A belföldi, de a külföldi tankönyvek csak a Köznevelésiügyi Tanács Tankönyvügyi Bizottsága engedélye alapján használhatók az iskolákban. A Külföldi Sajtótermékeket Ellenőrző Hivatal a most és a jövőben érkező tankönyvek egy-egy példányát a beérkezés sorrendjében véleményezésre megküldeni a kultuszminisztérium illetékes VI/6. ügyosztályának. A Kultuszminiszter Ur Öexcellenciája utasítására az ügyosztály megállapítaná, hogy a küldemény mely darabját engedélyezte már a fentemlitett Tankönyvügyi Bizottság, viszont a meg nem vizsgált tankönyveket a jövőben az ügyosztály vizsgálná felül.

A most érkezett küldemény felülvizsgálása, sürgős, miután a nagy tömegben érkezett könyvekért a MÁV, illetve a hajóállomás jelentős fekbért számít.⁴⁰

Ugyanakkor Svájcban, illetve Svédországból beszerzendő könyvek és periodikák vonatkozásában az államapparátus bizo-

nyos vonulata biztosította a szükséges devizakeretet, és természetesen megfelelő csatornákon a terjesztést is. Az nem volt várható, hogy a viszonylag kis példányszámban beérkező művek, hírlapok széles körben elterjedjenek, azonban arra meg volt a mód, hogy a fordítások kiadása, a beérkező lapok anyagának feldolgozása a baloldali sajtóban megtörténjék, és így a magyar olvasóközönség kézhez kapja a műveket.

A közölt anyag az Országos Levéltár Külföldi Sajtótermékeket Ellenőrző Hivatal anyagában szerepel.

A következőkben vizsgáljuk meg azt, hogy tulajdonképpen kinek a fennhatósága alá tartoztak azok a szervek, amelyek lehetővé tették a magyar írók és könyvkiadók ilyen irányú tevékenységét?

Anélkül, hogy a gyökereket keresnénk, inkább csak a korabeli - 1939-1944 közötti időről szólunk.

A hivatalokban különösen a miniszterelnökség sajtóosztályán és a Külügyminisztérium kulturális és sajtóosztályán az öngyilkosságot választó Teleki Pál miniszterelnök kulturájának megfelelő színvonalon mozgó hivatalnokok tevékenykedtek. Teleki működését nem kívánjuk érinteni, csupán szellemének, politikai orientációjának bizonyos vonulatát érintjük, annak a levélnek az idézésével, amelyet 1941-ben, öngyilkosságának éjszakáján írt a kormányzóhoz. Április 3-án éjjel mielőtt meghuzta volna pisztolya ravaszát e sorokat írta:

"Főméltóságú Ur!

Szószegők lettünk - gyávaságból - a mohácsi beszéden alapuló örökbéke szerződéssel szemben. A nemzet érzi ezt, és mi odadoztuk becsületét.

A gazemberek oldalára álltunk, - mert a mondvacsinált atrocitásokból egy szó sem igaz! Sem a magyarok ellen, de még a németek ellen sem! Hullarablók leszünk! - a

legpocsékabb nemzet!

Nem tartottalak vissza.

Bűnös vagyok.

Teleki Pál."41

Az idézett levél a németek jugoszláviai hadjáratának megindulásával kapcsolatos és azzal a követeléssel, hogy a magyar csapatok is vegyenek részt Jugoszlávia lerohanásában.

Nyilván, hogy ez a levél és Teleki Pál illetve Bethlen István volt miniszterelnök németellenessége determinálta az államapparátus kulcspozícióiban lévő emberek állásfoglalását is. Azonban egy államapparátus személyi állományát át lehet szervezni, ha arra szükség van. A tendencia erre meg is volt, különösen Gömbös miniszterelnöksége idején.

Kállay Miklós azonban nem hogy gyengítette volna az apparátusban dolgozó kulturemberek pozícióját, hanem erősítette. És - lévén ő a gula csucsán - az ő állásfoglalása döntő és kötelező volt a hivatalok számára. Eltekintve Kállay sok vonatkozásban vitatható ténykedésének elemzésétől, csak a minket érintő kérdéscsoporttal kapcsolatos állásfoglalásait kívánjuk idézni.

Az egyik megnyilvánulása a Lillafüredi Írótalálkozón mondott beszéde, amely 1942. november 23-án hangzott el. Beszéde bevezető részében egyik felszólalónak ahhoz a megállapításához kapcsolódott, amelyben a magyar író évszázados keserű sorsáról szólt, és arról, hogy gyertyavilágnál, börtönrácsa mögött kellett fényt adnia nemzetének. A beszéd következő részei szószerint:

"... Örömmel állapítom meg, hogy azóta örvendetesen változott a helyzet, mert annakidején Vitéz Jánost zárták be, most pedig én zárlak titeket a cenzura és egyéb "borzal-

mak" börtönébe. (Igaz! Ugy van! Derűltség!)

- Meg vagyok róla győződve, hogy a legnagyobb panasz a gondolkodni szabadon akarók körében - s az íróember mi lehet más, mint mindenképpen és mindenáron szabadon gondolkodni akaró - hogy olyan tragikus megkötöttségben élünk s élnek elsősorban a művészek és az írók a mostani világban. De ha visszanezünk egy kicsit a múltba, akkor - ha országunk határain belül maradunk - akkor azt látjuk, hogy a mi magyar irodalmunk mindig az ilyen megkötöttségek korszakában volt a legesodálatraméltóbban nagy és erős. Olyankor, amikor küzdeni kellett a magyarságért, amikor magyarnak lenni áldozatot és szenvedést jelentett és csak nagyon-nagyon kevés érvényesülést. Ilyen időkben volt talán mindig a legnagyobb és a legrajongóbban szeretett és a legtisztultabb a magyar író egyénisége és típusa.

- Most megint ilyen korban éltek ti, magyar írók. Meg van kötve a cenzurával és más sajtószabályokkal a kezeitek, lábatok, de a guzst nem mi tettük rátok, hanem a megkötöttségeknek, határozott célkitűzéseknek és irányoknak az a rendszere, amelyben az egész mai világ él.

Harsányi Zsolt azt mondta, hogy a régi magyarnak valamikor mécses mellett kellett gondolkodnia és olvasnia. Ugyanigy, fűzöm hozzá én, ma így kell gondolkodnia, írnia és célokat tűznie a nemzet elé, mert az írók igazi hivatása csak akkor érkezik el, amikor a politikusnak jobb hallgatnia.

- Ebben a sok háborus kényszerűségben, komplikáltságban, amelyben élünk, nektek azt a szerepet kell játszaniatok, amelyet a gőz játszik, ha össze van szorítva. A gőz ilyenkor erőt és lökést ad, energiát fejt ki, míg ha szabadon van talán könnyen... semmivé válik.

- Ha valaha volt a magyar irodalomnak jelentősége, akkor mostan kell, hogy jelentősége legyen. Ezt ti vagytok hivatva megteremteni. S ha rájöttetek az itt folytatott viták során, hogy a magyarság az, ami összeköt beneteket, akkor dolgozzátok ki ennek a magyarságnak a fogalmát magatokban és adjátok azt tovább az egész nemzet-

nek, hogy ezen az alapon a nemzeti magyarságnak - amelyre soha nagyobb szükség nem volt, mint éppen ma - ti legyenek a megfogalmazói. Azért tudtok írni, hogy írjátok meg, hogy mit jelent magyarnak lenni.

- Ezeket a szempontokat tartva szemelött kérlek beneteket, szenteljétek magatokat annak a feladatnak, amelyet mi, akiknek ez a hivatásunk, most kevésbé tudunk szolgálni, mint ti, s amely feladatok szolgálata kell, hogy nektek is ideálotok legyen..."⁴²

Ezen a találkozón, amely 1942. november 21-22-23-a között zajlott le a kormány részéről a többek között résztvett Kállay Miklós miniszterelnökön kívül: Nagybacsoni Nagy Vilmos honvédelmi miniszter, Szinnyei Merse Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszter, Antal István nemzetvédelmi propaganda miniszter, Szombathelyi Ferenc, a magyar királyi honvédelmi vezérkar főnöke, Zsindely Ferenc miniszterelnökségi államtitkár, és természetesen az 54 élvonalbeli magyar író.

(A tanácskozás anyagáról általában nem sokat tudunk, mert székszavu kommunikék láttak napvilágot a sajtóban, azonban tudomásunk van arról, hogy a tanácskozás 700-800 oldalas jegyzőkönyve két példányban létezik az országban. Az egyik Püski Sándor letartóztatása kapcsán évekkel ezelőtt a Belügyminisztérium birtokába került, és azóta visszاسzerzése teljes kudarccal járt, a másik példány egyik kiadóvállalatunk vezető szakemberének tulajdonában van, azonban ennek publikálás illetve az ebbe való betekintést a fenti szerv megtiltotta.)

A helyzet bonyolultságát érzékeltetendő azonban ide jegyzünk egy részletet Kállay Miklós egy másik beszédéből, amely az országgyűlés nyilvánossága előtt hangzott el. Egyik jobboldali képviselő a baloldali sajtó és a baloldali könyvkiadás aktivizálódása kapcsán interpellált a miniszterelnökhöz. Kállay válaszában a következőket mondta egyebek között:

"A sajtókérdéssel méltóztattak még behatóbban foglalkozni. Magyarországon, a többi háborús államhoz hasonlítva a dolgokat, azt hiszem a sajtót - szabadabban használjuk a régi kifejezést - liberálisabban kezeljük, mint bármelyik államban. A sajtó e tekintetében csak két irány van: Vagy toleráljuk igen nagy mértékig - amíg nem sérti a nagy egyetemes érdekeket - a szabad véleménynyilvánítást, vagy pedig rálépünk a "gleichschaltolt", az egypárti, vagyis az egyhangu kormányssajtó útjára. Amikor kifogásolni méltóztatnak, hogy bizonyos orgánumok még megjelennek ebben az országban, el méltóztatnak felejtetni azt, hogy ha a másik utra lépek és bizonyos orgánumokat beszüntetek, ugyanakkor kötelességem arra az álláspontra helyezkedni, hogy csak egyfajta orgánum maradjon az országban és ez az én orgánumom. A mai kérdésekkel tisztában lévő embernek ezt tudnia és látnia kell. Amikor hozzájárulok ahhoz, hogy más orgánum is szabadon működhesse bizonyos adott korlátozások között ebben az országban, csak azt tehetem tehát, hogy gondosan vigyázok arra, hogy sokszorosán több szabadsága legyen annak a sajtónak, amely - mai kifejezéssel élve - jobboldali irányba távolodott el az én irányomtól, mint annak a sajtónak, amelyik balra maradt attól.

Összehasonlíthatatlanul nagyobb szabadságot élvez az ugynevezett jobboldali sajtó, mint a baloldali. De ha kényszerítenének az urak hogy egy drasztikus álláspontot foglaljak el, az nem lehet más, mint az, hogy csak egy sajtó maradjon: a hivatalos sajtó... Mindenesetre rendelkezésre fogok állni annak a sajtónak, amely gondolkodásával, politikai célkitűzéseivel, nemzeti és főleg anti-bolsevista voltával közel áll az én felfogásomhoz..."⁴³

Nyilván a jelenlevő jobboldali elemeknek és a sajtónak szánt beszéd sok igazságot is takar, azonban mint megállapítottuk, mind a könyvkiadásban, mind a sajtó területén elsősorban kifejezetten baloldali vagy radikális-polgári tendenciák érvényesültek.

Az irodalommal kapcsolatos megnyilvánulásokon kívül, mind a bel- mind a külpolitikában megtaláljuk az okát azoknak a teteknek, amelyek determinálták az irodalmi közéletet és a könyvkiadást. A helyzet jobb megértéséért részletesebben idézünk Pintér István tanulmányából. (Nem tartjuk fölöslegesnek e hosszú idézetet, mert ilyen relációban - egészen más összefüggésben jelentkezik mind a cenzura, mind az ügyészség és az irodalom viszonya, tevékenysége. Ez egyben mentség és magyarázat az eddigi és az ezt követő hosszabb idézetekre is.) Pintér egyebek között a következőket írja:

"1942 második felében a fasiszták volgográdi támadásának megakadása, Anglia, az Egyesült Államok és a Szovjetunió vezető államférfiainak első moszkvai konferenciája után a burzsoá és a középrétegek egy része mind jobban sürgeti Kállayt politikája megváltoztatására. 1942. szeptember 15-én Sombor-Schweinitzer jelentésében arról tájékoztatja a belügyminisztert, hogy Makay-Petrovics György, az "Ujság" főszerkesztőjének lakásán a "németellenes" képviselők több ízben értekezletet tartottak, amelynek tárgya: rábírní a kormányt külpolitikájának megváltoztatására. A szociáldemokrata párt október 16-án kelt bizalmas tájékoztatójában arról olvashatunk, hogy "polgári politikusok, továbbá egyetemi tanárok, nagyiparosok, írók, arisztokraták és hírlapírók egyre inkább igyekeznek a kormány tudomására hozni azt a véleményüket, hogy kevés valószínűséget látnak a tengelyhatalmak győzelmére"...

Kállay... 1942 őszén leváltja a feltétlen németbarátságáról közismert Bartha honvédelmi minisztert, és helyébe a nyugatbarát nagybacsoni Nagy Vilmos kerül. Szükségessé tartja személyesen óvni a lapok főszerkesztőit attól, hogy idegen "akár ellenséges államok államfőit személyükben támadjanak". Ebben az időben talán a legnagyobb meglepetés erejével hatott Keresztes-Fischer belügyminiszternek a Képviselőház október 16-i ülésén tett kijelenté-

se: "... nem lehet megjósolni, miként ér véget a háboru, egyetlen felelős tényező sem tudhatja és nem állithatja határozottsággal, hogy ki fog győzni." ... A kormány... mind nagyobb teret enged a baloldali ellenzéki pártok elsősorban a szociáldemokrata párt működésének. Most már nemcsak arról van szó, mint 1942 nyarán, hogy a szociáldemokrata pártot a kormány megvédi a szélsőjobboldal, sőt a kormánypártban helyetfoglaló képviselők egy részének az SzDP betiltását sürgető követeléseivel szemben, hanem arról is, hogy engedélyezi olyan gyűlések, pártrendezvények megtartását, amelyekre a szovjetellenes háboru megindulása óta a szociáldemokrata pártnak nem volt lehetősége. A kormány a korábbinál sokkal nagyobb lehetőséget biztosít a Parasztszövetség helyi szervezeteinek kiépítésére is... Kállay külpolitikai elképzelésének megvalósításához minden korábbinál nagyobb "belső támaszra", szélesebb, nagyobb tömegeket átfogó "nemzeti egységre" volt szükség, hisz számolnia kellett azzal, hogy tervei megvalósításakor, a "nemzeti egység" meghirdetésekor "kétfrontos harcra", kétoldaltól jövő támadással kell szembenéznie. Világos volt ugyanis, hogy ez a politika a feltétlen hitlerbarát táborból nagy ellenszenvet vált ki...

A Kállay-kormány külpolitikai kísérleteivel egyidőben a belpolitikában is tett néhány - elsősorban az ország közvéleményét a hintapolitika számára kedvezően befolyásoló - lépést. Mindenekelőtt arra törekedett, hogy a magyar népet meggyőzze arról, hogy szándékában van szakítani Hitlerrel és kivezetni az országot a háboru poklából. Ennek eszközei azonban csak részben lehettek közvetlenek, sokkal inkább közvetettek voltak.

1943 tavaszától egymást érik Kállay és minisztereinek beszédei. Bár ezek a beszédek továbbra is a háboru folytatása mellett, a tengelyhatalmakkal való szövetség mellett törnek lándzsát, a sorok között is olvasni tudók - s ilyenek egyre többen vannak - már tudják, hogy Kállay politikája nem azonos az 1942 tavaszán meghirdetett kormányprogrammal. Ennek a politikai változásnak első nyílt jelentkezése 1943 májusában kormányzói kéziratral a par-

lament elnapolása. Ez a lépés a szélsőjobboldal ellen irányult. A nyilasok ugyanis a parlamentben vitát akartak nyitni Kállay "tengelyellenes" politikája felett... Kállay az ország "nyugalmának" biztosítása érdekében hozott intézkedések közül, a sajtó és rádió propaganda mellett, nagyon fontosnak tartotta vele egyetértő minisztereinek és híveinek mind gyakoribb személyes érintkezését az ország különböző társadalmi rétegeivel. E célt szolgálta a propaganda-minisztérium felállítása is. 1942 végétől szinte alig volt olyan hét, amelyen a sajtó ne adott volna tájékoztatást egyik vagy másik miniszter országjáró körútjáról, vagy olyan összejöveteleiről, amelyen a miniszterelnök vagy megbízottja beszédet mondott. Így került sor az írók lillafüredi találkozójára, a lillafüredi ifjusági találkozóra, az Actio Catholica nagygyűlésre, az olasz kulturintézet megnyitására, a Magyar-Török Társaság előadóestjeire, vagy például a belügyminiszter bácskai, a közoktatásügyi és földművelésügyi miniszter észak-erdélyi, a miniszterelnök kárpátukrajnai és kassai körútjaira stb.... 1943 első felében erőteljes Hitler- és háboruellenes mozgalom van kibontakozóban az országban. A dolgozó tömegek, a munkásosztály, a parasztság elégedetlenségének, bérmozgalmainak, munkamegtagadásainak a korábbinál határozottabb felszínre törése mellett jelentkezik ez a háboruellenesség a kispolgárság, az értelmiség soraiban is. Erre nemcsak a belügyi szervek jelentései szolgáltatnak bőséges anyagot, hanem az 1943 tavaszán a nemzeti összefogás szükségességéről napvilágot látott sajtóviták is... Kállay arra törekedett, hogy minél nagyobb teret biztosítson a Hitler-ellenes polgári, kispolgári mozgalom propagandájának... Ez a Hitler-ellenes polgári, kispolgári mozgalom az ország közvéleménye előtt úgy jelentkezett, mint a kormány háborus politikájával szemben álló, a tömegek nagy részének vágyait, óhajait valóra váltani akaró mozgalom, s éppen ezért nagy tömegbefolyása volt... Többet tudunk a szociáldemokrata párt vezetőinek a külföldön élő emigráns szociáldemokratákkal, elsősorban a Svédországban élő Bőhm Vilmossal tartott kapcsolatairól. Bőhm Vilmos 1943 nyarán több hónapot töltött Angliában és tárgyalásokat folytatott fontos angol közéleti személyekkel. Többek

között tárgyalt John Robertsszel, a Foreign Office közép-európai osztályának vezetőjével és osztályának több tagjával, Macartneyval, a Labour Party összes vezető személyiségeivel, Benessel, Masarykkel, több jugoszláv emigránssal és Londonban tartózkodó magyar emigráció tagjaival. Kapcsolatai voltak a szociáldemokrata pártnak ezen kívül a svájci szociáldemokratapárttal is. "A függetlenségi mozgalom külföldi kapcsolatai egyre jobban kimélyültek" - állapítja meg Révész Mihály. A szociáldemokrata párt vezetői "a magyar külügyminisztérium néhány németellenes beállított-ságu főtitisztviselőjének segítségével és más utak felhasználásával, különösen Svájcban és Svédországon keresztül, igyekeztek olyan irányú propagandát kifejteni a demokratikus államok felé, amely felvilágosíthatta ezeknek az államoknak józan közvéleményét, hogy Magyarországon nemcsak nácibérencek és hazaárulók vannak, hanem az ország sorsát komolyan felmérő és a németbarát katasztrófapolitikával szembeszegülő politikusok és politikai erők is."⁴⁴

További magyarázatot és bizonyítékot keresve arra, hogy hogyan történhetett meg az irodalomban és a könyvkiadásban is a baloldal teljes előretörése, hadd idézzük a történész Lackó Miklós "Nyilasok, nemzetiszocialisták" című művéből néhány jellemző megállapítást:

"... a hivei tulnyomó részétől cserbenhagyott nyilas párt tevékenysége 1943 őszéig alig terjedt túl a beadványokon. Szálasi, aki 1943 elejétől kezdve reménykedve várja a német beavatkozást, azért továbbra is "optimista", mániákusan bizik abban, hogy végül mégiscsak elkövetkezik az ő órája. Hogy tömegeinek tulnyomó részét elveszítette, nem hiszi; szerinte csak a nyilas mozgalom átmeneti "dekonjunkturájáról" van szó...

Novemberi tárgyalásairól Veessenmayer ismét terjedelmes feljegyzésben számol be a német külügyminisztériumnak. A feljegyzés, amelyet hosszú magyar- és zsidóellenes történeti és "fajpszichológiai" eszmefuttatások tarkítanak,

lényegében nyomatékos, de most igen optimista hangú ismételése Weesenmayer 1943 áprilisi összefoglalójának. A magyarországi "szabotázs-központot", ahol az "1. számú ellenség a zsidó", fel kell számolni... A nyilasokról a közel 40 oldalas jelentésben mindössze néhány mellékes sor olvasható. Arra utalva, hogy a kormányzó környezetében, Bethlen István mellett, Keresztes-Fischer Ferenc belügy-miniszter a "legveszélyesebb", ezt írja Veesenmayer: "Keresztes-Fischerben azt a férfit látja a kormányzó, aki taktikai úton fényesen szétverte a félt nyilaskeresztes mozgalom fenyegető kísértetét..." 1943 kora őszén, párhuzamosan a Kállay-kormány fokozódó külpolitikai aktivitásával, megélénkült a belpolitikai élet is. A nagyobb mozgási lehetőségekhez jutott szociáldemokrata és kisgazdapárti ellenzék bátrabban hallatja hangját. A németellenes, antifasiszta mozgalom befolyása szemlátomást erősödik; 1943 szeptemberében a Kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt szövetségre lép egymással. E pártszövetség komoly lépés előre az antifasiszta összefogás útján... 1943 őszén megélénkül a szélsőjobboldal tevékenysége is. De a kezdeményezés már nem az ő kezükben van: a kormány hintapolitikájának bírálatában, s antiszemita és baloldallelles uszításában kimerülő hangoskodásuk alig tudja leplezni ijedelmüket és félelmüket... a helyzet most már egyáltalán nem alkalmas arra, hogy a szélsőjobboldal valamilyen nagyszabású akciót indítson. Novemberben összeül a képviselőház... a baloldali ellenzék is bátrabban lép fel. Bajcsy-Zsilinszky Endre és a szociáldemokrata szónokok többé-kevésbé nyíltan a kormány külpolitikájának megváltoztatását, a háromhatalmi egyezmény felmondását, a nyilas mozgalom betiltását követelik. Imrédy pártszövetsége a nyilasok támogatásával viszont a miniszterelnököt és főleg a belügyminisztert támadja, mert nem szállnak szembe a "bolsevista eszmék szálláscsinálóiival", megtürik a - szerintük - 60 százalékból kommunista érzelmű Szociáldemokrata Párt egyre aktívabb működését, s ezzel egy új 1918-as "összeomlás" felé vezetik az országot... De ezekben a komolyabb hatást el nem érő parlamenti beszédekben

ki is merül a szélsőjobboldal "nagypolitikai" szereplése."⁴⁵

Munkánk közben az irodalmat befolyásoló szervek kutatása kapcsán egy eddig kevésbé ismert személy neve bukkant fel. Ez: Ullein Reviczky Antal, volt sajtófőnök, a háboru alatt a Külügyminisztérium Kulturális és Sajtóosztályának vezetője, majd 1943 novemberétől Magyarország svéd nagykövete. A követi megbízatást azzal a határozott céllal kapta, hogy konkretizálja a szövetségesekkel Magyarország háboruból való kiugrását.

Az osztály tevékenységéről különböző forrásokból szereztünk tudomást. Első számú informátorunk Gál István író volt, aki Ullein-Reviczky osztályának munkatársa volt ezekben az években.⁴⁶ Ő elmondta, hogy a kifejezetten kulturális és sajtótevékenységen kívül az osztály fedőszerve volt a háboruból való kiugrást előkészítő irodának is. Ullein-Reviczky közvetlen munkatársa Kállay Kristóf volt, és itt folytatta ténykedését a kormányzó fia, ifju Horthy Miklós is, aki köztudomásulag apja megbízásából az illegálisan működő kiugrási irodát vezette. Mindezeket csupán a történelmi hűség kedvéért mondtuk el. A minket érintő kérdésekkel kapcsolatban elsősorban az a fontos, hogy Ullein-Reviczky és munkatársai teljesen önállóan bírálhatták felül az ügyésségi cenzurahivatal döntéseit. Kialakították azt a gyakorlatot, hogy minden problematikus könyv, akár külföldi, akár magyar, és minden problematikus újságcikk végleges elbírálásra hozzájuk került.

Tevékenységükről hűségesen beszámolt a nyilas sajtó, amikor a német megszállás után a Külügyminisztérium anyagai az új apparátus kezébe kerültek. Itt idézünk e cikkekből és egyben felvázoljuk Ullein-Reviczky és néhány társa portréját:

Ullein-Reviczky Antalról

Szemelvények a jobboldali sajtóból

Ullein-Reviczky követ tündöklése és bukása

Hogyan jutott a nagyhatalmu sajtófőnök magyar állampolgárságának megfosztásáig?

"... a Stockholmba érkező főleg titkos értesülések mind arról számoltak be, hogy otthon minden úgy halad előre, a dolgok egyre jobban olyan irányba kristályosodnak ki, mint ahogy azt ő számtalan megbeszélése, tervezetesei és állandóan ápolt földalatti összeköttetései révén kiagyalta..."

A követ ur feltámasztja a népfrontot

"A hadihelyzet változása, a Sztalingrád utáni idők alakulása megérleli benne azt az elhatározást, hogy a magyarországi baloldal felé törjön utat magának. Különös dolgok történtek ezekben a napokban a külügyminisztériumban. Először megjelenik Szakasits Árpád, aztán felbukkan a Magyar Nemzet munkatársai, befut az Esti Kurir reprezentánsa is és a Mai Nap küldönce éppen olyan nyugodtan és otthonosan halad el a portás előtt, mint a Népszava szerkesztője.

Ullein-Reviczky Antal új szokást honosít meg: a liberális és a baloldali sajtó számára külön sajtóértekezletet tart, hogy a zárt ajtók mögött mi zajlott le, azt csak a másnapi újságcikkek szokatlanul merész, forradalmi hangokat pengető cikkei sejtették. Itt fedezi fel a Sztalin-imádatáról híres Szakasits Árpádban Ullein-Reviczky azt az embert, aki ettől kezdve oldalas Népszava vezércikkekben szüntelenül beszél valami a közeljövőben bekövetkezendő titokzatos változásról, mert ott magaslott a háta megett a sajtófőnök mindenható beleegyezése és bizalma.

Kétségtelenül ügyes játék kezdődött meg. A magyar közvélemény csak később fedezte fel, hogy a baloldali sajtó, a baloldali mozgalmak hirtelen merészségét, támadó lendületét a háttérből mozgatja valaki. Az egyik lap felvetett egy kérdést: másnap hárman feleltek rá kórusban: fogjon össze a paraszt és a munkás a "szabad" értelmiséggel, a-

lakitsanak közös frontot...

A magyarországi népfront próbálkozott ezekben a cikkekben felszínre kerülni, - létrehozója és a gondolat elősegítője a ma rendelkezésünkre álló adatok alapján kétségtől Ullein-Reviczky Antal volt. ... tajtékozva gyűlölte a németeket s a magyar-német viszony megrontásának ártott, ahol tudott. Amikor a magyar honvéd a Donnál állott kemény harcban a vörös veszedelemmel, akkor a magyar sajtófőnök mindent elkövetett, hogy a belső ellenségek hátbatámadhassák a magyar hadsereget. Támogatásával vált lehetővé az is, hogy a marxizmus, a szociáldemokrata párt vezetői újra felvehették kapcsolataikat a külföldi földalatti szervezetekkel s szabadon utazhattak a semleges országokba, hogy ott a legnagyobb titokban a magyar politika döntő megváltozásához megszerezzék a beleegyezést..." Ullein-Reviczky"... minden erejét a hazai baloldal, az esetleges népfront megteremtésére fordította..."

/Uj Magyarság 1944. ápr. 7. 1./

/tz/

Egyik újságíróval kapcsolatban (Fodor Pálról szól a cikk) említi a nevét a cikkiró Somody István a Harcban: "Bizalmas embere volt Ullein-Reviczky Antalnak, az angolokhoz átpártolt stockholmi volt magyar követnek is, amíg itthon a külügyi sajtófőnöki tisztséget töltötte be. Fodor mindent el tudott intézni a külügyi sajtófőnökkel."

"... minden reggel felhívta telefonon és ő adta ki, hogy az Esti Kisújságban miről írjon. Azoknak a cikkeknek, amelyek sugalmazása alapján, Fodor közvetítésével napvilágot láttak, minden sora tendenciózusan jobboldal-ellenes volt, burkoltan pedig németellenes..."

/Harc, 1944. szept. 2. 3.1./

- - - - -

A Harc augusztus 12-i számában Ullein-Reviczkyt teszi felelőssé azért, hogy a Sajtó Kamarában 25 zsidónak minősülő író, újságíró lehetett tag.

- - - - -

"... Valóságos pergőtűzet zúdítottak a stockholmi lapok Magyarország új ügyvivőjére, aki pár nappal ezelőtt érkezett meg a svéd fővárosba, hogy átvegye Ullein-Re-

viczky Antal rutul elárult követségét... a tulzó angol-barát lapok azt mondják: csak egy magyar követet ismernek: ... Ullein-Reviczkyt... Őt ünneplik, őt dicsérik kórusban, csak azt nem értjük, hogyan hagyják befolyásolni magukat a bakonyi partizánok... vezére által? Tudtunkkal Svédország sajtója mindég is komoly volt és eleget tett hivatásának..."

/Uj Magyarország, 1944.jul.14. 4.1./

Az emigrált követekről (Amró Ferenc, Bethlen Gábor "szabad magyar mozgalom" Liszabon, Barcza György "magyar követi bizottság") szólva vezércikket írt Milotay István. "Ezek az urak az Ullein-Reviczky-iskola tagjai, akik a semleges országokban elfoglalt pozíciójukat arra használták fel, hogy a szövetségeseink ellen konspiráljanak... most pedig az angolszász és a szovjet követségeknél ajánlják fel szolgálataikat.

/Uj Magyarország, 1944.aug.5./

"... A svéd fővárosból érkező hírek... úgy tudják: a követ ur már is ott sündörög a szovjet diplomáciai képviselő tájékán és felvette a kapcsolatot Szemenov tanácsossal..."

/Uj Magyarország, 1944.máj./

Igy nem véletlen, hogy a német követség többször tiltakozott Ullein Reviczky tevékenysége ellen és menesztését követelte. És az sem véletlen, hogy a nyilasok által írt cikkek tömege foglalkozott személyével és tevékenységével. Néhány fontosabb cikk forrásjegyzéke a következő:

Magyarország, 1944. márc. 30.

Uj Magyarország, márc. 31.

Uj Magyarország, ápr. 9.

Függetlenség, máj. 12.

Magyarország, máj. 12.

Uj Magyarország, máj.25.
 Uj Magyarország, jun.10.
 Uj Magyarország, jun.18.
 Uj Magyarország, jul.14.
 Uj Magyarország, aug.5.
 Harc, aug.
 Egyedül Vagyunk, 1944.ápr.7.
 Az Ország, 1944.

A sajtó és a könyvkiadás felett a következő mindenható szerv a Miniszterelnökség Sajtóosztálya volt. Ez döntött a lapengedélyekről és a kiadói működési engedélyeket is itt adták. Tevékenységét közvetlenül a miniszterelnök ellenőrizte. Itt is sok olyan ember dolgozott, akinek irodalmi és politikai tevékenysége egyértelműen baloldali volt. Komjáthy Aladár a költő mindvégig az osztályon maradt, mert tevékenységével valóban sokat használt mind a szerkesztőségeknek, mind a kiadóknak.

Korszakunk idején került az osztályra miniszteri tanácsosi rangba Torma Domokos.⁴⁷ Az ő szóbeli közléséből tudjuk, hogy igen erős harc folyt a jobboldal - nyilas, náci barát, vagy csak egyszerűen a fehérterror idejéből ottmaradt fajvédő elemek - és a baloldali, becsületes hazafias érzelmű emberek között. A német megszállásig azonban elsősorban a baloldali emberek voltak a hangadók. Helyzetük elég bonyolult volt. Jogilag nem disználtak a cenzura hivatal fölött, amely az igazságügyi tárcához tartozott, és nem adhattak utasítást a politikai rendőrségnek sem. Azonban elég sok módszert találtak arra, - az említett Ullein-Reviczky osztályán kívül is - hogy az igazságügyi cenzort befolyásolják.

Egyik nevezetes és a későbbiekben mérvadó intézkedésük volt, - személyesen Torma Domokos kezdeményezésére - a Cserépfalvi kiadóval történt eset. Cserépfalvi egyik sorozatában nyom-

tatta ki az "ABC jelenti Berlinből" című könyvet. Ennek németellenes tendenciája teljesen világos volt. A kéziratot az egyik ügyészszégi cenzor jóváhagyta, azonban a könyv terjesztését a politikai rendőrség felterjesztésére egy másik - nem ügyészszégi cenzor - hanem sajtó ügyész megtiltotta és vádat akart emelni a kiadó ellen. Ezt a miniszterelnökség sajtóosztálya azzal gátolta meg, hogy Cserépfalvi - személyesen Torma Domokos sugalmazására - kártérítési igényt jelentett be, amelyet a miniszterelnökség jogosnak talált és saját költségszámlájáról ki is fizetett. Az összeg 2000 pengő volt. Az ügy ezzel nem zárult le, mert a sajtóosztály "pro domo" leiratot küldött a cenzurnak, és a sajtóügyészszégnek, amelyben az esetet elemezve kijelentette: a nevezett összeget hasonló eset megismétlődésekor az illető tárca terhére számlázzák és az összeg megtérítését az ügyész fizetéséből intézik. Ez az eset tanulságul szolgált és a vitás esetekben sem a cenzor, sem az ügyész nem döntött, hanem tanácsért a sajtóosztályhoz fordult.

Anélkül, hogy a korszak történelmi értékelésére vállalkoznánk, néhány gondolatban - a mi területünket érintve - szükségesnek tartjuk, hogy levonjuk a néhány év eseményeiből a következtetéseket.

A háboru kitörésétől kezdve az irodalomban egy olyan jellegű népfrontpolitika alakult ki és valósult meg, amelyet a dimitrovi elmélet határozott meg a komintern kongresszusán. Elég világos volt mindenki előtt, a magyar szellem emberei között, hogy a legfőbb veszély a náci fasizmus és ez ellen kell minden emberi értéket felsorakoztatni. Nem túlzás az a megállapításunk, hogy az írók és a könyvkiadók tevékenysége kimerítette ezt a fogalmat, és tulment minden radikális megmozduláson is, természetesen a maga eszközeivel; - az európai és a világiroda-

lom legnagyobb műveinek a fordításával, kiadásával, illetve olyan önálló művek létrehozásával, amelyeknek esztétikai és társadalmi értéke a fő irányba hatott: az emberi jogokért, a nemzet függetlenségéért vívott harcot szolgálta. Ebben a harcban a kommunistáktól kezdve a legkonzervatívabb írókig, például Herczeg Ferencig, mindenki részt vett. Tehát sem a hatalmat, sem az írók különböző mozgalmait irányító embereket nem érheti az a vád, hogy gátat vetett^{ek} volna a magyar irodalom ilyen - fasizmus elleni - tevékenységének.

A napi politika különböző fondorlatait, tévedéseit, bukásait ezek a művek és ezek a tettek - újra hangsúlyozzuk, a magyarországi viszonyok között az író legnagyobb tette az alkotás - túléltek, és átnyulnak a felszabadulást követő évek politikai tévedéseire és terrorakcióira, - hatnak és példát is mutatnak.

Gondolatainkat bizonyítandó egy másik, kevésbé ismert dokumentumot mellékelünk ide; Veres Péter 1942-ban a lillafüredi írókonferencián - Kállay miniszterelnök és a kormány több tagja előtt egyebek között a következőket mondta:

"Abban mindnyájan megegyezünk, hogy ma a magyarság legnagyobb kérdése: megmaradni.

Ezért a megmaradásért szolgálatot kell vállalnunk. És minekünk, íróknak, ez a szolgálat nemcsak egy hirtelenjött elhatározás dolga, hanem életünk értelme is. Az író egyéni élete a közösség életétől nyer értéket, benne bontakozhatik ki.

A megmaradásért való szolgálat azonban csak elv, s mint elv nem ér semmit a tényleges munka nélkül.

De mi az író munkája?

Kifejezni a népet, a közösséget, amellyel testben-lélekben azonos. Kifejezni térben és időben a közösség életét: a múltat, ha lehet a jelent, s ha tudja, a jövőt is. Kifejezni a társadalomban a szegényt, gazdagot, munkást, parasz-

tot, urat, polgárt, katonát: mindenkit. Kifejezni lélekben a szelidet, erőszakost, a beteget és az egészségest, a hívőt és a hitetlent, a nazarénust és a pogányt: egyszóval az egész közösség életét embereivel, tájaival, levegőjével, történetével és vágyaival.

Ennek a szolgálatnak megvan a módja: ez a szabadság, és megvan az eszköze: ez a művészet. De ne értsük félre: a művészet olyan eszköz, amely uralkodik a mesterén: csak az őszinte, igaz lélek használhatja. Csak az ő kezében formálódik meg a szépség és igazság egysége. Ha hamis vagy gyenge az alap, az író lelke, a művészet játék marad, hideg csillogás, nem fog szikrát a közösségben, s legjobb esetben szórakoztató olvasmány lesz belőle.

Ne tévesszük hát össze a szerepeket. Az államvezetés politikai és katonai próbái a történelem folyamán balul is végződhetnek, amint megtörtént egyszer—másszor. Az író azonban sohase veszít csatát. Az író hadszíntere a lélek, s ez néha csak a vereségben tárul ki igazán. Előttünk vannak a nagy példák. A Rákóczi szabadságharc elbukott, de a kuruc énekek fennmaradtak és szolgálnak nekünk örökidőig azzal, hogy felmelegítik a lelket. Ime a magyar lélek a harcban, a szenvedésben, a megaláztatásban: magyar szépség, erő, igazság, fájdalom. Aki ismeri a világirodalmat, tudja, hogy minden népnek vannak szabadságdalai, vannak harci énekei és sirtói, de ez a mienk, s hangjában, magyar mivoltában egyedülvaló és eredeti. A mienkben nincsenek üres szólamok, kongó jelszavak, ez maga a vérző eleven emberi élet.

Másik példa: Zrinyi elesett mint ember és mint katona a vadkannal való harcban, de amit alkotott, a magyar katonaeszmény, örökkévaló. És örökkévaló a magyar sorsérzés, a közép-európai tragédia, "a két pogány közt egy hazáért", a "német maszlag - török áfium" tudatosítása.

A harmadik nagy példa: a 48-as szabadságharc elveszett, Petőfi mint katona is elesett, de a 48 költészete örökké él és hat a magyarság lelkében.

Itt a példa, világos példa arra, mi a mi szerepünk. Nem a múlt napi szempontok szolgálata - ez az újságíró dolga -, hanem az, hogy hatoljunk be műveinkkel és emberi valónkkal

a közösség mélyébe, le a legmélyébe, huzódjunk be, - ha muszáj - ősi ösztöneinkbe, és itt erősítők meg a magyarságot. Ha ez sikerül, s mi emberileg is méltók vagyunk erre a feladatra, akkor ez a nép kibír mindent, bármit hozzon is rá a történelem...

Nem lehet hát se félre magyarázni, se lekicsinyelni az írók munkáját, mert ez a lélek dolga. Mi nem akarunk egyebet, mint kibontani és szárnyára bocsájtani a magyar nép lelkét. Ehhez nem szólamok kellene, hanem művészet és tiszta gondolat, amely mögött az emberi hitel, a becsület és a szolgálat elszántsága áll...

Minekünk...eddig inkább csak akadály volt minden, ami itt van, még az irodalmi egyesületek is. Ezek a nemzetnek máshol elhasznált szellemi jelszavakat, a közönségnek olvasmányokat adtak, és semmi mást...

Mi most úgy érezzük, hogy a magyar nép lelke nekünk megnyílta, úgy mint talán a reformáció óta soha senkinek. S csak azt kérjük: ezt a munkát ne akadályozzák, és ne követeljenek tőlünk olyan munkát, ami ezt a népbe való behatolást mellékuttra vezetné...

Persze, kinek-kinek más a módszere, más az élményvilága, s így az alkotó területe és az alaphangja is. Én a parasztot próbálom kifejezni és az egyetemesség felé emelni, a másik a munkást, a harmadik az értelmiségit, a negyedik mindegyiket abban, ami közös bennük. Ez csak hangsúly különbség, s nem szándékos, hanem ösztönös, szinte szükségszerű munkamegosztás. Mindenki csak saját egyéni és társadalmi élményei vonalán alkothat: ott fejezheti ki a szépséget és az igazságot. Nekem, például, a sorrendben mindenél fontosabb, hogy a parasztságnak, amelyhez engem egyéni sorsom, izlésem, emberi és írói becsületem köt, kenyeré, földje, szabadsága és egészsége legyen, mert meg vagyok győződve, hogyha ma hangsúlyozottan a parasztságot szolgálom, benne az örök magyarságot szolgálom. Így nálam a szociális alaphang és a nemzeti kötelesség között nincsen ellentét. Ez ma, itt nálunk végzetes egység: a magyarság, a magyar izlés, észjárás, sorsérvzés legjobban még a parasztság ösztöneiben van meg. Rajta legyünk, hogy a lelkébe és

a tudatába emeljük. De beteg testben nem él sokáig az ép lélek. Ezt meg kell mondanunk. Itt ma ez az író feladata, máshol más: az íróknak minden közösségben vannak sajátos megkiáltanivalóik.

Ezt a feladatot mi, éppugy mint más nemzetek írói, minden létező és létezhető uralmi rendszerrel szemben teljesítsük most és mindörökké. Néha ellentmondással, néha kérő szóval, néha pedig hallgatással. Ezért volt, van és lesz amnyi félreértés a mindenkori és mindenholi írók és hatalom emberei között. Ha ezt a félreértést itt, ma, a magyarságnak ebben a nehéz órájában megszüntethetnénk, ha csak egy időre is, nem végeznénk hiábavaló munkát. Ugy érzem: nem rajtunk mulik. Részemről mindenesetre ez a tárgyalási alap, amit most elmondtam. E nép sorsáról a szellem területén époly felelősek vagyunk, mint mások a folyton változó politika útján. S bátor vagyok kimondani: a mi felelőségünk nem kisebb, mint amaz, mert az örök dolgokat őrzi: a lelket, szépséget, igazságot, amelyben a nép él és fennmarad.⁴⁸

II. RÉSZ

MAGYAR CSILLAG, 1941-1944.

1. Az időszaki sajtó problémája

Tekintettel arra, hogy periodikáról írunk, érintenünk kell néhány - a korszak idején használt sajtójogi és tényleges praktikus szempontok szerint kialakított - sajtóelméleti kérdést is.

A korabeli, - 1938. XVIII.t.c. - törvények kreáltak egy olyan kifejezést, amely "időszaki periódika" kifejezéssel vount be a sajtóelméletbe. Sem az akkori, de a mai gyakorlat szerint sem fogadható el az a kritériuma egy periódika időszakiságának, amelyhez ezt a törvény köthette. Eszerint időszaki lapnak csak az a kiadvány számított, amely tiznél többször jelent meg évenként. A törvényalkotás még egyéb - ez már inkább elfogadható - megkülönböztetést is tett. A kiadványokat jelleük szerint a következőképpen osztályozta:

1. politikai jellegű időszaki lapok
2. nem politikai jellegű időszaki lapok
3. időszaki jelleggel nem bíró hírlapok és folyóiratok
4. egyéb sajtótermékek

Az egyéb sajtótermékek mögött a könyvek húzódtak meg egyebek között. A nem időszaki jelleggel rendelkező kiadványok viszont az előbb említett és kifogásolt kategóriát fedik.

A sajtótörténész és irodalomtörténész számára más szempontok érvényesülnek, mint a sajtóügyész, a sajtórendőr szempontjából.

Mi szükségesnek tartjuk hangsúlyozni, hogy időszaki kiadványnál első, legfontosabb kritérium a periodicitás. Tehát az a követelmény, hogy valóban időszakonként jelenjék meg. Így megjelenhet évente akár egyszer vagy kétszer, de megjelenése

időponthoz legyen kötve, bizonyos határok között. A tárgyalt korszakunkban ilyen jellegű sajtótermék volt például az Ezüstkor című folyóirat. Fontos időszaki lapnak tartották szerkesztői - Rónay György és Thurzó Gábor, és az egész ugynevezett harmadik nemzedék - és tartjuk mi is. Ugyanakkor a sajtójogász szerint ez a kiadvány nem számított időszaki lapnak.

Tehát mi ezek után az időszaki sajtó kifejezést a saját szempontjainknak megfelelő értelmezés szerint használjuk, vagyis az évi megjelenési számtól függetlenül a szabályos periodizációt vesszük alapul.

A második követelményünk az időszaki lappal szemben: a nyilvánosság. A látszólag egyszerű fogalom nem is olyan egyszerű. Tudniillik minden sajtótermék - szerintünk - a nyilvánosság számára készül. Mihelyt valamilyen megkötés akadályozza a szélesebb közönséghez való eljuttatást, terjesztést, tehát a nyilvánosságot, már elveszíti a sajtó jellegét, nem vesszük fel az időszaki periodikák közé. Ilyen kiadvány régebben is, ma is számtalan lát napvilágot, illetve nem kerül napvilágra, mert belső használatra "szigoruan bizalmas" vagy "kézirat gyanánt" terjesztik.

A szabályos megjelenési periódus és a nyilvánosság követelménye mellett feltétlenül az időszaki sajtó jellemzője kell hogy legyen: az időszerűség. Hiszen - a kiadvány jellegének megfelelően - éppen az időszerűség által nyer értelmet a periodizáció. Ez az időszerűség lehet egy alkotó közösség által létrehozott szellemi termék publikálása, de lehet egy napilap hiranyagának a közzététele is. Így külön hangsúlyt nyer a kiadvány jellege. Egészen más az időszerűségi követelmény egy évkönyvnél, és más egy folyóiratnál. Az évkönyv esetében az időszerűséget meghatá-

rozza a területen dolgozó kutatók és csoportok által feldolgozott, felmért anyag közlése, tehát az évi teljesítmény felmérése. Folyóíratnál - különösen ha országos jellegű és hatáskörű - sok esetben a változó életre való gyors reagálás illetve nem reagálás dönti el az időszerűséget, vagyis a következő kritériumot:

a tartalom időszerűségét.

Ez szintén bonyolult és összetett kérdés, mert bizonyos körülmények között időszerű lehet tartalmilag valamely két-hároméves évvel előbb született írás is. A mi esetünkben a Magyar Csillag hasábjain idézett Zrinyi Miklós szavai, illetve a könyvkiadás által 1942-ben a Kner nyomdában készített Misztótfalusi Kis Miklós Mentségére című művének közreadása legyőzve az évszázadokat nagyon korszerű és szükségszerű gondolatokat vetett fel. A periódika jellegétől függően - a mi esetünkben irodalmi folyóiratról lévén szó, nyilván az új alkotások közlése, illetve a megjelenő alkotásokról szóló vélemények, kritikák közlése, minél előbb történő közlése, teszi korszerűvé a kiadványt.

(Természetesen ezeket a követelményeket nagyon sok minden befolyásolja. Megjegyzendő, hogy a mai folyóiratok nyomdai átfutása két-három hónap, ezért időszerűségről a felgyorsult életritmus és hírközlés idején nem igen beszélhetünk. Egyik munkánkban felmértük például a könyvkritika helyzetét és a három központi folyóiratunkban egy- másféléves késéssel jelentek meg a kritikák írói alkotásokról. Ezzel szemben példaként a Magyar Csillag időszeit említjük, amikor a háborús viszonyok és a cenzura nyilván gátolták a gyors munkát, szinte egyik hónapról a másikra föl tudták mérni az akkor közreadott irodalmi termés hatalmas tömegét.)

Az előzőkhöz szorosan kapcsolódik az eredetiség követelménye, amely, bár a mű akár legyen fordítás, de mindenképpen a hűség igényével kell hogy a szerkesztő fellépjen a fordítóval szemben. Elméleti kérdésről lévén szó, idekiváncozik az az ideális szempont is, hogy a szerkesztő legyen annyira tájékozott, hogy az önálló írói munkát, tanulmányt meg tudja ítélni: eredeti-e vagy sem.

Rendkívül fontosnak tartjuk az időszaki sajtó esetében az alaki, formai állandóságot is, természetesen bizonyos határok között. Ezen egyebek között azt értjük, hogy a cím, címlap, esetleges emblémák, rovatok állandóak legyenek. Hangsúlyozzuk, hogy bizonyos ésszerű ujitások időnként szükségesek és célszerűek. Azonban néha bizonyos hagyományhoz való ragaszkodás sokkal többet jelent, mint egyszerű hagyománytiszteletet. A Magyar Csillag esetében az eszmei hagyomány továbbvitelét, fejlesztését, a Nyugat hőskorának felidézését és a Nyugat nagy nemzedékének szellemét jelentette az, hogy teljesen ugyanolyan címlappal, borítóval indult, mint amilyen a Nyugat megszűnt; még az embléma, a gyertyafénynél író Mikes Kelemen ábrázoló lenyomat is a Nyugaton alkalmazott helyen és formában szerepelt.

Az állandó szerkesztő, illetve szerkesztőiségi törzs is a követelmények közé tartozik, mert ez biztosít egy bizonyos szellemi kollektivitást, szellemi jogfolytonosságot, világnézeti állandóságot. Mindez nem zárja ki, hogy a legkülönbözőbb világnézetű egyének publikálhassanak a lapban, azonban bizonyos vonalvezetés feltétlen szükséges, mert enélkül anarchista, szedett-vedett írás-tömkeleg lenne a kiadványból.

E néhány - vázlatosan érintett - sajtóelméleti kérdés tárgyalása azért vált szükségessé, mert a korabeli törvények egé-

szen más szempontokat is felsoroltak egy-egy időszakai lappal kapcsolatban. Ezekről a következő fejezetben szólunk. Röviden ott tekintjük át azt az apparátust, amely a sajtóval, nevezetesen a Magyar Csillaggal kapcsolatban döntéseket hozhatott (cenzura, sajtóügyészség, a Miniszterelnökség Sajtóosztálya, stb.).

2. Sajtórendészet - cenzura

A lapszerkesztők és a könyvkiadók szempontjából - függetlenül attól, hogy mit tartott fontosnak a kiadványa jellegéről - a mindenkori tételes törvények voltak kötelezőek, korszakunkat tekintve a cenzura működése volt a döntő. Ezért fontosnak tartjuk, ha vázlatosan is, a sajtórendészet illetve a cenzura áttekintését.

Előljáróban tisztázzuk: nem azonos a sajtórendészet a cenzurával. A cenzura bizonyos körülmények között - például hadiállapot esetén, vagy egy ország megszállása esetén - működik, a sajtórendészet azonban minden jogállamban a sajtótörvény szellemének betartását ellenőrzi, illetve biztosítja a törvényszabta, törvényadta sajtószabadságot. A korabeli sajtójogászok, de maguk az írók is az 1938. évi XVIII. t.c. kikötését, hogy valamely sajtótermék csak ügyészi ellenőrzés után terjeszthető, cenzurának minősítették. Ilyen formában mi is elfogadjuk e kifejezést, de megkülönböztetendő a háborús állapot cenzurájától, amely előzetes cenzuraként szerepel, ezt utólagos cenzurának minősítjük, mint ahogy az is volt a valóságban. Más kérdés az, hogy az apparátust irányító kormány mit tartott szükségesnek és lehetségesnek a sajtó útján közzétenni. Ezt az előző fejeze-

tekben elég részletesen tárgyaltuk. És mivel 1939-től az előzetes cenzura működött, nem óhajtunk a sajtótörvénnyel foglalkozni, mert ugynevezett sajtóper a polgári és baloldali sajtó területén alig volt, hiszen mindent ellenőrzött a cenzura, tehát nem emelhetett saját maga ellen vádat az az ügyész, aki előzőleg kéziratban engedélyezett valamit. Sajtóperek tömkelege ebben az időszakban elsősorban a jobboldali, nyilas, náci-barát sajtó ellen folytak, és igen sok súlyos ítélet született. (Egyebek között ennek tudható be a jobboldal széttziláltsága is.)

Viszont vázlatosan áttekintjük az apparátust, amely döntött a sajtó kérdésében.¹

Ez az apparátus: a Miniszterelnökségi sajtóosztály, az ország fővárosában illetve nagyvárosaiban működő, számszerint öt - 1941-től nyolc - királyi főügyészség s azok sajtóosztályai, a bíróság, a megyei apparátus a maga csendőrségi szerveivel, s végül a kulisszák mögött mindig jelenlévő politikai rendőrség, széles besugóhálózatával.

Jelentős szerepe volt a Miniszterelnökségi Sajtóosztálynak, mely egyrészt uralta a lapengedélyek kiadását vagy megtagadását, s amely közvetlenül is adta utasításait és "sugalmazásait" a szerkesztőségeknek. A Sajtóosztály vezetői tisztje kulcspozíció volt. 1920 januárjában Horthy levélben fordult a miniszterelnökhöz és javasolta az akkori sajtófőnök leváltását. "Nagy sympáthiával látnám - írta -, ha helyébe ideiglenesen Eckhardt Tibor tanácsos, a Külügyminisztérium sajtóosztályának vezetője a Miniszterelnökségi Sajtóosztály vezetésével megbíznánk." Ennek értelmében a földbirtokos, országgyűlési képviselő, az Ébredő Magyarok Egyesületének elnöke, Eckhardt Tibor

vette át a Sajtóosztály vezetését. Utódai e tisztségben a következők voltak: Ángyán Béla, Szudy Elemér, Antal István, lán-
 czi és rákóczi Rákóczi Imre, vitéz thuriki és komjátnai Thu-
 ránszky László, vitéz Kolosváry-Borcsa Mihály, majd a nyilas
 uralom idején méltón zárja e névsort Fiala Ferenc. Kolosváry-
 Borcsa mellett (Magyarország 1969. 16.sz.) a legexponáltabb
 egyén a sajtó és propaganda területén Antal István volt. Antal
 Szegedről indult, Gömbössel együtt, érthető, hogy mikor Gömbös
 miniszterelnök lett, őt hívta meg a sajtóosztály élére minisz-
 teri tanácsosi rangban. Karrierje egyre feljebb ivelt: 1938-ban
 igazságügyi államtitkár, 1942 és 1944 között nemzetvédelmi pro-
 pagandaminiszter, az ország német megszállása után pedig a
 Sztójay-kormány igazságügyi és egyben vallás- és közoktatás-
 ügyi minisztere: az első magyar politikus, akit a nürnbergi
 náci-ünnepekre meghívtak és bemutatottak Hitlernek.

A háború idején még szorosabban fogta össze a sajtó szá-
 lait a Miniszterelnökségi Sajtóosztály és közvetlenül - szemé-
 lyes felrendelések, bizalmas leiratok, esti és éjszakai tele-
 fonutasítások - irányította a hatalmas sajtó munkáját. A Nép-
 szava szerkesztősége megőrizte a háborús korszakból a sajtó-
 osztály utasításait. Az 1939-es dosszié több érdekes dokumen-
 tumot tartalmaz. Például: "Taktika kérdése, hogy mely lapok
 hozhatnak bizonyos dolgokat, és melyek nem. Háboruban sem tá-
 madnak egységesen a csapatok, hanem mindig a hadvezetőség ál-
 lapítja meg, hogy milyen csapatok mikor támadnak. Így áll ez
 a sajtóra is. Ezekben a napokban, amikor a taktikai szempontot
 a sajtófőnökség állapítja meg, s azt, hogy mely lapokat milyen
 utasítással lát el, arra kéri, hogy a továbbiakban is szigo-
 ruan tartsuk ehhez magunkat..." "Tudomásul! A miniszterelnök-

ségi sajtóiroda-főnökség kéri, hogy a kormányzó hollétéről akár privát úton is kapott értesülést a Népszava ne közöljön..."

"A miniszterelnökségnek az az álláspontja, hogy a lapokban az ablakok nem kívánatosak."

A sajtótörvény betartását, illetve be nem tartását az igazságügyi apparátus ellenőrizte. A sajtó és irodalmi ügyek ~~szabályosan~~ szabályosan a következő fórumok elé kerültek: büntetőtörvényszék, tábla, kuria.

Amint azt a különböző írásos dokumentumok és személyes visszaemlékezések tanúsítják, magán az apparátuson belül nagyon sok mult az ott pozícióban lévő embereken. A maga posztján mindegyikük magatartását meghatározta neveltetése, műveltsége, világszemlélete, társadalmi köre, jelleme - ezek a tényezők jelentősen motiválták állásfoglalásukat egy-egy konkrét kérdésben.

A budapesti királyi ügyészség sajtóosztályának vezetője a harmincas években dr. Lee Tibor volt. Pályája az egyik lehetséges utat jelzi, mely akkor az értelmiség számára járható volt. (Földeák János: "... a sajtóügyészek között volt egy-két, politikailag tisztességes gondolkodású ember is. Például ilyen volt dr. Lee...") Lee Debrecenben kezdte tevékenységét, itt ismerkedett meg baloldali gondolkodású emberekkel, haladó, tiltott, emigráns irodalommal. Az ő idején a sajtóosztályon jó volt a légkör, nem kezdeményeztek pert, a lapok munkatársai bejártak, se ^{szabályos} ^{kapitálé}

Lee elődje, a sajtóosztályon, majd főnöke - mint a budapesti főügyészség vezetője - Baróthy Pál már az ut másik típusát választotta. (A "Ki kicsoda" 1937-ben írja: "Baróthy Pál dr. csikszenttamási régi székely nemesi családból származik, amely címeres levelét Apafi Mihály erdélyi fejedelemtől kapta. Nagy-

váradon született. Jogi tanulmányait magyar és külföldi egyetemeken végezte... Mint ügyész számos politikai és bűnügyben tartott nagy feltűnést keltő vádbeszédet.") A kortárs Lee Tibor viszont így mutatja be: "... igen érdekes egyéniség, szellemes világfi és politikus elme volt. Közvetlen baráti köre a liberális pesti nagypolgárságból származó emberek voltak, felvilágosodott intellektuelek, ügyvédek... S az a Baróthy, akinek négyszobás lakása elegáns szalón volt a liberális burzsoá körök számára, s mindennap éjjélíg nagy társasági életet élt -, mint hivatalnok hűségesen szolgált a rendszert. Persze nem a különítményes, ellenforradalmi vonalat, hanem a Bethlen-féle konszolidációs politikát."

Lee 1942-ben történt leváltásakor dr. Buzássy Pált nevezték ki a sajtóosztály élére. Ő már - a korszaknak megfelelően - más típusu ember volt, de mégsem nevezhető fasisztának. Domokos József tanúsága szerint a negyvenes években Buzássy erélyesen képviselte a vádat a nyilasok elleni perekben, Lee Tibor elmondja, hogy 1944-ben Buzássy volt az ügyész az egyik Szálasi-perben. Ezért, amikor a nyilasok hatalomra jutottak, Buzássyt azonnal, fegyelmi úton felfüggesztették állásából.

Az ügyészi-bírói kar néhány jellegzetes korabeli típusa: a karrierista, "kommunistafaló" Szemák Jenő Bethlen protezséjeként indult, de mikor protektora megbukott, azonnal a szélső-jobboldal mellé állt, s a nyilas uralom alatt már a kuria elnöki székében találkozunk vele. Töreky Géza egyéniségét legjobban saját szavai jellemzik, melyeket székfoglalójában mondott, amikor a büntetőtörvényszék elnöke lett: "... nekünk a jogot úgy kell gyakorolnunk, hogy a vezetésre predesztinált rétegek védve legyenek a feltörekvő osztályokkal szemben." Gadó

István a budapesti 7.számú ítélőtábla tanácsának volt az elnöke hosszú éveken át. Ez a tanács vizsgálta felül a sajtóperekben hozott ítéleteket. Gadó nevével a cenzuratörténetben például József Attila és Radnóti Miklós perirataiban találkozunk. A kortársak mint kiválóan képzett sajtójogászt tartják számon, és értelmes embert. Mikor a kuriára akarták felvinni bírónak, azt mondta, "szívesebben vagyok kocsis egy háromfogatu szekér előtt, minthogy fölmenjek lónak egy ötfogatu szekérbe."

Az ügyészek közül a leghírhedtebb név Miskolczy Ágosté, akit a Népszava "fekete ügyésznek" nevezett. Korán tett szert hírnévre, mert a huszas években kommunista ügyekben szélsőségesen képviselte a vádat, ez a magatartás kísérte végig pályáján. Ugyancsak szélsőséges jobboldali beállitottsága emelte pozícióba Strache Gusztávot, akit 1930-ban neveztek ki a tábla mellett működő főügyészség vezetőjévé. A periratok tanúsága szerint soha nem nyugodott bele az "enyhébb" büntetésekbe, "baloldali ügyekben" mindig súlyosbításért fellebbezett.

X

Nemcsak az olvasók, de az írók, újságírók előtt is láthatatlan szervezet volt a politikai rendőrség, amely a szinfalak mögött az írott szó irányításának szálait a kezében tartotta úgy, hogy elsősorban az egyének minősítésével, megfigyelésével, és ha kellett besugók, spiclik, provokátorok beépítésével volt jelen az irodalmi életben. A házkutatások, lefoglalások, elkobzások ugyan az egyén számára mutatták e szervezetnek a jelenlétét, de már a bizalmas jelentések és ezek összefoglalója, az időnként készült Vörös Könyv, a Fekete Könyv-ek csak a beavattak számára voltak hozzáférhetőek, elsősorban nyomozati segédletként. (Az 1938-as Fekete Könyv 38 000 nevet sorol fel, ezek

adatait is közli és minősíti a vélt világnézete szerint. A névsorból: Balázs Béla, Bölöni György, Lengyel József, Illés Béla, Illyés Gyula, Lukács György, Madzsar József, Nagy Lajos, Simonidesz Lajos, Jákó Pál, Dési-Huber István, Háy Károly, Pátzay Pál, Vértess Marcel...) A politikai rendőrség vezetői között találjuk Hetényi Imrét, a náciellenes Sombor-Schweinitzer Józsefet (öt 1944-ben a Gestapó letartóztatta), akinek utóda Hain Péter lett a német megszállás idején. Mind a rendőrség, mind a bíróságok az akkori jogalkotásnak megfelelően, "jogszerűen" a következő törvények alapján indítottak eljárást:

Az 1938. XVIII.t.c. sajtótörvényt és a nagyszámu kiegészítő rendelkezést az egész korszakon át alátámasztotta, megalapozta az állami és társadalmi rend védelméről szóló hirhadt 1921: III. törvenycikk. Hiába tiltakoztak ellene memorandumban az újságírók, akik már a javaslat ismeretében tudták, ha a törvény életbelép: minden sort a börtön és a statáriális bíróság fenyegetésének árnyékában írnak.

A Btk. különböző paragrafusai körvonalazták a sajtó útján elkövethető vétségeket illetve büntetteket. A korszak irodalmi pereiben a leggyakoribb az említett 1921: III.t.c. 5. és 7. paragrafusain túl a Btk. 172. paragrafusa, az osztályellenes izgatás. Sűrűn alkalmazták a 174. paragrafust is, mely a "büntett vagy vétség magasztalására" vonatkozott (a népi írók pereit kapcsán írt cikkek esetében például); ugyancsak gyakori volt a Kbtk. 51. paragrafusának indokként történő felhasználása, vagyis többbizben vallásgyalázással vádolva ítélték el szépprózai művet vagy költeményt (József Attila Lázadó Krisztus, Illyés Gyula Megjelenik, Radnóti Árokép című versei), bár többnyire csak ürügy volt ez, ugyanugy mint a "szeméremcsértés" vádja, mert a legtöbb esetben politikai okok bujtak meg e szemérmes vádpon-

tok mögött (a Döntés a tőkét kötetben József Attila Villon-fordítását inkriminálták, holott nyilvánvaló, hogy a Szocialisták című vers keltette fel az ügyészség figyelmét; Radnóti "vallás-gyalázó" és "szeméremcsértő" verseinél talán nem annyira a Krisztus-hasonlat vagy a szerelemről szóló sorok bántották a finom-lelkű ügyészeket, hanem a könyv vörös borítólapja, s az ugyan-csak "vörös" kiadó, Demjén József "Fiatal Magyarországa"). Az 1938: XIV. tc. 1. paragrafusa a következő, sajtó útján elkövet-hető bűncselekményeket sorolja fel: felségsértésre való felhi-vás, hűtlenség, felhívás büntett vagy vétség elkövetésére, iz-gatás és lázítás, a királyság intézményének megtámadása, bűn-tett és bűntevő feldicsérése, államfelforgatásra izgatás.

A sajtó útján elkövethető bűncselekmények köre tehát rend-kívül széles lehetett.

Különösen kényes volt az ügyészség a sajtótörvény ama pont-jának betartására, amely kimondta, hogy a kiadvány, az időszaki lap jellegét megváltoztatni nem lehet, csak akkor, ha ehhez a miniszterelnökség, illetve a lapengedély kiadására jogosult szerv hozzájárul. A sajtóperektől kezdve börtönbüntetésig, el-kobzástól betiltásig minden lehetőséget engedélyezett a törvény. A gyakorlatban ezt gyakran úgy játszották ki a szerkesztők, hogy címet is változtattak, és amire az új lap valamilyen formában a rendőrség kezére került és az vádemelési javaslattal az ügyész-séghez tette át az ügyet, akkorra már új cím alatt jelent meg.

A Magyar Csillag szerkesztőinek egyik nagyon fontos tény-kedése volt a lap életbentartása. Ezért, lévén irodalmi és mű-vészeti folyóirat, nem engedhettek meg olyan jellegű cikkeket, amelyek egy politikai napilap profiljába illettek. Néhány he-veshangu író-újságíró ezért gyakran támadta Illyés Gyulát (bal-

ról is, jobbról is), szemére vetve, hogy eladta magát, nem politizál, de ezzel nem billentették ki a lapot a nagyon is politikai utjáról. Csupán azt érték el, hogy a szerkesztők még inkább a maguk eszközével, az irodalommal, a szigorú műgonddal, a magasmércéjű kritikával tükrözték koruk valóságát.

Irodalmunknak ártottak volna, ha nem vették volna figyelembe a mindenkire kötelező tételes törvényeket, hanem betiltatják a lapot.

3. Kortársak eszmecseréje a Magyar Csillagról.

1941-44 — 1969.

A Magyar Csillag története előre várt, tragikus esemény bekövetkeztével kezdődött. 1941. augusztus 4-én meghalt Babits Mihály. Halála a harmincnégy éve működő Nyugat című irodalmi folyóirat halálát is jelentette, mert a Babits nevére szóló lapengedélyt azonnal bevonták. Még egy emlékszámot sem engedélyeztek a hatóságok. Így a magyar irodalom irodalmi és művészeti folyóirat nélkül maradt. Persze voltak lapok és folyóiratok, számuk meghaladta az 1500-at, — és 150-nél több tartott igényt az irodalmi és művészeti rangra, — de a korabeli sajtó egyöntetű véleménye volt, hogy a Nyugattal megszűnt az egyetlen rangos irodalmi orgánum. Ezt a hiányt betöltendő, vállalta Illyés Gyula, hogy a Magyar Csillaggal a Nyugat nyomdokába lép, vállalja az örökséget és tovább fejleszti azt. 1941. október 1. Megjelent a Magyar Csillag.

A sors és a magyar történelem sajátos alakulása hozta, hogy

a Magyar Csillag megszűnése, létezésének harmadik évében újabb tragikus esemény nyomán következett be: 1944. március 19-én az országot megszállták a németek. Először Illyés Gyula ellen adtak ki elfogató parancsot, aztán a kormánybiztos betiltotta a Magyar Csillagot is kétszáz laptársával együtt.

A folyóiratról szóló szakirodalom alig több a semminél. A magyar irodalom története csak néhány bekezdést szán a lapnak, ezt is Illyés Gyula kapcsán.

Gellért Oszkár "Kortársaim" című műve a Babits-fejezetében beszél a Magyar Csillagról. A részletek pontatlanok nála, ezeket Illyés Gyula helyesbíti. Csak egy érdekes tévedést idézek: Gellért következetesen 1943-ra helyezi a Magyar Csillag megszűnését.² Tévedése nem egyedüli. Komlós Aladár, a Schöpflin Aladár "Válogatott tanulmányai" elé írt bevezetőjében 1941-42-re helyezi a Magyar Csillag megjelenését és megszűnését.³ (Igy természetes, hogy a kötetben nem szerepel Schöpflin több fontos tanulmánya, kritikája, amely a Magyar Csillag későbbi számaiban jelent meg.)

A szakirodalom hiánya és a korszak összetettsége indokoltá tette, hogy az események rekonstruálására a korabeli hírlapok cikkeit idézzük, érzékeltetve az 1941-44-es évek közéleti irodalmi szellemét is.

Babits temetését követően a Magyar Nemzetben cikk jelent meg, amelynek szerzője keserűen állapította meg: "A Nyugat megszűnt! Ma nincs többé irodalmi folyóiratunk!"⁴

Néhány nappal később azonban a Magyarság című nyilas lap a következőket írta: "Nagy öröm napja virrad október elején a magyar irodalmi baloldalra. Megjelenik a Nyugat szellemi jogutóda, Illyés Gyula folyóirata: a Magyar Csillag. A Népszava

címet viselő marxista szaklap oly készséges lelkesedéssel hirdeti ezt az eseményt, mintha az egykori Vörös Csillag újjászületését várná Illyés Gyula új üstökösétől." ⁵

Valóban, alig egy hónappal a Nyugat megszüntetése után hirdetések jelentek meg a baloldali lapokban. Ezek hírül adták, hogy 1941. október elején új irodalmi folyóirat indul, Magyar Csillag címmel. A lap tulajdonosa és felelős szerkesztője Illyés Gyula, társzerkesztője a Nyugat nagy nemzedékének tagja, Schöpflin Aladár lesz. A szerkesztésben, a kiadói munka irányításában részt vesz Gellért Oszkár. Rovatvezető lesz többek között Keresztury Dezső. Közölték meg, hogy a lap a Nyugat-Kiadó gondozásában jelenik meg, havonta egyszer.

A folyóirat még meg sem jelent, de a hírlapok hangorkánja támadt fel ellene, vagy mellette. A fogadtatást, a várakozást néhány cikkrészlet szemléltetően példázza. A Nemzeti Ujság 1941. szeptember 28-án így írt: "Megdöbbenéssel értesültünk arról, hogy a rádió valami irodalmi műhely közvetítésére készül Illyés Gyulával, abból az alkalomból, hogy a Nyugat megszűnt és helyette új folyóirat alapítására kapott lapengedélyt. Már előre tiltakoznunk kell... Indultak itt más lapok is s más nagy írók és költők is, akik se beharangozást sem megnyilatkozási lehetőséget nem kaptak a magyar rádiótól." ⁶

Az alább következő mozaikkal azt szeretnénk bemutatni, hogy Illyés Gyula és fegyvertársai nagyon is tudatosan és elszántan szálltak szembe mindenfajta, a nemzetet és az irodalmat érintő alantas támadással.

Illyés Gyula: "Mindnyájan éreztük, rendezni kell a védelem hadsorait. Az ellenség belőtt..." ⁷ "Az egyetlen lehetséges menet-terv: összegyűjteni az egymástól elvadult jobbakat, azután ki-

alakítva köztük olyan hangot, amely a gyűlölködést szellemi küzdelemmé, azaz szellemi életté emeli, aztán az így megtisztított ősi földről kiszorítani, mint meggyengült határokon betört törököt, labancot, az irodalom területén dúló martalóco-
kat."⁸

Magyar Kultúra: "... azon csodálkozhatunk, hogy a lapalapítás mai megszigorítása mellett hogyan sikerült ily gyorsan és könnyen a Nyugat pótlásáról gondoskodni..."⁹

Illyés Gyula: "Babits hevesen amellett fogott pártot, hogy folytatni kell bármi módon, ha más címmel is..."¹⁰ "Halála után többször jártam a Várban, a miniszterelnökségen. Antal Istvánnal tárgyaltam. Sokat segített a lapengedély megkapásában Komjáthy Aladár, aki a sajtóosztályon dolgozott, és ismert minden belső fogást... A negyedik látogatáskor közölték, hogy Schöpflin és én kapunk lapengedélyt, de az eredetileg javasolt Csillag helyett Magyar Csillag címet kell adni a lapnak."¹¹ ... "A feladattal úgy voltam, mint Jónás a prófétasággal."¹² ... "Babits-tól örököltam és ingyen kaptam a követ, és nyakamba a felelősséget. Tudtam, hogy eltemethetem magamban az író."¹³

Magyar Élet: "A Nyugat homlokán Babits Mihály állt, mögötte Gelért Oszkár, ömögötte Fenyő Miksa, a Fenyő Miksa parolája a Hatvanyaktól Kornfeldig sok tenyérben megfordult. Nem szabad, hogy a Magyar Csillag csak annyiban különbözzék a Nyugattól, hogy homlokára Illyés áll ki... Illyés nemcsak a régi emblémákat őrzi (utalás ez a Nyugat Mikes Kelemenek plakettjére, amelyet a Magyar Csillag is a címlapjára nyomtatott. P.F.), hanem a régi tőkét és a régi szellemet is."¹⁴

Illyés Gyula: "Csaknem ingyen dolgozó írói gárda, állandó terhekkel küzdő lap... fizetés nélküli szerkesztők, akik csak a szerkesztéssel kapcsolatos költségekre tarthatnak igényt..."¹⁵

... "Én száz pengőt kaptam havonta. Meggondoltuk, hogy gyalog vagy villamoson menjünk, ha dolgunk volt..."¹⁶

Illés Endre: "A lap számról-számra élt. A szerkesztők zsebből fizettek. Nem is a pénz vitt bennünket a Magyar Csillag, illetve Illyés Gyula köré. Az író folytonosságának belső kényszere, az író önfenntartásának ösztöne, az írói egzisztencia megőrzése hajtott és az, hogy megmutassuk: élünk, vagyunk, nem engedünk az irodalomból."¹⁷

Magyar Élet: "Illyés fordított Osvátnak készül. Osvát zsidó volt de magyar írókat is mentett, Illyés magyar, s csak zsidókat fog menteni."¹⁸

Illyés Gyula: "E lap a magyar szellem szabad parlamentje."¹⁹

Illés Endre: "Már nincs író. Nincs, akire ne freccsentettek volna sarat, rágalmat, bérencséget, árulást. Nincs író. Csak vádlottak és elítéltek vannak..."²⁰

Magyarság: A Magyar Csillag "cikkirói között szerepel Mohácsi Jenő zsidó író is. Ebben nem lehet semmi különös, hisz sem a Nyugatot, sem a nyomába lépő Magyar Csillagot sem lehet olyan értelemben magyar folyóiratnak nevezni, hogy abban csak magyarok irtak volna, vagy írnának... A Magyar Csillag helyett indítsanak folyóiratot Zsidó Csillag címmel..."²¹

Illyés Gyula: "E lap a magyar szellem szabad parlamentje..."²²

... "Ismételten elhangzott a gyanúsítás, hogy lapunk a Nyugat szellemét akarja folytatni. Büszkeségünk és életünk értelme lesz, ha méltónak bizonyulunk Ady, Babits, Kosztolányi, Móricz, Tóth és a Nyugat nagy íróinak szellemére s munkájára."²³

Magyar Élet: "Illyés Gyula, amint nyilatkozatából látjuk, "a magyar szellem új összefogására készül". Csak azt nem tudjuk, mit ért pontosan ez alatt? Csak nem azt, hogy a Nyugat régi

zsidóit akarja összefogni azokkal a magyarokkal, akik már rég kinőttek a Nyugatból? Ez reménytelen vállalkozás lenne, három-négy száznál nem igen megy tovább ez az összefogás." ²⁴

Illyés Gyula: "A Magyar Csillag októberben töltötte be az első évfolyamát. Reménytelenül kezdtük, amit ezelőtt elkezdtünk. Az a néhány olvasó, aki velünk volt, emlékezhet az indulás hangulatára, a vizsálynak és a sivárságnak arra a Thököly-korát idéző légkörére, amelybe irodalmunk Babits halála után került... az első három hónap múlva meghökkenve néztünk egymásra: a régiék mellé négyszáz új előfizető vidékről, kétszáz új előfizető Pestről, és az ujságos bódékban a többlet számonként háromszáz..." ²⁵

Gellért Oszkár: "Naponta husz-harminc előfizetőt hozott ez az akció... Ekkor a Magyar Csillag közel háromezer példányban jelent meg havonta kétszer..." ²⁶

Egyedül Vagyunk: "Egy folyóirat május 15-iki számában Együttes Vallomás címen hét országos nevű magyar író: Illés Endre, Illyés Gyula, Kodolányi János, Márai Sándor, Tamási Áron, Veres Péter, Zilahy Lajos aláírásával közlemény jelent meg..." ²⁷

Az Együttes vallomásból, amely a Magyar Csillagban jelent meg:
 "... Egyedül a szellem méltóságát, a gondolkodás, a beszéd és az írás színvonalát szeretnők fegyelmezetten, s oly sok veszély között megőrizni. Meg kell őriznünk, mert úgy hisszük, hogy a szellem erkölcsi tekintélyére igen nagy szükség van. S bizonyára még nagyobb szükség lesz rá akkor, amikor megújult nemzetet kell majd teremteni, igazságos magyar és emberi társadalmat, valóban édes Hazát a dolgozó magyaroknak..." ²⁸

Egyedül Vagyunk: "... Egy nagy és végzetes hiányosságot találunk ebben a vallomásban... Főveszély: a bolsevizmus, a zsidóság és a nemzetközi marxizmus. Létünk attól függ, hogy ellenük

állunk-e? Az aláírók minderről egy szót sem szólnak. Pedig ezzel szemben nincs helye a magyar irodalomban a kesztyűs kéznek, a parnassziata fintorgásnak. Hisszük és valljuk, hogy e veszély fenevadjának kiirtására minden fegyver megengedett a magyar szellemi életben."²⁹

Cs. Szabó László: "A szerzetes a cellában, a lovag a sasfészekben. Évszázadokig jó volt így. A lovag megélt a szerzetes nélkül. Egyedül állt a keresztuttra. A két emberfajta azóta sem változott. Mit akar hát a politikus az írótól? Álljon egyedül a keresztuttra."³⁰

Illyés Gyula: "Nem túlzás azt állítani, hogy évtizedekig a legjobb magyar írók személyes fenyegetés alatt és ellenére irtak: trónra emelendő költője nincs minden pártalakulásnak, de felkötötendő írója van négy-öt..."³¹

Nem szaporítjuk a korabeli sajtó cikkeiből az idézetet. Ezzel is érzékeltettük, hogy a Magyar Csillag szálka volt a jobboldalhoz tartozó tollforgatók szemében. Ennyire talán csak a Népszava állt a támadások középpontjában. Pedig volt művészeti, irodalmi lap bőven. Mennyiségüket érzékeltetendő az ugynevezett időszakos lapok közül (tehát évi 10-nél többször megjelenő lapokról van szó) néhányat idejegyzünk az 1942. évből, azaz a megjegyzéssel, hogy ezek soha nem állottak a jobboldal ilyen jellegű támadása pergőtüzében, mint a Magyar Csillag.

ALFÖLDI ŐRSÉG, Fegyvernek. Szépirodalmi, művészeti, tudományos. K. és fsz. Prókay Miklós.

ATTILA, Békéscsaba. Társadalompolitikai, szépirodalmi és művészeti. K. és fsz. Csizmadia Sándor.

BUDAPESTI SZEMLE, Bp. Tudományos, szépirodalmi. Fk. és fsz. Voinovich Géza dr.

CELLDÖMÖLKI HIRLAP, Celldömölk. Politikai, társadalmi, szépirodalmi. Fsz. Nagy Imre.

- CORVINA, Bp. Egyesületi. Fk. és fsz. Jandl Kálmánné.
- CORVINA RASSEGNA ITALO-UNGHERESE, Bp. Tudományos, szépirodalmi, művészeti. Fk. és fsz. Pálincás László dr.
- DEUTSCHE ZEITUNG, Kolozsvár. Gazdasági, kulturális és politikai. Fsz. Zoór Viktor Keresztély.
- DÉLIBÁB, Bp. Színházi. Fsz. Bibó Lajos.
- DIÁK FOTO, Bp. Tudományos, művészeti, ifjúsági. K. és fsz. Pataky Ferenc dr.
- DIÁRIUM, Bp. Irodalmi és könyvészeti. Fk. és fsz. Máté Károly dr.
- DUNA-TISZAKÖZI NAGYKÖRÖSI HIRLAP, Nagykőrös. Politikai, közgazdasági, szépirodalmi. K. és fsz. Kopa László.
- EGYEDÜL VAGYUNK, Bp. Szépirodalmi. Fk. és fsz. Oláh György.
- ERDÉLYI HELIKON, Kolozsvár. Szépirodalmi, művészeti, tudományos. Fsz. Kós Károly.
- EURÓPA, Bp. Művészeti, tudományos és irodalmi. K. és fsz. Vásárhelyi Z. Emil.
- ÉLET, Bp. Szépirodalmi. Fsz. Erdősi Károly.
- ÉRDEKES REGÉNYEK, Bp. Szépirodalmi és ismeretterjesztő. Fk. és fsz. Lőrinczy Szabolcs dr.
- FILM-SZÍNHÁZ-IRODALOM, Bp. Irodalmi, színházi és filmszaklap. Fk. és fsz. Moharos Lajos dr.
- FORRÁS, Bp. Szépirodalmi és kritikai. Fsz. Hankiss János dr.
- POTÓÉLET, Bp. Tudományos és művészeti szaklap. K. és fsz. Gyulai Ferenc dr.
- FOTOSZEMLE, Bp. Foto- és filmművészeti, tudományos és kritikai szemle. K. és fsz. Gálvölgyi Ferenc.
- GAZETTE DE HONGRIE, Bp. Politikai, társadalmi, szépirodalmi. K. és fsz. Kelecsényi Ferenc dr.
- HAJNALODIK, Kecskemét. Társadalmi, tudományos, művészeti. Fsz. Vámos Kálmán dr.
- A HIRNÖK, Kolozsvár. Irodalmi, társadalmi, hitbuzgalmi és művészeti. Fk. és fsz. P. Boros Fortunát dr.
- IROTT KŐ, Szombathely. Szépirodalmi és tudományos. K. és fsz. Németh László.
- JÓZAN ÉLET, Bp. Tudományos, egyesületi és irodalmi. Fk. és fsz. Jászóváry Ödön.

- KALANGYA, Ujvidék. Szépirodalmi. Fk. és fsz. Blazsek Ferenc.
- KATOLIKUS ÖSVÉNY, Miskolc. Társadalmi, szépirodalmi, művészeti. K. és fsz. Schóber Tibor.
- KERESZTÉNY LIPÓTVÁROS, Bp. Tudományos, szépirodalmi, művészeti és kritikai. Fsz. Varjas Imre.
- KÉPES KRÓNKA, Bp. Társadalmi, szépirodalmi, művészeti. Fsz. Berkes Róbert dr.
- KÉPES VASÁRNAP, Bp. Politikai és szépirodalmi. Fsz. Bónyi Adorján.
- KINCSES UJSÁG, Bp. Társadalmi és szépirodalmi. K. és fsz. gr. Andrassy Imréné.
- KÖZLÖNY, Debrecen. Ref. hitbuzgalmi, tudományos, szépirodalmi. Fk. és fsz. Kállay Kálmán dr.
- LÁTHATÁR, Bp. Tudományos, szépirodalmi, művészeti. Fsz. Csuka Zoltán.
- LITERATURA NEGYILYA, Ungvár. Irodalmi. K. és fsz. Harajda János dr.
- A MAGYAR CSALÁD, Bp. Társadalmi, tudományos, szépirodalmi. K. és fsz. Ojeschner Emil dr.
- ~~MAGYAR CSILLAG, Bp. Szépirodalmi és kritikai. K. és fsz. Valcsa Gyula.~~
- MAGYAR DAL, Bp. Zenei és egyesületi. Fsz. Lóczy János.
- MAGYAR FILM, Bp. Filmszaklap. Fsz. Malotay K. Géza dr.
- MAGYAR GONDOLAT, Bp. Tudományos, szépirodalmi. K. és fsz. Balogh István.
- MAGYAR KULTURA, Bp. Társadalmi és tudományos. Fsz. Nyisztor Zoltán dr.
- MAGYAR KULTURSZEMLE, Bp. Tudományos. K. és fsz. Bak János dr.
- MAGYAR MUZSA, Bp. Irodalmi és művészeti. Fk. és fsz. Kozocsa Sándor dr.
- MAGYAR SZEMLE, Bp. Külpolitikai, társadalmi, közgazdasági, tudományos, művészeti. Fk. és fsz. Eckhardt Sándor dr.
- NASA ZASTAVA, Kassa. Társadalmi, gazdasági és irodalmi. K. és fsz. Timkó Emil.
- NEMZETI KÖNYVTÁR, Bp. Politikai, irodalmi, művészeti. Fsz. Molnár Sándor dr.
- AZ ŐRSZEM, Bp. Tudományos, katonai és szépirodalmi. Fk. és fsz. De Sgardelli Caesar.

- PÁRISI DIVAT, Bp. Szépirodalmi és divatlap. Fsz. Somfay Margit.
- PÁSZTORTÜZ, Kolozsvár. Irodalmi és művészeti. K. és fsz. Vásárhelyi Z. Emil dr.
- PRAMEN, Bp. Társadalmi, szépirodalmi. Fk. és fsz. Vozár Győző.
- PROTESTÁNS SZEMLE, Bp. Hitbuzgalmi, tudományos, szépirodalmi. Fsz. Kerecsényi Dezső dr.
- RÁDIÓÉLET, Bp. Szépirodalmi, művészeti, rádiószaklap. Fsz. K. Halász Gyula.
- SAJÓ-VIDÉK, Rozsnyó. Politikai, társadalmi, irodalmi. K. és fsz. Potocsny József.
- SOPRONI NOTESZ, Sopron. Szépirodalmi, filmművészeti. K. és fsz. Horváth László.
- SORSUNK, Pécs. Közművelődési és szépirodalmi. Fk. és fsz. Várkonyi Nándor dr.
- SÜDOSTDEUTSCHE RUNDSCHAU, Bp. Politikai, gazdasági és szépirodalmi. Fsz. Böss Fülöp.
- SZABAD SZÓ, Bp. Politikai. Fsz. Szabó Pál.
- SZENT ISTVÁN VÁROS, Bp. Közgazdasági, tudományos, szépirodalmi, művészeti. Fsz. Molnár Gyula dr.
- SZÉKELYSÉG, Székelyudvarhely. Tudományos, irodalmi és társadalmi. K. és fsz. dr. Bányai János.
- SZÉPMŰVÉSZET, Bp. Művészeti. Fk. és fsz. Mariay Ödön dr.
- SZÍNHÁZI MAGAZIN, Bp. Szépirodalmi, művészeti, színházi és filmlap. Fk. és fsz. Rácz Vilmos dr.
- SZTÁR, Bp. Irodalmi, művészeti, színházi, film. K. és fsz. Szalay László dr.
- A TÁRSASÁG, Bp. Társadalmi, szépirodalmi. Fk. és fsz. Mianich Károly.
- TÉR ÉS FORMA, Bp. Építőművészeti. Fsz. Mészáros István.
- TOLNAI VILÁGLAPJA, Bp. Társadalmi, szépirodalmi. Fsz. Havas Antal Zsigmond.
- UGAR, Jászberény. Népi, társadalmi, tudományos, szépirodalmi. K. és fsz. Bognár Gyula.
- UJ ÉLET REGÉNYTÁR, Bp. Szépirodalmi. Fk. és fsz. Berkes Róbert dr.

UJ IDŐK, Bp. Szépirodalmi. Fsz. Lyka Károly.

UNGARN, Bp. Társadalmi, irodalmi, művészeti és egyesületi folyóirat. K. és fsz. Pukánszky Béla dr.

ÜNNEP, Bp. Szépirodalmi. Fsz. gr. Bethlen Istvánné.

VASÁRNAPI UJSÁG, Bp. Szépirodalmi és politikai képeslap. Fsz. Vajta Ferenc.

VIGILIA, Bp. Szépirodalmi. K. és fsz. Possonyi László dr.

VILÁGPOSTA, Kőszeg. Rk. hitbuzgalmi és szépirodalmi. Fk. és fsz. Mayer János. 32

(Ezekhez a lapokhoz feltétlen hozzá kell számítani a napilapok jelentős kulturális, irodalmi mellékleteit, amelyek a háborús papirkorlátozás miatt nem jelenhettek meg önállóan, de hetenként rendszeresen négy-öt oldalnyi szépirodalmi vonatkozású anyagot közöltek. Hogy ez milyen lehetőséget jelentett, arra csak egyetlen példa: Budapesten 25 napilap jelent meg ebben az időben. További lehetőséget jelentettek az évkönyvek is. Szinte minden napilapnak és hetilapnak jelent meg évkönyve. Így például a Népszava évkönyve 40-50 %-ban szépirodalmi anyagot közölt olyan íróktól, akik más lapokban nehezen szólalhattak meg. Például a munkásírók, és világnézetük miatt különösen exponált zsidó írók...)

4. A korszak és a Magyar Csillag szerkesztői

A Magyar Csillaggal egy új folyóirat indult el útjára. Schöpflin Aladár lapindító cikkében a vállalkozást beépíti a magyar irodalom folyamatába: "Egy pásztortűz kialudt, egy másik kigyulladt. Az, amelyik kialudt, majd egy emberöltőn át világi-

tott és melegített. Az, amelyik most gyulladt ki, azzal a szent elhatározással lobbant föl, hogy ugyanugy fogja megvilágítani a magyar elméket és melegíteni a magyar szíveket. Ugy vagyunk meggyőződve, hogy erre a fényre és melegítésre szükség van, ma jobban, mint valaha... Kell, hogy legyen olyan hely, ahonnan kritikai figyelemmel tartják számon a mindenkori irodalmi munka eredményeit. A Nyugat ezt a feladatot becsülettel betöltötte. Nem kell szégyenkeznie, ha abba a sorba állítjuk, amelybe Kazinczy Orpheus-a, Kisfaludy Károly Auróra-ja, Vörösmarty és Bajza Athenaeum-ja, s Arany Koszoru-ja állnak... A Magyar Csillag viszi a fáklyát, melynek nem szabad soha kialudnia."³³

Illyés Gyula a Magyar Csillag feladatairól szólva érzékeltette a változást: "Mindez már egy új nemzedék magatartása és feladata. E magatartás lényegesen más mint az Ady-Babits-Móricz nemzedékéé volt: a körülmények is mások..."³⁴

Hogy milyenek voltak a körülmények? Néhány korabeli tanu vallomása mindennél jobban megmutatja ezt:

Illés Endre a korról és a viszonyokról írta: "... az író mindig üldözött vad volt, ma különösen az. A hatalmaskodók nyomják, egy alacsony közizlés lehuzza, a kritikai alvilág szorongatja... Mindenesetre Bajza a kritikai pályára igyekvőktől legalább némi tanultságot, értelmet, izlést és jellemet követelt. Azt hiszem, ma sem lehet alacsonyabbra állítani a mércét. Autót nem vezethet, boltot nem nyithat, beteget nem gyógyíthat, ipart nem üzhet senki kellő felkészültség nélkül. Nem kellene-e a kritikusnak is első kritikája előtt valamit bizonyítania Bajza követelményeiből, a jellemből és az értelemből?" ... "Nézz körül. Már nincs író. Nincs, akire ne freccsentettek volna sarat, rágalmat, bérencséget, árulást. Nincs író. Csak vádlottak és el-

ítéltek vannak. És kritikusok. A porond tele van félelmetes, hangos kritikusokkal. Aki nem hangos, és nem pökhendi, az nem is kritikus. Csak ők maradtak már.³⁵

Szabó Zoltán további vizsgálatot végez egy könyvnap kapcsán: "... az irodalomról van szó, szűkebben az irodalom helyzetéről a sajtóban, arról a visszhangtalan közömbösségről, mely az irodalmi alkotást nálunk körül veszi... az író csak afféle megtört "lengyel" az ujság hasábjain és csak akkor esik terjedelmesebben szó róla, ha baklövést követ el, vagy meghal, s nem akkor, ha remeket alkot. A társadalom és a sajtó leckéztetni szereti az írókat, nem művét ismertetni... A baj súlyos, jó, ha nem gyógyíthatatlan... Irodalmi életünk rohamléptekkel halad a törzsszervezet kora felé. Egy-egy törzsfő megül a maga szálláshelyén, a maga hadnagyaival, táltosaival és népével, s ügyel arra, hogy a gyepek közt és a szomszéd törzs között minél szélesebb legyen. E folyamat előtt ok gyanánt a kor szállongó balítéletein, megfűlledt levegőjén, politikai félelmein és számításain, rendszeré eszelt gyávaságain felül ott áll a kritika kipusztulása is, mely gyilkolja az irodalmat, megalázza az írókat, s végül megsemmisíti a sajtót is. A jellem és szerep, kedély és magatartás bizonytalanságai között hanyodó, őrlődő írók elé kritika kellene, bírálat, tiszta, világos, jóhiszemű és teljes hiteli, mely arra figyelmezteti őket, ami egyedül lehet maradandó belőlük: a műre!"³⁶

A harag és az ellentét születésének folyamatáról Németh László írta: "Gulyás Pál mondta, hogyha az emberek nem érintkeznek, akkor "fantomizálják egymást". Ez az oka annak, hogy az irodalom területén jórészt nem művek és gondolatrendszerek, hanem fantomok mérkőznek" Herczeg, Márai, Cs. Szabó, Veres, Sinka, Ko-

dolányi, Fėja-fantomok keltek életre. "A fantomok nem magánügy: közügy." A fantomok "már-már irányokká válnak, s egy mulatságos, de szörnyű circulus vitiosus törvénye szerint még vadabb fantomokat szülnek, s még vadabb irányokat... Ha csak időben meg nem öljük őket."³⁷

Az agyongyötört és riasztgatott irodalmi világban férfi kellett a gátra, olyan, akinek tettei és leírt szavai nem különültek el. Olyan férfiak kellettek, akik írásában nem lehetett kételkedni és a becsületén nem talált repedést a tisztességes szándéku művész, de a rosszindulatu sem. Illyés mellett szerény egyszerűségében, sokévtizedes munkában kivívott megbecsüléssel állt

Schöpflin Aladár.

Nem a történész szeme, a tanítvány lelkesedése szülte optikai csalódás iratja ezt velünk. Még a tárgyalt korszakban keletkezett írásokból idézzük, amit róla írtak:

Rédey Tivadar egy Kosztolányi levélből közli: Schöpflin "Egy életen át magyar könyvekkel foglalkozott, akkor is, amikor divat volt ez, s most is, amikor már alig divat, és mindenkor vállalta a hivatásából származó áldozatot: a személyekre tekintettel nem levő szókimondást, a csendes, elmélyülő munkát, és a tisztességes, büszkén viselt szegénységet. Soha egyetlen sort nem írt le, melyben ne hitt volna. Már a jelen távlatából is kitetszik, hogy: ő a magyar kritika. Okos bátorsága, kemény mértéktartása, működésének évtizedekre visszanyúló folytonossága páratlan a mi irodalmunkban."³⁸

Illés Endre: "Az emlékeit és a fiatalokat szereti, - ez a legritkább vonzalom csak az ő ötvösség-titka..." "Kimerithetetlen regenerálódó képesség és az élettel mindig együtt haladó kritikai tevékenység, - egy nemzet irodalmát jellemezte így; inkább magáról írhatta volna. Kortársait az ő ízlése és nemessége

ge füzte az előzőkhöz. S a mi nemzedékünknek ő az apai társ és a fénylő emlék: egy nagy generáció érdeklődő és megsegítő keze."39

Keresztury Dezső: "... az elmúlt félszázad a magyar színházi élet legváltozatosabb és legösszetettebb korszaka. S ennek a korszaknak egyik legtekintélyesebb szinkritikusa Schöpflin Aladár."40

Illyés Gyula: "Csöndes és egyenes járással, egyre kimérten... s inkább hallgatólag, nem hiu célt, hanem azt, csak azt tekintve, ami szegélyzi az utat:

kertet, ugart, pihenő aratót, majd aztán
urat, szegényt a ház előtt,
egyként megmosolyogva a gazda arcán
a félelmet, az örömet:

igy megy a férfi, akit utján követnék -
Igy jársz barátom és nekem
vigaszom arra: mocsok nélkül lehet még
átkelni ez egy életen!"...41

Gellért Oszkár: "Schöpflin az első Nyugat-nemzedék legkiválóbb kritikusa volt. Irodalmi és színházkritikái... ma is okulásul szolgálhatnak kritikusainknak." ..." 42

A magyar irodalom története, 1967: "Hitelét nemcsak annak köszöni, amit mond, hanem annak is, ahogy mondja... szelleme tiszta tükör, semmiféle klikk-elfogultság, kávéházi közvélemény, divat, jelszó, sznobizmus foltja nem homályosítja el: oly magától értetődő elfogulatlansággal tükrözi a műveket, hogy írásai úgy hatnak, mint az objektív igazság megnyilatkozásai... Megérdemelte tekintélyét. Nincs magyar kritikus, aki kora annyi írójáról mondott volna helyes jellemzést és igazságos ítéletet, mint ő."43

Komlós Aladár, 1968: "Tekintélye minden táborban volt, ellensége sehol... munkáját nemcsak elemzéseinek találó volta, ítéleteinek helyessége teszi értékké, hanem nevelő értéke is: tévhi-

tektől, előítéletektől mentes gondolkodása, higgadt, nemes magatartása nemcsak irodalomtörténeti tanulságokat nyújt, hanem követésre ösztönző, erkölcsi példával is szolgál."⁴⁴

Ilyen egyenes jellem, törhetetlen szív és értelem kellett ahhoz a vállalkozáshoz, amibe Illyés Gyula fogott. És nem volt megalkuvás vagy kacsintgatás erre-arra. Schöpflin Aladár kritikai alapelvét Rédey Tivadar is úgy érzékelteti, hogy Schöpflin egyik írását idézi, amit egy fiatalon elhunyt kritikus halálakor írt. "Nem kritika az - írta -, amely nem fejez ki valami általánosat, s csak egy ember egyéni önkényének, sokszor csak szeszélyének kifejezése. Az a kritikus, aki a multat és a jelent egyszerre és együtt tudja érezni, az ellentétekből kiérzi az egységet, a fejlődés vonalát, életnek tudja érezni azt, ami valamikor csakugyan élet is volt, fel tudja ismerni az állandót a mindenkor változásban. Mert csak ennek a kritikusnak van támasztéka a jelen értékelésére és megértésére."⁴⁵

Illyés Gyula

A lap felelős szerkesztője Illyés Gyula volt. Az ő pályáját, tevékenységét az irodalomtörténet felmérte, helyére tette. Ezért vele kapcsolatban csak annyit foglalkozunk, amennyit a kortársai az adott időszakban róla, a lapszerkesztőről írtak, illetve politikai hovatartozását jellemezve egy eddig ismeretlen - Illyés Gyula által is elfelejtett - levelet ismertetünk. Illyés 1929-ben amikor hazajött Párizsból a Népszava akkori szerkesztőjéhez Bresztovszky Edéhez írta a levelet. Ebben határozottan elítéli a Népszava kulturrovatát, amelyben mind a költészet, mind a kritika és novella megcsufolását jelentő színvonalu írások jelentek meg. Kontárkodásnak a csucsteljesítményét látta ebben a tevékenységben és a szerkesztőséget hibáztatja azért, hogy nem szervez a lap köré az akkor induló ma már második nemzedék-

nek számító írók, költők közül egy szilárd munkatársi gárdát. "Mi fiatalok többségünkben a szocializmus hivei vagyunk, vagy közel állunk ahhoz az eszméhez" - írta. A továbbiakban kifejti, hogy szívesen közreműködne a lap kulturovátának szervezésében, irányításában.⁴⁶

A levél ^{gondolatai} ~~szövege~~ realizálódott, Bresztovszky elfogadta a kritikát és egyre többet szerepeltette Illyést és társait a lap hasábjain. Olyannyira, hogy az 1934-ben készült rendőrségi Vörös Könyv Illyést a Népszava egyik főmunkatársának minősíti, olyannak, aki a dolgozó osztályokért mindenre képes, és végül "a bolsevizmus szálláscsinálója". Ebben a jelentésben meglepő hozzáértéssel elemzik Illyés költészetét, a magyar táj, a magyar nép és a nyugat-európai hatások különleges ötvöződését látják munkáiban.⁴⁷ A rendőrség Fekete Könyve - körülbelül 1936-ban készült - úgy tartja nyilván Illyést mint közveszélyes kommunistát aki résztvett a moszkvai írókongresszuson is.⁴⁸ A bírósággal való összeütközései (Dózsa György beszéde a ceglédi piacon, stb.) ismertek, és az is, hogy a perekből győztesként került ki.

Tehát az az ember, aki uradalmi cseléd fiaként a Tanácsköztársaság utolsó napjaiban a harcot vállaló kamaszként, majd illegális munkája miatt Párizsba kényszerült diákként, később az európai kultúra legujabb vívmányainak birtokosaként itthon is hűséges maradt az őt elindító osztályhoz és néphez, az az ember, aki a Puszták népében és Petőfi-tanulmányában hűséget esküdött a magyar forradalmi multnak, és a jelen dolgozó osztályaival közösséget vállalt, mint társszerkesztő már Babits mellett járta a szerkesztés iskoláját. S amikor a nagy példakép meghalt, a helyére állt. "Ha nem úgy adódott volna, hogy feladatot, kötelességet teljesítek, sohasem vállaltam volna el a szerkesztést. Ha nem Babits beszélt volna rá..."

Amikor elérkezett az a pillanat, hogy ő álljon az irodalmat szervező irányító lap élére, akkorra kijárta az iskolát. Róla szólnak a következő nyilatkozatok, idézetek, amelyeket a lap indulásának évében kortársai irtak.⁴⁹

Schöpflin Aladár: "Bizalommal és szeretetteljes várakozással nézünk az új folyóirat szerkesztőjére, Illyés Gyulára. Eddigi pályája köztünk, szemünk láttára alakult és fejlődött ki. Ismerjük gondolkodásmódját, alkudozást nem ismerő, a tiszta irodalom magas szférájában élő szellemét, ösztönös magyarságát, európai műveltségét, irodalmi dolgokban egészséges ítélőképességét. Megilleti őt az a hely, amelyet soha el nem felejtendő barátunk és vezérünk, Babits Mihály ráhagyott."⁵⁰

Cs. Szabó László: "Illyés volt az egyetlen író, akiben a válság még szorosabbra fogta az első Nyugat-nemzedék négy-vagy ötarcu magyarját, tiszántuli osztályzattal szólva: a keleti és a nyugati magyart... Illyés ma Babits helyén áll. A legmagányosabb költő örökében kell elosztani a lelkek magányát, mert ő ma a maradék magyarok találkozópontja, elhidegült szívek egyeztetője, hogy a döntő órákban 'minden magyar író egy falhoz álljon a golyók elé' vagy egy hírrel oszoljon szét apostoli útjára a megbékélt népek között."⁵¹

Németh László: "Kevés dolog rombolt bennem annyit (s tán szellemi életünkben is), mint az ő késése. De az eredmény őt igazolja. Ez volt tehetségének a beosztása. Most olyan helyre kötötte magát, ahol kárörvendő lelkesedéssel van rajta a szemünk. A magyar irodalom 'önkormányzatát' vezetni: itt nem maradhat meg anélkül, hogy hőssé, nagy emberré ne váljon, s nem szökhet meg úgy, hogy maga előtt örökre meg ne szégyenüljön... Van abban valami kedvesen félszeg (s talán félelmesen is), ahogy ez az új mester, szégyenkező maga lóbázással az irodalom fölé kiül. Még

időbe kerül, ameddig megszokja."⁵²

A második nemzedékből nemcsak Illyés, hanem Keresztury Dezső is a munka nehezénél volt. A szerkesztőség belső tagjaként szervezett, olvasott, szerkesztett, ha kellett. (Keresztury Dezső: "Az Eötvös Kollégiumban tanárkodtam. Onnan bevittem azokat, akik tudtak és vállalták a harcot. A Pester Lloydtól, amelynek kulturovátát vezettem, szintén vittem a legjobbakat. A legjobbakat mondom, mert a becsület forradalma mellett a minőség forradalmát is vállaltuk.")⁵³ Illyés Gyula és Tamási Áron Móríc Zsigmond támogatását szerezte meg. Illés Endre a kiadónál válogatta az írókat a Magyar Csillag számára. Cs. Szabó László és Örley István a Rádió Irodalmi Osztályán dolgozott. Sok íróval kerültek kapcsolatba. Örley, a lap helyettes szerkesztőjeként is sokat segített Illyés Gyulának. A harmadik nemzedékhez tartozott ő is, de az egész nemzedék követte Illyést. ("A lap táborában az egész nemzedék helyet kapott, mégpedig avval egységben."⁵⁴ Rónay György: "Illyés Gyula személyesen jött hozzánk. "Rajtatok a sor" - mondta. Mi láttuk és tudtuk: valóban nekünk is menni kell."⁵⁵)

Örley István

A főszerkesztő Illyés Gyula és a társszerkesztő Schöpflin Aladáré mellett harmadik név is felkerült a Magyar Csillag címlapjára: Örley Istváné. Eleinte segédszerkesztőként, majd szerkesztőként szerepelt. Véletlen volt-e, hogy Schöpflin a Nyugat első, Illyés a második és Örley a harmadik nemzedékéhez tartozott? Biztos, de a vak véletlen néha nagyon is okos dolgot művel. Így a három nemzedék a munka dandárjánál is vállt a vállhoz tudott dolgozni.

Örley Istvánra kevesen emlékeznek, hisz fiatalon halt meg 1945-ben. Összegyűjtött művei csak 1968-ban jelentek meg. Róla csak emlékek szóltak.

Illés Endre: "Ugy olvasott, úgy bíralt, hogy tetszésével sohasem próbálta feldulni olvasmányait. Végre egy igazi kritikus!"⁵⁶

Bóka László: "... a Nyugat nyomába lépő Magyar Csillagban osváti glória vette körül."⁵⁷

Cs. Szabó László: "Földre szállt angyal volt... Isten a leglá-zongóbb angyalait küldi itélni a földre, őket választja elsőfoku bírónak..., talán azért, mert az ő hűségükben bizik leginkább."⁵⁸

Illyés Gyula: "A fiút katonatisztnek szánták... tüzértisztnek... A Ludovikáról kilépő, és még egy kis mongolos szemállással is megpedigrézett minta-urifü ez a ködlovagsorsot úgy tépte le magáról, és vágta a sárba, mint egy bohócköntöst egy ostoba farsang hajnalán... Örley István nemcsak tollal a kezében volt biztos ítéletű bíráló. Megvolt az a nem mindennapi tulajdonsága, hogy azon melegében, első olvasás után megérezte egy alkotás izom- és csontvázrendszerét: villámgyorsan fölfogta, melyik művel érdemes törődni, melyikkel nem... Az a jellemalkat volt, aki eszményeihez öntudatlanul hű, akiből tehát a próbák alatt a hűség természetesen, zavartalanul-megnyugtatóan árad. Bátor is ilyen öntudatlanul: megnyugtatóan volt... Teljes fölkészültséggel állt nemzedéke pályafutásának versenyindításához. Csak egy forduló befutásához adott neki időt a sors..."⁵⁹

Örkény István, a Népszabadságban, az Örley-kötet megjelenésekor 1968-ban: "Örley talán még fájdalmat sem okozott. S azért nem, mert mindig az egészet nézte, az írói mű egészét, a fejlődés egészét, a tehetség egészét. Elemezte, hol és melyik váltó volt hibásan állítva... Teljes klinikai kórképet adott... Bátran volt gyöngéd és lágyan volt kegyetlen..."⁶⁰

Örley néhány kritikájának részletesebb bemutatása nem lesz hiába való. Ebből képet adhatunk arról a magatartásról, és izeltt a hangnembről, ahogy a Magyar Csillag hasábjain bántak az író-

val és művével s a Németh László által említett "fantomok" megölésének folyamatát is bemutatjuk:

Kritikái jellegzetességeit könnyű didaktikus hadrendbe állítani: szubjektív, bátor, hozzáértő, őszinte, szenvedélyes, tiszteli az író, a művet boncolja, a lényegről beszél, érzi a kimondott szóért a felelősséget. Folytathatnánk a minősítő jelzőket, de ezzel meg sem közelítenénk a célt. Egy-egy konkrét eset jobban megvilágítja a kort és a szellemet.

Örley István nagy szeretettel foglalkozott a fiatal írók műveivel. Sőtér István, Jankovich Ferenc, Thurzó Gábor, Soós László stb. neve szerepel egy-egy kritikájában. Ezek az írók, akkor még kezdők, vagy éppen elindultak, korban, az irodalomban elfoglalt helyük szerint is csaknem egyek voltak a kritikussal. Problémáik, győzelmeik, vereségeik egyek voltak. Erre számtalan utalást találunk Örley írásaiban. Ez a vonás egyik legmegkapóbb a kritikáiban. A közös öröm az íróval, vagy éppen a gyengébb mű feletti szomoruság, - minden írásának sajátossága. Hadd idézzük Sőtér István A templomrablókról készült kritika bevezető mondatait: "... a vívódók, a keresők, a nyugtalanok, az igényesebbek, - ők azok, akik a "hétköznapiak és csodák" közül az utóbbit akarják a műveikbe becsalogatni. Jelenük még említett társaiknál is bizonytalanabb színezetű -, de vajon többet ígér-e a jövőjük? Ez az, amire fájdalmasan nehéz válaszolnia a kritikusnak, aki maga is e nemzedék kortársa." E szavak után elvonultatja maga előtt Sőtér két regényét. Szétszedi a jellemeket, a mesét, a nyelvet. "Az első mű csak ígéret volt... A templomrabló azonban a teljes veszteglés, de inkább a visszaesés állapotában mutatja a szerzőjét. A mű: irodalmiasság és ködgomoly. A kritikus a legnagyobb zavarban van: egyáltalán, hol fogja meg ezt a regényt, hol ér valami szilárdabb anyagot a keze? Mese, jelleme, ábráo-

lás, atmoszféra, mondanivaló: mindez párafoszlanýokra szakad a kritikus érintése alatt." ⁶¹

Az idézet szándékosan lett ilyen hosszú. Célunk az volt, hogy érzékeltessük: az együttérzés, a közös sors nem mellébeszélést eredményezett, hanem nagyon becsületes és kemény szót. És ami még nagyon tanulságos: Sőtér és Örley barátok voltak a kritika megjelenése előtt és maradtak a kritika megjelenése után is. Tovább dolgoztak együtt a Magyar Csillagnál. Ez a magatartás, - mint Illyés Gyula is írta -, szinte kötelező lett a Magyar Csillag munkatársai között. További bizonyításként Örleyvel kapcsolatban: vita volt Keresztury Dezsővel Németh László Cserezhnyéséről. Örley nem értett egyet Kereszturyval és a Magyar Csillag hasábjain cáfolta Keresztury állításait. A következő: barátságuk mélyebb lett és továbbra is ők voltak Illyés legjobb segítői a lapnál, és amikor Illyésnek menekülnie, bujnia kellett a németek elől, ők ketten szerkesztették a lapot, amelyet ki is nyomtattak, de már nem jelenhetett meg, mert lefoglaltak. (Keresztury Dezső: "Ez természetes volt. Hisz mi is elkötelezettek voltunk. A becsület, a jó irodalom, a művészet elkötelezettjei." ⁶²)

A kritikus Örley másik jellegzetességére hoz^{unk} fel még példákat: a bátorságára. A kezdő írókon kívül gyakran foglalkozott a már beérkezettek műveivel. Herczeg Ferenc, Márai Sándor műveiről alapos képet kapunk, ha Örley-t olvassuk. A látni merő és tudó kritikus arca a Márai-mű felmérésénél tűnik legplastikusabbnak. A "hogyan" sem közömbös, hisz arra vállalkoztunk, hogy bemutassuk azt a hangot és modort, ahogy a Magyar Csillag hasábjain beszéltek az írókról és műveikről, és amely tett hitelessé rangossá tette a folyóiratot.

Három vivódó, vitatkozó, és bizonyos ponton szintetizáló

írást szentel Örley Márai műveinek. Az első 1939-ben a Napkeletben, a második 1941-ben a Nyugatban, a harmadik 1944-ben a Magyar Csillagban jelent meg. A három írás szerves egésszé kapcsolódott. Nem tördelte szét őket az idő, sőt időben és alkotásokban az írótól igazolást kapott a kritikus. Annyira pontos a jóslata, hogy 1944-ben döbbenően állt meg és kérdezte: mi történt itt? "... Valójában az író emigrált, hogy különös számkivetettségében valamilyen goethei tekintély áldásait élvezze... A Márai-regény, - valójában elsőrendűen mondat... S itt éri a legfájdalmasabb ütés azokat, akik valaha tűzijátéknak látták ezt a stílust... Akik ma irunk, majd mind tanultunk Márai egykori írásművészetétől, gazdagodtunk egyéni kifejezés kincséből - ezért érezzük oly fájdalmasnak, amit az író maga művel stílusával..."

Elemzi a műveket, dicsér, kifogásol, vivódik, vallomásokkal tüzdeli tele a kritikákat. A sok szín, a példaadó elemzés és következetesség mellett egy gondolatot fejtenék ki részletesebben; egy nagyon is egyéni jellegzetesség Örley egyéniségében szinte iskolai példája annak a kritikusnak, akiről Illés Endre írt, aki után Bajza-szabta mércével áhitozott. Aki olvasta Örley István novelláit, kisregényeit, az láthatta azt a könyörte len önmarcangolást, amelyet ön-ön lelkével, szívével művelt. Minden írásában addig nyult, ahol a kéz már nemes részt ért, ennek a fájdalomnak a világánál mondott ujat, többet az emberről. Annyira kegyetlenül művelte ezt a módszert, hogy az ember már könyörögne: ne tovább, ezt már nem szabad. De az írás annyira megigéz, hogy a mégannyira fájdalmas és kínlódo műveke sem tudja letenni. S figyeljük meg a kritikus-művészt: egy ké fogta a novellairó és az ítélő kritikus tollát. A Márai-mű ke csán így írt: "A kritikus, a hajdani rajongó kétségbeesetten

keresi a választ. Mert a Márai műből már jóideje csak disszonáns hangokat hall... Először önmagát hibáztatja a kritikus... társai általánosságban. Márai, akinél többet egyetlen írók sem emlegeti a műhelyt, egyáltalán nem különösképpen tudatos alkotó..." s "... a műve körül kialakult légkör jelentős tényezője pályájának."... "A kritikát említettem... Kitől tanulhatott volna az író? A kritikától, mely néhány becsületes tiltakozás kivételével kórusban zengte elismerését? A közönségtől, mely nem fedezte fel az Egy polgár vallomásai idején, de valami heveny és gyanus szellemi lázba esve verte össze tenyerét a Kaland nézőterén? Az ellenséges kritikától? Mert ebben is bőven volt része, az urbánus-népies vita alpári vagy kevésbé alpári hangjai jóvoltából..."⁶³

Egy tény: Márai "... pályájának olyan pontjához érkezett el, ahol csak a legkegyetlenebb számvetés és lelkiismeretvizsgálás segíthet rajta. Igen, ezt kell elvégeznie, remekművekkel a háta mögött. Művészi rangja - végsőfokon tehetségének minősége - sem kétséges; nem, lehetetlen őt kisebb igénnyel mérni, mint ahogy tettem, s teljesen elképzelhetetlen, hogy akkora képességekkel, mint aminőnek már tanuságát adta, irodalmunk élcsapata lemondjon róla..."⁶⁴

Az eddigiekből kitűnik, hogy a tőle megszokott kegyetlen becsületességgel először önmagát vonszolja kinpadra, de csak azért, hogy megmutassa a szívét, amelyben nem rosszindulat, hanem a műért és az íróért való szeretet és megbecsülés lángol. Ebben a hol szív hol értelem világításban mondandója a leghitelesebb lesz. Ez ad erkölcsi alapot is arra, hogy kegyetlenül boncolja a gyenge írást, és bárkinek, - írónak, olvasónak, kritikusnak, - arcába mondja a gyengeségeit. És az így kivivott következtetés, - hogy egy országban az olvasó, a kritikus és az író felelőssége igenis számonkérhető, egy tehetséges alkotó utvesztéséért - min-

den írásában kitapintható, és ma is olyan korszerű és fontos, mint volt az Örley-kritikák születése idején.

Kontrasztként megidézzük egy másik kritikust, nem a legfröcskölődőbb fajtából, hanem a nagyonis jólneveltek táborából. Hangja az "alpári" módszereket nélkülözi, szinte finomnak mondható. Possonyi László Vigiliában megjelent kritikáját idézzük részletesebben, amelyet Németh László Cseresznyéséről írt. Ő mértéktartó a többiekhez képest, akik ugyancsak leszedték a keresztvizet Némethről és alaposan eltángálták szellemi furkosbotokkal és fejbeverték szellemi kőbaltákkal. Ime a kritika kivonatosa: "... Ez hát a darab. A legbosszantóbb benne, hogy igazi dráma is kerekedhetett volna belőle, hisz a nyersanyag iróért kiált... Már csak anyaggazdálkodási szempontból is fájó, hogy ennyire elrontják a drámai helyzeteket és mindig melléje beszélnek a lényegnek. Mert nem elég az, hogy alföldi sárban habfehér mackóban öltöznék a suffragettek és kubikusok. Hanem olyan mondatokban kezdenek beszélni hozzá, amely cseppet sem a jövő hangja, hanem egy százév előtti, különben tiszteletre méltó drámai hang. Ha Németh László egészséges tehetség lenne, nem pedig idegenszerű, kiagyalt lombik-ember, akkor mondattöredékeit harmónikus egészbe kapcsolná... Ő azonban úgy tesz, mintha a jövőnek dolgoznék, s minél félműveltebb valamely hallgatója, annál inkább elhiszi neki, hogy ami homályos, gongorisztikus, felemás, az egyuttal mély is. Hát így mélykednek a színpadon is ezek a "mélymagyarok", hogy alaposan összezavarják a dolgokat, aztán várják, hogy a közönség kiokoskodják belőlük... A legremekebb és valóban aktuális darab ott áll előttünk romjaiban. Mint valami kitűnőnek készült vacsora, amelyet a rossz szakácsné pocská tett... a farmnak keresztelt átoktanyáról... menekülnek az emberek... A közönség is ezt szeretné tenni, dehát több önfegyellemmel áldotta meg

az ég, mint a szerzőt." Bár ami azt illeti, a "szerző önreklámja is jól működött... Hisz a veszett fejsze nyelének megmentésére azóta a szerző szétkürtölte, hogy borzalmas atrocitás történt, mikor darabját tiltakozása ellenére előadták... A szerző mindenestre azt állítja, hogy rosszul játszották a darabját... A Nemzeti Színház közismerten legmagyarabb és legszebben beszélő tagjai azonban olyanok voltak, mintha valami hadifogolytábor gyanus zagyvalékát tették volna eléjük, amelyből csak nagy erőlködéssel lehet egy-egy hus vagy zöldség foszlányt kihalászni. Kérdéses-e, hogy meg lehetett volna-e úgy hangszerelni a darabot, mint néhány Szomory-drámát hangszereltek meg..." Nem, mert a színészek "... ezt a lombikságos, kiagyalt, sokszor már-már germanizmusnak ható magyarságot nem emészthetik meg..."⁶⁵

A hang és a módszer, tompitottsága ellenére is érzékelteti a Magyar Csillag - most konkrétan Örley, - és az általánosan alkalmazott kritikai hang közötti különbséget.

5. A Magyar Csillag 1941.október 1-től 1944.ápr.15-ig.

Az irodalmi viszonyok és a szerkesztők portréjának felvázolása után igyekszünk felidézni a pontos körülményeket, ahogy a Magyar Csillag megindult.

A következő tényeket Antal István, aki a Miniszterelnökség Sajtóosztályán dolgozott, majd a Propaganda és Nemzetvédelmi Minisztérium élén tevékenykedett, később a Sztójay-kormányban igazságügyminiszter volt (ezért életfogytiglan büntetést kapott a felszabadulás után, de 1957-ben személyi amnesztiával szabadult), közölte: a Nyugat megszűnése után több oldalról is ostro

molták a Miniszterelnökséget lapengedélyért. Többen úgy gondolták, hogy az egész Nyugat Kiadó R.T.-t át kell szervezni. Rajniss Ferenc és Dövényi Nagy Lajos neve került szóba elsősorban, ha egy ilyen átszervezésre sor kerül. Ezt a javaslatot a Sajtókamarában Gáspár támogatta. Kolosváry-Borcsa azonban gondolkozott ezen a megoldáson. Milotayéknak is megvolt a maguk embere, és a maguk lapelképzelése. Ez ellen azonban a Sajtókamara egységesen lépett fel. Ekkor futott be Illyés Gyula és Schöpflin Aladár kérelme. A magam részéről támogattam őt, az ő tervüket pártfogolta Torma Domokos is. Velünk szemben állt Eszterhás István és Bató László. Elég sok huza-vona volt különösen a Sajtókamarával. Ez a probléma szinte megoldhatatlannak látszott, amikor egyik napról a másikra Kolosváryék azzal jöttek, hogy rendszerben van, támogatják Illyés kérését. Tudomásom szerint a Külügyminisztérium Sajtóosztálya, személyesen Ullein-Reviczky nagykövet ur közbeavatkozásának köszönhető a Sajtókamara álláspontjának megváltoztatása. Később, amikor az új lap havi egyszeri megjelenésről a kéthetenkénti megjelenésre tért át, akkor a miniszterelnök ur, Kállay Miklós személyes intézkedése kapcsán sikerült Bató László papírfőnököt rábírni arra, hogy a többletpapírt kiutalja.⁶⁶

Antal István közlésén kívül szinte semmilyen hivatalos dokumentum nem került elő a Magyar Csillag indulásával kapcsolatban. Ami szóbeli közlés történt ebben az ügyben Illyés Gyula, Keresztury Dezső, Rónay György részéről, azt az előző fejezetekben idéztük. Idéztünk sok lapvéleményt is az indulás okán és a különböző cikkekkel kapcsolatban. A megfelelő fejezetekben még sor kerül arra, hogy egy-egy cikkel, nyilatkozattal dokumentáljuk állításunkat, most azonban elérkezettnek látjuk az időt, hogy ismertessük a Magyar Csillag első számát, amely 1941. októ-

ber elsejét jelent meg. Formára, külsőre a Nyugat lenne, mert még a Mikes Kelemen ábrázoló embléma is a helyén van. Csak a tartalomjegyzék fölött az új cím olvasható: Magyar Csillag. És a szerkesztő neve helyén, ahol valamikor Osvát, Babits, Móricz neve volt olvasható, Illyés Gyula és Schöpflin Aladár neve állt. A lap terjedelme 64 oldal, azaz négy ív volt. Érdemes felsorolni az első szám tartalmát. Ez már magában is sokat mond arról, hogy az irodalom egyesítéséről vallott szándék nem csak program volt:

Illyés Gyula Széchenyiről írt költeményt, Schöpflin Aladár Magyar Csillag címmel a lapindító és programadó cikket írta. Babits Mihálytól öt, eddig meg nem jelent költeményt közöltek. Móricz Zsigmond prózával, Bóka László verssel, Cs. Szabó László tanulmánnyal, Szabó Lőrinc műfordítással, Illés Endre novellával, Erdélyi József Babits halálára írt költeményével, Mohácsi Jenő tanulmánnyal, Sárközi György három költeménnyel szerepelt. Az Adat és anyag rovatban Arany ismeretlen levelét és Veres Péter szociográfia-jellegű írását találjuk. A Mérték rovat Halász Gábor bevezető cikkét, a Figyelő Bóka László, Tolnai Gábor, Cs. Szabó László, Schöpflin Aladár és Kerényi György kritikáit közölte. Úrjárat rovatában Joó Tibortól "Irányított tudomány" címmel tanulmány jelent meg.

Az egymást emésztő viták helyett a Magyar Csillag újabb számaiban és a könyvkiadásban is a művek bizonyítottak. És lassan-lassan a Magyar Csillag számai belenőttek Illyés Gyula életművébe. A negyvennyolc szám alkotás lett, amely tovább nőtt volna, de az 1944. március 19-i német megszállás után a Magyar Csillagot is megfojtották.

A Nyugat repertóriumban ez olvasható: "Így az 1941. év három száma után az 1942. év 14 számot, az 1943. év 24 számot e-

redményezett; a megszűnés pedig az 1944. évi 7-ik számmal következett be, amikor a németek 1944. évi magyarországi bevonulása megjelenésének véget vetett."⁶⁷

Az idézet tartalma jogilag megfelel a valóságnak, de teljesen nem! A valóságban van még egy Magyar Csillag szám, a nyolcadik, az 1944. április 15-i szám. Hogy lehetséges ez?

A szám története kapcsolódik a Magyar Csillag megszűnésének történetéhez, amelyet Illyés Gyula meg is irt, helyesbitendő Cellért Oszkárnak a könyvében található félreértéseket, téves szándékmagyarázatokat.⁶⁸ Anélkül, hogy a vitát részleteznénk, a megértésért felelevenítjük az akkori eseményeket: A németek bevonulásakor Illyés Gyula vidékre menekült, mert szerepelt a letartóztatandók listáján a neve. Március 23-24-e körül jelent meg ismét a városban, hogy tárgyaljanak a folyóirat sorsáról. A szerkesztőségi megbeszélés a Parlament kávéházban zajlott le. Illyés a lap életbentartása mellett foglalt állást. Aztán újra vidékre szökött, mert a szerkesztőségben, lakásán és munkahelyén is egy csendőrtiszt kereste. Ezzel az ő ténykedése be is fejeződött, mert a folyóiratot betiltották. Ekkor azonban már elkészült az április elsejei szám és meg is jelent. A szerkesztőség Pesten maradt tagjai - az ostrom alatt elhunyt Örley István és Keresztury Dezső - megfogadták Illyés tanácsát. Elkészítették, nyomdába adták az április 15-i szám anyagát is. A nyomda kiszedte, tördelte a lapot. A hatóságok azonban lefoglalták az ivben lévő folyóiratot. Ez már nem látta meg a napvilágot. Véletlenül sikerült megmenteni egy példányt Vas Istvánnak, és valószínű még Illés Endrének is van egy példány belőle. Vas István tulajdonában lévő példány alapján közzük - nem az utolsó, - hanem a legutolsó kiszedett Magyar Csillag címlapját:

Magyar Csillag

IV. évfolyam 8. szám

1944. április 15

Szerkeszti: Örley István Társszerkesztő: Schöpflin Aladár

Felelős szerkesztő és felelős kiadó: Illyés Gyula

Tartalom:

Rónay György: Dsida Jenő (tanulmány)	441 old.
Kálnoky László: Julius (vers)	444 "
Örley István: Betegség (elbeszélés)	446 "
Ottlik Géza: Hajnali háztetők (kisregény, harmadik, befejező rész)	460 "
I. Gyarmathy Erzsébet: Csititgatom; Kék téli erdő (versek)	470 "
Kolozsvári-Grandpierre Emil: Lelkifinomságok (elbeszélés)	473 "
Méliusz József: Az éj és a szerelmesek (vers)	482 "
Figyelő: Makay Gusztáv: Két pesti regény (Gedényi Mihály, "Pesti ének", Keresztes kiadás, és Staud Géza, "Pestről Budára", Béta kiadás)	484 "
Ortutay Gyula: Mágia (Fónagy Iván, "A titkos tudományok története", Bibliotheka)	485 "
Rónay György: "Az Ur vadászata" (Rába György versei, Hungária)	486 "
Thurzó Gábor: SZINHÁZ - "Hontalan nép" (Arnold Schwengeler darabja)	487 "

A negyvennyolc megjelent Magyar Csillag szám statisztikai mérlege: hetvennél több magyar költő ötszáznál több költeménye látott napvilágot.

Harminchárom szerző nyolcvannégy novellája; negyven tárca és riport huszonhét írótól, - ez a Magyar Csillag prózai mérlege. Ehhez még hozzájön Illyés Gyula regénye a Hunok Párizsban és Ottlik Géza Hajnali háztetők című kisregényének első változata. A "Mérték", a "Figyelő", a "Disputa", és az "Adat és anyag" elnevezésű rovatokban hétszáz körüli a vitacikk, a tanulmány, a kritika (könyv, zene, képzőművészet stb) száma. Ezek felölelik a könyvkiadás és a művészeti élet egész területét.

A Magyar Csillag kritikai rovataiban és önálló tanulmányokban ötszáznál több külföldi író művének ismertetése, kritikája

jelent meg. Közülük huszonnégy angol író művéről, ~~egyik~~ három írás az angol irodalom átfogóbb kérdéseire szól. (Pl. Halász Gábor szerkesztette Angol irodalom kincsesháza című mű bírálata, Bíró Pál: A modern angol irodalom története 1890-1941. című munka bírálata.)

A francia írókról és a francia irodalom általános kérdéséről ötvenegy írás szól.

A németnyelvű irodalommal tizennyolcszor foglalkoznak a Magyar Csillag hasábjain. Ebből háromszor Goethe, négyszer Schiller, négyszer Hauptmann kerül az írás középpontjába...

Az ország legjelentősebb és hosszú időn keresztül egyetlen irodalmi folyóiratának irányításában a szerkesztőkön kívül még jónéhány író részt vett. Nagyrészt a Nyugat második, harmadik nemzedékének képviselői alkották ezt az írói gárdát, esszé-irodalmunk és kritikuskaink legjobbjai voltak a folyóirat irányító munkatársai: Illés Endre, akinek már Babits mellett is jelentős tanácsadói szerepe volt, a szintén Babits szűkebb köréhez tartozó kivételes tudású Halász Gábor, a par excellence esszéista Cs. Szabó László, Rónay György, Kolozsvári Grandpierre Emil, Bóka László, Kaffka Margit után egyik legjelentősebb, legeredetibb tehetségű nőírónk, Kádár Erzsébet és a Nyugat képzőművészeti rovatának vezetője, Farkas Zoltán.

A legtöbbet szereplő munkatársak: Elek Artur, Gulyás Pál, Jékely Zoltán, Jócsik Lajos, Képes Géza, Komjáthy Aladár, Makay Gusztáv, Mátyás Ferenc, Márai Sándor, Nagy Lajos, Németh László, Ortutay Gyula, Radnóti Miklós, Sárközi György, Sötér István, Szabó Lőrinc, Szabó Zoltán, Szerb Antal, Tamási Áron, Thurzó Gábor, Vas István, Veres Péter, Weöres Sándor voltak.

6. "... felvételi vizsga lett, hogy ki hogyan bírja az erős kritikát."

A kritikai élet helyzetéről, a kritika utáni vágyról sok szót ejtettünk már eddig is. Most mégis: a Magyar Csillag legfontosabb és legrangosabb teljesítményeként ismét a kritikákkal foglalkozunk, mert ez volt az a terület, ahol a kor minden vonása - az írói alkotással való törődés és annak módszere, a könyvkiadás, a képzőművészet, a színházi bemutatók és a kritika alapelvei általában megfogalmazódtak és tükröződtek. Örley István portréjának megrajzolásakor szándékosan időztünk az ő kritikusi hangjával és módszerével, amely a Magyar Csillag módszere volt. Az ő tevékenysége szorosan fedi azt az elhatározást, amit Illyés Gyula fogalmazott meg: nem engednek az irodalmon kívüli szempontoknak. Csak az lehet a lap munkatársa, aki emberiségből és igazságérzetből, becsületből és igényességből is vizsgát tesz. Azonban lehetett a mérce mégoly magas is, ha csak három négy ember teszi becsülettel munkáját, akkor mindegy nagyon tiszteletreméltó, de vitatható hatású vállalkozás lett volna. Mert Magyarországon nem volt soha a szónak európai értelmében vett színvonalas kritikai élet.

Schöpflin Aladár a harmincas évek elején írta: "Az igazi irodalmi kritika szükségletét a nagyon fejlett irodalmi élet szokta megteremteni... Nálunk ilyen fejlett és élénk irodalmi élet sohasem volt, és ma sincs... Kritikusaink voltak, de nem volt kritikánk, csak egyes ember ítéletei alapján alakult az irodalmi törekvésekről és ezek eredményeiről valamelyes vélemény, nem pedig a különböző vélemények surlódásából. A kritika bizonyos értelemben az irodalom lelkiismerete, ennek nálunk mindig csak

egy ember volt a letéteményese... A független és bátor kritika annyi önfeláldozással jár a mi szűkös viszonyaink között, amennyire csak ritka ember képes, és ritka kritikus tud a mi kritikára alkalmatlan talajunkban olyan biztos és független irodalmi pozíciót teremteni magának, hogy a teljes függetlenség nemes luxusát megkockáztathassa."⁶⁹

Ment-e előbbre az irodalom, a kritika ügye? Volt-e értelme a harcnak? Egy évvel a lap indulása után Illyés Gyula ezeket a sorokat írta: "Nem tudom, mit enged megvalósítani az idő a Magyar Csillag céljaiból. Abból a rögeszméből például, hogy irodalmi folyóirat lévén, konokul irodalmi mértékkel akar mérni s nem politikaival, azaz - amit Fenyő Miksa nem először tenne köznevetséggé - igenis egymás mellé rakja Giono-t és Proustot, az urbánusokat és a falukutatókat, az eget és a poklot is, ha mindkettő - jó irodalom. Mondom, nem tudom, hogy törekvésünkben mennyi lesz a valóság. De egyről a Magyar Csillag tán máris tanuságot tett. Arról a kísérletről, hogy legyen egyszer egy olyan folyóirat Magyarországon, amely épp a saját munkatársait részesíti a legszigorubb bírálatban, amely, akit becsül, őszinte szóval is megbecsüli. Emlékezetből idézem, amit idézek: Kodolányi Márait részesítette ilyen őszinte szavu megbecsülésben, Szabó Zoltán Kodolányit, Keresztury Illés Endrét és Németh Lászlót, Kerecsényi megint Némethet, Örley Bartalist, Németh László Cs. Szabót és engem, én Verest... és így tovább. Lassanként szinte felvételi vizsga lett, hogy ki hogyan bírja az erős kritikát."⁷⁰

A "Mérték", a "Figyelő", a "Disputa", az "Adat és anyag" elnevezésű rovatokban körülbelül hétszáz vitacikk, tanulmány, kritika, könyvismertetés jelent meg. Ezek felölelik a könyvkiadás, az irodalmi élet és a társzművészetek egész területét.

Hogy kik voltak a kritikai írások szerzői? Már az Illyés-idézetben is látható volt: az írók! Az írók, akik éppen mesterségük miatt tudják, hogy egy-egy alkotás létrehozása milyen alázatot és fegyelmet, kint és gyönyört okoz, nekiveselkedtek és kritikát irtak egymásról. Valahogy úgy alakult, hogy ténnyé vált: nemcsak az a legény, aki adja a pofont, hanem néha sokkal inkább az, aki állja. Nevek és tények bizonyítják azt, hogy valami új kezdődött a Magyar Csillag hasábjain, bár mindenki azt tette, amit azelőtt, és furcsán kerekedett ki a közös tetteből a magyar irodalomnak egy rangos korszaka. Igazak voltak Schöpflin Aladár szavai: "A legjobb kritikusok mindig az írók, mert nekik az irodalom az életük legfontosabb ügye... Kritikájuk legtöbbször nem íródik meg, sokszor ki se mondják, és mégis ez dönt az író és műve sorsa felett..."⁷¹

Többek között Halász Gábor írta a Mérték rovat bevezetőjeként: "Félve irtuk le a szót, a kritikus legigényesebb és leggősebb szavát, amellyel rangot ad egyéni véleményének, és szabállyá emeli személyes hajlandóságait." A kritikus bizalmatlan önmagával szemben is. "Lelkiismeret-vizsgálatot tart, s úgy érzi, valahol árulást követett el. Kétszeresen súlyos a vétke, lévén ő a szó teljes értelmében írástudó, akinek legjobban kell ismernie a törvényt. Bűnös, mert rész-igazságokhoz szegődött az egyetemes szolgálata helyett." A kritikus: "Az ő hivatása lenne, újból éberén elhatárolni az egybemosódó körvonalakat, tanácsaival segíteni az elbizakodottságából megtérő művészt, vele együtt keresni a kivezető utat, és végleg, mindenkit megnyugtatóan elválasztani az érdeemeset az érdeemteltől, visszaszerezni a mérték hitelét."⁷²

A színházkritika rovat bevezetőjében Keresztury Dezső ilyen elemzést adott: "Sokszor halljuk, a közönség nem hisz többé a

kritikának..." Pedig a kritikus "szerepe ma sem kevésbé felelősségteljes, mint színjátszásunk hőskorában...Hogy legyen szigorú a kritika másokkal szemben, ha önmaga iránt elnéző? Felelőségünk egyre nagyobb... Szükséges, hogy megtaláljuk, öntudatosítsuk s alkalmazzuk a lehetséges legjobb és legmagasabb mértéket. S nem kell-e elsősorban önmagunkat megmérnünk? Azt hiszem, ez kötelességünk."⁷³

Ilyen alapelvekkel indult útjára a Nyugattól örökölt két rovat: az Őrjárat és a Figyelő, valamint a Magyar Csillag új rovata a Mérték. A kritikák felsorolása helyett tekintsünk át egy jellegzetes vonulatot ebből a rovatból, illetve: a rovat anyagaként, de nem mindig a címszóban, hanem a lap vezető helyein közölt cikkekből.

7. Könyvek, kritikák a náciizmus és a háború ellen

Hadd idézzünk néhány példát a francia és az angol írókról közölt kritikákból:

Szabó Zoltán "Az első háborús remekmű" címmel vezető cikkben ismertette Antoine de Saint-Exupéry "Pilote de guerre" című könyvét, amely a "francia tragédiáról", a németek elleni háborúról szólt.⁷⁴ A regény magyarul nem jelent meg akkor, ezért Szabó oldalakat fordított és nagyon részletesen ismertette a tartalmat. Nem a kritikát értékeljük, hanem felidézünk néhány sort a fordításból, amely szervesen épül az írás gondolatmenetébe, amelyben a regény alaphelyzete: a német csapatok előrenyomulása és a francia csapatok megsemmisülése egy francia pilóta szemével, - világosan ábrázolt. Szabó cikke és fordítása szerint a regény így ábrázolja a németek közeledését: "...Egy nyár

tartályaiból kifogy az üzemanyag. Láttam elhagyott cséplőgépeket. Elhagyott aratógépeket és kévekötőgépeket. Az utak árkaiban elhagyott, döglött gépkocsikat. Elhagyott falvakat láttam. Egy üres falu kutjából folyt el a víz... Hirtelen egy lehetetlen kép merült fel előttem. Ugy látom, hogy a toronyórák is megállottak. Minden toronyóra megállt. A falusi templomok toronyórái. A pályaudvarok jelzőórái. Az ingaórák, az üres házak kandallóin. És itt, egy elmenekült órás boltjának kirakatában egész mumiasereg, megannyi ingaóra-hulla. A háboru... nem huzzák fel többé az ingaórákat. Nem takarítják be többé a répát. Nem javítják ki többé a sérült vasuti kocsikat. S a víz, amely nemrég még szomjat oltott, vagy vályuba kényszerült... pocsolyává árad a templom előtt. S az ember júniusban meghal." Ez a németek előretörésére alakul ki.

S a németek győzelméről és a győztes diktálta békéről így írt nem a szerző - illetve nemcsak a szerző, hanem - Szabó Zoltán magyar író, 1943-ban; bár a francia pilóta-író művét fordítja és idézi: "Valamennyire már mindenütt jelenti magát a béke..." A béke: "Pocsolyás-lápos terület ez, lassan, lassan minden lendület elfullad benne. Az ember nem érzi, valamiféle jó vagy rossz befejezés közeledtét. Ellenkezőleg... A béke, amely közeledik nem emberi elhatározás gyümölcse. Ugy nyer tért mindenütt, mint a lepra a testen." És milyen lesz a franciák magatartása a tragikus bukás után? "Mivel, hogy közülük való vagyok, sohasem fogom megtagadni az enyéimet, bármit tegyenek is. Mások előtt soha sem fogok ellenük beszélni... Szólni sem fogunk semmit... Holnap, holnap sem lesz semmi féle mondanivalónk. Holnap a szemtanúk szemében mi leszünk a legyőzöttek. A legyőzöttek azal teljesítik a kötelességüket, hogy hallgatnak. Mint magok a földben."

Az angol regény, amelynek a kritikájáról szólunk: Eric Knight: "This above all" (Légy hű magadhoz)⁷⁵. A kritika írója Sőtér István. A regény alaphelyzetét a kritika írója világosan vázolja fel. Az angolok harca a német hadsereg ellen, akkor, amikor már az első nagy vereséget is elszenvedték az angolok Dunkerque-nél, és a német repülők bombázzák az angol városokat. Clive, a frontot - Dunkerque-et - járt proletár katona az angol társadalmi rendszert akarja lerombolni. Vele szemben Prudence, a fiu szerelme, aki a high life tagja származás-szerint, - fogalmazza meg az angolok megmaradásának alapgondolatát: harcolj Angliáért! Most minden, így ahogy van az életet jelenti. "Ez a regény vitairat és eposz - írta Sőtér, - a védekező Anglia hősköltevénye... Clive és Prudence nagy jelenete a sziklatetőn, amelynek érveire átkaira, keserűségeire... úgy figyelünk fel, mintha a mi szavainkat kiáltanák az éjszakába..." S amikor Clive meghalt, a német bombák gyújtotta tűznél Prudence London utcáit járja és ott mondja ki a méhében lévő gyermekéhez beszélve: "Most nekünk azért kell harcolnunk, amiben én hiszek. És aztán, majd azért, amiben ő hitt. Meg fogjuk nyerni ezt a háborút, mert kibírjuk a végsőkig." Ezt idézi Sőtér, és egy mondatot idézzünk újra: "Ezek lehetnének a mi szavaink..."

Ez a kritika, akár a Szabó Zoltántól idézett írás, kulcskritika, mint az Bóka Lászlóé is:⁷⁶ Egy francia szerző, Francis Carco új könyvének kapcsán, - melyben nincs politika, sem önvád Párizs, Franciaország bukásáért, mivel az írók azért, ami történt tulajdonképp nem felelősek, hiszen az író, de az olvasó is elég tesz erkölcsi kötelességének, ha e lélekölő időkben legyőzve önmagában "agresszív ösztöneit" az irodalomhoz menekül - Bóka László is elmondja tulajdonképp szinonim álláspontját: "Ha vége lesz a háborúnak, bizonyára ismét felveti Európa a háborus fele-

lősség kérdését, s bukott és aktív miniszterek, generálisok ismét megírják emlékezéseiket, vád- és védőbeszédeiket. Fontos lesz minden pillanat: ki, hol, mivel töltötte. Francis Carcot a kritikus fogja igazolni s egyben önmagát is igazolja: Francis Carconak de l'Académie Goncourt könyvét olvastam, mely az utakat lágyító első szeptemberi esővel kezdődött... Irtunk, olvastunk, míg Isten engedte."

Erre rimelnek Szerb Antal sorai is: "Nagy megpróbáltatások közt nagy vigaszra van szükség; és ilyenkor ráébred a közember is, hogy a legnagyobb vigasz a költők szava."⁷⁷

Bátrabb, keményebb Rónay György magatartása. Az apropót ehhez Georges Bernanos: "Egy falusi plébános naplója" című könyve szolgáltatta. "Nálunk még ma is sok tévhit él a katolikus irodalomról, s ott is, ahol éppen küzdeni kellene a tévhitek ellen. Bernanos megtaníthat rá, hogy a katolikus irodalomnak sem művészetben, sem "világnézetben" nem szabad megalkudnia, és legfőbb kötelessége a könyörtelen őszinteség, kifelé is, befelé is, és befelé annál inkább, mert befelé csak az erősek tudnak őszinték lenni. A katolikus irodalmat nem lehet eladni semmiféle programnak és politikának, mert a katolicizmusnak csak egy politikája lehet: az evangéliumé. Az pedig nem gyűlöletre tanít, hanem szeretetre. Szeretet pedig csak egyféle van, s aki a szeretetet értelmezni és magyarázni és taglalni kezdi, az nem szeret, - az ürügyet keres a gyűlöletre. S aki elhuzódzik a szegények keménységétől, nyakasságától és gőgjétől, aki sáncokat emel és árkokat ás, ahelyett, hogy sáncokon és árkokon átsurranva mindenütt és mindenkiért elmondja az igazságot, - az egyetlent és nem a testünkre és érdekeinkre szabottat: - az... Mindenesetre sokat tanulhat Bernanos könyvéből!"⁷⁸

8. Igazságos, emberi társadalmat!

Szószerint idézzük a Magyar Csillag 1943. május 15.-i számában megjelent Együttes Vallomást:

"Irodalmunk történetéből is úgy ismeretes a magyar író, mint nemzetének lelkiismerete. Hűséges volt mindig az emberi eszményekhez és a nemes faji hagyományokhoz, de a szükséges nemzeti fejlődés érdekében és a nép sorsának javításáért ugyanakkor vállalta a harcot is.

Az első világháború óta a mi írói nemzedékünk ugyanezt tette. Eleddig a sors megtagadta tőlünk azt a legfőbb jutalmat, hogy eszményeinket politikai és társadalmi erők a nemzet érdekében valóra váltsák. Ehelyett szellemi eredményeinket világnézeti és társadalmi jelszavak alá próbálták temetni két évtizeden keresztül; küzdelmünket pedig azzal rontják ma is, hogy egyrészt az irodalmi életben ellentéteket szítanak, másrészt pedig írókat és műveket célzatos politikai szinnel festenek be.

Szükségesnek tartjuk az elvi vitákat, amelyek tisztáznak és tisztítanak, de az építő szellem tekintélyének védelmében elítéljük azt a személyeskedő és pártos modort, melyben egyes írók is megnyilatkoznak néha. Hívei vagyunk annak is, hogy az írói meggyőződést és a műveket a nemzetépítés és a társadalmi fejlődés szemszögéből vizsgálják, de a magyarság egyetemes érdekének védelmében visszautasítunk minden olyan célzatos ítélkezést, melynek szempontjai inkább hatalomvédők vagy pártosak, mint egyetemes érdekek. Ilyen esetekben, ha legtöbbször lemondunk a személyes védekezés jogáról, úgy érezzük, hogy a szellemi öntudat megbecsülése rejlik ebben a lemondásban; az esetenként való bajtársi védelem helyett pedig inkább közös eszményeink védelmét választjuk, hogy ezáltal is példázzuk a fokozott fegyelmet és a közös felelősséget a nemzeti sorsban.

Korváltó és háborús időkben, amikor a szenvedélyeket sokminden csábitja nemtelen csapongásra, nem könnyű a fegye-

lem benső fogadalmában élni. S bár, éppen hangadó helyeken, vajmi ritkán értékelik ezt az önkéntes fegyelmet, mi mégis erre köteleztük magunkat, mintahogy a magyar falu és a munkás tömegek is ilyen fegyelemben élnek. Tévedne azonban bárki aki azt gondolná, hogy a magyar írók önkéntes fegyelme a magyar sors mai vajadásában csökkent éberséget jelent, vagy elaltatott szenvedélyt a nemzeti fejlődés és a társadalmi átalakulás dolgában. Egyedül a szellem méltóságát, gondolkodást, a beszéd, és az írás színvonalát szeretnők fegyelmezetten s oly sok veszély között megőrizni. Meg kell őriznünk, mert úgy hisszük, hogy a szellem erkölcsi tekintélyére, valamint a beszéd, és az írás emberi hitelére igen nagy szükség van. S bizonyára még nagyobb szükség lesz rá akkor, amikor megújult nemzetet kell majd teremteni, igazságos magyar és emberi társadalmat, s valóban Édes Hazát a dolgozó magyaroknak.

Reméljük és hisszük, hogy ez írás belső tartalmával egyetértenek azok az író társaink is, akiket nem volt módunk és alkalmunk szándékunkról értesíteni s akiknek így adunk hirt.

I l l é s E n d r e
K o d o l á n y i J á n o s
T a m á s i Á r o n
Z i l a h y L a j o s "79

I l l y é s G y u l a
M á r a i S á n d o r
V e r e s P é t e r

* * *

A szenvedélyes igazság-keresés, az ezzel járó kiméletlen önvizsgálat, a mégha örülettel is járó gondolatok vállalása az első lap Széchenyi-versétől egészen a betiltásig a Magyar Csillag egyik legfőbb jellemzője maradt. Ez volt az ösztönzője és előidézője az 1943. november 15-én kirobbant, később "Hirünk a világban" néven ismeretes más folyóiratokra, napilapokra kiterjedő vitának is. Egy kávéházi beszélgetés során határozták el a szerkesztők, hogy a lap hasábjain számotvetnek nemzetünk hírével, pontosabban rossz hírével, őszintén megkísérlik feltárni az okokat, a hírek forrásait.

Az apropót Apponyi Sándor gróf centenáriuma szolgáltatta, aki a XVIII. század derekáig összegyűjtötte a magyarságról írt külföldi följegyzéseket. Balogh József a Magyar Szemle köréhez tartozó és a Nouvelle Revue de Hongrie révén Babitscsal, de később Illyéssel méginkább jó kapcsolatot tartó irodalombarát - szervező írta az első cikket "A nemzeti önismeret eszközei" címmel, figyelmeztetve arra, hogy folytatni kell Apponyi munkáját, hiszen csak így ismerhetjük meg elfogultság nélkül saját erőinket. Ismerjük meg erőinket! - ez a "csak magunkban bizhatunk"-kal szorosan rokon gondolat egyre aktuálisabb, mivel "... az erősebbnek eszköze az is, hogy a gyengét 'vétekbe ejti'. Így a kis nemzetnek valóságos vétkeivel, vagy olyanokkal, melyeket ellene megkonstruáltak, kell megküzdenie; de hogyan küzdhessen ha nem tudja, hogy mit vetnek szemére, - mit méltán s mit méltatlanul?"⁸⁰ Érezzük, hogy a németek "vétekbe ejtő" hatásáról szól itt Balogh József, ha nem is fogalmazhat teljes nyíltsággal. A németbarát politikánk miatti ellenszenv Keresztury Dezső cikkében is külhoni rossz hírünk egyik jelentős összetevője. De természetesen - hiszen őszintén keresték a megoldást - a szerzők nem elégedtek meg ezzel a felmentéssel, nem vádaskodtak, a végső okot tényleges hibákban keresték. Valóban leginkább a végzetes bajt elhárítani kívánó orvoséhoz hasonló az ő szerepük: "Ha megtaláljuk valamely kedvezőtlen vélemény okait, voltaképpen már meglendítettük az orvoslás művét. A nemzet haladása részben a 'nemzet híréből' veszi indítékát."⁸¹

A sokszor igaztalan, rosszindulatu vádaskodásra nem feleltek azonnal ellenpropagandával, esetleg viszontvádaskodással. Inkább ezt hirdették: "Hírünk végzetes, de még végzetesebb, ha ezzel nem vetünk kellő módon és kellő időben számot... belsőleg kell előbb megigazulnunk, hogy a világ előtt méltán igazolhas-

suk magunkat a rossz hírek vádjai ellen."⁸²

Hogy sokakat foglalkoztató, lényeges kérdésre tapintottak azt a vita nagy sajtóvisszhangja bizonyította. Vass László, Szabó Zoltán, Tóth László, Márai Sándor, báró Radvánszky Antal, Zolnai Béla, Máthé Elek, Kósa János, Irk Albert, Fenyő Miksa szóltak hozzá ehhez a kérdéshez különféle napilapokban, első sorban a Magyar Nemzetben és a Pesti Hirlapban.

A Magyar Csillag is kapott több, cikknek is beillő hozzászólást, ezek közlésére azonban – éppen a bőség miatt nem volt lehetőség.

Vitazáró hozzászólásában Illyés Gyula, megismételve az Együttessel Vallomásban mondottakat, szakított az állam irányelveivel, elképzeléseivel: "A magyar író első feladata még mindig a nép ügyét képviselni s emiatt valami visszavonja attól, hogy fenntartás nélkül a nép felett álló erő munkájában is részt vegyen. Az író csak a nép tömegeivel vonulhat be 'az alkotmány sáncaiba'. Vagyis ezen a kanyaron is odaérkeztünk, hogy az első a belső megigazulás. Hogyan lépjen fel külföldön az ország védelmében a magyar szellem, amíg itthon nem kaphatja meg – a társadalomtól, az 'alkotmánytól' – a méltó helyét? Tudjuk, történetek nálunk is kísérletek a szellemi életnek, hogy így mondjam, állami érvényesítésére. Ezek előbb-utóbb mind eltolódtak eredeti céljuktól, a publicisztika, majd a napipolitika felé. A magyar irodalom nem egyesült az állammal, még csak nem is szövetkezett vele, a szó jó értelmében állam maradt az államban, tartotta függetlenségét. Ezt az utat kell folytatni.

Mint annyi más dologban, hírünk mentésében is az irodalom csak önállóan járhat el, munkájának csak így lesz eredménye. Erre az alkotmánytól nem kér mást, mint hogy szerveit kényére mozgathassa, erőit szabadon fejthesse ki. Ezek a sorok március

tizenötödikén fognak napvilágot látni, Petőfiék ünnepén. Azt kívánjuk, amit ők; a nemzet súlyos utszakaszain az ő lelkiismeretességükkel szeretnénk feladatunkat teljesíteni."⁸³

Illyés Gyula szavai mellé jegyezzük még fel befejezésül Veres Péter szavait is, amelyek a Magyar Csillagban jelentek meg:

"Az írók közt talán most már béke lesz... Persze nem lesz valami szent és örök béke az írók között sem, csak talán annyit remélhetünk, hogy a legjobbak, akik még bírnak parancsolni indulataiknak, megértik az idők szavát és nem kapkodnak és hadakoznak egymás közt feleslegesen... Nem szabad többé eszközül adni magunkat semmiféle politikai vagy sajtóösszeesküvésnek, amely a mában már a jövő szabadságát fojtogatja... minden réteg életérdekei fontosak, de nekünk arra kell vigyázni, hogy a mi szavainkkal, a mi eszméinkkel és a mi becsületünkkel ki ne fosszák a legszegényebbeket, az igazi sokaságot, a munkásokat és a parasztokat, azokat akiknek nincsenek intézményeik és nincsenek szószólóik, rajtuk u.n. népi írókon kívül... Mi írók vagyunk, nekünk nem kell a hatalom: nekünk az igazság kell. A történelmet nem mi hozzuk, a történelem ránk görög, mint a lavina, de akármilyen lesz is, ha csak egyetlen egy megmarad is közülünk, annak az a kötelessége, hogy a legalulmaradtakért, a munkásokért, a parasztokért, cselédekért, napszámosokért szót emeljen... S most már félni sincs okunk. Sajtóösszeesküvés, politikai elhallgattatás már nem árthat nekünk. Már benne vagyunk a magyarság történelmében, nemcsak a könyveinkkel, hanem a magatartásunkkal is. Már nemcsak leszünk, hanem vagyunk is."⁸⁴

* * *

1944. március 19-e után a hadak, a fegyverek biráskodása következett. De ezzel nem zárult le az irodalomtörténetnek ez a szakasza. A magyar írók ezután is tettek.

9. Harc hallgatással

Mi történt a magyar irodalommal a német megszállás után? A helyzet megítélésére idézzük fel a korabeli sajtó néhány cikkét:

1944 nyarán születtek az idézett írások.

A "Nemzetőr" című nyilas lap így minősíti az irodalmi helyzetet: "Sunyító, gyáva a magyar író. A magyar írók szinte árusítás számba menő lapulásáról van szó... Most, amikor minden gátt megszaggatva az élen kellene állniok és erősíteniök, biztatniuk - hallgatnak."

"Az Ország" című, 1942-ben indult hungarista-nyilas hetilap emigyén kesereg: "Nemcsak mi vettük észre, a magyar közvélemény is egyre kérdi: hova lettek a magyar írók, miért hallgatnak? Akik félrevonultak, akik félre álltak, a tuloldal írói voltak, a demokraták, a humanisták..." Ugyancsak Az Ország írja: "Miért késik a szellemi arcvonal, már minden front megmozdult, csak az írók hallgatnak... a magyar írók egy elég jelentős része nem akarja megérteni... milyen változást hozott március 19-e. Tovább spekulálnak, tovább hallgatnak, s csendes szabotázsukkal majdnem jobban ártanak, mintha nyíltan megmondanák őszinte véleményüket. Néhány szerény kivételtől eltekintve csak másod és harmadrendű írók jelentkeznek a napisajtó történelmi oldalain, s ők is csak azért, hogy egymást szidják..."

Hogy mit tett a magyar író? Bujt vagy hallgatott, vagy lágerben volt. Illyés Gyula "Rangrejtve" című költeményének sorai szinte mindenkire igazak voltak:

Elkezdtem, de abban hagytam,
mi eszembe ma jutott
és megfojtom ezt is, ezt a

most mozgó vers-magzatot.
Rugkapálsz még benne, eszme?
Nem maradsz meg eleven!
Vers vagy így is? Szóra kelnél?
Kiálts az égre holttetem!

Utószó féle

Az itt felsorolt tények és idézett dokumentumok láttán felvetődik a kérdés: mit ért a betű, mit ért az irodalom és a szellem emberének a helytállása? Jelentett-e valamit, akkor, amikor partizánosztagek, hadseregek kellettek volna? A napi politika és a béketárgyalások idején bizony nem vette senki ezt figyelembe. Csak Szálasi és társai tetteit és örültségét említi a nemzetközi közvélemény.

Hogy itthon és külföldön miért nem szólt a magyar irodalom eme jelentős tetteiről a fáma? Már említettük, hogy a hirzárlat és a téves tájékozódás milyen károsan befolyásolta a reális értékelést. És idéztük Fodor József kapcsán egyik vonulatát a hibás értékelésnek, amelyet az indulat, (a rosszindulat!) szült. Ennek gyökereit keresve eljutunk az emigrációban élő emberek problémájáig, a hazából önként vagy a kényszer hatása alatt eltávozott tollforgató emberek helyzetének vizsgálatához. Nem kívánunk részletekbe merülni e kérdéssel kapcsolatban. Csak kontrasztként, és az értékitéletek születésére példaként idézünk néhány érdekes és jellemző tény.

A kolozsvári Korunk 1937. évi 9. számában Hatvany Lajos "A Schöpflin-eset" címmel írt Schöpflin Aladár akkoriban megjelent irodalomtörténete ürügyén kurzushünek nevezi az akkori itthoni magyar írók legjavát. Talán éppen akkor teszi ezt Schöpflinnel és társaival, amikor ők itthon arra készültek, hogy mindent vállalnak, hogy a haza és a haladás fáklyáját itthon továbbvigyék. A cikk hangja - ragyogóan megírt esszé! - rosszindulatu, sértő. Nem irodalmi mértékkel mér, hanem a sértett ember csapkodó, rágalomra hajlamos indulatával. A szerkesztő-

ség nem fűzött megjegyzést az íráshoz. Ez több mint beleegyezés. A külföldön élő írók többségének és az olvasók többségének a szándékos megtévesztése volt ez a tett. És hány ilyen tettet sorolhatnánk fel Moszkvától New York-ig? Szinte minden baloldali lap napirenden tartotta a magyar irodalom itthoni ügyét, de nem jobb értékeléssel, mint Hatvany tette. A Moszkvai Új Hangban Gergely Sándor 1932-ben a Front című harcos folyóiratot értékelve - ebben jelent meg először József Attila "Munkások" című költeménye is - egy huszáros fordulattal az egész lap irányát és a benne szereplő írókat is "szociálfasisztáknak" minősítette.

A világ másik részében már később, 1942-ben Vámbéry Rusztem, egy emigráns folyóirat, a Magyar Fórum programját megfogalmazva ítélte a magyar irodalom és kultúra helyzetéről. Szavait szószerint idézzük és ellenpontként hivatkozunk a dolgozatban és a mellékletekben közölt dokumentumokra. "Gondolati eszközökkel szegültünk ellen a reakciónak, a tudatlanságnak... De a náci uralom előretörése magyar földön még ezt a fegyvert is kiütötte az önzetlenség elszántságával verekedők kezéből. Szülőföldjén számkivetett, vagy börtönbe került a magyar kultúra." A hazai viszonyok megítélésében nem volt realisabb az egyébként minden tekintetben progresszív, forradalmi irányú Göndör Ferenc szerkesztette "Az Ember" című lap sem...

Csak néhány példát idéztünk arra, hogy a hazai viszonyok megítélésében milyen motivációk játszottak közre a felszabadulás után. Mert nem vitás, hogy az időszakunk irodalomtörténeti értékelése elsősorban a veszített háború után az emigrációból hazatért emberek szájaize szerint kezdődött, az ő személyes irányításukkal.

Ezért vállalkoztunk arra, hogy az eredetileg tervezett folyóirat-monográfia helyett egy szélesebb, dokumentumfeltáró

munkát végezzünk, amely kísérlet arra, hogy még több dokumentum kibányászásával segítséget nyújtson egy igen bonyolult irodalomtörténeti korszak helyesebb, árnyaltabb megismeréséhez.

Munkánk, kísérlet lévén, minden anyagi, erkölcsi és időbeli támogatás nélkül készült. Az apparátus egy ember volt. Így természetesen vázlatos lett. Hisz egy intézmény kutatógárdájának sok éves alapos feltáró és szintetizáló munkája kellene ahhoz, hogy minden vonatkozásában alaposan megvizsgálhassuk ezt a korszakot. Meggyőződésünk azonban, hogy így sem végeztünk fölösleges munkát. Hittük és vallottuk, és a lehetőségeink között bizonyítottuk is, amit Bálint György írt "A halhatatlan szöveg" című cikkében:⁸⁵

"... Az egyetemes, mindent felölelő veszélyek korát éljük, a régi érdemek nem mentesítenek és nem védenek senkit. Praxitelesznek és Rodinne, Lionardonak és Degas-nak is menekülnie kell. És nagy kérdés, hogy sikerül-e valamennyiüknek túlélniök az elkövetkező idők megpróbáltatásait.

Az irodalom helyzete jobb és megnyugtatóbb. Könyvtárak ezreit pusztíthatja el bomba és tűzvész: a szöveg azért valahol mégiscsak megmarad. Sok mindent el lehet venni az emberiségtől, meg lehet fosztani mindentől, ami életét értelmessé és érdemessé tette. Csak egyet nem lehet most már kiirtani: a szöveget. A szavak megmaradnak, az emberiség legszebb és legokosabb mondatai többé már nem veszhetnek el. Lehet, hogy évekig, évtizedekig nem akad senki, aki elolvassa vagy megértse őket, lehet, hogy évszázadokon át értelmetlenül merednek majd rájuk az új barbárság fiai - de ez nem nagy baj. Az a fontos, hogy megmaradnak számos példányban, olvasható állapotban. Előbb-utóbb megint csak akadnak majd olvasóik. A görögök és rómaiak, akik már átéltek néhány ilyen nehéz korszakot, majd megvigasztalják Goethét és Dosztojevszkijt, megnyugtattják őket, hogy az átmeneti barbárság nem szokott sokáig tartani, mindössze néhány röpke évszázadig... Csodálatos sebességgel és pontossággal rohanja meg a korszerű barbárság a koponyák

százmillióit. Percről-percre tökéletesednek a nagyszerű technikai eszközök, melyek a leggyorsabban és legbiztosabban röpitik szét a legbárgyubb közhelyeket és a legvaskosabb hazugságokat. A világ legjobb gépei terjesztik a világ legsilányabb szövegét.

És itt következik be a szavak tragikomédiája, itt gyalázza meg a barbárság a kultura szent szövegeit, úgy mint ahogy a népvándorláskorabeli törzsek istállókat építettek a görög és római templomok széthullott kockáiból. A barbár szöveg tudniillik abból a szóanyagból készül, amit a gondolat és az írás legnagyobb mesterei építettek és tökéletesítettek az értelem hajnala óta. A "lesüllyedt kulturjavak" elmélete nemcsak azokra az elfelejtett költői művekre vonatkozik, melyek évszázadok mulva, kissé elváltozott formában "népdalok"-ként kerülnek ismét forgalomba. Napjaink politikai irodalma és retorikája is "lesüllyedt kulturjavakkal" van tele. A mai beszédek, jegyzékek, vitás és hivatalos jelentések szövege tele van olyan szavakkal, hasonlatokkal és fordulatokkal, melyeket Európa legjobb gondolkozói és írói teremtettek legjobb pillanataikban. Csupa elmosódott, elkoptatott idézet a világirodalom örök szövegeiből. Irodalomtörténészek és filológusok feladata volna kimutatni, hogy egy mai rádióbeszédben, röpiratban vagy diplomáciai jegyzékben hány olyan kifejezés van, melyet Plato, Dante, Shakespeare vagy Schopenhauer alkotott. Évtizedeken, évezázadokon, évezredekén át őrizték, fejlesztették és csiszolták e szavakat és fordulatokat a "logosz" legnagyobb mesterei, csak azért, hogy aztán a huszadik század politikusai esetlen kézzel beleépítsék őket kétségbeejtő szövegeikbe. Soha ilyen rossz prózával nem traktálták még a világot, mint most - a népvándorláskorabeli istállóépítők nem gyalázták meg annyira az antik templomköveket, mint a mai európai közügyek szöveggyártói a világirodalom legjobb gondolatait és mondatait... A szöveg is szenved, szenved és roncsolódik, éppugy, sőt talán még súlyosabban, mint a kép vagy szobor. Ijesztő sebeket kap, de azért elpusztítani mégsem lehet. Eldugott könyvespolcok mélyéről egyszer majd megint előkerül fiatalon, tisztán, sértetlenül és diadalmasan."

18. Szabó Zoltán: Irodalmi Gyűjtemény. Magyar Nemzet. 1941. nov. 6.
Jegyzetek
- 18./a. Illyés Gyula: Az ismeretlen. Babits Emlékkönyv. 187. l. Bp. 1941
19. Babits Emlékkönyv. 3. l. Bp. 1941. Nyugat Irodalmi Kiadó R.T.
Előszó
20. Zoltán Zoltán szövegi kiadása. 1970. máj.
1. Babits Mihály: Jónás könyve
21. Komlósi Aladár: Előszó. Arany Magyar Zsidó Évkönyv 1939. évi-
2. Radnóti Miklós: Nyolcadik eclóga
23. Illés László: Az antifasiszta irodalomról. Kortárs. 1965. 1. sz.
24. Külföldi Sajtótermékeket Ellenőrző Hivatalról. Általános sajtófigyelő. 1943. nov. 20. Lányárvadás.
25. Országos Széchényi Könyvtár Növekedéskönyve. 1944.
Évkönyv. 57. 1941/42. 3-5. l. Bp. 1941.
6. OL. KSH. I. cs. 317.
25. Gombás Géza: A könyvtárművelés legújabb nemzetközi és hazai
7. Előadások a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből. 1918 - 1970. Kossuth. 1970-71. 95. l.
26. Országos Széchényi Könyvtár Növekedéskönyve. 1944.
8. I. rész.
27. Gombás Géza dr. i. m.
1. Szabó Zoltán: Könyvek külpolitikája. Új Magyarország. 1945.
28. szept. 4. sz. 3. l. Könyvtár Növekedéskönyve. 1944.
22. Szabó Zoltán: i. h. 1938. I. rész. Válogatott
33. Nemeskürty István: Regáim egy hadseregért. 1969. /gépirat/
Kovits György-Tóbiás Áron.
4. Demokráciáért. 1945. dec.
31. Schöflin Aladár: Válogatott tanulmányok. 165. l. Bp. 1967.
5. Goebbels: Naplóm. Stádium. Bp. 1938.
36. Az Ut. 1933. jun. i. h.
37. Szélpál Árpád: A horogkereaztes máglya. Munkás Kórus 1933. máj.
máj. 1.
8. Jegyzetek, Magyar Kultura. 1933. jun.
- 34/a. Magyar Könyvszemle. 1939. Bp. 1941. Szerk. Proszk Olga. Ország-
9. Pesti Ujság. 1934. jan. Évkönyve. 1939.
10. Havas Endre: Előadások az angol rádióban, 1946.
kiadástörténete. Magyar Könyvszemle. 1970. 1-2. sz.
11. Nyugat. 1933. jun.
36. Babits Mihály: Jónás Emléke. 1969. jan.
12. Kállai Gyula: A magyar függetlenségi mozgalom. 1936-1945.
133. l. Bp. 1965. Kossuth Kiadó.
37. 133. l. Bp. 1965. Szászó. Az 1943. évi Bal-
latonszárközi Magyar Flet-tábor előadás- és megbeszélésorozata.
13. Déry Tibor: Itélet nincs. Kortárs. 1968. aug. sz. 19. l.
14. Írók, tudósok, művészek a zsidótörvény ellen. A magyar értelmiség kiáltványa. Népszava. 1938. máj. 5. sz.
15. Illyés Gyula: Első állomás. Magyar Csillag /továbbiakban: M. Cs./
1942. nov. 15. 314. l.
40. OL. KSH.
16. Radikális tisztogatást! Magyarság. 1941. dec. 31.
41. Horthy Miklós titkos iratai. 252. l. Bp. 1968.
17. Szió Gábor: A Babits Emlékkönyv és a Magyar Csillag. Magyar
42. Élet. 1941. dec. 7. l. 24.

18. Szabó Zoltán: Irodalmi Gyászpompa. Magyar Nemzet. 1941.nov. 6.
- 18./a. Illyés Gyula: Az ismeretlen. Babits Emlékkönyv.187.1. Bp.1941
19. Babits Emlékkönyv. 3.1. Bp. 1941. Nyugat Irodalmi Kiadó R.T.
20. Zelk Zoltán szóbeli közlése. 1970. máj.
21. Komlós Aladár: Előszó. Ararát Magyar Zsidó évkönyv 1939. évre. Bp. 1938. Országos Izr. Leányárvaház.
22. Kecskeméti György: Hová. Ararát. 1941.
23. Ararát. Magyar Zsidó évkönyv az 1944. évre.szerk. Komlós Aladár. Bp. 1943. Orsz. Izr. Leányárvaház.
24. Wasserstrom Sándor: 5702. Bekészöntő az új esztendőre. Zsidó évkönyv. 5702-1941/42. 3-5.1. Bp. 1941.
25. Gombás Géza dr. A könyvtermelés legújabb nemzetközi és hazai adatai. Magyar Statisztikai Szemle. 1944. 5-6.sz. 138.1.
26. Országos Széchényi Könyvtár Növedéknaplója. 1944.
27. Gombás Géza dr.: i.m.
28. Országos Széchényi Könyvtár Növedéknaplója. 1944.
29. Déry Tibor: ^{Szép Szó} ~~Magyar nyelv és irodalom~~. 1936. I. sz.
30. A cenzura árnyékában. 795.1. Bp. 1966. Magvető. Szerk: Markovits Györgyi-Tóbiás Áron.
31. Schöpflin Aladár: Válogatott tanulmányok. 165.1. Bp. 1967. Szépirodalmi Könyvkiadó.
32. Schöpflin Aladár: i.h.
- 33-34. Egységes szellemi front a sajtótörvény ellen. Corvina.1938. máj. 1.
- 34/a. Magyar Könyvészet. 1939. Bp. 1941. Szerk. Droszt Olga.Ország-Széchenyi Könyvtár Növedéknaplója. 1939.
35. Bisztray Gyula: Móricz Zsigmond egy levele és két könyvének kiadástörténete. Magyar Könyvszemle. 1970. 1-2.sz.
36. Babits Mihály: Jónás Könyve. 1969-ben.
37. Kodolányi János bevezető előadása. Szárszó. Az 1943. évi Balatonszárszói Magyar Élet-tábor előadás- és megbeszéléssorozata. Bp. 1943. Magyar Élet.Kiadó.
38. Külföldi Sajtótermékeket Ellenőrző Hivatal munkájáról. Általános sajtófigyelő. 1943. nov. 20.
39. OL. KSH. I.cs, 317. Jegyzőkönyv. 320-321.1.
40. OL. KSH.
41. Horthy Miklós titkos iratai. 252.1. Bp. 1968.
42. Magyar Jövő. 1942. nov. 24.

43. Nagy idők sodrában: Kállay Miklós miniszterelnök beszédei...
1943.
20. Illés Endre: Személyeskedők és pükhendiek. M.Cs. 1942. márc.
44. Pintér István: A Kállay-kormány "hintapolitikája" és az anti-fasiszta ellenállási mozgalom. Történelmi Szemle. 1952. 3-4.sz.
470.1.
45. Lackó Miklós: Nyilasok, nemzetiszocialisták. 1935-1944. Kosuth Könyvkiadó. 1966.
46. Gál István szóbeli közlése. 1970.
47. Torma Domokos szóbeli közlése. 1970.
48. Veres Péter: A válság éveiből. 208-210.1. Bp. 1945.

II. rész.

27. II. rész.
28. Együttés Vallomás. M.Cs. 1943. máj. 15. 1.1.
1. Markovits Györgyi-Pergel Ferenc: Cenzura. Magyarország. 1970.
4-5-6.sz.
2. Gellért Oszkár: Kortársaim. 225.old. 1943. máj. 15.sz. 511.1.
3. Komlós Aladár: "Schöpflin Aladár." Schöpflin Aladár: Válogatott tanulmányok. 5.ol.
4. Gogolák Lajos: Az irodalmi folyóirat problémája. Magyar Nemzet. 1941. szept. 28. 4.ol.
5. Magyarországi. 1941. okt. 1.
6. Nemzeti Újság. 1941. szept. 28. pükhendiek. M.Cs. 1942. márc.
7. Illyés Gyula: Előszó Örley István: A Flocsek bukása c. kötethez. 7.1.
8. Illyés Gyula: Első állomás. M.Cs. 1942. nov. 15. 314.1.
9. Magyar Kultúra. 1941. okt. 5. 109.1.
10. Illyés Gyula: Naplójegyzetek. M.Cs. 1941. nov. 1. 1.sz. 97.1.
11. Illyés Gyula szóbeli közlése. 1969-ben.
12. Illyés Gyula: Naplójegyzetek. M.Cs. 1941. nov. 1. 1.sz.
13. Illyés Gyula szóbeli közlése 1969-ben. 1942.nov. 1.
14. Gombos Gyula: Babits Mihály és a Nyugat. Magyar Élet. 1941. 1.sz. okt.
15. Illyés Gyula: Naplójegyzetek. M.Cs. 1941. nov. 1. 1.sz. 104.1.
16. Illyés Gyula szóbeli közlése 1969-ben. Schöpflin Aladár.
17. Illés Endre szóbeli közlése 1969-ben.
18. Magyar Élet. i.h.

19. Illyés Gyula: 1943. M. Cs. 1943. jan. 1.sz. 2.1.
47. Vörösi Károly: 1934.
20. Illés Endre: Személyeskedők és pökhendiek. M.Cs. 1942. márc. 48.1.sz. 170.1.v. 1936.
21. Add a kezéd könnyezve kérem Bruderlében. Magyarság. 1941. okt. 3.sz. 4.1. egy regény, folytatásokban.
22. Illyés Gyula: 1943. M. Cs. i.h. M.Cs. 1941. okt. 1.sz.
23. Illyés Gyula: 1943. i.h. M.Cs. 1943. márc. 1.
24. Gombos Gyula: Magyar Élet. i.h. 1943. febr. 13.
25. Illyés Gyula: Első állomás M. Cs. 1942. nov. 15. 309.1.
26. Gellért Oszkár. i.m. M.Cs. 1943. máj. 21.sz. 1.1.
27. Ami egy nyilatkozatból kimaradt. Egyedül Vagyunk. 1943. máj. 21.sz. 1.1.
56. Illés Endre: Szerkesztő és regényhő. Kortárs. 1963. aug.
28. Együtt a Vallomás. M.Cs. 1943. máj. 15. 1.1.
57. Böke László: Örkény István: Archívumok és tanulmányok. 196.1.
29. Egyedül Vagyunk. i.h.
58. Cs. Szabó László: Két part. 283.1.
30. Cs. Szabó László: Irodalom. M.Cs. 1943. máj. 15.sz. 611.1.
59. Illyés Gyula: Előszó Örkény: A Flocsek bukása című kötethez.
31. Illyés Gyula: Első állomás i.h.
60. Örkény István: A Flocsek bukása. Népszabadság. 1968. jun. 16.sz.
32. Az Országos Magyar Sajtókamara Évkönyve. 1943.
61. Örkény István: A Flocsek bukása. Válogatott írások. Válogatott szerk., 1968.
33. Schöpflin Aladár: Magyar Csillag. M.Cs. 1941. okt. 1.sz. 211.1a. Bp. 1968. Magyar.
34. Illyés Gyula: Első állomás. M.Cs. 1942. nov. 15.sz. 314.1.
62. Keresztury Dezső: Schöpflin Aladár 1968-ban.
35. Illés Endre: Személyeskedők és pökhendiek. M.Cs. 1942. márc. 48.1.sz. 170.1.v. i.m. 371-399.1.
36. Szabó Zoltán: A sajtó meg a könyv. M.Cs. 1942. jul. 1.sz. 28.1.
37. Németh László: Fantomok ellen. M.Cs. 1942. ápr. 1.sz. 215.1.
38. Rédey Tivadar: Schöpflin Aladár irodalmi kritikánkban. M.Cs. 1942. nov. 1. 257.1.
68. Gellért Oszkár: i.m.
39. Illés Endre: Írók, színészek, komédiások
69. Schöpflin Aladár: i.m. 106-107.1.
40. Keresztury Dezső: Schöpflin Aladár és a szinikritika. M. Cs. 1942. nov. 1. Naplójegyzetek. M.Cs. 1943. jun. 15.sz.
70. 1942. nov. 1. Naplójegyzetek. M.Cs. 1943. jun. 15.sz.
41. Illyés Gyula: Schöpflin Aladár. M.Cs. 1942. nov. 1.
42. Gellért Oszkár: i.m. M.Cs. 1941. okt. 1.sz. 45-48.1.
43. A magyar irodalom története 1905-től napjainkig. 3.köt. Bp. 1967. Gondolat.
73. 1967. Gondolat: Szinikritika a szinikritikáról. M.Cs. 1941. nov. 1. sz. 108.1.
44. Komlós Aladár: Schöpflin Aladár. Bevez. Schöpflin Aladár.
74. Válogatott tanulmányok. M.Cs. 1943. aug. 15. 186.1.
45. Rédey Tivadar: i.h. Knight: This above all. M.Cs. 1943. aug. 1. 180.1.
46. A levél Markovits Györgyi birtokában.

47. Vörös Könyv. 1934. eszéke Szajna mellett. M.Cs. 1941. okt. 1. sz. 49.1.
48. Fekete Könyv. 1936.
49. Szerb Antal: Mai magyar költők. M.Cs. 1941. dec. 1.sz.
49. Illyés Gyula szóbeli közlése: A lapkészítés számomra olyan volt, mint egy regény, folytatásokban. M.Cs. 1943. jul. 1.sz. 51.1.
50. Schöpflin Aladár: Magyar Csillag. M.Cs. 1941. okt. 1.sz.
51. Cs. Szabó László: Márciusi szél. M.Cs. 1943. márc. 1.
52. Németh László: Népi író. M.Cs. 1943. febr. 15.
53. Keresztury Dezső: szóbeli közlése 1968-ban.
54. Rónay László: Az Ezüstkör nemzedéke. 165.1.
55. Rónay György szóbeli közlése 1969-ben,
56. Illés Endre: Szerkesztő és regényhős. Kortárs. 1963. aug. 1.
57. Bóka László: Örley István. Arcképvázlatok és tanulmányok. 136.1.
58. Cs. Szabó László: Két part. 283.1.
59. Illyés Gyula: Előszó Örley: A Flocsek bukása című kötethez.
60. Örkeny István: A Flocsek bukása. Népszabadság. 1968. jun. 16.sz.
61. Örley István: A Flocsek bukása. Válogatott írások. Vél., szerk., és az utószót írta Pergel Ferenc. Az előszót írta Illyés Gyula. Bp. 1968. Magvető.
62. Keresztury Dezső szóbeli közlése 1968-ban.
- 63-64. Örley István: i.m. 371-399.1.
65. Posszonyi László: Színház. Vigilia. 1942.I.köt. 73-76.1.
66. Antal István szóbeli közlése 1970-ben.
67. Nyugat Repertórium. 467.1. Bp. 1959.
68. Gellért Oszkár: i.m.
69. Schöpflin Aladár: i.m. 106-107.1.
70. Illyés Gyula: Naplójegyzetek. M.Cs. 1943. jun. 15.sz.
71. Schöpflin Aladár: i.h.
72. Halász Gábor: Beköszöntő egy új rovathoz. M.Cs. 1941. okt. 1.sz. 45-48.1.
73. Keresztury Dezső: Színkritikus a színházról. M.Cs. 1941. nov. 1. sz. 108.1.
74. Szabó Zoltán: Az első háborús remekmű. M.Cs. 1943. aug. 15.186.1.
75. Sőtér István: Eric Knight: This above all. M.Cs. 1943. aug.1. 180.1.

A gyűjtemény összeállításának szabályairól
A következő bibliográfia az Országos Széchényi Könyvtár Mű-
védőnaplója szerint készült. A törvényes rendelkezések értelmé-
ben minden nyomda valamennyi kiadványából köteles példányt küld-
dött a könyvtárnak az esküvői meghívótól a temetői értesítő-
kig az egyesületi jelentésekig. Természetesen kötelezpél-
dányt küldtek a könyvekből és más nyomdatermekből is. A könyv-
tár Művédőnaplójában könyvelte a kiadványok érkezését. Ebben a
naplóban azonban csak a kiadvány sorszáma és az évi cím és a be-
küldött rögzítettek. Pl. III. R. É. S. Z. 14: Elm. Franklin. Szerepelt
szó a kiadvány ára. A naplószerű nyomatok illetve más bekezdések, pl.
Egyesület, vagy katonai parancsnokság, kiadványait minőségi meg-
különböztetés nélkül, érkezése sorrendjében történt. Így egy év-
ben nagyjából ötven ezer kötelezpéldány érkezett és naplókban csak
bekerültek. A Felelősség Lelki Képletéből az évi nagyjából öt-
ven ezer címszóból válogassuk ki az itt közölt műveket. Tehát csak-
nem kétszáz ezer címből kellett kikeresni a fontosabb irodalmi
alkotásokat. Amikor ezek a munkákkal elkészültünk, akkor követ-
kezett a KÖNYVÉSZETI BIBLIOGRÁFIÁK, RENDELETEK ÉS MÁS DOKU-
MENTUMOK ebben a formában, ahogy itt látható.
Találkoztunk olyan kiadvánnyal, amely könyvvel volt, de nem tud-
tunk pontos címlírást 1938-1945, mert a könyv eltűnt a könyvtár-
ból. Ebben az esetben is, hiányos címlírással, felvettük a bib-
liográfiában a kiadványt, mert a nyomtatás, könyvkereskedelmi
forgalomba kerülése valamilyen formában bizonyítható. /Legtöbb-
ször könyvészeti, kiadói szakemberek szóbeli közlése, illetve a
magángyűjteményben fellelhető példányok alapján./

Már jeleztük: itt nem szerepeltetjük azokat a műveket, ame-
lyek a ponyva fogalomba tartoznak /sokáig - 1957-ig egyéb-
ként számlált ponyva volt Rajts Jenő valamennyi műve!/? és nem sze-

szereljük. A gyűjtemény összeállításának nehézségéről
kötő esetekben, amelyek a fentiek alapján...

A következő bibliográfia az Országos Széchényi Könyvtár Növedéknaplói szerint készült. A törvényes rendelkezések értelmében minden nyomda valamennyi kiadványából köteles példányt küldött a könyvtárnak; az esküvői meghívótól a temetési értesítő-kön át az egyesületi jelentésekig. Természetesen kötelespéldányt küldtek a könyvekből és más nyomdatermékekből is. A könyvtár Növedéknaplóban könyvelte a kiadványok érkezését. Ebben a naplóban azonban csak a kiadvány szerzőjét a mű címét és a beküldőt rögzítették. Pl. Németh László: Bűn. Franklin. Szerепelt még a kiadvány ára. A naplózás nyomdák illetve más beküldők, pl. ügyészség, vagy katonai parancsnokság, kiadványait minőségi megkülönböztetés nélkül, érkezés sorrendjében történt. Így egy évben nagyjából ötvenezer kötelespéldány érkezett és naplókban ezek bekerültek. A feladatunk az volt, hogy ebből az évi negyven-ötvenezer címszóból válogassuk ki az itt közölt műveket. Tehát csaknem kétszázezer címből kellett kikeresni a fontosabb irodalmi alkotásokat. Amikor ezzel a munkával elkészültünk, akkor következett az ellenőrzés: meg van-e a könyvtárban a kijegyzett mű? Ezt követte a cíMLEIRÁS, már ebben a formában, ahogy itt látható. Találkoztunk olyan kiadvánnyal, amely könyvelve volt, de nem tudtunk pontos cíMLEIRÁST felvenni, mert a könyv eltűnt a könyvtárból. Ebben az esetben is, hiányos cíMLEIRÁSSAL, felvettük a bibliográfiában a kiadványt, mert a nyomtatása, könyvkereskedelmi forgalomba kerülése valamilyen formában bizonyítható. /Legtöbbször könyvészeti, kiadói szakemberek szóbeli közlése, illetve a magángyűjteményben fellelhető példányok alapján./

Már jeleztük: itt nem szerepeltetjük azokat a műveket, amelyek a ponyva fogalomkörébe tartoznak /sokáig - 1957-ig egyébként zárolt ponyva volt Rejtő Jenő valamennyi műve!/? és nem sze-

repeltetjük azokat a műveket sem, csak egy-egy kiemelkedő alkotó esetében, amelyek a fasiszta, szovjetellenes, antidemokratikus sajtótermékek jegyzékén zárolt^{ak} illetve megsemmisítésre ítélt^{ek} ~~műveikre~~. Ezek a kiadványok részesedése a könyvkiadásban elenyésző volt a szépirodalmi műveket illetően. Brossurákat, még az értékes műveket tartalmazókat sem vettük fel, mert akkor elvesztünk volna a részletekben.

Ma ki nem adott u.n. nagy ponyvákat, pl. Cronon műveit stb. azonban feljegyeztük. Ennek oka: viszonylag értékes művekkel szerepelnek ezek a szerzők, de hatalmas olvasótáboruk miatt sem hagyhattuk figyelmen kívül ezeket. Továbbá: legtöbbjük angol-szász vagy francia szerző, akik műveinek kiadása a háború alatt politikai megfontolásból is folyt, mégpedig a birodalmi német szerzők rovására.

Több címleírásnál szögletes vagy dupla zárójelben tüntettük fel a szerző igazi nevét, amely valamilyen kényszer miatt használt.

Megjegyezzük, hogy a tevékenységünkkel vállalkozásunk elején tartunk. Fontos kulturtörténeti feladatnak tartjuk annak elemzését is, hogy melyik kiadó milyen munkával jelentkezett. Az irodalom állásfoglalását mutatja, hogy a magyar könyvkiadás ezekben az években túlnyomórészt baloldali volt. Anyagi és időbeli lehetőségeinkhez mérten a munkát folytatjuk, és további kérdésekre keresünk újabb választ a tények feltárásával, illetve az eddig feltárt anyag más-más szempontból végzett elemzésével, illetve: az itt közölt tényanyag elemzésének elvégzésével világosan feltettjük ezeknek az ~~az~~ éveknek irodalmi termését, ~~ezek~~ a fordítások által kifejezett képét.

-474-

Aczél Tamás
Ezrek a halálra. Varnák. /Bp. 1941/
Officiós, 34 l.

Adorján Péter
Halálra várva. /Bp. 1941/
/Bp. 1941. Gyerekszálló. 136 l.

Ady Endre
Poems. Translation from the Hungarian and with an introduction by
Ezrek a halálra. Bp. 1941. Vajna-
Bokor, 142 l.

-- Zu Gottes linker Hand. Ausge-
wählte Gedichte. Übers. von Felix
Lissa. Bp. 1941. Gyerekszálló. 136 l.

MEGJELENT FONTOSABB IRODALMI MŰVEK AZ ORSZÁGOS

Antal G. Gábor
SZÉCHENYI KÖNYVTÁR NÖVEDEKNAPLÓI SZERINT

Arany János
1941 évi írás. /Varnák. /Bp.
Lendvai. /Lendvai. 1941. Erdélyi
Erdélyi. 270 l.

Arany János
Buda halála. Katalin. Bp. 1941.
Aczél Testvérek, 128 l.
/Nemzeti irodalmunk 25./

-- Jókai Ördöge és más költemények.
/Bp. 1941/ Franklin, 53 l.
/Magyar könyvek./

-- Kisebbségi alkotások költeményei és
balladái. Saját alá rendezte és
bevezetést írt Horváth Péter. Bp. 1941.
Magyar Könyvtárak Társ. 94 l.
/Magyar klasszikusok./

-- Kisebbségi alkotások. Előszó.
Jókai Ördöge. Bp. 1941. Aczél Test-
vérek. 82 l.
/Nemzeti irodalmunk 27./

Aczél Tamás
Ének a hajón. Versek. /Bp. 1941/
Officina, 54 l.

Adorján Péter
Halott város. /Nagyvárad./
/Bp. 1941/ Cserépfalvi. 136 l.

Ady Endre
Poems. Translation from the Hun-
garian and with an introduction by
René Bonnerjea. Bp. 1941. Vajna-
Bokor, 142 l.

-- Zu Gottes linker Hand. Ausge-
wählte Gedichte. Übers. von Felix
Liman. Bp. 1941, Csergely, 109 l.

Antal G. Gábor
Dávid és Góliát. Versek és műfor-
ditások. Bp. 1941. /May ny-/ 40 l.

Aprily Lajos
A láthatatlan irás. /Versek./ Uj
lenyomat. /Kolozsvár, 1941. Erdélyi
Szépírók Céh, 270 l.

Arany János
Buda halála. Katalin. Bp. 1941,
Aczél Testvérek, 128 l.
/Nemzeti irodalmunk 26./

--- Jókai Ördöge és más költemények.
/Bp. 1941/ Franklin, 63 l.
/Magyar könyvek./

-- Kisebb elbeszélő költeményei és
balladái. Sajtó alá rendezte és
bevezetést írt hozzá Fája Géza. Bp. 1941.
Magyar Népművelők Társ. 94 l.
/Magyar klasszikusok./

-- Murály ostroma. Első leírás.
Jókai Ördöge. Bp. 1941. Aczél Test-
vérek. 82 l.
/Nemzeti irodalmunk 27./

Arany János
A nagyidai cigányok. /Eposz./
Györfi Miklós illusztrációival. Bp.
1941, Antiqua, 89 /7/ l.

-- Nagyidai cigányok. Rózsa és
ibolya. Keveháza. Szent László fü-
ve. /Elbeszélő költemények./ Bp.
1941. Aczél Testvérek. 80 l.
/Nemzeti irodalmunk 28./

-- Összes költeményei. Bev. ellátta
Fongrác Elemér. Bp. 1941. Aczél
Testv. 496 l.

-- Toldi. /A bevezető tanulmány
Károcsy Sándor, a képek szobosz-
lai Mata János munkái. A címlapot
ifj. szoboszlai Mata János ter-
vezte./ Bp. 1941. Exodus, 60 l. 12 t.

-- Toldi. Bp. 1941. Exodus, 48 l.
/Exodus-füzetek./

-- Toldi. Kültői elbeszélés. 2.
kiad. 11-15. ezer. Bp. 1941.
/Bethánia ny./ 48 l.
/Exodus-füzetek./

-- Toldi- Toldi szerelme. Toldi
estéje. Bp. 1941. Aczél Testvérek.
328 l.
/Nemzeti irodalmunk 24-25./

-- Toldi estéje. Kültői elbeszélés.
bev. Bánóczy József. /Új lenyomat./
/Bp. 1941/ Lampel, 86 l.
/Magyar könyvtár 87-88./

Az árva királyfi. Eredeti szó-
kely népmesék. Összeáll. R. Berde
Mária. Fáy Dezső rajzaival. /Bp.
1941/, Athenaeum, 105 l.
/Magyar tájak mesekincse 1./

Asztalos István
Elmondja János. /Regény./ Kolozsvár, 1941, Erdélyi Szépművészeti Céh. 181 l.

-- Újesztendő. Regény. /Bp. 1941/
Révai. 191 l.

-- Öröm. Elbeszélések. /Kolozsvár, 1941/, Erdélyi Szépművészeti Céh. 244 l.

Athenaeum olvasótára. Bp. 1941.
Athenaeum.

Babits Mihály
Válogatott versei. 128 l.

Balla Antal
Az Amerikai Egyesült Államok története. 158 l.

Justh Zsigmond
Adám. 120 l.

Móricz Zsigmond
Légy jó mindhalálig. 87 l.

Müller-Freienfels Richárd
A költészet. 131 l.

Zilahy Lajos
Csendes élet. 78 l.

Babits Mihály/
Emlékkönyv. Szerk. Illyés Gyula.
Bp. 1941/ Nyugat, 312 l. 8 t.

-- Hátrahagyott versei. Sajtó alá
rendezte Illyés Gyula. /Bp. 1941/,
Nyugat, 54 l.

-- Írók két háború között. /Bp. 1941/
Nyugat, 288 l.

Babits Mihály
Jónás könyve. /2. kiad./ /Bp.
1941/ Nyugat, 38 l.

-- Válogatott versei. /Bp. 1941/,
Athenaeum, 128 l.
/Athenaeum olvasótára./

Bajai László
Szomorúság. /Szonettek./ Szerb
Antal előszavával. Baja, 1941,
Corvin ny. 80 l.

Bajcsy-Zsilinszky Endre
Helyünk és sorsunk Európában.
Bp. 1941. Gergely R. /Pévárosi
ny./ 361 l. 1 térk.

Bakhtay Ervin
India. 2. bőv. kiad. Bp. 1941.
Singer-Wolfner, 1-2. köt.

Balassa Bálint, gyarmati
Istenes énekei, melyek az 1632-
1655. között kinyomatott bécsi editio-
bul most hasonmásban újonnan kibo-
csátattak Varjas Béla által.
Bp. 1941. Rózsavölgyi, /10/ 190 l.

-- Válogatott költeményei. Válog.
jegyz. és bev. ell. Jónás Tibor.
Bp. 1941. Magyar Népművelők Társ.
95 l.
/Magyar klasszikusok./

Balassa Imre
Itt élned, halnod kell. Vörösmarty
Mihály életének regénye. Bp. 1941.
Singer-Wolfner, 324 l.
/Magyar regények XI. 9./

Balassa József
A Magyar Nyelvőr története 1872-
1940. Az Orsz. Néptanulmányi Egye-
sület kiad. Bp. 1941. 64 l.

Bálint Alice
Anyá és gyermek. Tanulmányok /Bp.
1941/ Pantheon, 156 l.

Bálint György - Fellegi István
Színészekről szél. /Bp. 1941,
Hajnal F. ny. / 93 l.

Bárany Tamás
Lassu nyár. Versek. Bp. 1941.
Cserépfalvi, 72 l.

Barát Endre
Hajnali csillag. Versek. /Bp.
1941/ Studio, 45 l.

-- Hontalan. Elbeszélések. /Bp.
1941/ Altalános ny. 126 l.

-- A provençei fogoly. Regény. Kis-
faludy Sándor életéből. /Bp. 1941/
Rozs. 64 l.
/Irodalmi kisregény./

Barcsay Jenő, Dési-Huber István,
Dománovszky Endre, Gadányi Jenő
festőművészek és Ferenczy Béni
szobrainak kiállítása. Az előszót
írta Lyka László. Bp. 1941. Lág-
rády ny. 16 l.
/Almásy-Teleki Lva művészeti
intézete./

Bárd Miklós
Művei. Sajto alá rend. előszó-
val, jegyz. és életrajzzal ell.
Kozma György. Bp. 1941. Singer-
Wolfer.
1. - Kisebb költeményei. I. 328 l.
2. - Kisebb költeményei. II. 294 l.

Bárdos Artur
Játék a függöny mögött. Fülöp Zoltán,
Gara Zoltán stb. tollrajzaival. Bp. 1941, Vajna-Bokor, 210 l.

Bartha Miklós Társaság kiadványai.
Bp. 1941,

6. Új magyarság és az új Európa.
234, 12 l.

Beczássy Judit
A csoda. Regény. Bp. 1941. Singer-
Wolfner, 208 l.

Békessy László
Szegény Hannibál és a többiek.
23 szatíra és burleszk. Bp. 1941.
/Fémes ny./ 251 l.

Benedek Elek
Nagyapóknál. Pesti fiu a Szé-
kelyföldön. /Gyerekregegy. / Muhl-
beck Károly rajzaival. 5. kiad.
Bp. 1941. Singer-Wolfner, 141 l.

-- Székely népballadák. 2. kiad.
Jaschik Almos képeivel. /Bp. 1941./
Panthéon, 150 l.

-- Szent Anna tavától a Cenktetőig.
/Bp. 1941/ Franklin, 64 l.

-- Vidám állattörténetek. /Új nyo-
más. / Bp. 1941. Franklin, 136 l.
Illusztr.

Berda József
Ördögnyelv. - új versei. /Bp.
1941, Ritter ny. Újpest/, 24 l.

Berde Mária
Keresztjáró szerelem. /Regény./
/Bp. 1941/, Athenaeum, 260 l.

Berend Miklósné
Századvégi emberek. Nyolc nap
története. /Regény./ 1941.
Panthéon, 415 l.

Berzsenyi Dániel
Költeményei. Előszóval és jegyz.
ell. Hanliss János. Bp. 1941, Ma-
gyar Népművelők Társ. 96 l.

-- Prózaí művei. Kiadta, bev. és
jegyz. ell. Merényi Oszkár. Kapos-
vár, Bp. 1941, M. Tud. Akad. /Pécs,
Dunántul ny./ 341 l.

Bird József

Erdély művészete. Lyka Károly
előszavával. Bp. 1941, Singer-
Wolfner, 304 l.
/Erdélyi írások./

-- Európa festészete. Bp. 1941,
Officina, 110 /18/ l. 57 l.

-- Kolozsvár in Bildern. Bp. 1941.
Officina. 27 l. 16 l.
/Officina Hungarica./

Bóka László

Vajda János. /Bp. 1941/ Franklin
158 l. 1 t.
/Magyar írók./

Boldizsár Iván

A gazdag parasztsók országa.
/Dánia./ /Bp. 1941/ Franklin, 62 l.
/Magyar könyvek./

Bolyai könyvek. Szerk. Kovách Ala-
dár. Bp. 1941. Bolyai Akadémia.

Combes Gyula

Alom az országról. 89 l. 10.

Jankovich Ferenc

Elégia. 100 l.

Kárász József

Családi tűzhely. 80 l.

Kodolányi János

Baranyai utazás. 110 l.

Makkai János

Válság Amerikában. 140 l.

Mikecz László

Csángók. 412 l. 4 t. 5 térk.

Sinka István

Denevérek honfoglalása. 96 l.

Szabédi László

Veér Anna alszik. 160 l.

Szalay Lajos
Hatvan rajza. 62 l.

Szathmári Sándor
Gulliver utazása Kazahiniában.
376 l.

Takáts Gyula
Családja helyett. 80 l.

Veres Péter
Ember és irás. 176 l.

Boross Elemér
letjel. /Versek./ /Bp. 1941/,
Cserépfalvi, 94 l.

Buzsáki György
Nyugtalan pásztorok, Regény.
Bp. 1941. Turul Szov. 264 l.
/Turul szépirod. könyvek 11./

Brisits Frigyes
Babits Mihály. Bp. 1941. /Egyete-
mi ny./ 10 l.

Bródy László
Avek seregszemléje. Versek. Bp.
1941. /Kispest, Faragó I. ny./ 127 l.

Csapláró István
A múlt század lengyel irodalma
Magyarországon. Bp. 1941 /Egyetemi,
ny./ 20 l.

Cserépfalvi Kiadóvállalat szép köny-
vei. 2. kiad. /Bp. 1941/, Cserép-
falvi.

Ráth-Végh István:
A regényes szerelem életrajza.
250 l.

Cserépfalvi utikönyvek. Bp. 1941. Cse-
répfalvi.

Lányi Miklós
Hóma és környéke. 174 l. 2 t.
1 térk.

Csillagok. Az Officina válogatása.
/Személyek az Officinában megje-
lent művekből./ Bp. 1941. Offi-
cina, 40 l.

Csokonai Vitéz Mihály
Válogatott költeményei. Összeáll.
és bev. Juhász Géza. Bp. 1941. Ma-
gyar Népművelők Társ. 96 l.
/Magyar klasszikusok./

Deresényi Dezső
Korszerű műemlékvédelem Olaszor-
szágban. Bp. 1941. /Pestvidéki
ny. Vác/ 48 l.

Devecseri Gábor
A művészi tudatosság Kallimachos
költészetében. Bp. 1941. Egyetemi
Görög Filológiai Intézet 50 l.
/Magyar-görög tanulmányok./

Dokumentum könyvek. Szerk. Deajón
József. Bp. 1941, Nádor ny.

József Attila
Költészet és nemzet. 64 l.

Dormándi László
A bajtűző tündér. /Regény./ /Bp.
1941/ Pantheon. 196 l.

-- Trópusi ház. /Regény./ /Bp.
1941/ Pantheon, 258 l.

Eckhardt Sándor
Balassi Bálint. /Bp. 1941/ Frank-
lin, 224 l. 1 t.
/Magyar írók./

Egry Irén
Deák Ferenc. Történeti arckép.
Bp. 1941, Singer-Wolfner, 280 l.

Erdély öröksége. Erdélyi emlékirat
Erdélyről. Havas László bevezetésé-
vel. Cs. Szabó László közreműködésé-
vel szerk. Maknai László. Bp. 1941.
Franklin

1. Tündérország 1541-1571. 164 l.
2. Sárkányfogak 1572-1612. 232 l.
3. Tuzpróba 1603-1613. 194 l.
4. A fejedelem /Bethlen Gábor/
1613-1629. 144 l.

Erdélyi egyetemes könyvtár. Nagy-
várad, 1941/ Grafika. Bp. Faust biz.

Raffy Adám
A bölcsék köve. Paracelsus re-
gényes élete. 72 l.

Unka Géza
Az átkozott asszony. Hédasdy
Ferenccs Báthory Erzsébet bün-
nyé. 71 l.

Tabéry Géza
A csucsai kastély. Emlékezés
a költő hitvesére és egy költő-
miniszterre. 72 l.

Erdélyi elbeszélők. Kolozsvár,
1941, Erdélyi Szépművészeti Céh. 267 l.

Az Erdélyi Szépművészeti Céh jubileumi
díszkiadása. Kolozsvár, 1941.

Aprily Lajos
A láthatatlan írás. 270 l.

Asztalos István
Elmondja János. 161 l.

Bánffy Miklós
Darabokra szaggattattál. 341 l.

-- és híjjával találtattál. Re-
gény. 25 ezer. 1-2. köt.

-- Megszámláltattál... 34 ezer.
1-2. köt.

Gagy László
Kiválasztottak. 248 l.

Karácsony Benő
Napos oldal. 1-2. köt.

-- Utazás a szürke folyón. 400 l.

Kemény János
Kekő és Szokratesz. 195 l.

Kuncz Aladár
Felleg a város felett. 252 l.

Makkai Sándor
Mi Ernyeiek. 1-2. köt

-- Ördögsekér. 35.ezer. 431 l.

-- Sárga vihar. 1-2. köt

-- Táltoskirály. 472 l.

Nyirő József
Havasok könyve. 276 l.

-- Isten igájában. 360 l.

-- Kopjafák. 228 l.

-- Mádéfalvi veszedelem- 454 l.

-- A sibói bölény. 26-28.ezer 1-2.köt

Pálffy János
Magyarországi és redélyi urak.
328 l.

-- Seta bölcsőhelyem körül. 198 l.

Tamási Aron
Abel Amerikában. 256 l.

-- Rügyek és reménység. 277 l.

-- Szülőföldem. /Erdély/ 211 l.

Vass Albert
Csaba. 339 l.

-- Farkasverem. 228 l.

Az Erdélyi Szépművészeti Céh könyvei.
Kolozsvár, 1941.

Asztalos István
Üröm. 244 l.

Gagy László
Pillangó Zsuzsika. 223 l.

Kacsó Sándor
Lélekvesztőn. 181 l.

Kovács László
Az irodalom útján. 263 l.

Nass Albert
A titokzatos ósbak. 183 l.

Falu Tamás
Járásbíróék. Regény. Bp. 1941.
Singer-Wolfner. 208 l.
/U.a. Magyar regények. XI. 7./

-- Kikötő. /Versek./ /Bp. 1941/ Singer-Wolfner, 128 l.

Faust kis könyvei. Bp. 1941.

Sándor Pál
Aristoteles. 70 l.

-- A két Bacon. 30 l.

Fáy András
Színházi tanulmányai. /Sajtó
alá rend. Staud Géza. /Bp. 1941/
Egyetemi ny. 103 l.
/Magyar irodalmi ritkaságok 34./

Féja Géza
Régi magyarság. A magyar irodalom
története a legrégibb időktől 1772-
ig. 2. jav. és bőv. kiad. Bp. 1941.
Magyar élet. 242 l.

A fejedelem /Bethlen Gábor/ 1613-
1629. Keserői Rajka János, bojthi
Veres Gáspár... írásaiból. Bev.
Makkai László. Bp. 1941, Franklin,
144 l.
/Erdély öröksége 4./

Fekete István
Óreg utakon. /Elbeszélések./ Bp.
1941. Singer-Wolfner, 342 l.

Fendrik Ferenc
Őszi muzsika. Regény. Bp. 1941.
Írás. 272 l.

Földes Ferenc
Az 616 Széchenyi /István gróf./ Bp.
1941. Egyetmi ny. 106 l.

-- A munkásság és parasztság kulturá-
lis helyzete Magyarországon. Bp.
1941. Cserépfalvi. 116 l.
/Kék könyvek./

Földes Mihály
Ihet-e Európa egyedül? Bp. 1941.
Szociáldemokrata Párt. 32 l.

Földessy Gyula
Az ismeretlen Ady. Bp. 1941. Deb-
receni Ady-Társ. 45 l.

Földi Mihály
Egy barátság története. Regény.
2. kiad. /Bp. 1941/ Béta, 444 l.

-- Magánügy. Regény. Bp. 1941. Béta
/Athenaeum ny. 825 l.

Gagy László
A kiválasztottak. /Regény./ 10. ezer.
Kolozsvár, 1941. Erdélyi Szépműves
Céh. 248 l.

-- Fillangó Zeuzsika. Regény. /Kolozs-
vár 1941/ Erdélyi Szépműves Céh.
223 l.

Gál György Sándor
zene története. 2. kiad. Bp.
1941. Dante, 296 l. 10 t.

Galamb Ödön
Makói évek. Függelék: József
Attila válogatott, kiadatlan ver-
se. /Radnóti Miklós jegyzetével./
/Bp. 1941/ Cserépfalvi 173 l. 2 t.
/József Attila élete nyomában./

Galántai Gyula
Megvan a formájuk! Ady-tól-Zilahyig
és Zsoltig. Kassák Lajos átnézte és
írta az előszót. /Bp. 1941/ Szerző, 16 l.

Galántai Gyula

Tisztességben megöszültén. 30 éves
könyvkereskedői és humorista jubí-
leumára. /Bp. 1941/ Szerző, 16 l.

Garas Klára

Kracker János Lukács 1717-1779.
Adalékok a magyarországi barokk
festészet történetéhez. Bp. 1941
/Hungaria ny./ 104 l. 12 t.
/A Budapesti Kir.-M. Pázmány Pé-
ter Tudományeg. Művészettör-
téneti és Keresztényrégészeti
Int. dolgozatai 7./

Gárdonyi Géza

Egri csillagok. /Regény./ Bp.
1941, Dante, 1-2. köt.

-- A láthatatlan ember. Biczó And-
rás rajzaival. 3. kiad. Bp. 1941.
Dante, 360 l. 8 t.

-- Magyar dicsőség. Képek a magyar
történelemből. Biczó András rajzaival.
Bp. 1941, Dante, 86 l.

-- Wer bist du? /A láthatatlan em-
ber./ Ein Roman um Attila. Bp. 1941
Danubia, 430 s. /Verlag Danubia.
Deutsche Reihe./

Gerlótei János

Verhaeren /Émile/. Debrecen, 1941.
Helicon, 163 l.
/Irodalomtudomány 1./

Gombos Gyula

Alom az országról. /Tanulmányok./
/Az arcképeket Szabó Vladimír raj-
zolta./ Bp. 1941/ Bolyai Akadémia
89 l. 10 t.
/Bolyai könyvek./

Grandpierre Emil, kolozsvári

A sárgavirágos leány. /Regény./
/Bp. 1941/ Franklin, 204 l.

Gulácsy Irén
Jezabel. Történelmi regény. Bp.
1941. Singer-Molnér, 1-2. köt.

-- Nagy Lajos király. Regény. 25-30.
ezer. Bp. 1941. Singer-Molnér,
1-3. köt.

-- Pax vobis. Regény. Bp. 1941.
Singer-Molnér. 1-3. köt.

Gyóni Géza
Összes versei. Bp. 1941. Mefhosz.
318 l. 1 t.

György Lajos
A magyar regény előzményei. Bp.
1941. M.T.A. 540 l.

Gyulai Pál
Hadnagy uram. -- legszebb külte-
ményei. /Bp. 1941/ Franklin 60 l.
/Magyar könyvek./

Hamlet. /Shakespeare William./
/A szegedi bemutató századik évfor-
dulójára./ Szerk. Faku Imre. Szeged,
1941, Városi ny. 74 l. 4 t.
/Az Egyetemi Színjátszó Társ. is-
mertető füz. 1./

Hankiss János
Irodalomszemlélet. Tanulmányok az
irodalmi alkotásról. Bp. 1941. Egye-
temi ny. Könyvesboltja. 162 l.

-- Liszt Ferenc, az író. Irta és a
szemelvényeket ford. --. Bp. 1941,
Rózsavölgyi, 284 l. 8 t.

-- A magyar génusz. Bp. 1941. Szé-
kesfőváros, 276 l.

-- Ünnepnapok munkája. Bp. 1941.
Singer-Molnér, 188 l.

Hárs László
Az elsüllyedt városban. Versek.
Bp. 1941. /Hajnal ny./ 76 l.

Harsányi Zsolt
Magyar rapszódia. Liszt Ferenc
életének regénye. 17-20. ezer. Bp.
1941. Singer-Wolfner, 1-4. köt.

-- Mátyás király. Regény. Balékévi
kiad. /Új lenyomat./ Bp. 1941.
Singer-Wolfner, 373 l. 8 t.

- Whisky szódával. Regény. Bp. 1941
Singer-Wolfner, 1-2. köt.

Hercz György
Számadás. /Versek./ /A három ké-
pet Fenyves Sándor rajzolta./ /Bp.
1941/ Cserépfalvi, 64 l.

-- Az utolsó álom. Dráma. /Bp. 1941.
Nádor ny./ 43 l.
/A mi könyvünk./

Herczeg Ferenc
Bizánc. Színmű. Bp. 1941, Singer-
Wolfner, 98 l.

-- Az élet kapuja. Elbeszélés. 12.
kiad. Bp. 1941. Singer-Wolfner,
134 l.

-- Ellesett párbeszédek. Hincz Gyula
rajzaival. Bp. 1941, Singer-
Wolfner, 248 l.
/U.a. Magyar regények. XI. 5./

-- Hégy regény. 1. Az aranyhegedű,
2. A Lanszky motor. 3. Férfiszív,
4. Egy leány története. Kornis Gyula
bevezető tanulmányával. /Bp. 1941/
Singer-Wolfner, 1-4. köt.

-- Szabolcs házassága. Regény. 10.
kiad. Bp. 1941, Singer-Wolfner, 138 l.

Holnap már késő lesz... Adalékok
a zsidó történelem szomorú napjai-
ból. /Wasserstrom Sándor hitbuzgalmi
gyűjteményéből./ Bp. 1941, Springer
ny./ 96 l.

Hóman Bálint - Szegfu Gyula
Magyar történet. 7. /4/ kiad. l.
köt. Bp. 1941, Egyet.ny. 688 l.
16 térk. 21 t.

Hubay Miklós
Nemzeti színjátszás, drámai ma-
gyarság. Bp. 1941. Egyet. ny. 86 l.
/Balassi Bálint könyvtár./

Ignác Hózza
Anyanyelve magyar... /Regény./
8. kiad. Bp. 1941, Dante 324 l.

-- Keleti magyarok nyomában. Regé-
nyes utirajz. Biczó András rajzai-
val. Bp. 1941, Dante, 198 l. 1 t.

-- Rézpénz. 5. kiad. Bp. 1941, Dante,
434 l.

-- Született Moldovában. Regény. 2.
kiad. Bp. 1941, Dante, 602 l. 1 térk.

Igy láttuk mi. /Bp. 1941/ Oserép-
falvi.

Horváth György, pálóczi
Balkán a viharban 124 l. 1 térk.

Illyés Gyula
Csizma az asztalon. /Bp. 1941/ Nyu-
gat, 160 l.

-- Kora tavasz. Regény. /Bp. 1941/
Révai, 1-2. köt.

-- Petőfi. 2. kiad. /Bp. 1941/, Nyu-
gat, 288 l.

In memoria Gottfried Keller.
/1819-1890./ Bp. 1941. Magyar
Goethe Társaság. 58 l.

Az Irodalomtörténet Füzetek. Szerk.
Kozocsa Sándor. Bp. 1941. Magyar
Irodalomtört. Társ.

1. Fábrián István
Az irodalomtörténetírás
módszereiről. 10 l.
2. Varjas Béla
Ferenczfi Lőrinc és az el-
ső Balassa-kiadás. 10 l.
3. Lovass Gyula
Török Gyula. 10 l.
4. Dezsényi Béla
Kovácsoczy Mihály és az
első magyar napilap terve. 8 l.
5. Brisits Frigyes
Babits Mihály. 10 l.

Irodalomtanulmány. Szerk. Hankiss
János. Debrecen, 1941, Helicon

1. Gerlőtei Jenő
Verhaeren /Emile/. 163 l.

Írók a viharban. Barcs Imre,
Bálint György stb. írásai. Kárpáti
Aurél előszavával. 2. kiad. /Bp.
1941/ K.J. ny. 195 l.

Jakabfi László
Az angol irodalom és a Vörösmarty
/Mihály/-Bajza /József/-Toldy /Ferenc/
triász. Bp. 1941, Garab ny. Cegléd.
85 l.
/Debreceni angol dolgozatok 5./

Jankovich Ferenc
Elégia. Versek. /Bp. 1941/ Bolyai
Akadémia, 100 l.
/Bolyai könyvek./

Janovics Jenő

A Farkas-utcai színház. Bp. 1941,
Singer-Woliner, 315 l. 14 t.

A Janus Pannonius-Társaság könyvtára.
Pécs, 1942. Dunántul ny.

14. Weöres Sándor
Theomachia. 24 l.

15. Makay Gusztáv
Kor és irodalom. 16 l.

16. Kelet és nyugat határán. 38 l.

17. Lovász Pál
A Janus Pannonius Társaság
tíz esztendeje. 14 l.

18. Szabó Pál Zoltán
A kétezeréves Pécs. 16 l.

20. Hémet János, bárdosi
Szegény ország. 64 s.

A jó magyar ejtés aktái. Össze-
áll. Eckhardt Sándor. Bp. 1941. Bu-
dapesti Kir. M. Pázmány Péter Tudo-
mányegy. Bölcs. Kara. 68 l.

Jócsik Lajos

Iparrá magyar. /Bp. 1941/ Magyar
Ilet, 85, 11 l.
/Magyar Társ.tud. könyvtár 3./

Jókai Mór

Csataköpek a magyar szabadságharc-
ból. Bp. 1941 Franklin. 240 l.

-- Egy magyar nábob. /Regény./ Bp.
1941. Franklin, 1-2. köt.

-- Kárpáthy Zoltán. /Regény. Bp.
1941. Franklin, 1-2. köt.

-- munkái. Népszerű kiadás. Bp.
1941. Franklin.

-- Kedves atyafiak. /Új lenyomat./
Bp. 1941, Franklin, 116 l.

József Attila élete nyomában. /Bp.
1941/ Cserépfalvi,

1. Galamb Odön
Makói évek. 173 l. 2 t.

József Attila
Költészet és nemzet. /Sajtó alá
rend. Sándor Pál./ /Bp. 1941. Nádor
ny. / 64 l.
/Dokumentum könyvek./

József Farkas - Neubauer Jenő
Ne csüggedj! Aktuális versek és
novellák. /Győr, 1941/ Szerzők, 32 l.

József Jolán
József Attila élete. 2. kiad. /Bp.
1941/ Cserépfalvi, 466 l. 1 t.

Juhász Gyula
Összes versei. /Hirlapi és kézira-
ti vershagyaték./ Sajtó alá rend.
Jaku Imre /Szeged, 1941/ Szukits.
392 l.

-- Tömörkény István élete és művei.
/Szeged, 1941/ Dugonics Társ. 76 l.

Junius. ifj. Ambrózy Agoston,
Békffy Gábor stb. versei. Bp. 1941,
Bartha Miklós Társ. 78 l.

Just Béla
Vörös vagy fekete. Regény. /Bp.
1941/ Cserépfalvi, 288 l.

Justh Zsigmond
Ádám. Regény. /Sajtó alá rend.
Kozocsa Sándor./ /Bp. 1941/ Athenaeum,
120 l.
/Athenaeum olvasótára./

-- Naplója. Sajtó alá rend- és jegyz.
ell. Halász Gábor. /Bp. 1941/ Athenaeum
430 l. 12 t.

Kacsó Sándor
Lélekvesztőn. /Regény./ /Kolozsvár, 1941/ Erdélyi Szépmíves Céh.
181 l.

Kállay Miklós
A mürányi amazon. /Széchy Mária./
Regény. /Új lenyomat./ Bp. 1941.
Révai. 316 l.
/Magyar katolikus írók könyvei./

Karácsony Benő
Napos oldal. /Regény./ 27 ezer.
Kolozsvár, 1941, Erdélyi Szépmíves
Céh, 1-2. köt.

-- Utazás a szürke folyón. /Regény./
/Új lenyomat./ Kolozsvár, 1941,
Erdélyi Szépmíves Céh, 400 l.

Kárász József
Asztagok. Regény. /Bp. 1941/
Turul, 204 l.

-- Családi tűzhely. /Novellák./
/Bp. 1941/ Bolyai Akadémia. 80 l.
/Bolyai könyvek./

Kardos László
Magyar zsidó költők a világháború
után. Karcag, 1941. Kertész ny. 8 l.
/Klly. Schück Mór emlékkönyvből./

Kardos Tibor
Középkori kultúra, középkori költészet. A magyar irodalom keletkezése. /Bp. 1941/, Magyar Tört.
Társ. 261 l.
/A Magyar Tört. Társ. könyvei 7./

Kármán József
Panni hagyományai. /Szentimentális regény./ Előszóval és jegyz.
ell. Marék Antal. Bp. 1941. Magyar
Nép művelők Társ. 96 l.
/Magyar klasszikusok./

Károly Pál

Vidám magyar nyelvtan és helyes-
írás. Byssz Robert rajzaival. Bp.
1941. Lingua 118 l.

Károlyi Amy

A kislány, aki futyulni tudott...
/Mesék./ Kalász Gitta rajzaival.
/Bp. 1941/ Egyet. ny. 80 l.

Kárpáti Aurél

Babits Mihály életműve. /Bp. 1941/
Athenaeum, 72 l. 1 t.

Kassák Lajos

Szombat este. Új versek. /Bp.
1941/ Kelet Népe, 59 l.

Kék könyvek. /Bp. 1941/ Cserépfalvi

Földes Ferenc

A munkásság és parasztság kul-
turális helyzete Magyarországon.
116 l.

Magy Iván

Szovjet-Oroszország kollektív
mezőgazdasági termelése. 130 l.

Keller Andor

Bal 4-es páholy. /Beöthy László./
/Regény./ Bp. 1941. Kalász, 174 l.

-- Mayer Wolf fia. /Wahrmann Mór élet-
regénye./ Bp. 1941, Hungária ny./
48 l.

-- Zöld gyep, zöld asztal. Szemere
Miklós életregénye. /Bp. 1941, Offi-
cina/ 128 l.

A képzőművészet iskolája. A fes-
tművészet, grafika és szobrászat
technikai eljárásai. Szerk. Szőnyi
István. Írták: Szőnyi István, Molnár
G. Pál, stb. Bp. 1941, Győző Andor,
396 l. 19 t.

Keszthelyi Zoltán
Téli falu. Bp. 1941. /Merkantil
ny./ 78 l.

Kner Imre
A Kner-nyomda épületeinek, gépeinek
és betűinek története. A vállalat
fennállásának hatvanadik évforduló-
jára. Gyoma, 1941, Kner ny./ 21 l.

Kodolányi János
Baranyai utazás. /Bp. 1941/ Bolyai
Akadémia, 110 l.
/Bolyai könyvek./

-- Emese álma. 1.: Istenek. /Regény./
/Bp. 1941/, Athenaeum, 374 l.

-- Esti beszélgetés. Bp. 1941. Ma-
gyar Klet. 253 l.

-- Művei. /Bp. 1941, Athenaeum/

Boldog Margit /Regény./ 2 /1./
kiad. /Bp. 1941/ Athenaeum.
362 l.

Feketevíz. /Regény./ 2. /1./ kiad.
Bp. 1941/ Athenaeum, 306 l.

Futótűz. /Regény./ 2. /1./ kiad.
/Bp. 1941/ Athenaeum, 301 l.

Jajgatunk és kacagunk. Pogány
tűz. Vidéki történet. Földindulás.
Végrendelet. /Színművek./ /Bp.
1941/ Athenaeum, 242 l.

József, az ács. /Elbeszélések./
/Bp. 1941/ Athenaeum, 317 l.

Julianus barát. /Regény./ /Bp.
1941/ Athenaeum, 1-2, köt.

Tavaszi fagy. /Regény./ 2. /1./
kiad. /Bp. 1941/ Athenaeum 282 l.

A vas fiai. /Regény./ 2. /1./
kiad. /Bp. 1941/ Athenaeum, 1-2.
köt.

Koltay-Kastner Jenő
Olasz-magyar művelődési kapcsolatok. Bp. 1941. Magyar Szemle Társ-
80 l.
/Kiszestár 1932./

Komlós Aladár
Az első csillag. Drama. /Bp. 1941
Hádor ny. / 62 l.
/A mi könyvünk.

-- Himnusz a mosolyhoz. Versek.
/Bp. 1941/ Tábor, 46 l.

Komlós Jenő
A zsidó fájdalom könyve. /Bp.
1941/. Szerzp, 174 l.

Kónis Gyula
Széchenyi /István gróf/ és a ma-
gyar kultúszet. /Bp. 1941/ Franklin
232 l.

Kósa János
Császárné volt. /Toppaea Sabina/
Regény. /Bp. 1941/ Cserépfalvi,
256 l.
/Új magyar írok sor. 1./

Kosztolányi Dezső
Ides Anna. /Regény. / 13. ezer.
/Bp. 1941/ Délvidéki Egy. Hallg.
Egy. 264 l.
/Magyar regények./

-- Hátrahagyott művei. /Bp. 1941/
Nyugat.

4. Lángelmék. Sajtó alá rend. és
a bev. Illyés Gyula. /Bp. 1941/
Nyugat. 342 l.

-- Összegyűjtött versei. 12. ezer.
/Bp- 1941/ Révai, 469, 11 l.

-- Tengerszem. /Novellák. / 9. ezer.
/Bp. 1941/, Délvidéki Egy. Hallg.
Egy. 402 l.
/Magyar regények./

Kozocsa Sándor

Az 1939-ik év irodalomtörténeti munkássága. Bp. 1941. Széchényi-Könyvtár, 56 l.

/Szakkönyvészeti dolgozatok OSZK/

Ködlövegok. Írói arcképek. Szerk. Thurzó Gábor, Mária Sándor előszavával. Bp. 1941. Szent István Társ. 348 l.

Kölcsey Ferenc

Nemzeti hagyományok. Joó Tibor utószavával. Gyoma, 1941. Kner ny. 65 l.

-- Válogatott munkái. Összeáll. és előszóval ell. Kerecsényi Dezső. Bp. 1941. Magyar Népművelők Társ. 95 l.

/Magyar klasszikusok./

Krudy Gyula

Almoskönyv. 3. kiad. /Bp. 1941/ Athenaeum, 364 l.

Kuncz Aladár

Felleg a város felett. /Regény./ 35. ezer. Kolozsvár, 1941, Erdélyi Szépművészeti Társ., 252 l.

KUT. Képzőművészek Új Társasága. kiállításának katalógusa 1941. november 30. - december 14. /Bp. 1941 Nemzeti Szalon Művészeti Egyesület, 16 l.

Lajta Andor

A tízéves magyar hangosfilm. 1931-1941. Bp. 1941. /Otthon ny./ 168 l.

Lajtor László

A Wall streettől a Fehér Házig. Bp. 1941. /Pesti Lloyd ny./ 76 l.

Ligeti Ernő
Hozzászűret. /A Balkán regénye./
/Kolozsvár, 1941/ Fraternitas/
296 l.

-- Súly alatt a pálma. Egy nemzedék szellemi élete. 22 esztendő kisebbségi sorsban. /Kolozsvár, 1941. Fraternitas/ 214 l.

Lukács Imre
Ének a pokolból. /Versek./ /Bp. 1941/ Faust, 48 l.

Lukács László
Visszafojtott lélek. /Versek./
/Bp. 1941/ Cserépfalvi, 62 l.

Lyka Károly
Magyar mesterek. Bp. 1941,
Singer-Moldner, 184 l.

Madách Imre
Az ember tragédiája. Drámai költemény. Sajtó alá rend. Kardos Albert. Babits Mihály előszavával, Zichy Mihály nyolc rajzával. 25. kiad. Bp. 1941. Athenaeum, 242 l. 8 t.

Magyar irodalmi ritkaságok.
Szerk. Vajthó László. Bp. 1941,
Egyet. ny.

A magyar irodalom kincsháza.
Szerk. Alszeghy Zsolt és Baránszky József László. /Bp. 1941/ Athenaeum.
444 l.
/Az európai irodalom kincsháza./

A magyar irodalom pantheonja.
48 portré és életrajz. Bev. Laczkó Géza. Szerk. és az életrajzokat írta Szalai Sándor. Bp. 1941, Dante,
XIV. 98 l.

Magyar írók. Szerk. Eckhardt
Sándor. Bp. 1941. Franklin.

Béka László
Vajda János. 138 l. 1 t.

Eckhardt Sándor
Balassi Bálint. 224 l. 1 t.

Schöpflin Aladár
Mikszáth Kálmán. 156 l. 1 t.

Sötér István
Jókai Mór. 173 l. 1 t.

Magyar könyvek. Bp. 1941. Franklin

Arany János
Jóka Ördöge és más költemé-
nyek. 63 l.

Boldizsár Iván
A gazdag parasztok országa.
/Dánia./ 62 l.

Daloló Magyarország. 48 l.

Gyulai Pál
Hadnagy uram. - - legszebb
költeményei. 60 l.

Petőfi Sándor
János vitéz. 52 l.

Tompa Mihály
A madár fiához. - - legszebb
költeményei. 63 l.

Vörösmarty Mihály
A vén cigány. - - legszebb
költeményei. 63 l.

Magyar könyvtár. Szerk Radó An-
tal. Bp. 1941. Lampel.

87-88. Arany János:
Toldi estéje. 86 l.

Magyar regények. Bp. 1941. Dél-
vidéki Egyetemi és Főiskolai Hall-
gatók Egyesületének kiadványai.

Dallos Sándor
Mezei mirákulum. 368 l.

Komáromi János
De szép az élet. 226 l.

Kosztolányi Dezső
Ides Anna. 264 l.

-- Tengerszem. 402 l.

Makkai Sándor
Magyarok csillaga. 344 l.

Márai Sándor
Eszter hagyatéka. 223 l.

-- Szegények iskolája. 210 l.

-- Válás Budán. 229 l.

Mezőssy Mária
Orvényben. 195 l.

Nagyiványi Zoltán
Idegenlégiótól a Szovjet-
unióig. 388 l.

-- Istenek völgye. /Afganisztán/ 303 l.

Nyirő József
A sibériai bűtlény. /Nesselényi
Miklós./ 1-2. köt.

Somogyvári Gyula
És mégis élünk. 1-2. köt.

Tamási Áron
Aben az országban. 199 l.

-- Jégtörő mátyás. 240 l.

-- Rúgyek és reménység. 27 l.

Magyar regények. Bp. 1941.
Singer-Wolfner.

Márai Sándor
Eszter hagyatéka. /Regény./ /Uj
lenyomat./ /Bp. 1941/ Délvidéki
Egy. Hallg. Egy. 223 l.
/Magyar regények./

-- Az igazi. /Regény./ /Bp. 1941/
Révai, 373 l.

-- Kaland. Színml. Hincz Gyula raj-
zaival. 2. kiad. Bp. 1941. Singer-
Wolfner, 124 l.

-- Kassai őrzéret. /Bp. 1941/ Révai
203 l.

-- Mágia. Novellák. /Bp. 1941/
Révai, 430 l.

-- Szegények iskolája. /Bp. 1941/
Délvidéki Egy. Hallg. Egy. 210 l.
/Magyar regények./

-- Válás Budán. Regény. /Bp. 1941/
Révai. 229 l.

-- Válogatott munkái. Bp. 1941.
Révai.

-- Napnyugati őrzéret. Regény.
8. ezer. /Bp. 1941/ Révai, 226 l.

-- Vendégjáték Bolzanóban. Regény.
7. ezer. /Bp. 1941/ Révai 336 l.

Markovits Rodion
Reb Ancsi és más avarai zsidókról
szóló széphistóriák. /Kolozsvár,
1941, Ipuron ny./ 142 l.

Mécs László
Összes versei. /Bp. 1941/
Athenaeum. 760 l.

Mezey Mária
Névjegy. /Önéletrajz./ Bp. 1941,
/Manner/, 96 l.

A mi könyvünk. Bp. 1941, Nádor ny.

Hercz György
Az utolsó álom. 43 l.

Janovics András
A hazug. 48 l.

Komlós Aladár
Az első csillag. 62 l.

Mohácsi Jenő
Jehuda ha-Lévi. 46 l.

Mi a magyar? Szerk. Szekfű Gyula.
2. kiad. Bp. 1941. Magyar Szemle
Társ. 556 l. 8 t.
/A Magyar Szemle könyvei 15./

Mikes Kelemen
Törökországi levelei. Sajtó alá
rend. és bev. ell. Vajthó László.
Bp. 1941. Magyar Népművelők Társ.
95 l.
/Magyar klasszikusok./

Mikszáth Kálmán
Szent Péter esernyője. A vén gaz-
ember. Két regény. /Bp. 1941/
Révai, 6, 251, 182 l.

Minerva. Szerk. Thienemann Tiva-
dar. Bp. 1941. Danubia.

Fejér Judit
Az oratórium. 50 l.

Országh László
Az angol regény eredete. 132 l.

A modern irodalmi műveltség kézikönyve. Az összes szereplő írók életrajzával és gondolataikkal az élet minden megnyilvánulásáról. Szerk. Abel Olga. Az életrajzokat Benamy Sándor írta. Bp. 1941. Csokonai kiad.

Mohácsi Jenő
Jehuda ha-Lévi. Egy nagy költő élete és életműve. /Bp. 1941. Nádor ny./ 46 l.
/A mi könyvünk./

Mollinár Gizella
Betelt a föld hamissággal. Regény. Bp. 1941. Grill. 1-2. köt.

-- Betévedt Európába. Regény. Bp. 1941. Grill. 1-2. köt.

Molnár Ákos
Szabadulás. Regény. /Bp. 1941/ Tábor, 254 l.

/Molnár Erik/
Jeszenszky Erik
Dialektika. Bp. 1941. /K.J. ny./ 94 l.

Molnár Ferenc
A Pál utcai fiúk. Gergely Tibor rajzaival. Bp. 1941. Franklin, 202 l.

Molnár Kata

A földalatti folyó. /Regény./
/Bp. 1941/ Franklin, 1-2. köt.
/A Magyar Egyet. és Főisk.
Hallg. Országos Területi Szöv.
könyvtára./

Molnár Pál

Debrecen a magyar irodalom történetében. Debrecen, 1941, Merkantil ny. Bp. 166 l. 9 t.

/Mónus Illés/

Acs Tamás

Két levél a háborúról és a szocializmusról. Bp. 1941. Szociáldemokrata Párt. 16 l.

-- Milyen legyen a tervgazdaság?
Szocialista irányú gazdasági és társadalmi munkatervék és javaslatok. Magyar, angol, német, francia, belga, svájci, osztrák és holland munkaterv. Szerk. - -
Bp. 1941. Szociáldem. Párt. 84 l.

Móra Ferenc

A nek a huzameskről. Regény.
47-52. ezer. /Bp. 1941/ Révai,
1-2. köt.

Móricz Zsigmond

Irvácska. Regény. /Bp. 1941/
Athenaeum, 152 l.

-- Légy jó mindhalálig. Szinné.
/Bp. 1941/ Athenaeum, 87 l.
/Athenaeum olvasótára./

-- Rózsa Sándor a lovát ugratja.
Regény. /Bp. 1941/ Athenaeum, 366 l.

Nagy idők - nagy emberek. /Bp.
1941/ Cserépfalvi.

1. Aubry Octave
Napoleon /Bonaparte/ magán-
élete. 542 l. 16 t.

2. Horváth Jenő
Szavojai Jenő herceg.
334 l. 8 t.

A német irodalom kincsháza.
Szerk. Keresztury Dezső. /Bp. 1941/
Athenaeum, 346 l.
/Az európai irodalom kincsháza/

Nyirő József
Az én népem. /Regény./ 41. ezer.
/Bp. 1941/ Révai, 238 l.

-- Halhatatlan élet. Regény. /Bp.
1941/ Révai, 272 l.

-- Havasok könyve. /Elbeszélések./
34. ezer. /Bp. 1941/ Révai, 276 l.

-- Isten igájában. Regény. 43-45.
ezer. Kolozsvár, 1941, Erdélyi
Szépművészeti Céh, 360 l.

-- Jézusfaragó ember. /Novellák./
33. ezer. /Bp. 1941/ Révai, 263 l.

-- Kopjafák. /Novellák./ 47. ezer.
/Bp. 1941/ Révai, 228 l.

-- Mádéfalvi veszedelem. /Regény./
17-20. ezer. Kolozsvár. 1941. Er-
délyi Szépművészeti Céh. 454 l.

-- A sibói bölény. /Wesselényi Mik-
lós./ Regény. 26-28. ezer. Kolozs-
vár, 1941, Erdélyi Szépművészeti Céh.
1-2. köt.

-- Uz Bence. /Regény./ Bp. 1941/
Révai, 266 l.

Officina könyvtár. /Bp. 1941,
Officina/

1. Platon
A lakoma. 61 l.
2. Columbus
Uti naplója. 62 l.
3. Saint-Simon
XIV. Lajos udvara. 77 l.
4. Petőfi Sándor
Uti rajzok. 66 l.
5. Montaigne /Michel/
Legszebb lapjai. 76 l.
9. Mórús /Thomas/
Utópia. 80 l.
10. Canticum Canticorum
Énekek éneke. 43 l.

Oláh Gábor
Hangok lázadása. /Versek./ Bp.
1941, Franklin. 280 l. 1 t.

Operaházi könyvtár. Bp. 1941.
Bárd.

3. Rossini Gioacchino
Tell Vilmos. 82 l.

Orosz Imre
Fűszálak. /Elbeszélések, szin-
művek, versek./ /Bp. 1941/ Gyarma-
ti ny. 96 l.

Országh László
Az angol nyelv eredete. Bp. 1941,
Danubia, 132 l.
/Minerva könyvtár./

Örkény István
Tengertánc. /Elbeszélések./ Bp.
1941. Renaissance, 93 l.

Paál Ferenc
A szabadság útján. Széchenyi,
Kossuth és Deák Magyarországa.
/Új lenyomat./ /Bp, 1941/ Cserépfalvi, 244 l.

Palásthy Marcell
Ut a domboldalon. Novellák. Bp.
1941 /Hajnal ny./ 163 l.

Pálmai Jenő
Párizsban más történt. /Bp. 1941/
Cserépfalvi, 121 l.
/Így láttuk mi./

Palotai Boris
Hátsó lépcső. Novellák. /Bp. 1941/
Hungária, 134 l.

Passuth László
A lombard kastély. Regény. Bp.
1941, Athenaeum, 320. l. st.

-- Nápolyi Johanna. /Regény./
2. kiad. /Bp. 1941/, Athenaeum,
1-2. köt.

Páitzay Pál
Szinyei Mersé Pál. Bp. 1941,
Officina. 18 /8/ l.
/Officina képeskönyvek 33./

Pekár Gyula
A kékszalajú herceg és egyéb
elbeszélések. Bp. 1941. Singer-
Wolfner, 270 l.

Perkátai László
Életet túl, halálon innen. Ver-
sek. Szeged, 1941, Magyar Téka.
40 l.

Petrolay Margit, N.
A Paradicsom Dombja. Regény. Bp.
1941, Officina, 134 l.

Rácz György
Bajor Gizi. Portré prózában.
/Bp. 1941/ Hajnal ny. 30 l.

-- Bulla Elma. Portré prózában.
/Bp. 1941/ Hajnal ny. 30 l.

-- Dayka Margit. Portré prózában.
/Bp. 1941/ Hajnal ny. 32 l.

-- Makkay Margit. Portré prózában.
/Bp. 1941/ Hajnal ny. 32 l.

-- Muráti Lili. Portré prózában.
/Bp. 1941/ Hajnal ny. 32 l.

Rákosi Viktor
Elmúlt harangok. Regény. 61.
ezer. /Bp. 1941/ Révai. 301 l.

Ráth-Végh István
Októberi rózsák. Az ezüstös halán-
térű férfi és az aranyhajú leány
története. Regény. Új kiad. 4-6.
ezer. /Bp. 1941/ Cserépfalvi, 288 l.

-- A szerelem regényes életrajza.
/Bp. 1941/ Cserépfalvi. 250 l.
/Cserépfalvi Könyvkiadóváll. szép
könyvei./

Remenyik Sándor
Összes versei. /Bp. 1941/ Révai
478 l.

Rónay György
Fák és gyümölcsök. Regény. /Bp.
1941/ Franklin, 1-2. köt.
/Új magyar regények./

Sándor Kálmán
Kórház az őserdőben. /Egy orvos-
tanhallgató története./ /Regény./
/Bp. 1941/ Hungária ny. 48 l.

Sándor Pál
Aquinói Szent Tamás és Szent
Ágoston. Bp. 1941, Faust, 40 l.
/Faust kis könyvei./

-- Aristoteles. Bp. 1941, Faust,
70 l.
/Faust kis könyvei./

/Sándor Pál/
Gaillard André
Asszonyok a légióban. /Regény./
Ford. Sáfáry Ferenc. Bp. 1941,
Auróra, 192 l.

-- Filozófiai lexikon. Bp. 1941.
Faust, 1-2. füz.

-- A két Bacon. /Bacon, Francis -
Bacon, Roger/ Bp. 1941. Faust, 30 l.
/Faust kis könyvei./

Sárközi György
Higgy a csodában! Versek. Bp.
1941, Athenaeum, 64 l.

Schöpflin Aladár
Mikszáth Kálmán. /Bp. 1941/
Franklin, 156 l. 1 t.
/Magyar írók./

/Schöpflin Gyula/
Nagypál István
Budapest nem felel. /Regény./
/Bp. 1941/ Franklin, 176 l.
/Új magyar regények./

Sinka István
Denevérek honfoglalása. /Elbeszélés költemény. / Fáy Dezső rajzaival. /Bp. 1941/ Bolyai Akadémia, 96 l.
/Bolyai könyvek./

-- Harmincyolc vadalma. /Elbeszélések. / Bp. 1941, Magyar Élet, 224 l.

Soós László
Kormorán. Regény. /Bp. 1941/ Franklin, 1-2. köt.

Sötér István
Francia-magyar művelődési kapcsolatok. Bp. 1941. Magyar Szemle. 80 l.
/Kincsestár 133./

-- Jókai Mór. /Bp. 1941/ Franklin 173 l. 1 t.
/Magyar írók./

Stein Imre
Nem menekülhetek. Versek. /Kispest, 1941/, Faragó, 64 l.

Supka Géza
Az átkozott asszony. Nádasdy Ferencné Báthory Erzsébet bűnügye. Nagyvárad, 1941. Grafika, 71 l.
/Erdélyi Egyetemes könyvtár./

Szabédi László
Veér Anna alszik. /Elbeszélések. /Bp. 1941/ Bolyai Akadémia, 160 l.
/Bolyai könyvek./

Szabó Dezső
Az egész létóhatár. Tanulmányok. /Új lenyomat/ /Bp. 1941/ Magyar Élet. 1-3. köt.

Szabó Dezső

Az elfelejtett arc. /Elbeszélés és vers./ Bp. 1941/ Exodus. 16 l.

-- Újabb művei. Bp. 1941. Ludas Mátyás.

63. Elkergetett istenek /3/. Eleteim. Megtépázott napló. Mai jegyzetek. Bp. 1941, Ludas Mátyás, 63 l.
64. Az író és a haszon. Elkergetett istenek /4/. Eleteim. A Horváth néni sirása. Mai jegyzetek. Az Elsodort falu filmjéhez. Bp. 1941. Ludas Mátyás, 64 l.
65. A magyar a viharban. Eleteim. A házra talált próféta. Michelangelo a Parkas-réten. Aront ünneplik. Mai jegyzetek. Bp. 1941, Ludas Mátyás, 61 l.
66. Teleki Pál. Az ifjúság, mint érték és funkció a nemzet életében. Petőfi és Petőfi. Eleteim. Ludas Mátyás. 62 l.
67. A kolozsvári Nemzeti Színház. A magyar református öntudat mozgósítása /6/. Eleteim. Mai jegyzetek. Bp. 1941. Ludas Mátyás. 62 l.
68. A parasztprobléma és az irodalom. A döntő probléma. Aratás. Mai jegyzetek. Bp. 1941, Ludas Mátyás, 64 l.
- 69.-70. A Kodolányi-eset. Az olvasóhoz. Hogyan tanítottam én? A döntő probléma. Eleteim. Mai jegyzetek. Sértő Kálmán és a magyar sorsverekli. Bp. 1941. Ludas Mátyás, 104 l.

Szabó Dezső

71. Széchenyi évfordulója. Katona
dolog. A döntő probléma. Ele-
teim. Mai jegyzetek. Bp.
1941, Ludas Máttyás, 64 l.

72. A magyar társadalom megszervezé-
se. Béka. Eletem. Mai jegy-
zetek. Bp. 1941. Ludas Má-
tyás, 64 l.

73-74. Az örült kunyhó. Az Egyke.
Tanárok. Eletem. A fordí-
tott kukker. Mai jegyzetek.
Bp. 1941. Ludas Máttyás, 116 l.

Szabó Lőrinc

Harc az Unnepért. Versek. /Bp.
1941/ Singer-Wolfner, 170 l.

-- Örök barátaink. -- kisebb mű-
fordításai. /A költők rövid élet-
rajzával./ Bp. 1941, Singer és
Wolfner. 402 l.

Szalay Lajos

Hatvan rajza. Kassák Lajos elő-
szavával. /Bp. 1941/ Bolyai Aka-
démia. 62 l.
/Bolyai könyvek./

Szathmáry Sándor

Gulliver utazása Kazahiniában.
/Regény./ /Bp. 1941/ Bolyai Akadé-
mia. 376 l.
/Bolyai könyvek./

Száva István

Az Ozmán birodalomtól a török
köztársaságig. Bp. 1941, Szociálde-
mokrata Párt. 32 l.

Szentkuthy Miklós

Orpheus 5. Cynthia. Bp. 1941
/Hunnia ny./ 132 l.

Szentmiklóssy Klára
Mesél a csönd. /Versek./ /Bp.
1941/ Officina, 32 l.

Szerb Antal
Magyar irodalomtörténet. 7. ezer.
/Bp. 1941/ Révai, 536 l.
/U.a. Adolfg. kiad. 10. ezer./

-- A világirodalom története. /Bp.
1941/ Révai, 1-3. köt.

/Szerb Antal/
Redcliff A.H.
VII. Oliver. /Regény./ Ford.
Szerb Antal. Bp. 1941. Széchenyi
R.T. 172 l.
/A Széchenyi R.T. két pengő hu-
szonkét filléres regényei./

Szerelmas versek. Világirodalmi
antológia két évezred költészeté-
ből. Köpes Géza. Hadnóti Miklós
stb. műfordításai. Bp. 1941.
Szukits, 140 l.

Szinnyei Ferenc
Novellák és regényirodalmunk a
Bach-korszakban. Bp. 1941. MPA.
748 l.
/A Magyar Tudományos Akadémia
Könyvkiad- Vall./

Sztojka László
Segíts, föld! /Versek./ /Dés,
1941/ Figyelő, 32 l.

Szűts István
Zug a nemere. /Versek./ /Bp.
1941/ Cserépfalvi, 106 l.

Tabéry Géza
A csucsai kastély. Emlékezés a
költő hitvesére és egy költő-mi-
niszterre. Nagyvárad, 1941/ Grafika,
72 l.
/Ergelyi egyetemes könyvtár./

Tabáry Géza
A Frimont-palota. Regény. Bp.
1941, Singer-Wolfner 349 l.
/Erdélyi írások./

-- Vértorony. Történeti regény.
Bp. 1941. Turul Szöv. 379 l.
/Turul szépműves könyvek 8./

Takáts Gyula
Családja helyett. /Versek./ /Bp.
1941/ Bolyai Akadémia. 80 l.
/Bolyai könyvek./

Talpra magyar. Magyar nemzeti
lant. Összeállította Béka László.
Babits Mihály előszavával. Bp.
1941. /1940/ Officina, 179, 13 l.

Tamási Áron
Ábel Amerikában. /Regény./ 30
ezer. /Bp. 1941/ Révai 255 l.
U.a. 32 ezer. /Erdélyi Szépműves
céh./

-- Ábel az országban. /Regény./ 18.
ezer. /Bp. 1941/ Révai, 199 l.
U.a. /Magyar regények./
U.a. 22. ezer.

-- Ábel a rengetegben. /Regény./
54. ezer. /Bp. 1941/, Révai. 208 l.

-- Három játék. /Szindarabok./ /Bp.
1941/ Erdélyi Szépműves Céh. 269 l.
U.a. Révai

-- Jégtörő Mátyás. /Regény./ 27. ezer.
/Bp. 1941/ Révai, 240 l.
U.a. /Magyar regények./
U.a. 29. ezer.

Tamási Áron
Magyar rozsafa. Regény. /Bp. 1941/
Révai, 194 l.

-- Ragyog egy csillag. /Regény./
9. ezer. /Bp. 1941/ Révai, 268 l.
U.s. 12. ezer

-- Rugyek és reménység. /Novellák./
/Bp. 1941/ Délvidéki Egy. Hallg.
27. l.
/Magyar regények./
U.s. 17 ezer. /Erdélyi Szép-
míves Céh./

-- Szülőföldem /Erdély/. /Új lenyo-
mat./ Kolozsvár, 1941, Erdélyi
Szépírók Céh, 211 l.
U.s. 16. ezer.

-- Szűzmáriás királyfi. /Regény./
20. ezer. /Bp. 1941/, Révai 284 l.
U.s. 29. ezer.

-- Virágveszedelem. /Elbeszélések./
8. ezer. /Bp. 1941/ Révai, 254 l.

Tápay-Szabó László
Csokonai Vitéz Mihály. Regényes
életrajz. Bp. 1941, Dante, 336 l. 9 t.

Tatay Sándor
Zápor. /Regény./ /Bp. 1941/
Franklin, 242 l.
/Új magyar regények./

Terbe Lajos
A tudományos és irodalmi élet
megszervezése az új Közép-Európában.
Bp. 1941. Budai ny. 32 l.

Tersánszky Józsi Jenő
Az amerikai örökség. /Regény./
/Bp. 1941/ Nyugat, 168 l.

Thury Zsuzsa
Rigó-utca 20-22. Regény. /Bp.
1941/ Révai, 284 l.

Thurzó Gábor
Ködlövagok. Irói arcképek. Márai
Sándor előszavával. Bp. 1941. Szt.
István Társ. 347 l.

-- A tintahal. Nyolc elbeszélés.
Bp. 1941. Egyet. ny. 93 l.
/Balassi Bálint könyvtár 5./

Timár Magda
Lámpás a éjtszakában. Versek.
/Bp. 1941/ Cserépfalvi, 48 l.

Tiszay Andor
Barbár bölcsességek. Bp. 1941,
Unitas, 48 l.
/Unitas könyvek./

Tollal és szerszámmal. Benjamin
László, Földes János stb. versei,
Darvas József bevezetőjével. Bp.
1941, Hajkai ny. Pestszenterzsé-
bet/ 128 l.

Tóth Aladár - Szabolcsi Bence
Mozart /Wolfgang Amadeus/ élete
és művei. Bp. 1941, Győző Andor, 186
l. 8 t.

Tóth Árpád
Összes versei. Bev. s a hátraha-
gyott költeményekkel és töredékek-
kel együtt sajtó alá rend. Szabó
Lőrinc. 3. kiad. /Bp. 1941/
Athenaeum, 296 l.

Trencsényi-Waldapfel Imre
Erasmus /Desiderius Rotterdamus/
és magyar barátai. Bp. 1941. Offi-
cina. 110 l. 5 t.
/Officina képeskönyvek 30-31./

Tuz. Zsidó fiatalok szellemi közössége antológiája. Összeáll. Varga Sándor. Bp. 1941, Gyarmati/80 l.

Tuz Tamás
Tiszta arannyal. Versek. /Bp. 1941/ Vigilia, 77 l.

Uj almanach. Bakonyi Andor, Bán Béla stb. munkái. Bp. 1941, Mentor. 93 l l t.

Uj angol szocializmus. Tanulmányok és röpiratok az angol szocializmus köréből. Ford. és bev. K. Havas Géza. Bp. 1941, Szociáldem. Párt, 72 l.

Uj erő. Uj magyar írók anthológiája. Szerk. Herczessi B. Gyula. Bp. 1941, Spitzer A. ny. 96 l.

Uj Idők lexikona. XXI-XXII. Bp. 1941, Singer-Wolfner. 1-2. köt.

Uj magyar írók sorozata. /Bp. 1941/ Cserépfalvi.

1. Kósa János
Császárné volt. 256 l.

Uj magyar népköltési gyűjtemény. Szerk. Örtutay Gyula. Bp. 1941, Egyetemi Magyarságtudományi Int.

Uj magyar regények. /Bp. 1941/ Franklin.

Ujváry Sándor
Dr. Talpig Uriember. Regény. Bp. 1941, Arany János Rt. 224 l.

Unitás könyvek. Bp. 1941.

Hegyes György
Több mint földrajz... 46 l.

Roxi József
Kirakat. 48 l.

Tiszay Andor
Barbár bölcsességek. 48 l.

Vértes Jenő
A mai amerikai dráma. 56 l.

Vasád Ferenc
Elszakadt a film. Regény. /Bp.
1941, Centrum/ 32 l.
/A Film Színház Irodalom regény-
melléklete./

Vági Miklós
A néma munkások. /Versek./ Kassa,
1941, Kovács Testvérek. 4 l.
/Olcsó Vági füzetek l./

Vajda Endre
Vörösmarty /Mihály/ művei regék-
ben. Bp. 1941, Rózsavölgyi, 328 l.
/Halhatatlan írók regéi./

Vámai Zseni
Föld és ég között. Regény. A
könyv címlapja és a rajzok Peterdi
Gábor munkái. Bp. 1941, Szerző,
200 l. 6 t.

Végh György
Havas éjszakák. /Versek./ /Bp.
1941/ Vigília, 68 l.

Veres Péter
Ember és irás. /Bp. 1941/ Bolyai
Akadémia. 176 l.
/Bolyai könyvek./

-- Palusi krónika. Bp. 1941. Magyar
Élet. 266 l.

Veres Péter

Mit ér az ember, ha magyar? Levelek egy parasztfiúhoz. 2. kiad.
5-8. ezer. Bp. 1941. Magyar Let.
256 l.

-- Parasztsors - magyar sors. Bp.

1941 /Pesti Lloyd ny./ 87 l.
/Magyar társadalomtud. könyvtár 1./

Vértes Jenő

A mai amerikai dráma. Bp. 1941,
Unitas, 56 l.
/Unitas könyvek./

Vihar Béla

Betűk békességben. Versek. /Bp.
1941/ Libanon. 48 l.

Vörösmarty Mihály

Összes költői művei. Bp. 1941,
Franklin, 1008 l.

-- Válogatott munkái. Előszóval
ell. és a költeményeket kivál.

Brisits Frigyes. Bp. 1941, Magyar
Népművelők Társ. 94 l.
/Magyar klasszikusok./

-- A vén cigány. - - legszebb köl-
teményei. /Bp. 1941/ Franklin, 63 l.
/Magyar könyvek./

Weöres Sándor

Theomachia. Drámai költemény.
Pécs, 1941 /Dunántul ny./ 24 l.
/A Janus Pannonius Társ. könyv-
tára 14./

Zilahy Lajos

Csendes élet. /Elbeszélés./ /Bp.
1941/ Athenaeum, 78 l.
/Az Athenaeum olvasótára./

Zilahy Lajos

Csendes élet és egyéb elbeszélések. /Bp. 1941/ Athenaeum, 185 l.

-- A fagyverek visszanéznek. /Regény. / 8. kiad. /Bp. 1941/ Athenaeum, 364 l.

-- Süt a nap. Vigjáték. 8. kiad. /Bp. 1941/ Athenaeum, 104 l.

-- A szökevény. Regény. 9. kiad. Athenaeum, 277 l.

Zolnai Béla

Áprily /Lajos/ Peer Gynt-je. /Ibsen Henrik. / Kolozsvár, 1941 Minerva 8 l.

/Szellem és élet könyvtára. Új sorozat 20./

Zsigray Julianna

Föltákenység. Regény. Bp. 1941, Singer-Wolfner, 1-2. köt.

-- Holtomiglan holtodiglan. Regény. 12-15. ezer. Bp. 1941, Singer-Wolfner, 300 l.

-- Szűts Mara házassága. Regény. 27-32. ezer. Bp. 1941. Singer-Wolfner. 208 l.

Külföldi irodalom

Bizánci költemények Mánuel császár magyar hadjáratairól. Kiad. és bev. ell. Rácz István. Bp. 1941, Egyetem Görög Filológiai Int. 46 l. 1 t.
/Magyar-görög tanulmányok 16./

Mózes öt könyve és a Haftárák. Héber szöveg, magyar fordítás és kommentár. Szerk. Hertz J. M. A magyar kiadást szerk. Hevesi Simon, Balassa József stb. Bp. 1941, Izr. M. Irodalmi Társ. XIV. 478 l.

Latin költők. Anthologia latina. Textus carminum latinorum. Rónai Fél fordításában. Bp. 1941, Officina, 139 l.
/Kétnyelvű klasszikusok. /
/A sorozat./

Homérosi himnuszok Aphroditéhez, az Istenanyákhoz, Hestiához, a Naphoz és a Holdhoz. Homéru hymnoi. Görögül és magyarul. Devecseri Gábor fordításában. Kerényi Károly bev. tanulmányával az eleusisi misztériumokról. /Bp. 1941, Officina/ 149 l.
/Kétnyelvű klasszikusok. A.6./

Aischylos
Tragédiái. Ford. Csengery János. Átdolg. új kiad. /Bp. 1941/
Athenaeum, 381 l. 1 t.

Platon
A lakoma. /Ford. és bev. ell. Telegdi Zsigmond. / Bp. 1941, Officina, 61 l.
/Officina könyvtár 1./

Sophokles
Oidipus király. Oidipus Kolonos-
ban. Ford. és bev. Babits Mihály.
/Bp. 1941/ Parthenon. 216 l.
/A Parthenon kétnyelvű klasszi-
kusai./

Klasszikus írások. Bp. 1941.
Phönix.

Schopenhauer
A szenvedélyes szerelemről.
80 l.

Külföldi regényírók. Bp. 1941,
Franklin

Bridge Ann
Griffmadár. 1-2. köt.

Hughes Richard
Orvényben. 201 l.

Huxley Aldous
És ma is az évek. 302 l.

Pirandello Luigi
Mattia Pascal két élete. 288 l.

Madách-könyvtár. Szerk. Károlyi
István és Farkas István. Bp. 1941,
Kalász.

1. Pirandello Luigi
IV. Henrik. 123 l. 8 t.

2. Sztaniszlavszki Konstantin
Életem. 234 l. 1 t.

3. Strindberg August
A bűnbak. 144 l.

Szép írások. Bp. 1941, Bárd.

4. Knittel John
Via mala. 648 l.
/U.a. 5. kiad./

6. Laughan Somerset
Karácsony Párisban. 318 l.

9. Knittel John
Therese. Regény. 524 l.

Világsikerek. /Bp. 1941/ Révai

Field Rachel
Egy asszony három élete. 1-2.köt.

Giono Jean
Örömmel élni. 444 l.

Simenon Georges
A besurranók. 216 l.

Waggenerl Karl Heinrich
Kenyér. 284 l.

--

Bromfield Louis
Akinek minden sikerült. /Ford.
Honti János. / Pécs, 1941/ Danubia
154 l.
/U.a. 2. kiad./

-- Arviz Indiában. Regény. Ford.
Benedek Marcell. 8. kiad. Bp. 1941
Dante, 684 l.
/U.a. 9, 10, 11. kiad./

-- Ajszaka Bombayben. Regény. /Ford.
Szalai Sándor. / Bp. 1941. Dante,
456 l.
/U.a. 2, 3., 4. kiad./

Bromfield Louis

Keserű lótusz. Regény. /Ford.
Bíró Sándor./ Bp. 1941, Dante, 400 l.
/U.a. 2., 3. kiad./

Buck Pearl S.

Az édes anyaföld. Regény. Ford.
Kosáryné Réz Lola. Bp. 1941,
Palladis, 300 l.

Cooper /Fenimore/

A nagy indiánus-könyv. Az összes
bőrharcos történetek. Atdolg.
Bonti Rezső. Haranghy Jenő rajzaival.
Bp. 1941, Hungária, 1-2. rész.

Cronin Archibald /Joseph/

Ezt látják a csillagok. Ford.
Szinnai Tivadar. 7. kiad. Bp. 1941
Dante, 1-2. köt.
/U.a. 8. kiad./

-- Három szerelem. Regény. Ford.

Benedek Marcell. 4. kiad. Bp. 1941,
Dante, 625 l.
/U.a. 5. kiad./

-- A hattycimeres kastély. Regény.

2. kiad. /Ford. Mohárné Döbő Éva./
Bp. 1941, Dante, 375 l.
/U.a. 3. kiad./

-- A kalapkirály. Regény. Ford.

Benedek Marcell. 4. kiad. Bp. 1941
Dante, 592 l.

-- II. kórterem. Regény. /Ford.

Fodor József. / 2. kiad. Bp. 1941
Dante, 143 l.
/U.a. 3. kiad./

-- A mennyország kulcsa. Regény. /Ford.

Bíró Sándor. / Bp. 1941, Dante,
536 l.
/U.a. 2. kiad./

Defoe /Daniel/

Robinson Crusoe kalandjai. - - köny-
ve nyomán elmeséli Benedek Elek.
K. Sávely Dezső rajzaival. 7. kiad.
Bp. 1941, Dante, 93 l.

Field Rachel

Egy asszony három élete. Regény.
/Ford. Szinnai Tivadar./ 7. ezer.
/Bp. 1941/ Révai, 1-2. köt.
/Világsikerek./

Greene Graham

Batalom és dicsőség. /Regény./
Ford. Sötér István. /Bp. 1941/
Athenaeum, 242 l.

Hawthorne Nathaniel

A héttornyú ház. Regény. Ford.
Fodor József. /Bp. 1941/ Athenaeum
320 l.
/Hires könyvek./

Hughes Richard

Orvényben. /Regény./ /Ford. Bol-
dizsár Iván. Bev. György Albert./
/Bp. 1941/ Franklin, 201 l.
/Külföldi regényírók./

Hurst Fannie

Mellékutca. /Regény./ Ford.
Gellért Hugó. 3. kiad. /Bp. 1941/
Nova, 328 l.

Hutchinson R.C.

Örök fogoly. /Regény./ Ford.
Ruzitska Mária. Bp. 1941. Singer-
Wolfner, 590 l.

Huxley Aldous

Is mulnak az évek. /Regény./ Ford.
Magypál István /Schöpflin Gyula//
/Bp. 1941/ Franklin, 302 l.
/Külföldi regényírók./

Jeans James

A csillagos ég titkai. /Ford.
Sziklay Géza./ A fordítást átnézte
és jegyz. ell. Cavalloni Ferenc.
3. bőv. kiad. Bp. 1941, Dante
220 l. 32 t.

Knittel John

El Hakim. Egy orvos regénye. /Ford.
Gaál Andor./ 5. kiad. Bp. 1941,
Hungária, 1-2. köt.

-- Therese. Regény. /Ford. Bálint
György./ Bp. 1941, Bárd. 524 l.
/Szép írások 9./

-- Via mala. Regény. /Ford. Andai
Ernő./ 4. kiad. Bp. 1941, Bárd.
648 l.
/Szép írások 4./

Kruif Paul, de

Legdrágább kincsünk. Ford. Szalai
Sándor. 2. kiad. /Bp. 1941/ Rózsa-
völgyi, 336 l.

Lewis Sinclair

Dr. Arrowsmith. /Regény./ 12-15.
ezer. /Ford. Schöpflin Aladár./
/Bp. 1941/ Franklin, 1-2. köt.

Lin Yutang

A bölcs mosoly. /Ford. Benedek
Marcell./ 6. ezer. /Bp. 1941/ Révai,
383 l.
/U.a. 7., 10. és 12. ezer./

-- Egy múlt pillanat. Regény. Ford.
Punkósti Andor. /Bp. 1941/ Révai,
1-2. köt.

/U.a. 6., 8. ezer;
u.a. Új lenyomat./

Lin Yutang

Mi kínaiak. /Ford. Benedek Marcell. Pearl Buck bevezetésével./
8. ezer. /Bp. 1941/ Révai, 372 l.
/U.a. 6. és 11. ezer./

Llewellyn Richard

Hová lettél drága völgyünk? Regény. /Ford. Déry Tibor./ 2. kiad.
Bp. 1941, Dante, 600 l.

Morus /Thomas/

Utópia. /Ford. Geréb László/
/Bp. 1941/ Officina. 80 l.
/Officina könyvtár 9./

O'Neill Georg

Intermezzo. Regény. Ford. Medvés
Ferenc. /Bp. 1941/ Lux, 228 l.

Priestley J/ohn/ B/cynton/

Angyalok utcája. /Regény./ Ford.
Juhász Vilmos. /Bp. 1941/ Pantheon,
488 l.

Spring Howard

Szerelmes fiam. Regény. /Ford.
Gaál Andor./ 2. kiad. Bp. 1941,
Hungária, 1-2. köt.

-- Tövis és borostyán. Regény.

/Ford. Gaál Andor./ Bp. 1941, Hungária,
1-3. köt.

Steinbeck John

Érik a gyümölcs. Regény. Ford.
Benedek Marcell. 3. kiad. Bp. 1941,
Singer-Molfner, 570 l.

-- A mohos szikla. Regény. Márai

Sándor előszavával. Bp. 1941,
Singer-Molfner, 324 l.

Swift /Jonathan/

Gulliver kalandjai a törpék és az óriások országában. Ford. és átdolg. Gáspárné Dávid Margit. Rajzolta Pályi Jenő. Bp. 1941. Nova 72 l.

-- Gulliver az óriások országában. Ford. és átdolg. Gáspárné Dávid Margit. /Bp. 1941/ Nova, 70 l.

-- Gulliver a törpék országában. Ford. és átdolg. Gáspárné Dávid Margit. Rajzolta Pályi Jenő /Bp. 1941/, Nova, 70 l.

Swinerton Frank

Két feleség. Ford. Braun Soma. /Regény./ /Bp. 1941/ Nova, 380 l.

-- Különös család. /Regény./ Ford. Tábory György és Tábory Kornél. /Bp. 1941/ Nova, 302 l.

Wodehouse P/elham/ G/renville/

Eszményi Sámuel. /Regény./ Ford. Várady György. Bp. 1941, Széchenyi Irod. Rt. 344 l.

-- Köszönöm Tóbiás! /Regény./ Ford. Várady György. /Bp. 1941/ Széchenyi Irod. és Művészeti Rt. 271 l.

-- Majd a Tóbiás. Regény. Ford. Várady György. Bp. 1941, Széchenyi Rt. 302 l.

Aubry Octave

Napoleon /Bonaparte/ magánélete. /Ford. Dery Tibor./ /Bp. 1941/ Cserépfalvi, 542 l. 16 t.
/Nagy idők - nagy emberek l./

Curie Eve
Madame Curie /Alettrajzi regény./
/Ford. Just Béla./ 10. ezer. /Bp.
1941/ Révai, 370 l. 1 t.

Géraldy Paul
Prélude. Regény. /Ford. Szini
Gyula./ /Bp. 1941/ Révai 95 l.
/U.a. Új lenyomat./

-- Szerellem. /Aforizmak./ /Bp.
1941/ Révai, 104 l.

-- Te meg én. /Versek./ Ford.
Kosztolányi Dezső. 13. ezer. /Bp.
1941/ Révai, 166 l.

Giono Jean
Prommel élni. Regény. /Ford.
Illyes Gyula./ /Bp. 1941/
Révai, 444 l.
/Világsikerek./

Hériat Philippe
Végzetes ifjuság. /Regény./ Ford.
Jankovich Ferenc. /Bp. 1941/ Athenaeum
264 l.

Martin du Gard Roger
A Thibault család. Regény. Ford.
Benedek Marcell. 4. kiad. Bp. 1941
Dante, 1-2. köt.

Mauriac François
Ami elveszett. Regény. /Ford.
F. Beller Ilona és V. Valkovszky
Erzsébet./ Bp. 1941. A Sziv, 232 l.

Montaigne /Michel/
Legszebb lapjai. V4l. és bev.
André Gide. Ford. Kurti Pál. Bp.
1941. Officina, 75 l.
/Officina könyvtár 5./

Cudard Georges

Nagy Péter. A cárok cárja. Ford.
Orbók Attila. Lukinich Imre előszá-
vával. Bp. 1941, Singer-Molfner,
332 l.

Pagnol Marcel

Bukfenc. /Ford. Ronay György./
Regény. /Bp. 1941/ Révai, 162 l.

Racine Jean

Eszter. Tragédia. Ford. Bencze
László. Debrecen, 1941, Zsidó Gim-
názium Barátainak Egy. 48 l.

Ronsard Pierre

Verseiből. Ford. Pál Endre./Bp.
1941/ Officina, 74 l.

Romains Jules

A verduni csata. /Regény./ Ford.
Horváth Zoltán. /Bp. 1941/ Pan-
theon, 318 l.

Simenon Georges

A besurranók. Regény. Ford. Ronay
György. /Bp. 1941/ Révai, 216 l.
/Világsikerek./

Villon /Francois/

Balladái. Faludy György átkölté-
sében. /9. kiad./ /Bp. 1941/ Offi-
cina, 89 l.

Cicognani Bruno

Beatrice. /Regény./ Ford. Ruzicska
Pál. /Bp. 1941/ Athenaeum, 278 l.

-- A fehér sirály. /Regény./ /Ford.

Passuth László. /Bp. 1941/ Frank-
lin, 248 l.

Dante /Alighieri/
Isteni színjáték. Babits Mihály
fordítása. /Új lenyomat./ /Bp. 1941/
Révai, 520 l.

Failoni Sergio
Házasságok a művészetben. /Bp.
1941/ Franklin, 100 l.

Pirandello Luigi
Mattia Pascal két élete. /Regény./
11-12. ezer. /Bp. 1941/ Franklin,
288 l.
/Külföldi regényírók./

-- IV. Henrik. Tragédia. Ford.
Antonio Widmar. Bp. 1941, Kalász,
123 l. 8 t.
/Madách könyvtár 1./

-- A szük frakk. Regény. /Bp. 1941,
Centrum/ 32 l.
/A Film Színház Irodalom regény-
melléklete./

Új olasz költők. Berczeli A./nzelm/
Károly műfordításai. Gerevich Tibor
előszavával. Konkoly Béla rajzaival.
Bp. 1941, Egyet. ny. 73 l. 8 t.
/Balassi Balint könyvtár 2./

Verga Giovanni
A Malavoglia-család. /Regény./
Ford. Imecs Béla. /Bp. 1941/
Athenaeum. 264 l.
/Hires könyvek./

Meresskovszkij !Dimitrij Szergejevics/
Leonardo da Vinci. /Történelmi
regény./ Ford. Trócsányi Zoltán.
Bp. 1941, Dante, 642 l.

Solochow Michail

A csendes Don. /Regény./ /Ford.
1.: Szurán Renée, 2-3.: Benamy Sándor,
4.: Kovai Lőrinc./ /Bp. 1941/
Cserépfalvi, 1-4. köt.

Asch Schalom

A Házireti. Regény. /Ford. 1-2.:
Nagy András, 3.: Komlós Aladár./
Bp. 1941, Tábor, 1-3. köt.
/U.a. 2. kiad./

Opowiadania z historii węgier.
Magyar történelmi elbeszélések.
Przekłady Z. Kosciuszki, St. Pazur-
kiewiczza, T. Ibor/ Csorby /Csorba/.
Bp. 1941, Cserépfalvi, 32 l.
/Biblioteczka "Uczmy się, po
węgiersku"./

Délszláv írók. Bp. 1941. Egyetemi ny.

Cankar Ivan

Szegénysoron. 250 l.

Grnjanszki Vilos

Örökkös vándorlás. 283 l.

Kolar Szlavko

Itéletnap. 293 l.

Kolár Szlavko

Itéletnap. Elbeszélések. /Ford.
Hadrovics László./ Bp. 1941, Egyet.
ny, 293 l.
/Délszláv írók./

-1-

Baum Vicki

Hotel Sanghai. /Regény./ Ford.
Szalay Gyula. /Bp. 1941/ Hungária
1-2. rész.

Baum Vicki
Viharos éjszaka. /Regény./ /Ford.
Nagy István. /Bp. 1941/ Hungaria,
280 l.
/Pöttyös könyvek./

Brehm Bruno
Ez lett a vége. Brest-Litowsktól
a békekötésig. /Ford. Fenyő László./
6. kiad. Bp. 1941, Grill, 408 l.

-- A kétfejű sas lehull. A Habsburg
monarchia összeomlása. /Ford. Fe-
nyő László./ 6. kiad. Bp. 1941,
Grill. 408 l.

-- Szelíd erőszak. /Regény./ Ford.
Juhász Vilmos. /Bp. 1941/ Pantheon,
316 l.

-- Viszontlátásra édes... Regény.
/Ford. Imecs Béla./ Bp. 1941, Re-
naissance, 221 l.

Fallada Hans
Nem szerelmi házasság. /Regény./
Ford. Boni Gáspár Citta. /Bp. 1941/
Nova, 356 l.

Grillparzer /Franz/
Medea. Szomorujáték. Ford. Ambrus
Zoltán. /Új borítékkiad./ Bp. 1941,
Franklin, 98 l.

Kästner Erich
A repülő osztály. Elbeszélés gye-
rekek számára. Ford. Havas József,
Walter Trier rajzaival. 3. kiad.
/Bp. 1941, Dante/ 141 l.

Mann Thomas
Az elcsereált fejek. Indiai legen-
da. Ford. Horvát Henrik. /Bp. 1941/
Béta, 188 l.

Morganstern Christian

Bitófa énekek. Versek. Atköltötte
Hetényi Heidelberg Ernő. /Bp. 1941/
Helikon, 162 l.

Salten Felix

Bambi. Regény. Ford. Fenyő László.
/Bp. 1941/ Pantheon, 250 l.

-- Benni. Egy szanitéckutya törté-
nete. /Regény./ Ford. Juhász Vil-
mos. /Bp. 1941/, Pantheon, 296 l.

Schiller /Friedrich/

Tell Vilmos. Szinjáték. Ford.
Harsányi Zsolt. Bp. 1941, Singer-
Wolfner, 140 l.

Schopenhauer /Artur/

A szenvedélyes szerelemről. Négy
tanulmány. Ford. és előszóval ell.
Rózsahegyi Zoltán. /Bp. 1941/,
Phoenix, 80 l.
/Klasszikus írások./

Waggerl Karl Heinrich

Kenyér. /Brot./ Regény. /Ford.
Örley István. /Bp. 1941/ Révai,
284 l.
/Világsikerek./

Werfel Franz

Musa Dagh negyven napja. /Regény./
Ford. Tamás István. 2. kiad. /Bp.
1941/ Nova, 1-2. köt.

-- Verdi /Giuseppe/ /Életrajz./

Ford. Fischer Annie. 2. kiad. /Bp.
1941/ Nova, 324 l.

Zweig Stefan

Fouché /Joseph/ élete. /Regény./
Ford. Szinnai Tivadar. /Bp. 1941/
Pantheon. 260 l.

Zweig Stefan
A jövő országa. Brazília. Ford.
Halász Gyula. /Bp. 1941/ Béta, 310 l.

Skandináv irodalom. Szerk. Puskás
Endre. Szeged, 1941. Városi ny.

1. Holberg Lajos
A politikus csizmadia. 140 l.

Ibsen Henrik
Peer Gynt. Drámai költemény. Ford.
Aprily Lajos. /Bp. 1941/ Révai, 240 l.

Lagerlöf Selma
Gösta Berling. /Regény./ /Ford.
Benedek Marcell. /12-15. ezer.
/Bp. 1941/ Franklin, 1-2. köt.

Strindberg August
A bűnbak. Regény. Ford. Semjén
Gyula. Bp. 1941. Madách Színház.
144 l.
/Madách könyvtár 3./

Sillanpää Frans / Emil /
Silja. /Regény./ Ford. N. Sebes-
tyén Irén. 4. kiad. /Bp. 1941/
Franklin, 326 l.

Magyar irodalom

Ady Endre
1. társasági évkönyv. /Bp. 1942/ Jáv8
ny. Bolyai székfoglaló. 128 l.
/Bolyai székfoglaló 1941/

-- Csokonai versei. /Bp. 1942,
Atheneum, 344 l.

-- Csokonai versei. /Bp. 1943/,
Atheneum, 344 l.

Ady Endre
1. társasági évkönyv. /Bp. 1942/
Atheneum, 344 l.

MEGJELENT FONTOSABB IRODALMI MŰVEK AZ ORSZÁGOS

Arany János
Toldi. Bp. 1943, Franklin
SZÉCHENYI KÖNYVTÁR NÖVEDEKNAPILÓI SZERINT

Asztalos István
Úr. /Elbeszélések./ Bp. 1943,
Bécsi 1942

Arany János
Arany évkönyv 1943. Bp. 1942,
Hungaria ny.

Babits Mihály
A második ének. /Dráma./ Bp.
1942, Nyugat

-- Csokonai versei. Bp. 1942.
Atheneum

Bálint George
Bleu shadows. Bp. 1942, Gottlieb
Isidor.

Bányai László
Az utolsó szó jogán. /Regény./
/Bp. 1942/ Pantheon, 250 l.

Magyar irodalom

Ady Endre

A tegnapi Páris. /Bp. 1942/ Jövő
ny. Bolyai Akadémia, 128 l.
/Bolyai könyvek 25./

-- Összes versei. /Bp./ 1942,
Athenaeum, 544 l.

-- Összes versei. /Bp. 1942/,
Athenaeum. 1013 l.

Ady Lajosné

Az ismeretlen Ady. /Bp. 1942/
Athenaeum. Béta, 412 l.

Arany János

Toldi. Bp. 1952, Franklin

Asztalos István

Üröm. /Elbeszélések./ Bp. 1942,
Révai

Ararat évkönyv 1943. Bp. 1942,
Hungária ny.

Babits Mihály

A második ének. /Dráma./ Bp.
1942, Nyugat

-- Összes versei. Bp. 1942.
Athenaeum

Bálint George

Bleu shadows. Bp. 1942, Gottlieb
Izidor.

Bányai László

Az utolsó szó jogán. /Regény./
/Bp. 1942/ Pantheon, 260 l.

Barabás Tibor

Az európai szellem magyar uttő-
rői. /Bp. 1942, Világosság ny.
Szociáldem. Párt, 96 l.

-- József Attila a szegénység köl-
tője. József Attila verseiből.
Bp. 1942, Szociáldem. Párt, 32 l.

Barátos Endre

Erés közben. Versek. Bp. 1942.
Antiqua. 64 l.

Barta János

Madách Imre. Bp. 1942, Franklin,
187 l. 1 t.
/Magyar írók./

Básti Lajos

Szeréna. Bp. 1942, May ny.

Benamy Sándor

Mielőtt belepi őket a por. Ba-
rangolások és találkozások két
kontinensen. /Bp. 1942/ Csokonai
kiad. 246 l.

Benedek Marcell

Flóra. Bp. 1942, Hungária ny.

Berczeli A/nzelm/ Károly

Hőskor. Válogatott versek
/Bordás Ferenc, ifj. Czene Béla,
Gáborjáni Szabó Kálmán fametszeti
illusztrációival./ /Bp. 1942/ Révai
ny. 252 l.

Birkás Endre

Kelepce. Kisregény. /Bp. 1942/,
Egyet. ny. 72 l.
/Diárium könyvtár./

Bisztray Gyula
Szinházi esték. 1930-1940. /Bp.
1942/ Egyet. ny. 296 l.

Boldizsár Iván
Nagy idők kis lexikonja /Bp.
1942/, Franklin. 96 l.
/Magyar könyvek./

Csathó Kálmán
Szita utca 25.

Csokonai Vitéz Mihály
Összes művei. Bp. 1942, Franklin

Darvas József
Harangos kut. Bp. /1942/ Dante.
389 l.

-- Vizkeresztől Szilveszterig.
Bp. 1942, Magyar Klet. 182 l.

Dezsényi Béla
Sajtó és könyvészet. Bp. /1942/
Orsz. Széchényi Könyvtár, 34 l.
/Az Országos Széchényi Könyv-
tár kiadványai 16./

Erdei Ferenc
Magyar tanyák. Bp. 1942, Athenaeum
258 l.

Erdély változása. 1703-1750. Apor
Péter, II. Rákóczi Ferenc, Mikes
Kelemen, Szakál Ferenc, Daniel
István, Dienes József és Bethlen
Kata írásaiból. Bev. Tolnai Gábor.
Bp. /1942/ Franklin, XX. 292 l.
/Erdély öröksége 7./

Erdélyi József
A harmadik giu. Bp. 1942, Jövő ny.

-- Egri csillagok. Bp. 1942. Kra-
kauer

Falk Géza

A halhatatlan dilettáns. Muszorg-
szkij élete, művészete és művei.

/Előszót írt Mailoni Sergio./ Bp.
/1942/ Szöllősy, 134 l. 3 t.

Féja Géza

A felvilágosodástól a sötétedésig.

Bp. 1942, Magyar Let. 288 l.

Fekete István

Hajnal Badányban. Bp. 1942,

Singer és Wolfner, 328 l.

Filmművészeti évkönyv. 1943.

Szerk. Lajta Andor. Bp. 1942. Ott-
hon ny.

Fodor József

Összes versei. Bp. 1942, Singer

és Wolfner. 332 l.

Füst Milán

A feleségem története. Bp. /1942/
Hungária ny. 480 l.

Gagy László

Pillangó Zsuzsika. Bp. 1942, Révai
237 l.

Gárdonyi Géza

Atkozott józanság. Regény. 7.

kiad. Bp. 1943, Dante, Krakauer-
Várnai ny. 204 l.

-- Barátaink az állatok. Bp. 1942,
Dante. 156 l.

-- Bolond Istók meg a többiek. Bp.
1942, Dante. 76 l.

-- Egri csillagok. Bp. 1942. Kra-
kauer

Gárdonyi Géza

Emlékezetes napok a magyar történelemből. Magyar fiuknak összeírta

-- Biczó András rajzaival. Bp. /1942/. Dante, 96 l.

-- Az én falum. Bp. 1942, Dante, 336 l.

-- Gyermekmesék. Bp. 1942, Klein ny.

-- Láthatatlan ember. /Regény./
Biczó András rajzaival. 4. kiad.
Bp. /1942/, Dante, 360 l. 8 t.
U.a. 7. kiad.

Gál György András

Valaki jön. /Versek./ Bp. 1942,
Cserépfalvi. 44 l.

Gosztonyi Lajos

Kelet-Azsia fölébredt! 2. kiad.
Bp. 1942, Szociáldem. Párt. 32 l.

Gömöri Jenő Tamás

A magyar nyelvhez. Szerelmi szonettek a magyar nyelvhez. Bp. 1942.
Székely, 16 l.

Gyárfás Miklós

Daloló. /Versek./ Bp. /1942/
Officina ny. 46 l.

Gyóni Géza

Összes versei. Sajtó alá rend.
Gyóni Ferenc. 3. kiad. Bp. /1942/
MEFHOSZ, 356 l. 1 t.

Haiman-Kner György

A nyomtatott betű művészete.
Bp. 1942, Officina ny. 32 l. 16 t.
/Officina képeskönyvek 44./

Halász Gábor

Az angol irodalom kincsháza.
Szerk. - -. /Bp. 1942/, Athenaeum,
349 l.
/Az európai irodalom kincsháza./

Hankiss János

Európa és a magyar irodalom a
honfoglalástól a kiegyezésig. Bp.
/1942/, Singer-Wolfner, 619 l.

Hegedüs Tibor

A színész, a színpad és a hangos-
film. Harsányi Zsolt előszavával.
Bp. /1942/, Írás, 149, 5 l.

Herczeg Ferenc

Bizánc. Bp. 1942, Singer-Wolfner,
97 l.

-- Pogányok. Bp. 1942. Singer-
Wolfner. 261 l.

Hóman Bálint - Szekfű Gyula

Magyar történet I. Bp. 1942,
Egyet. ny.

Horváth Béla

Pepicska szép kisasszony. Bp.
1942, Renaissance.

Horváth János

Magyar versek könyve. Bp. 1942,
Antiqua ny.

Hubay Miklós

Hősök nélkül. Bp. 1942. Singer
és Wolfner.

Hunyady Sándor

A fattyú. Bp. 1942, Athenaeum.

-- Magyarországi kaland. Bp. 1942,
Athenaeum.

Ignác Rózsa
Született Moldovában. Bp. 1942,
Klein

-- Rézpénz. Bp. 1942, Klein.

-- Családi mondakör. Bp. 1942,
Pesti Lloyd.

Illés Endre
Zsuzsa. Bp. 1942. Franklin.

Illyés Gyula
A francia irodalom kincsháza.
Bp. 1942, Athenaeum.

-- Kora tavasz. Bp. 1942. Révai ny.

-- Mint a darvak. Bp. 1942. Hun-
gária ny.

Illyés Gyula - József Attila
A nép nevében. Kíspeszt, 1942,
Faragó Imre.

Jókai Mór
A nagyenyedi két füzfa. Bp.
1942. Franklin.

-- Az új földesur. Bp. 1942,
Franklin.

Kafka Margit
Alom. - - kiadatlan elbeszélései.
/Bp. 1942/ Franklin, 12, 200 l.

Kállai Gyula
Munkásság, parasztság, polgárság.
Összeáll. - - /Bp. / 1942, irasai-
Szociáldem. Párt. 46 l.

Kardos Pál
Arany János izenete. Debrecen,
1942, Pannonia, 32 l.
régí tréfákkal ... egybegyűjtött
- - Gyoma, 1942, Kner, 95, 5 l.

Kardos Tibor
A magyarság antik hagyományai.
/Bp./ 1942. Parthenon. 93 l.
/Parthenon-tanulmányok 5./

Kassák Lajos
Hidépítők. Bp. /1942/ Singer-
Wolfiner, 268 l.

-- Két fiatal élet. /Regény./ Bp.
/1942./ Achim, 64 l.
/Százerek könyve./

-- Vallomás tizenöt művésztől.
Bp. 1942. Popper ny. Monor.
128 l., 16 t.
Bibliofil kiad. /Regény./

Kemény Zsigmond
A rajongók. /Regény./ Bp. /1942/
Franklin Társ. 1-2. köt.

-- Özvegy és leánya. Regény három
részben. Bev. Keresztury Dezső
Bp. /1943/, Arató, XLII, 392 l. 1 t.
/Magyar századok 11./

-- Zord idő. /Regény./ Bp. /1942/
Franklin Társ. 1-2. köt.

Keresztury Dezső von
Balaton in Text und Bild. Titel-
blatt von Josef Egry. Bp. /1942/,
Officina, 68 l.
/Officina Hungarica./

Király György
Heltai Gáspár: Egy nemes ember-
ről és az űrdügről való história,
melyet egyéb fabulákkal - - írásai-
ból kiadottak. . . . Gyoma,
1942, Kner, 95, 5 l.

-- Egy özvegyasszonyról és egy ka-
tonáról való história, melyet egyéb
régí tréfákkal . . . egybegyűjtött
- - . Gyoma, 1942, Kner, 95, 5 l.

Király György

Az Miasszonyunk Sziz Mária csodáiról való két legenda, melyeket egynéhány szenteknek életeknek rövid históriájával egyetemben több régi magyar manuskriptumokkal kiszedegetett - -. Gyoma, 1942, Kner, 95, 5 l.

Kner Imre

A Kner-nyomda... története.

Gyoma, 1942, Kner Izidor

Kodolányi János

Baranyai utazás. 2. kiad. Bp.

1942, Magyar Élet, 110 l.

-- Cigánylány esőkje. /Regény./

Bp. /1942/. Napsugár kiadó, 64 l.

/Napsugár könyvek./

-- Csendes órák. /Bp. 1942/, Turul.

256 l.

!Turul könyvek./

-- Holdvilág völgye. /Bp./ 1942,

Athenaeum, 376 l.

-- Rokatánc. /Elbeszélések./

/Bp. 1942/, Turul, 266 l.

/Turul könyvek./

-- Suomi. /Bp. 1942/ Turul.

234, 6 l. 16 t.

/Turul könyvek./

Kolozs Pál

Az idegen. Regény. Bp. /1942/

Singer-Wolfner. 250 l.

Kolozsvári Grandpierre Emil

Tegnap. /Bp. 1942/ Révai ny.

314 l.

/Regény./ /Bp. 1942/ Franklin,

333 l.

Komáromi János

A régi szerető. Regény. 7. ezer.
/Bp. 1942/ Révai, 192, 189 l.

Kós Károly

Az országépítő /István, I. magyar király/. Történelmi regény.
34. ezer. Bp. /1942/ Révai, 438 l.
U.a. 38. ezer.

-- Varjunemzetség. /Regény./ 38.
ezer. /Bp. 1942/ Révai ny. 304 l.
U.a. 40. ezer.

Kosztolányi Dezső

Aranysárkány. Regény. 11. ezer.
/Bp. 1942/ Révai, 292 l.

-- Ember és világ. /Sajtó alá rendezte és a bevezetést írta Illyés Gyula./ /Bp. 1942/ Nyugat, 310 l.
/Kosztolányi Dezső Hátrahagyott művei 6./

-- Idegen költők. Bp. 1942. Révai ny.

-- Néro, a véres költő. Regény.
13. ezer. /Bp. 1942/ Révai, 272 l.

-- Összegyűjtött versei. Bp. 1942,
Révai ny.

-- Paccsirta. Regény. /Bp. 1942/
Révai, 218 l.

Körmöcs Imre

Délután. Versek. /Bp. 1942/
Szerző, 46 l.

Krúdy Gyula

Sindbád ifjúsága és megtérése.
/Regény./ /Bp. 1942/ Franklin,
333 l.

Márai Sándor

Kuncz Aladár

Fekete kolostor. Feljegyzések a francia internáltságból. 9. kiad. /Bp. 1942/ Athenaeum. 1-2. köt.

1942/ Révai, 210 l.

Kunszery Gyula

Magyar írók bűnperei. Bp. 1942, Auróra. 64 l.

Laczkó Géza

Az örök ripacs. Regény. Bp.

1942. Új Kultura. 80 l.

/Fehér holló regények./

-- A kaszai polgárok. Regény. /Bp.

1942/ Révai ny. 250 l.

Lyka Károly

Nemzeti romantika. Magyar művészet 1850-1867. Bp. /1942/ Singer-Wolfner, 348 l.

Madách Imre

Az ember tragédiája. Bp. /1942/, Franklin. 136 l.

-- Az ember tragédiája. Kardeván

Károly jegyzeteivel és magyarázataival. Bp. 1942. Nógrádvarmegyei

Madách Társ. 232 l.

A magyar próza könyve. 1. Régi

magyar próza. Szerk., bev. és

jegyz. ell. Kerecsényi Dezső. Bp.

1942. /Magyar Szemle Társaság./

605 l.

/A Magyar Szemle klasszikusai./

/A Magyar-Svéd Társaság könyvei 3./

A mai katolikus irodalom kin-

csesháza. Szerk. Fosszonyi László

és Just Béla. 1. kiad. /Bp. 1942/

Vigilia, XII. 178, 166 l.

Márai Sándor

Ég és föld. /Aforizmak./ /Bp.

1942/, Révai, 290 l.

Márai Sándor

A féltékenyek. Regény. 12. ezer.
/Bp./ 1943. Révai, 1-2. köt.

-- A gyertyák csonkig égnek. /Bp.
1942/ Révai, 210 l.

-- Idegen emberek. /Regény./ 3.
kiad. /Bp. 1942/, Révai, 1-2. köt.

-- Az igazi. 15. ezer. Bp. 1942.
Révai ny. 373 l.

-- A kassai polgárok. Dráma. /Bp.
1942/, Révai ny. 250 l.

-- Rőpirat a nemzetnevelés ügyé-
ben. /Bp. 1942/ Révai ny. 112 l.

-- A szegények iskolája. 7. ezer.
/Bp. 1942/ Révai, 210 l.

Március. Tanulmányok, novellák,
versek. Bp. 1942. Kiad. Vaád
Ferenc /munkásirók csoportja/,
Rajkai Lajos ny. Pestszenterzsébet,
151 l.

Markó Árpád

II. /Második/ Rákóczi Ferenc fel-
kelésének svéd vonatkozásai. /Bo-
ritékcím: 1710 /Ezerhét százttiz/.
Bp. /1942/ Officina, 19, 5, 21, 3 l.
2 t.

/A Magyar-Svéd Társaság könyvei 3./

Mátyás Ferenc

A falu küldöttje. Bp. /1942/
Singer-Wolfner, 226 l.

-- Holdvarázs. Verse. 1936-1941.
/Kispest, 1942/ Faragó, 80 l.

Merényi Oszkár
Berzsenyi Dániel levelei Kazinczy
Ferenchez. Nyiregyháza 1942, Orosz
Károly.

-- Berzsenyi Dániel prózai művei.
Pécs 1942, Tanántuli ny.

Mikszáth Kálmán
A fekete város. /Regény./ /Uj
lenyomat./ /Bp. 1942/ Franklin,
1-2. köt.

Mohácsi Jenő
Hegedű és koldusbot. Rózsavölgyi
Márk életének regénye. Bp. /1942/
Hungária, 261 l.

-- Legjobb elbeszélései. /Össze-
ggy. Jankovich Ferenc./ Bp. 1942.
Mollinár Gizella
Betelt a föld hamissággal. Bp.
/1942/ Grill, 1-2. köt.
U.a. 9.-14. ezer.

-- Regénye. Bp. 1942, Pesti Lloyd

-- Betévedt Európába. Regény. 5.
kiad. Bp. /1942/ Grill. 1-2. köt.
U.a. 8-12 ezer
12-16 ezer
16-20 ezer
20-24 ezer

Nagy István
Külváros. Bp. kiad. Bp. 1942.
-- Meddő szüret után... /Regény./
Bp. /1942/ Grill. 1-2. köt.
U.a. 13-18. ezer

-- A szomszédság nevében. Regény.
Bp. 1942, Magyar Élet, 315 l.

/Molnár Erik/
Szentmiklósy Lajos
A feudalizmus kialakulása Mo-on.
/Bp. /1942, Codex, 68 l. énete.
Regény. /Bp. /1942. Almanach. 168 l.

-- Magyar történet. Bp. 1942.
/Márkus ny./ 116 l.

Almásvárosi bucsu. Regény. /Bp.
1942/ Franklin, 1-2. köt. 2. l.

Móra Ferenc

Aranykoporsó. Regény. 30. ezer.
/Bp. 1942/ Révai, 1-2. köt.

-- Dióbél királyfi és társai. Egy
őreg ember emlékei fiatal gyerekek-
nek. /Mesék./ /Bp. 1942/, Révai,
192 l.

-- Négy apának egy leánya. /Re-
gény./ 17. ezer. /Bp. 1942/, Révai,
276 l.

Móricz Zsigmond

Kerek Ferkó. Regény. /3. kiad.
Bp. 1942/ Athenaeum, 232 l.

-- Legszébb elbeszélései. /Össze-
áll. Jankovich Ferenc./ Bp. 1942.
/Vallás- és Közoktatásügyi Minisz-
térium./, Antiqua ny. 85 l.

-- Magvető. Bp. 1942, Pesti Lloyd

-- Rózsa Sándor összevonja a szem-
öldökét. /Bp. 1942/ Athenaeum,
378 l.

Nagy István

Kulváros. 2. kiad. Bp. 1942. 61.
Magyar Ilet. 94 l. Révai ny. 360 l.

-- A szomszédság nevében. Regény.
/Bp. 1942/, Magyar Ilet, 315 l.

Németh Andor

Egy foglalt páholy története.
Regény. /Bp./ 1942. Almanach. 168 l.

Németh László

Alsóvárosi bucsu. Regény. /Bp.
1942/ Franklin, 1-2. köt. 2. 1.

Németh László
Bűn. /Regény./ /Uj lenyomat./
/Bp. 1942/ Franklin 224, 5-220 l.

-- Kisebbségben. /Tanulmányok./ Bp.
1942, Magyar let, 1-4. köt.

-- A másik mester. /Regény./ /Uj
lenyomat./ Bp. /1942/, Franklin,
1-2. köt.
/Uj magyar regények./

-- Széchenyi /István gróf./ Vázlat.
/Bp. 1942/, Bolyai Akadémia, 190 l.
/Bolyai könyvek./

Népszava-naptár. 1943. Bp. 1942.
Világosság.

Nyirő József
Az én népem. /Regény./ 50. ezer.
/Bp. 1943/ Révai. 288 l.
U.a. 53. ezer.

-- Havasok könyve. /Novellák./
45. ezer. Bp. 1942, Révai ny.
4, 276, 4 l.
U.a. 48. ezer.

-- Isten ígájában. /Regény./ 61.
ezer. /Bp. 1942/ Révai ny. 360 l.
U.a. 64. ezer.

Ortutay Gyula
Tréfásszavú magyarok. Vidám nép-
mesék mindnyájunk kedvére. Össze-
válogatta és bev. ell. --.
Pohárud Zoltán fametszeteivel.
Bp. /1942/ Dante, 128 l. 11 t.

Palinkás /László/ Ladislao
Il rinascimento Ungherese.
Bp. /1942/ Officina, 4, 28, 2, 1.
32 t.
/Officina Hungarica./

höz /Dícső Odesszé Brüll Adél/ és a
nagy regény teljes története. /Bp.
1942/ Szerző, 608 l. 12 t.

Petőfi utján. A Magyar Történelmi Emlékbizottság szerkesztésében. /Bp. 1942/ Horizont, 48 l.

A Petőfi Társaság költőinek antológiája. Összeáll. Gáspár Jenő és Havas István. Bp. /1942/, Singer-Wolfner, 281 l.
/Magyar regények. XIII.5./

Pintér Jenő
A magyar irodalom története. 1-2. köt. 2. kiad. Bp. /1942, Franklin ny./

Filozófiai lexikon. Bp. 1944,

Hab Gusztáv
Rokonok és ismerősök. Regény. 2. kiad. Bp. 1942, Singer és Wolfner. 485 l.

Singer-Wolfner, 190 l.

Ráth-Végh István
A házasság regényes életrajza. /Bp. 1942/ Cserépfalvi, 233, 7 l.
U.a. 2. kiad.

-- Új butaságok az emberiség kultúrtörténetéből. 3. kiad. /Bp. 1942/ Cserépfalvi, 226 l.

-- Vége az emberi butaságnak. 2. kiad. /Bp. 1942/ Cserépfalvi. 244 l.

Franklin, 198 l.

Remenyik Zsigmond
Amerikai ballada. Bp. /1942/ Antiqua ny. 240 l.
/Remenyik Zsigmond: Apocalipsis Humana /9./

Révay József
Okori író - mai olvasó. Bp. 1942. Franklin - Parthenon, 96 l.
/Parthenon tanulmányok 2./

-- Korszataló. Regény. Bp. 1942.

Révész Béla
Ady Endre összes levelei Lédához /Diósy Ödönné Brüll Adél/ és a nagy regény teljes története. /Bp. 1942/ Szerző, 608 l. 12 t.

Révész Mihály
Táncsics Mihály és kora. Bp. 1942.
Szociáldem. Párt, 152 l.

Rónay György
Cirkusz. Regény. /Bp. 1942/,
Franklin, 164 l.
/Új magyar regények./

-- Te mondj el engem. Versek. /Bp. Bp.
1942/ Révai, 82 l.

Sándor Pál
Filozófiai lexikon. Bp. 1944,
Bányai-Várkonyi
/1942/ Művelődés, 372 l.

Sádsi Sándor
Könyörület. Regény. Bp. 1942.
Singer-Wolfner, 190 l.
/1942/ Hungaria

Somlyó György
Adonis siratása. Versek. Bp.
/1942/ Officina, 64 l. / Bp. 1942,

Stein Imre
Nem menekülhetsz. Versek. /Kis-
pest, 1942//Paragó Imre/64 l.

Szabó László, Cs.
Három költő. Antológia. Byron, /Bp.
Shelley, Keats műveiből. /Bp. 1942/
Franklin, 198 l.

Szabó Lőrinc
Örök barátaink. Bp. 1942, Singer-
Wolfner

Szabó Pál
Harangoznak. Regény. Bp. /1942/
Magyar Élet, 336 l.

-- Keresztelő. Regény. Bp. 1942.
Turul. 264 l.
/Turul könyvek./

Szabó Pál
Lakodalom. Regény. /Bp. 1942/
Turul, 220 l.
/Turul könyvek./

Szabó Zoltán
Parasztok. Bp. 1942. Nagy Sándor

Szekfü Gyula
Allam és nemzet. Tanulmányok. Bp.
1942. Magyar Szemle Társ., Antiqua
ny, 372 l.
/A Magyar Szemle könyvei 17./

Székely Mózes
Csütörtök. Regény. 2. kiad. Bp.
/1942/ MEFHOSZ, 372 l.
/A Magyar Szemle könyvei 17./

Szép Ernő
Felnőtteknek. Bp. /1942/, Hungária
ny. 297 l.

-- Zúzm. /Novellák./ Bp. 1942,
/May János/ 104 l. /Bp. 1942/
Révai, 926 l.

Szerb Antal
Magyar irodalomtörténet. 12. ezer
/Bp. 1942/, Révai, 535 l. 1942,
Kálász Könyvkiadó. 46 l.

-- A világirodalom története. /Bp.
1942/ Révai ny. 1-3. köt.

Csopka. Tíz elbeszélés. /Bp.
1942/ Balassi Akadémia, 80 l.

Szinetár György
Alázatos ének. /Versek./ /Bp.
1942/ Fráter és Társa ny. /48 l.

Thurzó Gábor

Takáts Gyula
Vágják a berket. Kisregény. /Bp.
1942/ Egyet. ny. 60 l.
/Diárium könyvtár./

-- A braziliai kőr. Kisregény. /Bp.
/Bp. 1942/, Egyet. ny. 56 l.
/Diárium könyvtár./

- Tamási Áron
Abel Amerikában. /Regény./ 35.
ezer. Bp. /1942/, Révai, 256 l.
- Abel a rengetegben. Regény.
54. ezer. Kolozsvár /1942/, Erdélyi
Szépmíves Céh, 208 l.
/Erdélyi Szépmíves Céh./
U.a. 55. ezer. /Dalok, ének,
balladák, bosszúok, regék, nap-
-- Csalóka szivárvány. /Színmű./
/Bp. 1942/, Révai ny. 146 l.
- Csalóka szivárvány. Színjáték.
/Kolozsvár/ 1942. Erdélyi Szép-
míves Céh. 95 l.
/Az Erdélyi Szépmíves Céh könyvei./
- Ragyog egy csillag. /Regény./
15. ezer. Kolozsvár. /1942, Révai
ny. Bp. / 268 l.
/Erdélyi Szépmíves Céh./ /Bp. 1942/
Franklin, 1-2. köt.
- Összes novellái. /Bp. 1942/
Révai, 926 l.
/Bp. 1942/ Franklin, 296 l.
- /Tamkó/ Sirató Károly
Kiáltás. /Versek./ Bp. 1942,
Kalász Könyvkiadó. 46 l.
- Tatay Sándor
Csipke. Tíz elbeszélés. /Bp.
1942/ Bolyai Akadémia, 80 l.
/Bolyai könyvek./
- Thurzó Gábor
Az árnyak völgyében. Regény. /
/Bp. 1942/ Franklin, 165 l.
/Új magyar regények./
- A braziliai kérő. Kisregény. /Bp.
/Bp. 1942/, Egyet. ny. 56 l.
/Diárium könyvtár./

Tolnai Lajos
A sötét világ. Regény. /Bp./
1942, Athenaeum, 245 l. Regény. Bp.
1941/1942/, Szerző, 200 l. 5 t.

Tompa Mihály
Összes művei. Bp. 1942/ Franklin-
lin, 1502 l. 1943. /Arany János ny./

-- Összes versei. /Dalok, ódák,
balladák, beszédek, regék, nép-
regék, virágregék./ Vajthó László
bevezetésével. Bp. 1942. Aczél,
VIII. 312 l.

Tóth Árpád/Bp. 1942, Antiqua ny./
Összes versfordításai. Sajtó
alá rend. és bev. Szabó Lőrinc.
7. ezer. /Bp. 1942/ Révai, 324 l.
1 t. /Kulcsár László, /Versek./ /Bp.
/Kulcsár László, /Versek./ /Bp.

Török Sándor
Az idegen város. Regény. /Bp. ad.
1942/, Franklin, 1-2. köt.

-- Szappanbuborék. /Regény./
/Bp. 1942/ Franklin, 256 l. /Bp.
/Új magyar regények./

Trencsényi-Valdapfel Imre
Pest-Budai múzsa. Bp. 1942/ Officína.
Officína, 67 l. /Arany ny./ 48 l.
/Officína képeskönyvek 40./

Vághidi Ferenc
Wellington. /Arthur Wellesley,
lord./ /Bp. 1942/, Cserépfalvi,
440 l., 4 t.
/Nagy idők - nagy emberek 3./
B.a. 2. kiad. /Bp. 1942/ Frank-

Magyar irodalmi ritkaságok.
Szerk. Vajthó László. 2. kiad. /Bp.
1942. Egyetemi ny. 165 l./

Várnai Zseni

Ég és föld között. Regény. Bp.
1941/1942/, Szerző, 200 l. 5 t.

-- Egy asszony a milliók közül.
Regény. Bp. 1942. /Arany János ny./
373 l.

-- Válogatott versei. 1914-1942. Bp.
1942, Arany ny. 308 l., 1 t.

Végh György

Auguste Corbeille csodálatos ka-
landjai. /Bp. 1942, Antiqua ny./
132 l.

-- Pillangós őszök. /Versek./ /Bp.
1942/, Antiqua, 36 l.

Veres Péter

Az Alföld parasztsága. 3. kiad.
5-8. ezer. Bp. 1942, Magyar Élet,
90 l.

-- Népiség és szocializmus. /Bp-
1942/ Magyar Élet, 45 l.

Vidor Marcell

Fizimiska írók, művészek kapásból.
Versek. Bp. 1942, /Arany ny./ 48 l.

Vidor Miklós

Fűlszáll a köd. /Versek./ /Bp.
1942/, Officina, 45 l.

Waldapfel József

Katona József. /Bp. 1942/ Frank-
lin, 200 l.
/Magyar írók./

Spanyol versek. Ford. - - Bp.
1942 /Magyar Élet, 36 l.

Horváth Béla
Külföldi irodalom
1942, Officina

Apuleius
Az aranyszámár. /Ford. /Révay
József. / Bp- 1942, Franklin Társ.
XVI. 189 l.

Catullus Caius Valerius
Összes költeményei. Ford. Deve-
cséri Gábor. Bev. Kirényi Károly.
2. átdolg. kiad. /Bp. 1942. Offi-
cina/ 216 l.
/Kétnyelvű klasszikusok./

Aristoteles
Ethika. Bp. 1942. Franklin

Sophokles
Oidipus király - Oidipus Kolo-
nosban. Ford. és bev. Bábits Mihály.
2. kiad. /Bp./ 1942, Parthenon, VI,
218 l.
/Parthenon kétnyelvű klasszikusai./

Tacitus P/ublius/ Cornelius
Germánia földje, népe, erkölce.
Ford. és az előszót írta Mózsashegyi
Zoltán. Bp. 1943. Phoenix, 80 l.
/Klasszikus írások./

Tiberius és kora. Annales I-II.
Ford. és Magy. Péter Gyula. /Bp./
1943, Franklin, XXIX, 237 l. 1 t.
/Parthenon kétnyelvű klasszikusai./

Ónekek éneke. Bp. 1942, Officina,

Antal Gábor
Spanyol versek. Ford. - -. Bp.
1942 /May J./ 36 l.

Horváth Béla

Húsz olasz költő. Ford. - -. Bp.
1942, Officina

Kosztolányi Dezső

Kínai és japán versek. /Ford. - -./
8. ezer. /Bp. 1942/ Révai, 140 l.

Radó Antal

Francia költők. /Bp. 1942/
Lafontaine Irod. Társaság, 172 l.

Szabó László, Cs.

Három költő. Antológia. Byron,
Shelley, Keats műveiből, /Bp. 1942/
Franklin, 198 l.

Tóth Árpád

Összes várfordításai. Sajtó alá
rend. és bev. Szabó Lőrinc. 7. ezer.
/Bp. 1942/, Révai, 324 l. 1 t.
/külföldi költők./

Trancsényi-Waldapfel Imre

Görög költők. - - fordítása.
/Bp. 1942, Officina/ 64 l.
/Officina könyvtár 13./

Idegen költők. /Ford. Kosztolá-
nyi Dezső. Sajtó alá rendezte és
bevez. Illyés Gyula. /Bp. 1942/
Révai, 541, l.

Kosztolányi Dezső

Idegen költők. Bp. 1942, Révai

-1-1-

Halász Gábor

Az angol irodalom kincsesháza.
Szerk. - -. /Bp. 1942/ Athenaeum,
349 l.
- /Az európai irodalom kincsesháza./

Beecher Stowe, Harriet
Tamás bátya kunyhója. Bp. 1942,
Franklin

Bromfield Louis
Arviz Indiában. Ford. Benedek
Marcell. 12. kiad. Bp. 1942, Klein J.

-- Keserű Létusz. Regény. /Ford.
Biró Sándor./ 4. kiad. Bp. /1942/
Dante, 400 l.

-- Lilli Barr. Regény. /Ford. S.
Szöllősy Klára./ Bp. /1942/,
Dante, 422 l.
U.a. 2. kiad.

-- A szerkesztő ur. Regény. /Ford.
Devecseriné Guthy Erzsébet./
/1942/, Dante, 312 l.

Brontë Charlotte
A lowoodi árva. /Jane Eyre./
/Regény./ Ford. Főnagyi Iván.
/2. kiad./ Bp. 1942/, Bibliotheca,
440 l.

Cronin
Ezt látják a csillagok. Bp. 1942,
Wodianer

-- Három szerelem. Bp. 1942, Athenaeus,
Wodianer

-- A hattyucimeres kastély. Bp.
1942, Klein

-- A kalapkirály. 4. kiad. Bp.
1942, Klein J.

-- II. kórterem. Bp. 1942, Klein

Murley Aldous
A szerelem útjai Bp. 1942, Frank-
lin.

Cronin

A mennyország kulcsa. Bp. 1942,
Hungária ny.

-- A mennyország kulcsa, Bp. 1942,
Krakauer

-- Réztábla a kapu alatt. Bp.
1942, Krakauer,
U.a. 16. kiad.

Dickens, Charles

Nehéz idők. /Regény./ /Ford.
Sötér István. Bev. Cs. Szabó Lász-
ló. /Uj lenyomat./ Bp. /1942./
Franklin, XX, 246 l.
/A regényírás mesterei./

Dreiser, Theodor

Jennie Gerhardt, Ford. Tábori
Pál. 2. kiad. Bp. 1942, Klein

Golding, Louis

Tánc a vulkán felett. /Regény./
/Ford. Orayetz Paula. /Bp. 1943/,
Iris, 352 l.

Graves Robert

En, Claudius. Tiberius Claudius
római császár életrajzából. /Re-
gény./ Ford. Pálóczi Horváth
György. 3. kiad, /Bp. 1942, Athenaeum,
390 l.

-- Lamb Örmester Amerikában. /Re-

gény./ Ford. Vajda Endre, /Bp. 1942/
Athenaeum, 348 l.

Hutchinson Arthur

Örök fogoly. Bp. 1942, Singer-
Wolfner

Huxley Aldous

A szerelem utjait Bp. 1942, Frank-
lin.

Knittel John

Abd-el-Kader. Regény. /Ford.
Száva István. / Bp. /1943/, Bárd,
Fémes ny. 352 l.
/Szép írások 14./

-- El Hakim. Regény. /Ford. Gaál
Andor. 9. kiad. / Bp. /1942/, Hunga-
ria, 1-2. köt.

-- Via mala. Regény. /Ford. Andai
Ernő. / 6. kiad. Bp. /1942/ Bárd,
648 l.
/Szép írások 4./
U.a. 7. kiad.

Lewis Sinclair

Egy modern asszony szive. Bp.
1942, Wlein J.

-- Dr. Arrowsmith. /Regény. /Ford.
Schöpflin Aladár. / 19-22. ezer.
/Bp. 1942/ Franklin Társ. 1-2. köt.

London Jack

A vadon szava. /Regény. / Ford.
Bartos Zoltán. 4. kiad. Bp. /1942/
Athenaeum, 168 l.

Maugham, Somerset

Első személyben. Bp. 1942,
Athenaeum

-- Az ördög sarkantyúja. Regény.
/Ford. Devecseriné Guthi Erzsébet. /
Bp. /1942/ Bárd, 318 l.
/Szép írások 10./

-- Zsákucca. /Regény. / Ford. Marton
Anna. /Bp. 1942/, Pantheon, 272 l.

Mitchell Margaret

Elfujta a szél. Regény. /Ford.
Kosáryné Réz Lola. / 41-45. ezer. Bp.
/1942/ Singer-Wolfner, 920 l.

Morgan Charles
A láng. /Regény./ /Ford. Nagypál
István, Schöpflin Gyula/ /Bp. 1942/
Franklin 1-2. köt.
/Külföldi regényírók./

Morus /Thomas/
Utópia. /Ford. és bev. Geréb László.
16. /2. kiad./ /Bp. 1942, Officina./
80 l.
/Officina könyvtár 9./

Priestley J/ohn/ B/oynton/
Adám holdfényben. /Regény./ 2.
Ford. Gyernyák B. Tyra. Bp.
/1942/ Rózsavölgyi, 292 l.

-- Csak daloljon a nép. /Regény./
Ford. Juhász Vilmos. /Bp. 1942/
Pantheon, 368 l.

Sava George
Gyógyító kés. Ford. Ruzitska Mária.
16-19. ezer. /Bp. 1942/
Singer-Wolfner, 252 l.

Sinclair Upton
A szerelem kálváriája. Regény.
Ford. Kollár Ferenc /Sándor Pál/
/Bp. 1942/ Európa, 240 l.

Shaw G/eorg/ B/ernhard/
Művészszerelm. Regény. /Ford.
Sinnai Tivadar. A színes borítékot
tervezte Bortnyik Sándor./
Bp. /1942/ Dante, 338 l.

-- Trefusis ur. Regény. /Ford. S.
Szöllősy Klára./ Bp. /1942/ Dante,
370 l.

Swift /Jonathan/
Gulliver utazásai a törpék országában.
A magyar ifjuság számára átdolg.
Szondy György. Róna Emy rajzaival.
/Bp. 1942/ Dante, 78 l.

Swift /Jonathan/

Gulliver a törpék országában.
/Ifjúsági regény./ Ford. és át-
dolg. Gáspárné Dávid Margit, Raj-
zolta Pálvi Jenő. /Bp. 1942/
Nova, 70 l.

Curie

Swinerton Frank

Az élet komédiája. 3. kiad. Ford.
Kosáryné Réz Lola. Bp. 1942.
Singer-Wolfner, 565 l.

Ferris

Spring Howard

Tövis és borostyán. Regény. 2.
kiad. Bp. /1942/. Hungária, 1-3.
köt.

Wilde Oscar

Heén egy kísértet ellen. /Elbe-
szélés./ /Bp. 1942, Kaland/, 32 l.

-- Költemények. Ford. Kosztolányi
Dezso. /Bp. 1942/ Révai, 160 l.

Hayes

-- A boldog herceg. Ford. Honti Bezső
Átnézte Yolland B. Artur, /2. kiad./
Bp. 1942, Aczél,
/Kérnyelvű klasszikus könyvtár./

Hayes

Wodehouse P.G.

Ejnye, Tóbiás/ Bp. 1942, Harmet D.

-- Eszményi Sámuel. /Regény./ Ford.
Várady György. Bp. /1942/ Széchenyi
Rt. 344 l.

1942/ Révai, 344 l.

Illyés Gyula

A francia irodalom kincsesháza. Bp.
1942, Athenaeum

-- Szerelem. /Aforizma./ 8. szor.

/Bp. 1942/ Révai, 104 l.

Cocteau Jean

Vásott kölykök. Regény. /Ford.
Gyergyai Albert. /Bp. 1942/. 1942.
Révai, 168 l.

Curie Eve

Madame Curie. Bp. 1942, Révai ny.

Du Gard Roger Martin

Egy lélek története. Bp. 1942.
Forrás ny.

-- A thibault család. Bp. 1942,

Klein,

-- A Thibault család /Les Thibault./

Regényciklus 11 részben. Ford. Bene-
dek Marcell. 6. kiad. Bp. /1942/.
Dante, 1-3. köt.

Giraudoux Jean

Dumas, A/alexandrem pere/

A fekete tulipán. Regény. Ford.
Hevesi Sándor. Bp. /1942/ Palladis,
328 l.

/Palladis regénytár./ 2. Krakauer.

-- Gróf Montaigne Christo. Regény. Ford.

Nagy Béla. Bp. /1942/ Palladis,
430 l.

/Palladis regénytár./

Montaigne

Flaubert Gustave

Erzelmek iskolája. Regény. Ford.

/és a bevezető tanulmányt írta/

Gyergyai Albert. 2. kiad. /Bp.

1942/, Révai, XXVIII, 584 l.

/Ford. Madách, 1942. /Bp. 1942/

Cserepfalvi, 280 l.

Géraldy Paul

Prélude. Bp. 1942, Révai.

-- Szeretem. /Aforizmak. / 8. ezer.

/Bp. 1942/ Révai, 104 l.

Géraldy Paul
Te meg én. /Versek./ Ford. Kosz-
tolányi Dezső. 20. ezer. /Bp. 1942./
Révai, 166 l.

Gide André
A nők iskolája. /Regény./ /Ford.
Zsigány Miklós./ /Bp. 1942./ Vigilia,
212 l.

Giono Jean
Örömmel élni. Bp. 1942, Révai ny.

-- Valaki a hegyekből. Regény. Ford.
Illyés Gyula. 6. ezer. /Bp. 1942/
Révai, 204 l.

-- Zeng a világ. Bp. 1942, Révai.

Giraudoux, Jean
Swillő. Bp. 1942, Pesti Lloyd.

La Fontaine
Összes meséi. Bp. 1942, Krakauer.

Mauriac François
A ferizeus. /Regény./ Ford. Gás-
pár Miklós. /Bp. 1942./ Nova, 299 l.

Montaigne
legszebb lapjai. Bp. 1942. Officina

Montherlant, Henry de
Lányok. 1.: Lányok. /Regény./
/Ford. Radnóti Miklós./ /Bp. 1942/,
Cserépfalvi, 280 l.

-- Lányok. 2.: Szánjuk a nőket.
/Regény./ /Ford. Just Béla./ /Bp.
1942/ Cserépfalvi, 230 l.

Montherlant Henry de
Lányok. 3.: A jó ördöge. /Regény./
/Ford. Szávai Nándor./ /Bp. 1942/
Cserépfalvi, 206 l.

-- Lányok. 4.: Leprások. /Regény./
/Ford. Just Béla./ /Bp. 1942/
Cserépfalvi, 268 l.

Musset Alfred de
A becsület nem tréfa. /Regény./
/Bp. 1942/, Kaland Könyvkiadó,
32 l.

Rostand Edmond
A sasfiók. Romantikus dráma. Ford.
Abrányi Emil. /Bp. 1942/ Lampal,
282 l.

Rousseau /Jean Jacques/
A társadalmi szerződés. Ford. és
bev. Radványi Zsigmond. Bp. 1942,
Phoenix. 142 l.
/Klasszikus írások./

Schlumberger Jean
A családfő. Ford. Hevesi And-
rás. Bp. /1942/ Franklin, 296 l.
/Külföldi regényírók./

Simenon Georges
A furnesi polgármester. Regény. /
/Ford. Rónay György./ /Bp. 1942/
Révai, 228 l.

Stendhal
Vörös és fekete. Regény. Ford.
Salgó Ernő. /Kárpáti Aurél bevezető
tanulmányával./ /Bp. 1942/,
Révai, 340 l.
/Klasszikus mesterek./

-- Kallikratosz. /Regény./
Ford. Brelich Marie. /Bp. 1942/.
Franklin, 280 l.
/Külföldi regényírók./

Supervielle, Jules
A gyermekrabló. Regény. Ford.
Rónay György. /Bp. 1942/ Révai,
236 l.
/Világsikerek./

Villon /Francois/
Balladái. Faludy György átköltésé-
ben. /10. kiad. /Bp. 1942/, Offi-
cina, 89 l, 2 mell.
/az Officina verseskönyvek./

Maeterlinck Maurice
A kék-madár. Bp. /1942/ Hungária
ny. Palladis, 62 l.

Dante
Isteni színjáték. /Ford. Babits
Mihály./ Bp. 1942, Révai ny. 520 l.

Manzoni Alessandro
A jegyesek. /Regény. / /Ford. Ré-
vay József. A bevezetést Kardos
Tibor írta. /Bp. 1942/, Franklin,
1-2. köt.
/A regényírás mesterei./

Niccodemi Dario
Hajnalban, délben, este. Bp.
1942, Officina

Papini, Giovanni
Krisztus története. Révay József.
11. kiad. /Bp. 1942/ Athenaeum,
572 l.

Pirandello Luigi
Öregek és fiatalok. Regény. /Ford.
Biró Sándor. / Bp. /1942/ Dante, 394 l.

-- Foglalkozása: férj. /Regény. /
Ford. Brelich Mario. / Bp. 1942/.
/Franklin, 280 l.
/Külföldi regényírók./

Cervantes /Miguel de Saavedra/
Don Quijote de la Mancha. /Regény./
Ford. Györy Vilma. Új kiad. /Mária/
Sándor bev. tanulmánya. /Bp. 1942/
Révai, 1-2. köt.

Dosztojevszkij F/edor/ M/ihajlovics/
Bűn és bűnhődés. /Kaszkolnyikov./
/Regény./ /Ford. Benamy Sándor./ Bp.
1942/ Epoque, 437, 7 l.

Puskin /Alekszandr/
A Anyegin Eugén. /Verses regény./
Ford. Bérczy Károly. /Bp. 1942/ 1.
Franklin, 196 l.

-- Anyegin Eugén. Ford. Bérczy Ká-
roly. /A rajzok Vadász Endre mű-
vei./ /Bp. 1942/ Franklin, 232 l.

-- Anyegin Eugén. Regény versekben.
/Ford. Bérczy Károly./ /Bp. 1942/ Ré-
vai, 257, 3 l.

/Sztálin/ Botos Vince
A dialektikus és történelmi ma-
terializmus alapjai. Bp. 1942.
Kovács és Szegedi

Tolsztoj /Leo Nikolajevits/
1812. /Ezernyolcszáztizenkettő./
Regény. Ford. Safáry Ferenc /Sándor
Pál./ /Bp. 1942/ Európa, 214 l.

Karenina Anna. Ford. Honkáló Sán-
dor és Pálóczi Horváth /Lajos/
László. atn. Trócsányi Zoltán.
Bev. Honkáló Sándor. 1-4. köt. Bp.
/1942/ Írás.
/"Írás" klasszikus regények./

Turgenyev Ivan Szergeevics
Első szerelem. Regény. Ford.
Rónay György. /Bp. 1942/ Révai, 148 l.

Baum Vicki

A nagy komédia. Regény. /Ford.
Báró Bornemissza János. /Bp. 1942/
Hungária, 242 l.

Brehm Bruno

Ez lett a vége. /Ford. Fenyő
László. /6. kiad. Bp. /1942/
Grill, 413 l.

Chamisso /Adalbert/

Eleml Péter csodálatos történe-
te. /Elbeszélés. /Ford. Benedek
György. /Bp. 1942, Officina/ 62 l.

Kastner Erich

Három ember a hóban. Regény. Ford.
Horváth Zoltán. 2. kiad. /Bp. 1942/
Nova, 234 l.

Keller Gottfried

Seldwylai emberek. /Elbeszélések. /
Ford. Schöpflin Aladár. Rev.
Puhánszky Béla. /Bp. 1942/ Franklin
XVI. 298, 6 l.
/A regényírás mesterei. /

Spitteler Carl

Imago. Regény. Ford. Hertelendy
István. /Bp. 1942/, Révai, 200 l.

Werfel Franz

Halljátok az igét! /Regény. /Ford.
Szántó Rudolf. /Bp. 1942/, Nova,
536 l.

-- Nápolyi testvérek. /Regény. /
Ford. Szántó Rudolf. /Bp. 1942/,
Nova, 378 l.

Reymont W/ladislaw/ St/anislaw/
Parasztok. Regényciklus. /Ford.
Tomsányi János./ 6. kiad. Bp.
/1942/, Dante, VI 894 l.

Sienkiewicz Henrik
Quo vadis? Bp. 1942. Hungária ny.

...-

Ibsen Henrik
Peer Gynt. Bp. 1942. Révai ny.

Lagerlöf Selma
Az Antikrisztus csodái. /Regény./
/Ford. Pogány Kázmér./ Bp. /1942/
Franklin Társ. 337 l.

Pillanpää F/rans/ E/mil/
Napsugaras élet. /Regény.//Ford.
Hajdu Péter./ /Bp. 1942/ Franklin,
218 l.
Külföldi Regényírók.

-- Silja. Egy régi családfe utol-
só hajtása. /Regény./ /Ford. Németh Gyulá-
né Sebestyén Irén./ 5. kiad. /Bp.
1942/ Franklin, 326, 6 l.
/Külföldi regényírók./

Hagyatott irodalom

Idy Endre
Gyűjteményei. /Új kiadás./
Bp. 1943, Athenaeum. A világ-
irodalom gyűjteménye. 1943.
2. kötet. 1943. 1. kötet.
Apor-kódex. Bev. és hasonlításban
közvetlen Szabó Dénes. Kolozsvár
1942, Erdélyi Tud.Int. XI, IV.,
226 l. 4 k.
/Codices Hungarici B./
Új kiad. /Bp. 1943/ Bp. 1. kötet.

Aprily Lajos
A láthatatlan irás. /Bp. 1943/
Bp. 1. kötet. 1. kötet.

MEGJELENT FONTOSABB IRODALMI MŰVEK AZ ORSZÁGOS

Arany János
Gyűjteményei. /Bp. 1943/
Franklin. 1943. 1. kötet.

SZÉCHENYI KÖNYVTÁR NÖVEDEKNAPLÓI SZERINT

Arany János 1944. Bp. 1943.
Hungaria
1943

Asztalos István
A fekete macska. Dráma. Bp. 1943,
Pesti Lloyd ny. Magyar Ilet, 68 l.

Babits Mihály
Az európai irodalom története.
/Bp. 1943/ Budapest, Hungaria, 728 l.

— Irás és olvasás. 2. kiad. /Bp.
1943/ Athenaeum ny. 389 l.

— Kisebbségi fordításai. 2. kiad.
/Bp. 1943/ Athenaeum ny. 453 l.

— Naplói. 2. kötet. 2. kötet. hat-
vannadik kiadás. Budapest, 1943.
/Bp. 1943, Hungaria Irod. Alapít-
vány, 60 l. és regények./

Bakó János Magyar irodalom

Ady Endre

Osszes versei. /Uj lenyomat./
Bp. 1943, Athenaeum

Apor-kódex. Bev. és hasonmásban
közzéteszi Szabó Dénes. Kolozsvár
1942, Erdélyi Tud.Int. XX, IV.,
226 l., 4 t.
/Codices Hungarici 2./

Áprily Lajos

A láthatatlan irás. /Bp. 1943/
Révai, 270 l.

Arany János

Osszes költői művei. /Bp. 1943/
Franklin, 1768 l.

Ararát Avkönyv 1944. Bp. 1943.
Hungária

Asztalos István

A fekete macska. Dráma. Bp. 1943,
Pesti Lloyd ny. Magyar Elet, 68 l.

Babits Mihály

Az európai irodalom története.
/Bp. 1943/ Nyugat, Hungária, 728 l.

-- Irás és olvasás. 2. kiad. /Bp.
1943/ Athenaeum ny. 389 l.

-- kisebb műfordításai. 2. kiad.
/Bp. 1943/ Athenaeum ny. 453 l.

Benedek Elek

-- Ünnepi beszédei. Születése hat-
vanadik évfordulójának emlékére.
/Bp. 1943, Baumgarten Irod. Alapít-
vány, 60 l.

Benedek Marcell

Bakó József fiatal leányok
Kapaszkodók. Regény. Bp. 1943,
Magyar Ilet, 210 l. a rajzaival.
Bp. /1943/, Singer-Solner, 201 l.

Baktay Ervin

India bölcsessége. A hindu világ-
szemlélet ismertetése. Atdolg.,
böv. kiad. /Bp. 1943/, Pantheon,
256 l. 1 t.

Bánffy Miklós

Portályos Deák Boldizsár rend.
Uj. kiad. /Bp. 1943/, Révai, 213 l.

Bányai László

Négyszemközt József attilával.
/Bp. 1943/, Kúrmendy, 279 l.

Önéletrajz. Bév. és sajtó alá

rend. Bp. /1943/, Kúrmendy.

Bárany Tamás

Szálcsend. Regény. /Bp. 1943/,
Berzsenyi, 280 l.

Bárdos Artur

A színház műhelytitkai. Bp. 1943,
Stilus, 318 l.

Baróti Dezső

Arzelen és okosság. Bp. 1943,
Merkantil ny.

Bartalis János

A mezők áldása. -- Összes versei.
/Bp. 1943/, Révai, 324 l.

Benany Sándor

Egy szék hiányzik. /Mezőtur 1943,
Corvina Iet, Pesti Lloyd ny. 318 l.

Benedek Elek

Felusi bohémek. /Regény. / Szondy
György bev. tanulmányával. Bp.

/1943/, Uj Idők, 240 l.

/Uj Egyetemes regénytár./

Is gála Irmeline. Bp. 1943.

Stachora K.

- Benedek Marcell
Flóra. Regény fiatal leányok
számára. Benedek Elek jegyzetei
nyomán. E. Kühner Ilse rajzaival.
Bp. 1943/ Singer-Wolfner, 201 l.
/Johann.
- Berde Mária
A hajnal emberei. Regény. Bp.
/1943/ Singer-Wolfner, 1-2. köt.
/Erdélyi írások./ Csányi István stb.
ellenőrzés. /Bp. 1943/ Hungária,
/Divoky József eredeti festsége-
Berzsenyi Dániel
Minden munkája. /Sajtó alá rend.
Kovács Aladár. /Bp. 1943/ Bolyai
Akadémia, 448 l.
/Bolyai könyvek./ Lásd történet.
Bp. 1943, Erdősmarty, Magyar Állat,
156 l.
- Bethlen Miklós
Önéletírása. Bev. és sajtó alá
rend. Tolnai Gábor. Bp. /1943/ kiad.
Ardói, XXXII. 624 l.
/Magyar századok 4./
- Bisztray Gyula. Csuka Zoltán.
Irod. és nemzet. /Bp. 1943/;
Révai ny. 436 l.
- Bisztray Gyula - Csuka Zoltán
Szentéleky Kornél irodalmi leve-
lei. 1927-1933. Bp. 1943. Első
Kecskeméti Hírlap ny.
- Bisztray Gyula - Csuka Zoltán
De amore. /Bp. 1943/ Antiqua,
Béka László, 123 l.
- Bisztray Gyula - Csuka Zoltán
gróf Széchenyi István naplói.
Bp. 1943, Merkantil ny.
- Bisztray Gyula - Csuka Zoltán
Dobrovits Aladár.
Egyiptom és a hellénizmus. /Bp/
Bisztray Gyula. 90 l. 2. köt.
Székelybánya. Bp. /1943/;
Magyar Állat, Pesti Lloyd ny. 315 l.
- Bokor Sándor
-- Székelyek. A népiélettörténete.
Vázlat. Bp. 1943, Bolyai Akadémia,
92 l. 313 l. 1. köt.
/Bolyai könyvek./
- /Alexandre/
Le génie française. Bp. 1943.
Stachora K.

- Bötyös József
Csapláros István 1514-ben. Rev.
Allengyel irodalom Magyarorszá-
gon. Bp. 1943/ Lengyel Könyvtár.
78 l. 8 t. szasadok.
/Soksz./
- Magyarország 1514-ben. /Törté-
Csokonai Vitéz Mihály, Hercsényi Osz-
dorottya. /A szöveget és művelők
Toldi Ferenc, Hercsényi István stb.
ellenőrizték./ Bp. 1943/ Hungária,
/Divék József eredeti fametsze-
teivel./
- Béla Csaba
Beeethoven összes szimfóniái. - -
Darvas József. Problémái, összes
szimfonikus család története.
Bp. 1942/ Vörösmarty, Magyar Klet,
196 l. Szabolcsy, 196 l. 13 t.
U. a. 2. kiad.
- Elindult szeptemberben. 2. kiad.
Bp. /1943/, Dante, 354 l. Dante. Bp.
/1943/ Franklin Társ. Szabolcsy,
270 l. 10 t.
- Szakadék. Dráma. Magyar Klet.
Fuski Sándor, Főiskolai ny./
/Pápa, 1943/ 96 l.
- Dénes György
Amikor zuhog az eső. /Regény./
/Bp. 1943/ Pantheon. 222 l.
- Devecseri Gábor
De amore. /Bp. 1943/ Antiqua,
Rózsavölgyi, 123 l.
- Dobrovits Aladár
Egyiptom és a hellénizmus. /Bp/
1943, Parthenon. 90 l., 3 t.
/Parthenon tanulmányok 9./
- Öreg utakon. /Bp./ Bp. /1943/
Singer-Molnár, Új Idők, 341 l.
- Eckhardt Sándor
Az ismeretlen Balassi Bálint.
Bp. 1943. Antiqua, Magyar Szemle
Társ. 313 l. 10 t.
1942, Sylvester ny. Exodus, 192 l.
- /Alexandre/
Le génie française. Bp. 1943.
Stachora K.

Bötvös József

Magyarország 1514-ben. Rev.
Mátrai László. Bp. /1943/. Barkóczy
ny. Árdó, 546 l.
/Magyar századok./

-- A házaspár. 12. kiad. Bp. /1943/
Athanasz ny. Szöllősy, 540 l.

-- Magyarország 1514-ben. /Törté-
neti regény. / Előszó: Merényi Osz-
kár. Bp. /1943/, Magyar Népművelők
Társ. 36 l. Farkasok. Regény. Bp.
/Magyar klasszikusok./ 352 l.

Falk Géza

Beethoven összes szimfóniái. --
élete és művészeti problémái, összes
szimfóniáinak elemzése és ismer-
tetése. /Ill. Bánó Endre./ Bp.
/1943/, Szöllősy, 176 l. 13 t.
U.a. 3. kiad.

A magyar dráma története 1857-1896.

-- Wagner élete és művészete. Bp.
/1943/, Franklin Társ. Szöllősy,
270 l. 10 t.

Farkas Zoltán

Munkácsy Mihály. Bp. /1943/ Offi-
cina, 29, 32 l., 3 t.
/Officina képeskönyvek. 51-52./

-- Képzőművészek. 17. kiad. Bp.

-- Munkácsy /Mihály./ Bp. /1943/

Officina, 26 l. 20 t.
/Officina Hungarica /francia ny./

-- Az én falum. /Elb./ Bp. /1943/

Officina, 1-2. köt. 1943.

Fekete István

Hajnal Badányban. 3. kiad. Bp.

/1943/, Singer-Wolfner. Új Idők,

328 l.

-- Regénye. /Regény./ Bp.

/1943/ Krakauer ny. Dante. 364 l.

-- Öreg utakon. /Elb./ Bp. /1943/,

Singer-Wolfner, Új Idők, 341 l.

Dante, /Krakauer ny./ Bp. 1943,

374 l.

Földessy Gyula

Ady, az ember és a költő. Bp.

1942, Sylvester ny. Exodus, 192 l.

-- Láthatatlan ember. Bp. /1943/

Krakauer ny. Dante. 301 l.

- Földi Mihály
Csillagok felé. /Regény./ Bp.
1942/, Athenaeum ny. Béta, 680 l.
Kemény László. 98 l.
- A házaspár. 12. kiad. Bp. /1943/
Athenaeum ny. Szöllősy, 540 l.
- Füsi József
Szárnyas farkasok. Regény. Bp.
/1943/, Danubia, Hungária, 352 l.
- Gagy László
Ehéz érek. Regény. /Kolozsvár/
1943. /Minerva./, 212 l.
/Erdélyi Szépművészeti Társaság könyvei./
- Gyergyi Albert
Galamb Sándor
A magyar dráma története 1867-1896.
Bp. 1937-1944, Akadémia, 1-2. köt.
/Magyar Tud. Akad. Könyvkiadó
Vall./
- Gárdonyi Géza
Az aranyserpennel. Regény. Bp. /
1943/, Athenaeum, Dante, 80 l.
- Egri csillagok. 17. kiad. Bp.
/1943/, Dante, Hungária 1-2. köt.
U.a. 18. kiad.
- Az én falom. /Elb./ Bp. /1943/
Krakauer ny. Dante. 1-2. köt. Béla
U.a. ifj. kiad.
- Ida regénye. /Regény./ Bp.
/1943/ Krakauer ny. Dante. 464 l.
Ismeretlen ismerősök. Kis törté-
netek. Bp. /1943/ Singer-Wolfner.
- Isten rabjai. 4. átdolg. kiad.
Dante, /Krakauer ny./ Bp. 1943,
274 l.
/U.a. 5. kiad. György
Judas. Egy alkalmas tragédiája.
/Bp. /1943/ Paulovits ny. 144 l./
- Láthatatlan ember. Bp. /1943/
Krakauer ny. Dante. 301 l.

Gergely Gergely
Táj és irodalom. A tájirodalom
kérdései. Szeged 1943, Szegedi Új
Nemzedék Lapváll. 98 l. Bp. 1943,
Franklin ny. 208 l.

/Gergő Zoltán/
Nagy Gábor
Világgyazdaság és világháború.
Bp. 1943, Teka/, 118 l. irataiból
Társadalmi könyvtár./
Bp. 1943, Urbányi ny. 1-2 köt.

Gömöri Jenő Tamás
Kéret élet. Új versek. Bp. 1943,
Székely ny. 48 l. 2-3. Bp. 1943,
Egyet. ny.

Gyergyai Albert
Hilárisus históriája. Szépséges
versekben. /Első kiad. 1749./
Bp. 1943/ Bethlen rt. Szent Hilá-
rius kiad. 480 l.
Hilárisus könyvek./
Hogyan a nap. Bp. 1943, Antiqua

Gyóni Géza
Összes versei. Sajtó alá rend.
Gyóni Ferenc. 4. kiad. Bp. /1943/
Athenaeum ny. MEFHOSZ, 356 l 1 t.

Hankiss János
A mi irodalmunk. Bp. /1943/. pro-
Egyet. ny. 213 l. 1943/, Magyar-
ny. Nyugat. 1-2. köt.

Heltai Gáspár
Magyar krónika. Bev. Varjas Béla
Bp. 1943. Merkantil ny. Arató, 1.
XXXVII, 488 l., 1 t.

Heltai Jenő
Ismeretlen ismerősök. Kis törté-
netek. Bp. /1943/. Singer-Wolfner.
Új Idők, 161 l. történet füzetek.
13-14. Bp. 1943, Egyet. ny.

/Hernádi/ Hercz György
Judas. Egy elharcos tragédiája.
/Bp. /1943. /Paulovits ny. 144 l.

- Hevesi Lajos. Vigasztalás van az
Jelky András. Bajai fiu rendki-
zuli kalandjai ötödik világrész-
ben. /Regény./ 9. kiad. Bp. 1943.
Franklin ny. 208 l.
- Hock János
Gondolatok - műveiből és ki-
adatlan hátrahagyott kézírataiból
kiválogatták a tanítványai.
Bp. 1943, Urbányi ny. 1-2 köt.
- Hóman Bálint - Szekfű Gyula
Magyar történet. 2-3. Bp. 1943,
Egyet. ny.
- Honti János
Keleti mesék. Bp. 1943. Antiqua ny.
- Horváth Ákos
Még tüz a nap. Bp. 1943, Antiqua
ny.
- Horváth Béla
Nyugati szél. Bp. 1943. Singer-
Woliner.
- Illyés Gyula
Magyarok. Naplójegyzetek. 2. pro-
paganda kiad. /Bp. 1943/, Hungária
ny. Nyugat. 1-2. köt.
- Anna és Mária. Regény. /Bp. 1943/
-- Puszták népe. 4. kiad. /Bp. 1943/
1943/, Hungária ny. Nyugat, 304 l.
- Válogatott versek. /Bp. 1943/
Révai ny. 156 l.
- Az Irodalomtörténet füzetei.
13-14. Bp. 1943, Egyet. ny.

Irók, írások. Vigasztalás van az irodalomban. A magyar zsidóság életéről és a zsidó legendák világáról szóló történetek.

/Benczés Tibor, Földes Péter, stb. írásaiból. Összeáll. és bev. Lévai Jenő. Bp. 1943. Faragó, 160 l.

/Zsidómagyarok családi könyvtára./

1942/ Franklin Társ. 72 l.

Irók, színészek, énekesek és zenészek regények életutja. a Goldmark-teremig. Az O/rszágos/ M/agyar/ I/zaelitá/ K/özművelődési/ /egyesület/ színháza és művészei. Szerk. sajtó alá rend. és kiad. Lévai Jenő. Bp. 1943, Faragó ny. 176 l.

/Zsidómagyarok családi könyvtára./

Bp. /1943/, Franklin Társ. 1-2. köt.

Jankovich Ferenc

Téli szivárvány. /Regény./ /Bp.

1943/ Athenaeum. 243 l.

Jászai Mari /Regény./ Bp.

/levelei. Sajtó alá rend. Kozocsa

Sándor. Bp. /1943/, Arany J.-ny.

Pintér Jenőné, 400 l., 8 t.

Jékely Zoltán

Mérföldek, esztendők. Bp. /1943/

Franklin ny. 132 l.

Jócsik Lajos

Anna és Mária. Regény. /Bp. 1942/

Mátravölgyi ny. Modern könyvkiadó,

142 l.

Jókai Mór

Egy magyar nábob, Bp. 1943, Frank-

lin Társ.

-- Erdély aranykora. Bp. /1943/,

Franklin Társ. 226 l.

Összeállítás. /Bp. 1943/

Dunántúli ny. Pécs.

- Jókai Mór
Az ezerekettedik éjszaka. Három
királyok csillagai. /Regény./ Bp.
1943/, Hungária, Révai, 125 l.
/Regény könyvtár 10./
- A kalózkirály. /Regény./ Bp.
1942/ Franklin Társ. 72 l.
/Franklin-könyvek./
- Kárpáthy Zoltán. /Uj lenyomat./
Bp. 1942, Franklin Társ. 1-2. köt.
- A kőszívű ember fiai. Regény. 1-
Bp. /1943/, Franklin Társ. 1-2. köt.
- Szegény gazdagok. /Regény./ Bp.
/1943/ Franklin Társ. 328 l.
- Az új földesúr. /Regény./ Bp.
/1943/ Franklin, 263 l.
- József Attila 13. ezer. /Bp. 1943/
Zukam Kogos. Wybor poezji.
Thimaczenie Tadeusza. Faugrata
Wstep Tibora Csorby. /Csorba/
Andrási József. Bp. /1943./
Cserépfalvi, 38, 1. 4 t.
- Válogatott lírai versei.
/Bp. 1943/ Hornyánszky rt.
Cserépfalvi, 189 l.
/Uj egyetemes regénytar./
- Juhász Géza
Népi irók. Bp. 1943, Klein
Jenő, Magyar Élet, 138 l.
/Magyar Társadalomtud. Vértas
könyvtár 5-6./
- Juhász Gyula
Összegyűjtött versei. /Bp. 1943/
Dunántul ny. Pécs.

Kaczér Illés
Ikongó nem hal meg. Regény. Bp.
/1943/. Mátravölgyi ny. Aurora,
384 l.

Kaczér Vilmos
Irodalom. Regény. /Kispest 1943/
Faragó J. ny. Almanach, 142 l.

Kaffka Margit
Összes versei. /Bp. 1943/, Frank-
lin ny. 173 l.

-- Színes és évek. Regény. /Uj le-
nyomat./ /Bp. 1943/ Franklin,
434 l.
/Magyar regények - nagy sikerek./

Karácsony Benő
Napos oldal. Regény. /Bp. 1943/
Révai ny. 1-2. köt.
U.a. 31. ezer.

-- Piotruska. 13. ezer. /Bp. 1943/
Révai ny. 334 l.

Karinthy Ferenc
Don Juan éjszakája. Regény. Bp.
/1943/ Hungária, 202 l.

Karinthy Frigyes
Két hajó. Elbeszélések. Bp. /1943/
Singer-Wolfner, Uj Idők. 207 l.
/Uj egyetemes regénytár./

-- Tanár ur kérem. /Humor
/Bev./ Márai Sándor. /Ill Vértess
Marcell./ Bp. /1943/, Uj Idők,
Márkus ny. 268 l.

Kárpáti Aurél
Néma hegedű. /Elb./ Bp. /1943/
Singer-Wolfner, 312 l.
2. kiad. /Bp. 1947/, Almanach ny.
374 l.

Kassák Lajos
Egy álom megvalósul. Bp. 1943,
Singer-Wolfner.

-- Emberek, sorsok. Bp. 1943.
Kubányi könyvkiadó.

-- Karácsonyiék. Regény. Bp. /1943/
Singer-Wolfner, 1-2. köt.

Kosztolányi Dezső
Kínai és japán versek. /Bp. 1943/
Révai ny. 140 l.

Kazinczy Ferenc
Pályám emlékezete. /Jegyz. és
életrajzi magyarázatok. / Bp. /1943/
Singer-Wolfner, 285 l.

Kemény Zsigmond
Czvegy és leánya. Bev. Keresztury
Dezső. Bp. /1943/ Merkantil ny.
rdói, XLII, 392 l. 1 t.
/Magyar családok 1./

Képes Géza
Gorgó mereng. Versek. Bp. /1943/
Pesti Lloyd ny. Dante, 120 l.

Keszthelyi Zoltán
Irország. /Bp. / 1942. Világosság,
Szociáldem. Párt. 32 l.

Kóbor Tamás
Almodom, tehát vagyok. Bp. 1943,
/Arany J. ny. / 160 l., 1 t.

Kodolányi János
Boldog Margit. Regény. 3. kiad.
/Bp. 1943/ Athenaeum, 362 l.

-- Emese álma. 1. Istenek. /Regény./
2. kiad. /Bp. 1943/, Athenaeum ny.
374 l.

Kodolányi János
Julianus barát. /Regény./ 3. kiad.
/Bp. 1943/ Athenaeum, 712 l.

Ma vas fiai. 3. kiad. /Bp. 1943/
Athenaeum, 1-2. köt. /1943/, Frank-
lin, 1513 l.

-- Zárt tárgyalás. /Tanulmányok./
Bp. 1943, Nagy ny. Turul 170 l.
/Turul könyvek./ 15. ezer.
/Bp. 1943/, Révai, 469 l.
U. a. 17. ezer.

Kolozsvári Grandpierre Emil
Dr. Csibráky szerelme. Regény.
2. kiad. /Bp. 1942/ Franklin Társ.
302 l. Révai ny. 216 l.

Kosztolányi Dezső irgalomkával.
/Abc. /Sajtó alá rend. és bev. 64 l.
Illyés Gyula. /2. kiad. /Bp. 1943/
Hungária, Nyugat. 248 l.
/Kosztolányi Dezső hátrahagyott
művei 5./

Magyar Feudalizmus - magyar pa-
radoxia. /Bp. 1943/ Cserepfalvi

-- Akom-bakom. /Sajtó alá rend. és
bev. Illyés Gyula. /Bp. 1943/
Hungária, Nyugat, 326 l.
/Kosztolányi Dezső hátrahagyott
művei 6./

Földrajzok. Regény. /Bp. 1943/
Cserepfalvi, Horvátszky Rt. 1-2. köt.
-- Édes Anna. Regény. 9. ezer. /Bp.
1943/, Révai, 264 l.

-- Földrajz. /Regény. /Bp. 1943/, Cse-
répfalvi Athenaeum ny. 500 l.
-- Elsüllyedt Európa. /Sajtó alá
rend. és bev. Illyés Gyula.
/Bp. 1943/, Nyugat, Hungária, 302 l.
/Kosztolányi Dezső hátrahagyott
művei 7./

Kriszta János
-- Felebarátaim. Tollrajzok. Sajtó
alá rend. és bev. Illyés Gyula.
/Bp. 1943/, Nyugat, 278 l. 1-3. köt.
/Kosztolányi Dezső hátrahagyott
művei 3./

Magyar Feudalizmus - magyar pa-
radoxia. /Bp. 1943/ Cserepfalvi

Kosztolányi Dezső
Novellái. /Bp. 1943/, Révai ny,
545 l.

Kölcsey Ferenc
Összes művei. Bp. /1943/, Frank-
lin, 1513 l.

Kosztolányi Dezső
Összevűjtött versei. 15. ezer.
/Bp. 1943/, Révai, 469 l.
U.a. 17. ezer.

-- Pacsirta. Regény. 6. ezer. /Bp.
1943/, Révai ny. 218 l.

-- Tintaleves papírgaluskával.
/Elb./ /Bp. 1943/ Franklin Társ. 64 l.
/Nagy írók kis könyvei./

Kovács Imre
Magyar feudalizmus - magyar pa-
rasztság. /Bp. 1943/ Cserépfalvi
Antiqua, 142 l.
/Szabadon élni l./

Kovai Lőrinc
Földönfutók. Regény. /Bp. 1943/
Cserépfalvi, Hornyánszky rt. 1-2 köt.

-- Vadviz. /Regény./ /Bp. 1943/, Cse-
répfalvi Athenaeum ny. 500 l.

Költők kórusa. Antológia. /Bálint
Ákos, Major Ottó stb. versei./
Kispest 1943 /Paragó Imre/ 104 l.

Kriza János
Vadrózsa. Székely népköltési gyűj-
temény. /Bp. 1943/, Antiqua. /Bev.
Viski Károly./ Bibliotheca, 1-3. köt.
/Írástudók./

Vörösvári, 238 l.

- Krudy Gyula
 Al-Petőfi. Regény. /Bp. 1943/
 Athenaeum, 96 l.
 /Olcsóregény./
- Három király. /Bp. 1943/ Frank-
 lin, 1-2. köt.
 /Nagy magyar elbeszélők./
- Palotai álmok. /Novellák./ Bev.
 tanulmány: Kárpáti Aurél. /Bp.
 1943/, Singer-Wolfner, 209 l.
 /Új egyetemes regénytár./
- Pest a világháborúban, /A szö-
 veget vál. Kozocsa Sándor. /Bp.
 1943/. Officina ny. 113. l.
- Láng György
 A Tamás-templom karnagya. Bp.
 1943, Singer-Wolfner.
- Legendák könyve. A szöveget gon-
 doztam jegyz. ell. és bev. Kardos
 Tibor. Bp. /1943/, Ardó, Mekantil
 ny. 416 l. 1 t.
 /Magyar századok./
- Ligeti Ernő
 Hoé galambja. Bp. /1943/ Singer-
 Wolfner, 400 l.
 /Erdélyi írások./
- Mailát Jolán
 Egy alföldi civis-város kialaku-
 lása. Bp. 1943, Sylvester ny.
- Mándy Iván
 A csőszház. Kisregény. Bp. 1943,
 Egyetemi ny. 86 l.
 /Diárium könyvtár./
- Mándy Teréz, Sz.
 A budai ház. Bp. 1943/ Klein ny.
 Vörösváry, 288 l.

Márai Sándor

Bébi vagy az első szerelen. /Regény. /Új kiad. /Bp. 1943/ Révai
346 l.

-- Csutora. Regény. 6. ezer. /Bp.
1943/, Révai, 212 l.

-- Eszter hagyatéka. /Déli szél. /
Két kisregény. /Bp. 1943/ Révai ny.
222 l.

-- Füveskönyv. 11. ezer. /Bp. 1943./
Révai, 214 l.

-- A gyertyák csonkig égnek. Regény. /Bp. 1943/, SZEPHE, Révai ny.
210 l.
/Magyar regények./

-- Idegen emberek. 4. kiad. /Bp.
1943/ Révai ny. 1-2. köt.

-- Istenek nyomában. 6. ezer. /Bp.
1943/, Révai, 276 l.

-- Kabala. /Cilika/ elbeszélések.
7. ezer. Bp. /1943/, Révai, 285 l.

-- A kassai polgárok. Dráma. /Bp.
1943/. 6. ezer. Révai. 250 l.

-- Napnyugati őrző. /Bp. 1943/,
Révai, 225 l.

-- Négy évszak. /Gondolatok. /
6. ezer. /Bp. 1943/ Révai ny.
338 l.

-- Röpirat a nemzetnevelés ügyében.
/Bp. 1943/, Révai, 142 l.

Márai Sándor
Sírály. Regény. /Bp. 1943/
Révai. 222 l.

-- Szindbád hazamegy. /Regény./
/Bp. 1943/ Révai, 216 l.

-- Válás Budán. /Bp. 1943/, Révai,
229 l.

-- Vasárnapi krónika. /Cikkgyűjte-
mény./ /Bp. 1943/, Révai ny.
385 l.

/Márai Sándor válogatott munkái./

-- Vendégjáték Bolzanóban. Regény.
11. ezer. /Bp. 1943/, Révai, 336 l.

Mátrai László
Jellemtan. /Karakterológia./
Bp. 1943, Egyet. ny. Országos Köz-
oktatási Tanács, 156 l.
/Nemzetnevelők könyvtára IV.
Gyermek és ifjúságtanulmány 4./

Mátrai-Betegh Béla
Odaát is énekelnek. /Elb./ /Bp.
1943/ Globus ny. 72 l.

Mátyás Ferenc
Bátyuzó halál. /Bp./ 1943, Hungá-
ria ny. Singer-Wolfner, 28 l.

Mécs László
Anyá kell! Versek lányokról és
anyákról. /11. Végő Gusztáv./
ny. /Bp. 1943/ Athenaeum ny. 90 l.

Molnár Összes versei. 1920-1940. 3.
Bekiad. /Bp./ 1943, Athenaeum, 760 l.
Bp. /1943/ Athenaeum ny.
Regény. 13-19. száz.
U.é. 19-21. száz.

Nerényi Oszkár

Bessenyei György. Tanulmányok.
Nyíregyháza, 1943, /Garab ny. Ceglés-
léd/ 68 l.

-- Irodalom és nemzeti közösség.

2. Bessenyei György. Szép lélek,
vagy hősi lélek? Magyar Föld és
magyar irodalom, Tanulmányok, Nyir-
egyháza 1943, /Garab ny. Ceglés/
136 l.

-- Az aradkori társadalom. A gazdasági
alap. Bp. 1943, /Pannónia ny.

Mikszáth Kálmán

Amerikai menyecske. /Regény töredék./
Bp. 1943/. Franklin Tára. 48 l.

-- /Nagy írók kis könyvei./ Pannónia ny.

Debrecen/ 57 l.

-- A beszélő köntös. /Bp. 1943/
Franklin, 80 l.

/Franklin könyvek./ Gergely Tibor
részével. Bp. /1943/ Franklin

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

-- A két koldusdiák. /Bp. 1943/
Révai, 145 l.

Mollinár Gizella
Betévedt Európába. Regény. 29-
34. ezer. Bp. /1943/. Grill. 1-2.
köt. Singer-Wolfner, Új Idők, 182 l.

Vádoltuk egymást. /Regény./ Bp.
/1943/ Grill, 1-2. köt.
/1943/, Athenaeum, 236 l.

/ Molnár Erik/- Szentmiklóssy Lajos
-- Az Arpádkori társadalom. A gazda-
sági alap. Bp. 1943, /Pannonia ny.
Debrecen/ 108 l.

-- A fecskék társadalom. 2. PA/
12. Az Arpádkori társadalom. 2. PA/
felépitmény. Bp. 1943, /Pannonia ny.
Debrecen/, 97 l.

-- Egy jó mindhalálig. 13. kiad.
/Bp. 1943/, Athenaeum, 233 l.

Molnár Ferenc
A Pál-utcai fiúk. Gergely Tibor
rajzaival. Bp. /1943/ Franklin
Társ. 202 l.

Molter Károly
-- Bolond kisváros. /Novellák./ /Bp.
2. 1943/, Franklin Társ. Révai ny.
3209 l.

-- Bolond kisváros. /Novellák. 8.
ezer. Kolozsvár /1943/. Erdélyi
Szépművészeti Céh. 209 l.
Erdélyi Szépművészeti Céh jubí-
leumi díszkiadása.

Mónus Illés
-- Mónus Illés
hősi háborús előadása. Bp. 1943. vi-
lágosság, 122 l.

-- Móra Ferenc
ny. Aranykoporsó. 32. ezer. /Bp.
/1943/ Révai ny. 1-2. köt.
U.a. 34. ezer.

-- A mindenség forradalma. 1. kiad.
2. -- Kincskereső kis ködmön. /Bp.
1943/, Singer-Wolfner, 197 l.
számad. 6. Napiók. /Bp. 1943/
gyar élet, 1-6. köt.

Móra Ferenc
Hab ember fia. Muhlbeck Károly,
rajzaival. 6. kiad. Bp. /1943/.
Singer-Wolfner, Új Idők, 152 l.

Móricz Zsigmond
Barbárok. Elbeszélések. /Bp. 1943.
1943/, Athenaeum, 236 l.
/Turul könyvek./

-- Betyár. /2. kiad. Bp. 1943/. Athe-
naeum, 242 l.

Fadipó. /Regény. /Bp. 1943/.
Hungaria Könyvtár, 317 l.
-- A fecskék fészket raknak, /Bp./
1943, Athenaeum, 126 l.

Ortutay Gyula
-- Légy jó mindhalálig. 13. kiad.
/Bp. 1943/, Athenaeum, 282 l.

-- Nem lehetek muzsikaszó nélkül.
Bp. /1943/ Athenaeum, 96 l.
/Olcsó regény. /Budák ny. /A bo-

ritólap Kóka György műve.
/Budák ny. Bp. 142 l./
-- Rózsa Sándor a lovát ugratja.
2. kiad. /Bp. 1943/ Athenaeum,
366 l.

Rejtélyes ifjúság. Regény. Bp.
/1943/. /Kapucinus ny. 268 l.

Nagy Imre
Összegyűjtött versei. Székesfe-
hérvár, 1943, Vörösmarty ny. Magyar
Klet. A nagykorú. Bp. /1943/, Ott-
hon ny. Dante, 308 l.

Németh László
A Medve utcai polgári. Székesfe-
hérvár, 1943, Vörösmarty, Bp. Ma-
gyar élet, 132 l.
Athenaeum, 592 l.

-- Lányaim. /Bp. 1943/ Turul, Attila
ny. 108 l. 6 t. /Attila ny. /Uj
/Turul könyvek. /1943/ Athenaeum,
505 l.

-- A minőség forradalma. 1. Európa,
2. Vi enciklopédia felé. 3. Magyar
szellem. 4. Mozgalom. 5. Huszadik
század. 6. Naplók. /Bp. 1943/ Ma-
gyar Klet, 1-6. köt.

Németh László
Moricz Zsigmond. Bp. 1943. Turul,
11. 3 l. 8 t. Jövő ny.
/Turul könyvek./

Oláh Gábor
Hetén vagyunk. Regény. Bp. 1943.
Turul, Attila ny. 255 l.
/Turul könyvek./

Oravecz Paula
Fació. /Regény./ /Bp. 1943/
Hungária, Keresztes, 317 l.

Ortutay Gyula
Kis magyar néprajz. /Bp. 1943/
Egyet. ny. Rajzokkal 2. kiad.
209 l.

Pákozdy Ferenc
Füregtetegben. /Versek./ Hódmező-
vásárhely 1943. Madách ny. /A bo-
ritólap Kohán György műve./
/Ladányiné ny. Bp. 142 l./

Palotai Boris
Kegyetlen ifjuság. Regény. Bp.
/1943/, /Kapucinus ny. 252 l.

Palotás Béla
A nagykruton. Bp. /1943/, Ott-
hon ny. Dante, 308 l.

Passuth László
Biborban született /I. Manuel
Komnenos./ /Regény./ /Bp. 1943/
Athenaeum, 592 l.

Esőisten siraaja Mexikót. /Uj
lenyomat./ /Bp. 1943/ Athenaeum,
505 l.

A könyv korszaka. 2. kiad. /Bp.
1943/ Cséfalvay, Hornyánsky Rt.
299 l.

Fátsay Pál: Mond versek. Bp. 1943.
Szinylei Mersé Pál. 2. kiad. Bp.
/1943/, Officina, 22. l. 15. t.
/Officina képeskönyvek 33./ psis
tuzsák 9.

Pintér Jenő
A magyar irodalom története. 912/
kötet. Bp. 1943, Franklin 222 l.
Reményik Zsigmond: Apokalipszis
Humor 11.

Puski Sándor
Szárszó. Bp. 1943, Pesti Lloyd
ny. ny. József
Sátok a római Magyarországon.
/Bp. 1943/, Franklin ny. 348 l. 24 t.

Rába György
Az ur vadászata. Versek. Bp.
/1943/ Hungária, 42 l.

Falukutatók és szociográfusok.
A magyar társadalom Unvisszagalata
Kacz Kalmán. Bp. /1943/
Barátom, Bögolyo. Hegony. Bp.
/1943/ Bányai és Várk. Auróra,
126 l.

Salamon László
Ezer, hol vagy? - legújabb
-- Oroszország története. Bp. vi,
1943, Gráll.

Radnóti Miklós
Orpheus nyomában. Műfordítások
kétezer év költőitől. /Bp. 1943/
Hellas ny. Pharos. 192 l.
/Editio Pharos l./

Sándi Sándor
B. Lázár. Hegony. Bp. /1943/
Ráth-Végh István 220 l.
Az asszonyi hűtlenség. /Bp.
1943/ Cserépfalvi, Hornyánszky
rt. 334 l.

Halhatatlanok. Irői arcképek szás
szonettben. Bp. 1943. Officina ny. 112 l.
-- Az emberi bucaság kulturtörté-
nete. 4. kiad. /Bp. 1943/. Cserép-
falvi, Hornyánszky ny. 299 l.

Balladák könyv. Mihály
képeivel. Bp. 1943. Pesti Lloyd ny.
-- A könyv komédiája. 2. kiad. /Bp.
1943/ Cserépfalvi, Hornyánszky rt.
299 l.

- Sinka István
Remenyik Zsigmond. Verseik. Bp. 1943,
Amerikai ballada. 2. kiad. Bp.
/1943/ Antiqua ny. 240 l.
Remenyik Zsigmond: Apocalipsis
humana 9.
Francis szellem a régi Magyaror-
szágon. /2. kiad./ Bp. /1943/
-- Pernambucói éjszaka. Bp. /1943/
Singer-Wolfner, Új Idők. 222 l.
Remenyik Zsigmond: Apocalipsis
Humana 11.
-- A templomablak /Bp. 1943/
Franklin. 303 l.
Róvay József regények.
Séták a római Magyarországon.
/Bp. 1943/, Franklin ny. 348 l. 24 t.
Staud Géza
Pestről Budára. /Bp. 1943/
Rézler Gyula
Falukutatók és szociográfusok.
A magyar társadalom önvizsgálata
az elmúlt évtizedben. Bp. /1943/
Faust Imre. 75 l.
Honor /1943 Bp./ Magyar élet, 1-3.
Salamon László
Ember, hol vagy? - - legújabb
versei. /Bp. 1943/, Cserépfalvi,
158 l. /1943/, Sylvester ny. Budapest
szociális Gyülekezeti Traktátus kiadó-
bizottság. 16 l.
Sándor Pál
Filozófiai lexikon. 6. kötet.
Bp. 1941-1943, Faust Imre
-- János versei. 1922-1943. Bp.
/1943/ Új Idők, Singer és Wolfner,
Sándi Sándor
3. Lázár. Regény. Bp. /1943/
Muzsa, Tábori H, 220 l.
Sebesi Ernő
Halhatatlanok. Írói arcképek száz
szonettben. Bp. 1943. Otthon ny. 112 l.
Sinka István /Regény./ 6. szer. /Bp.
Balladaskönyv. Múhoray Mihály
képeivel. Bp. 1943, Pesti Lloyd ny.
Magyar élet. 64 l.

Sinka István
Hontalanok útján. Versek. Bp. 1943,
Magyar élet, Sylvester ny. 148 l.

Sötér István
Francia szellem a régi Magyaror-
szágon. /2. kiad./ Bp. /1943/
Officina ny.
/Officina képeskönyvek 26./

-- A templomrabló /Bp. 1943/,
Franklin, 302 l.
/Új magyar regények./

Staud Géza
Pestről Budára. /Bp. 1943/
Atheaeum, Béta, 210 l.

Szabó Dezső
Az egész látóhatár. Tanulmányok.
Monor /1943 Bp./ Magyar élet, 1-3.
köt.

-- Az elfelejtett arc. /Novella./
/Bp. 1943/, Sylvester ny. Refor-
mátus Gyülekezeti Traktátus kiadó-
bizottság, 16 l.
/Református katonák kvta 1./

-- Összes versei. 1922-1943. Bp.
/1943/ Új Idők, Singer és Wolfner,
696 l.
U.é. 2. kiad.

Szabó Pál
Bölcső. Regény. Bp. 1943, Jövő
ny. Turul, 233 l.
/Turul könyvek./

-- Emberek. /Regény./ 6. ezer. /Bp.
1943/, Franklin, 208 l.
/Új magyar regények./

Szabolcsi Lajos
A csillag fia. /Bár-kochba./
/Kispest/ 1943. /Parago ny./
Történelmi regény. 228 l.

Szántó György
Stradivári. Regény. Bp. /1943/
Officina, 1-2. köt. /1943/
150 l.

-- Öt fekete holló. /Bp. 1943/
Művelődési. /A szerző
Fekete éveim c. önéletrajzát /Bp.
követő öt esztendő története./
Regény. Tábor, 308 l.

Száva István
A közelkelet. Bp. 1943. /Világos-
ság ny./ Szociáldem. Párt. 32 l.

Szenczei László
A halál és tanítványa. /Apáczai
Csere János. /Bp. 1943/ Singer-
Wolfner. 344 l.
/Erdélyi írások./
31. ezer. /Bp.
1942/ Révai, 240 l.

Szerb Antal
Száz vers. Bp. 1943. Officina ny.

1943/ Révai ny. Székely Györgyi
Szi J. Rezső

Misztótfalusi Kis Miklós. Bp.
1943, Révai. Turul, 166 l.
/Turul könyvek./

-- Ranyag egy csillag. Regény. 18.
1943/ Révai, 266 l.

Szini Gyula
A szerelem felhője. /Elb./ /Bp.
1943/ Franklin, Tars. 80 l.
/Nagy írók kis könyvei./

Szőnyi István
A képzőművészet iskolája. 2. kiad.
Szerk. - - Bp. /1943/ Hungária ny.
Győrő Andor, 395, 5 l. 21 t.

-- Székelyföld. /Regény./ Kolozsvár
1943/ Révai ny. Bp. 211 l.
/Az Erdélyi Székelyek Céh jubileumi díszkiadása./

Takáts Gyula
Hold és hárs. Versek. / Kapos-
vár / 1943 / Somogy. ny. Bolyai
Akadémia, 96. l.
/Bolyai könyvek. /
leumi díszkiadása.

Talpassy Tibor
Egy éjszaka Capriban. Bp. /1943/
Front ny. Alfa, 150 l.

Tamási Áron
Abel Amerikában. 37. ezer. /Bp.
1943/ Révai ny. 256 l.
U.a. 39. ezer.

Tatay Sándor
Abel az országban. 27. ezer.
/Bp. 1943/ Révai ny. 200 l.
U.a. 30. ezer.

Abel a rengetegben. 59. ezer.
/Bp. 1943/ Révai, 208 l.
U.a. 61. ezer.
Berseényi, 204 l.

Jégtörő Mátyás. 31. ezer. /Bp.
1942/ Révai, 240 l.
/Weisz ny. / Uj Hang, 176 l.

Magyar rózsafa. Regény. /Bp.
1943/ Révai ny. Székely Egyetemi
és Főiskolai Hallgatók Egyesülete,
194 l.
/Magyar regények. /

Thuróc Gábor
Regények. 18. ezer. /Bp. 1943/ Révai, 268 l.

Regények és reménység. /Elb. / 17.
ezer. /Bp. 1943/ Révai ny. 277 l.

Szülőföldem. 18. ezer. /Bp.
1943/ Révai ny. 212 l.

Szülőföldem. /Regény. / Kolozsvár
/1943/ Révai ny. Bp. 211 l.
/Az Erdélyi Szépművés Céh jubi-
leumi díszkiadása. /

Temesi Áron István
Szűzmáriás királyfi. /Regény./
22. ezer. Kolozsvár /1943/ Révai.
Erdélyi Szépmíves Céh, 234 l.
Az Erdélyi Szépmíves Céh jubileumi díszkiadása.

... Jelenyök alatt. /Kib./ 11. ezer.
-- Szűzmáriás királyfi. 26. ezer.
/Bp. 1943/ Révai ny. 284 l.
-- Pénzügyi szokás. /Kib./ Sajtó
-- Virrasztás. /Bp. 1943/ Révai, 457 l.
U.a. 6. ezer.

Tatay Sándor
Hushagyókedd. Regény. /Bp. 1943/
Főv. ny. Bolyai Akadémia, 297 l.
/Bolyai könyvek./

Tersánszky J. J.
Az elnök ur inasévei. Regény.
/Bp. 1943/ Arany J. ny. 233 l.
Berzsenyi, 204 l.

... A szentannaplója. /Könyvek./
-- Fiz. taktus története. /Bp. 1943/
/Weisz ny./ Uj Hang, 176 l.

-- "Vadregény." Bp. /1943/1943/
Egyet.ny. 234 l. 318 l.

Thurzó Gábor
Apátlan évek. és huszonhárom elbeszélés. Bp. /1943/ Stephaneum ny.
Szent István Társ. 381 l. sikeres.

Tóth Árpád
Összes versei. Bev. s a hátrahagyott költeményekkel és töredékekkel együtt sajtó alá rend. Szabó Lőrinc. 4. kiad. /Bp. 1943/, Athenaeum. 296 l.

Tömörkény István
Egyszerű emberek. /Kib./ Bp. /1943/
Singer-Wolfner, 320 l.

Tömörkény István
Cserendás szobák. Bp. /1943/
Singer. Wolfner. Gulácsy Irén bevezető tanulmányával. 259 l.
/Új egyetemes regénytár./

Vághidi Ferenc
Allanota - regény.
-- Jegények alatt. /Elb./ 11. ezer.
Bp. /1943/, Franklin Társ. 178 l.

-- Rónasági csodák. /Elb./ Sajtó
alá rend. és bev. Sik Sándor. /Sze-
ged. / Pécs 1943/, Dunántúli ny.
214 l. 6 t.
/Nagy írók nagy emberai. 3./

Török Gyula
Vámporban. /Regény. / Barsányi
Zsolt bev. tanulmányával. /Bp.
1943/ Franklin Társ. 1-2. köt.

Török Sándor
Bizalmas vallomások. /Elb./
/Bp. 1943/ Franklin ny. 280 l.
/Magyar élet. / Monor, /1943, Popper
Erne ny. / 16 l.

-- A szentanu naplója. /Elmények./
2. kiad. /Bp. 1943/, Hungária,
Nova, 304 al. ember ha magyar.
3. kiad. levelek egy parasztfiúhoz.
Bp. /1943/ Magyar élet. /
-- Tolvajok, Regény. /Bp. 1943/,
Béta, Athenaeum, 318 l.

-- Hűség és szocializmus. Monor,
-- Valaki kopog. Tizenkét szoba
regénye. 12. ezer. /Bp. 1943/
Franklin, 1-2. köt.
/Nagy regényírók - nagy sikerek./

-- Parasztok - magyar sors. /Bp.
1943/ Klein János, 84. 10 l.
Török Sophie - Kotzián Katalin
Költőnők antológiája. Összeáll.
-- /Bp. 1943/ Sapphótól nap-
jainkig. Hellas ny. Oserépfalvi.
288 l. 8 t. Magyar élet Pesti Lloyd,
397 l.

Trencsényi-Maldapfel Imre
-- Laudes et Metus Regiae. Budae.
Bp. 1943, Officina ny.
Krakauer, 250 l.

Tuz Tamás János. Bp. 1943.
Két tenger kut. Versek. /Bp. 1943/
1943/ Antiqua, Vigilia. 77 l.

Voinovich Géza
Vághidi Ferenc. /Bp. 1943/
Állapota aggasztó. /Regény./
/Bp. 1943/ Cserépfalvi, Antiqua ny.
382 l.

-- György barát. /Bp. 1943/ Frank-
-- Wellington. /Regényes életrajz./
Bp. /1943/. Cserépfalvi Athenaeum
ny. 420 l., 6 t.
--/Nagy idők nagy emberek. 3./

Antiqua, Bibliotheca. 100 l.
Irastudók.
Várnai Zseni - Peterdi Mária
Mint a viharban a falevél. Bp.
1943, /Arany J. ny. 328 l.

Cserépfalvi, Antiqua ny.
Veres Péter. 1. 330 l.
"Bérharcos" munkásmozgalom vagy
"államépítő" szocializmus. Bp.
/Magyar Élet./ Monor, /1943, Popper
Erő ny. 16 l.

-- Mit ér az ember ha magyar.
3. kiad. Levelek egy parasztfiúhoz.
Bp. /1943/ Magyar Élet, Krakauer
ny. 8-11. ezer. 256 l.
/Pantheon tanulmányok 6./

-- Népiség és szocializmus. Monor,
2. kiad. /1943/, Magyar Élet /Popper
Erő, 45 l.

ny. 80 l.
/Magyar könyvtár./
-- Parasztsors - magyar sors. /Bp.
1943/ Klein Jenő, 84, 10 l.

--/Magyar Társ.tud. könyvtár./
Egyet. ny. 125 l.

-- Számadás. /Önéletrajz./ 4. kiad.
Bp. 1943, Magyar Élet Festi Lloyd,
397 l.

-- Szocializmus, nacionalizmus.
2. kiad. Bp. 1943. Magyar Élet,
Krakauer, 250 l.

Végh György
Viharok jönnek. Bp. 1943,
Antiqua ny.
/Unitas könyvek./

Voinovich Géza
Arcok és Álarcok. /Bp. 1943/
Franklin ny. 126 l.
/Új magyar regények./ Bp. 1943/

-- György barát. /Bp. 1943/ Frank-
lin, 233 l.
/Új magyar regények./

-- Írók és költők. /Bp. 1943/
Antiqua, Bibliotheca, 186 l. /Bp.
/Írástudók./

Vörösmarty Mihály. Szépessé szerel-
tes. Összes költői munkái. Életrajzi
bev. ell. Dénes Tibor. Bp. 1943,
Aczél, XXVIII; 550 l.
Athenaeum, 454 l.

-- Összes költői művei. Bp. /1943/
Franklin Társ. 1008 l.
Athenaeum, 228 l.

Wagner József
Az antik világ zenéje. /Bp./
1943, Franklin Társ.; Pantheon,
94 l.
/Pantheon tanulmányok 6./

-- Valaszté viss a víz. /Regény./
Bp. 1943/
Bodros Sándor
Bolond Istók. /Bp. 1943/, Egyet.
ny. 80 l.
/Diárium könyvtár./

II. Rákóczi Ferenc. /Bp. 1943/
Franklin.
-- Meduza. Versék. Bp. /1943/
Egyet. ny. 126 l.

Wesselényi Miklós
Féltón... /Bp. 1943/ Antiqua
ny. 222 l.

Zsolt Béla
Hápraforgó. /Regény./ Budapest
1943. /Paragó Irod. ny. / 190 l.

Zemplényi István
Irodalom és társadalom. Bp. /1943/
46 l. /Unitas könyvek./

Zilahy Lajos. /Versek./ /Ford./
Fátornyok. Szinm. /Bp. 1943/
Athenaeum ny. 96 l. 6. ezer. ny.
/Bp. 1943/. Révai. 541 l.

-- A földönfutó város. /Regény./
/Uj lenyomat./ /Bp. 1943/
Athenaeum, 321 l. ny.

-- Halálos tavasz. Regény. /Bp.
1943/, Athenaeum, 138 l. 11. ezer.
/Bp. 1943/. Révai ny. 140 l.

-- Halálos tavasz. Szépapám szerel-
me. /Bp. 1943/ Athenaeum, 240 l.

-- Két fogoly. 18. kiad. /Bp. 1942/
Athenaeum, 454 l.

-- A lélek kiálszik. /Bp. 1942/
Athenaeum, 228 l.

-- Szépányám. Szinm. /Bp. 1943/
Athenaeum, 89 l.

-- Valamit visz a víz. /Regény./
/Uj lenyomat./ /Bp. 1943/
Athenaeum, 188 l. 1. ezer. Bp. /1943/

Zolnai Béla
II. Rákóczi Ferenc. /Bp. 1942/
Franklin, 224 l. 1 t. 1. kiad.
/Magyar életrajzok./ 1943/, 130 rt.

Zsigray Julianna
Féltékenység. Bp. 1942. 3. kiad.
Singer-Moliner, 1-2. köt. /Ford. és
U. a. 4. kiad. 1. kiad. Arany János.
/A bevezető tanulmányt írta Deve-
szárdi Gábor./ Bp. 1943/ Officina

Zsolt Béla
Napraforgó. /Regény./ Kispeszt
1943. /Paragó Imre ny./ 190 l.

Aristophanes

Összes vigjátékai. Ford. Arany

János. Bp. Külföldi irodalom ny.

772 l.

/Az európai dráma./

Idegen költők. /Versek./ /Ford./
Kosztolányi Dezső. Sajtó alá rend-
és bev. Illyés Gyula. 6. ezer. ny.
/Bp. 1943/, Révai. 541 l.

Két nyelvű klasszikusok. 3. kiad.
Bp. 1943, Officina ny.

Kosztolányi Dezső

Kínai és japán versek. 11. ezer.
/Bp. 1943/, Révai ny. 140 l.

/Irastudók./

Héber költők antológiája. /Versek./
Ford. Kardos László. Bp. /1943/
M. Zsidók Pro Palesztina Szöv. 152 l.
/Javke könyvek 12./

108. l.

/Officina könyvtár 22./

Khájjám Omár

Rubalyát. A perzsa csillagász-
költő versei. Edward Fitzgerald
angol változata alapján ford. Szabó
Lőrinc. /Ill. Horanszka Alise./
Bp. /1943/, Singer-Wolfner, Uj.
Idők, 82 l.

/Officina könyvtár 22./

Herodotos

Kyros és Kroisos története.
Ford. Devecseri Gábor. Bp. /1943/
Hungária, 38, 3 l.

Marcel. 13. kiad. Bp. /1943/ Arany

János ny. 1943 l.

Aisopos /Aesopus/

Meséi. Ford. és bev. ellátta
Ceiner József. Bp. /1943/, ABC rt.
161 l., 1 t.

Sándor. 6. kiad. Bp. /1943/ Arany

János ny. 1943 l.

Aristophanes

Lysistrate. /Vigjáték./ Ford. és
jegyzetekkel ellátta Arany János./
A bevezető tanulmányt írta Deve-
cseri Gábor. /Bp. 1943/ Officina
ny. 92 l.

/Officina könyvtár 51-52./

Aristophanes

Osszes vigjátékai. Ford. /Arany János. Bp. /1943/. Franklin ny.
772 l. 1-2. kiad.
/Az európai dráma./

-- A hattyúfűzres kastély. 5. kiad.
Homeros /Kraukauer/ Dante 375 l.
Odysseia. Bp. 1943, Otthon ny.

-- A mennyország kulcsa. Regény.
Kallimachos Sándor. / 8. kiad. Bp.
/Himuszai. Bp. 1943. Officina ny.
U.a. 9. kiad.

Petronius /Arbiter Galus/
-- Trimalhia lakomája. /Ford. Révay
József. /Bp. 1943/ Antiqua, Biblio-
theca, 96 l. 1. kiad. Dante, 482 l.
/Írástudók. / 1. kiad.

Lao-Ce

-- Tao-Te King. /A legfőbb lényről
és az erényről. /Ford. és bev.
Agner Lajos. /Bp. 1943/ Officina/
108. 4 l. 1. kiad. Dante, 422 l.
/Officina könyvtár 32./

Janus Pannonius

Itáliai évek. /Versek. / Ford.
Geréb László. /Bev. Kardos Tibor.
Pohárnok Zoltán fametszeteivel.
Bp. 1943. /Ráth ny. / 80 l.
/Vajda János Társaság könyvei 1./

Magyar irod.-hoz.

Bromfield

Arviz Indiában. Ford. Benedek
Marcel. 13. kiad. Bp. /1943/ Arany
János ny. Dante, 684 l.
U.a. 14. kiad.

Bob Kapitány. Bp. 1943.

Athenaeum ny.

-- Ejszaka Bombayban. /Ford. Szalai
Sándor. / 6. kiad. Bp. /1943/, Kra-
kauer, Dante, 456 l.

Copperfield David. Regény. Uj
kiad. /Bp. 1943/. Névtel ny.

-- Rohan a víz. /Ford. Kilenyi Má-
ria. /Bp. /1943/, Dante, 445 l.
U.a. 3. kiad.

Cronin

Ezt látják a csillagok. /Regény./
10. kiad. Bp. /1943/ Krakauer,
Dante, 1-2. köt.
Officina, 124 l.

-- A hattucimeres kastély. 5. kiad.
Bp. /1943/ /Krakauer/ Dante 376 l.

-- A mennyország kulcsa. Regény.
/Ford. Bíró Sándor./ 8. kiad. Bp.
/1943/, Dante, 536 l.
U.a. 9. kiad.

A Manderley-ház asszonya. Regény.
-- Réztábla a kapu alatt. Regény.
8. kiad. Bp. /1943/ Ford. Szinnai
Tivadar. / Klein ny. / Dante, 482 l.
U.a. 9. és 10. kiad.

Bromfield

Lilli Barr. /Ford. S. Szöllősy
Klára./ 3. kiad. Bp. /1943/, Neu-
wald Illés, Dante. 422 l.

Buck Pearl

Onlik a nagy fal. Kínai elbeszé-
lések. Ford. Kosáryné Rózsa Lola.
Bp. /1943/ Mátravölgyi ny.
Palladis, 235 l.

Christie, Agathe

Poirot mester. Regény. Ford. Ko-
lozs Pál. Bp. /1943/ Mátravölgyi ny.
192 l.
/Kaland /regények/ 4./

Craven, Robert

Defoe Daniel
Bob kapitány. Bp. 1943,
Athenaeum ny.

Dickens

Copperfield David. Regény. Uj
kiad. /Bp. 1943/, Révai ny.
1-3. köt.
/Klasszikus mesterek./ 124 l.

Dickens
Karácsonyi ének. Ford. H. László
Éva. Bev. Kárpáti Aurél. Kolozsvár
Sándor rajzaival. / Bp. /1943/
Officina, 124 l.

Hilton James
-- Karácsonyi ének. /Kisregény. /
/Bp. 1943/, Közlekedési ny. Opál,
Ford. Szirmai Józsefné. / 94 l.
/Opál könyvek. /

Hutchinson
Du Maurier-Daphne
A Manderley-ház asszonya. Regény.
Ford. Huzitska Mária. 26-30. ezer.
Bp. /1943/, Singer-Wolfner,
436 l.
U.a. 31-35. ezer
U.a. 36-45. ezer

Field Rachel
Egy asszony három élete. /Ford.
Szinnai Tivadar. / Bp. 1943/ Révai
ny. 16. ezer. 1-2. köt.

Franklin W.
-- Az élet újra szép- /Ford. Székely
Tibor. / Bp. 1943/ Révai ny. 15. ezer.
446 l.
/Világsikerek. /

Galsworthy
A Forsyte saga. /Regények és el-
beszélések. /Bp. 1943, Franklin ny.
1-2. köt.

Graves, Robert
Claudius, az isten és felesége
Messalina. Ford. Pálóczi Horváth-
György. 3. kiad. /Bp. 1943/,
Athenaeum, 464 l.

Harte Bret
Három társ. /Regény. / Ford. Báfi-
rány Lukács Ferenc. /Sándor Pál. /
Bp. /1943/, Bányai és Várkonyi, 134 l.

Landon Jack
Három társ. /Regény. / Ford. Báfi-
rány Lukács Ferenc. /Sándor Pál. /
Bp. 1943, Athenaeum, 378 l.

- Hervey Allen
Az utolsó csata. /Regény./ /Bp.
1943/ Urbányi ny. anónymus, Ford.
Nézők Károly. 349 l.
/Szép írások 4./
- Hilton James
Megtalált évek. /Regény./ /Ford.
Máté Erik./ 4. kiad. Bp. /1943/,
Krakauer ny. Dante, 362 l.
Benedek Marcell./ Bp. /1943/,
Hutchinson
- Testamentum. 3. kiad. Bp. 1943.
Singer-Wolfer.
- Huxley Aldous
Ez mulnak az évek 6. ezer. Bp.
1943. Franklin.
- Két vagy három grácia. Bp. 1943,
Franklin.
- Nyár a későlyben. Bp. 1943,
Franklin ny.
- A szerelem utja. Bp. 1943,
Franklin
- Keats John
Válogatott versei. Ford. Pál
Endre. Bp. 1943, Vajda János Társ.
Ráth, 45 l.
/Flora mundi 10./
- Knittel John
Abd-el-Kader. Regény. /Ford.
Száva István./ Bp. /1943/, Athe-
naeum, Bárd, 352 l.
/Szép írások 14./
- El Hakim. Egy orvos életregé-
nye. /Ford. Gál Andor./ 12. kiad.
Bp. /1943/, Hungária ny. 1-2. köt.
- London Jack
Eden Martin /Ford. Bartos Zoltán.
Bp. 1943, Athenaeum, 378 l.

Knittel John
Via mala. Regény. /Ford. Andai
Ernő./ 7. kiad. Bp. /1943/,
Athenaeum ny. Bárd, 548 l.
/Szép írások 4./
U.a. 8. és 9. kiad./

Kipling Rudyard
Három kőpe. Ifj. regény. /Ford.
Benedek Marcell./ Bp. /1943/,
Forrás ny. 189 l.

Morgan Charles
A láng. /Regény./ /Ford. Nagypál
István./ 4. ezer. /Bp. 1943/,
Franklin, 1-2. köt.
/Külföldi regényírók./
U.a. új lenyomat./

-- A forrás. /Ford. Bálint Lajos./
4. ezer. /Bp. 1943/, Franklin,
1-2. köt.
/Külföldi regényírók./

-- Az utazás. /Ford. Nagypál Ist-
ván./ /Bp. 1943/ Franklin ny.
1-2. köt.
/Külföldi regényírók./

Kruif Paul de
Bacillusvadászok. Bp. 1943, Kapu-
cinus ny.

Lewis Sinclair
A fa-utca. /Bp. 1943/ Franklin,
1-2. köt.
/Nagy regények, nagy sikerek./

Llewellyn Richard
Hová lettél drága völgyünk. Re-
gény. /Ford. Déry Tibor./ 5. kiad.
/Bp. 1943/ Krakauer ny. Dante,
600 l.
U.a. 6. kiad.

London Jack
Eden Martin /Ford. Bartos Zoltán.
Bp. 1943, Athenaeum, 378 l.

London Jack

Sarkaszmű. /Ford. Dobosi Csécsi
Mária./ Bp. 1943, Forrás ny. 189 l.
/A kalandregény mestere./

Mark Twain

Koldus és királyfi. Mándy Iván
átírása. Hajzok Károsmáros Ede.
/Bp. 1943/ Antiqua ny. Vigilia ny.
190 l.
/Az ifjúság klasszikusai./

Arthur Gordon Pym, a tengerész.

Laugham Somerset

Sh King /Ford. Sasvári Tibor./
/Uj lenyomat./ Bp. 1944/ Pémes A.
ny. Bárd, 326 l.
/Szép írások 12./

Priestley

-- Karácsony Párizsban. /Ford.
Gellért Endre./ /3. kiad. Bp.
/1944/, Neufeld ny. Bárd, 318 l.
/Szép írások 6./

Robert Kenneth

-- Az Ördög sarantynja. /Ford.
Devecseriné Guthi Erzsébet. /Paul
Gauguin. /Monor /1943/ Popper Ernő.
Bárd, 318 l.
/Szép írások 10./

Egy bebész utja. "A gyógyító kés"

-- A színes fátyol. /Bp. 1943/
Pantheon, Klein Jenő, 317 l.

-- Egy, mint eddig. /Novellák./

Ford. Konrád Frigyes. Bp. /1943/
Egyet. ny. Bárd, 264 l.
/Szép írások 17./

/Haddok könyvtár 13./

Will John Stuart

A szabadságról. Ford. Tábori Mi-
hály. Bev. Tábori Kornál, Bp. 1943,
Hajnal Ferenc. Phoenix, 160 l.
/Klasszikus írások./

Mitchell Margaret

-- Elfújta a szél. Ford. Kosáryné
Réz Lola. /10. kiad./ Bp. /1943/
Singer-Wolfner, 984 l.

Morus Tamás

Utopia. Ford. Kardos Tibor. A
bev. tanulmányt írta Moor Gyula.
Bp. /1943/ Franklin, 173 l.

Philip A.L.

Scotland-Yard regénye. /Bp. 1943/
Ford. Mánday Gyula. Hungária,
640 l.

Poe Edgar Allan

Arthur Gordon Pym, a tengerész.
/Ford. Tiszay Andor. A címlapot
készítette Sebők Imre./ /Bp. 1943/
/Forrás ny./ 189 l.
/A kaland klasszikusai./

Soma. 2. kiad. /Bp. 1943/
Nova, 340 l.

Priestley

Különös éjszaka. /Ford. Siklossy
Pál./ /Bp. 1943/, Fővárosi könyv-
kiadó, 246 l.

Robert Kenneth

Oliver Wiswell. Ford. Benedek Mar-
cell. Bp. /1943/, Singer-Wolfner.
928 l.

2. kiad. Bp. /1943/ Hungaria ny.

Sava George

Egy sebész útja. "A gyógyító kés"
/Ford. Konkoly Kálmán./ 3. kiad.
/Bp. 1943/, Singer-Wolfner, 296 l.

/Bp. 1943/, Hungaria ny. 404 l.

Shakespeare

Hamlet. Bev. jegyz. ell. Egyetemes
Mária, Staud Géza. Ford. Arany Já-
nos. /Bp. 1943, Antiqua ny./ Biblio-
theca. 360 l.

/Madách könyvtár 13./

/A Madách könyvtár Shakespeare
tára./

2. kiad. Bp. /1943/ Hungaria ny.

-- Lear király. Ford. Kosztolányi

Dezsdő. /Bp. 1943/ Révai, 180 l.

-- Szonettjei. Ford. Keszthelyi

Zoltán. Bp. /1943/ Franklin, Széllő-
sy, 164 l.

Shaw, G.B. Robert
Mr. Conolly házassága. /Ford.
Szinnai Tivadar./ Bp. /1943/ Attila
ny. Dante, 375 l.

-- Grill biassikus regényei.
-- Trefusis ur. Regény. 2. kiad.
/Ford. Szöllősy Klára./ Bp. /1943/
Klein ny. Dante, 370 l.

Sinclair Upton
Alkohol. Ford. B. Karinthy Emmy./
2. kiad. /Bp. 1943/ Pémes A. ny.
Nova, 469 l.

-- Hajsza a pénz után. Ford. Braun
Soma. 2. kiad. /Bp. 1943/
Klein Jenő, Nova, 340 l.

-- Letűnt világ. /Ford. Gaál Andor,
Takács Gizella./ Bp. 1943, May Já-
nos.

U.a. 3. kiad.

Spring Howard
Késza népség. /Ford. Déry Tibor.
2. kiad. Bp. /1943/ Hungária ny.
332 l.

U.a. 3. kiad.

-- A macska. /Ford. Gaál Andor./
/Bp. 1943/, Hungária ny. 404 l.

-- Szerelmes fiam. 4. kiad. Ford.
Gaál Andor./ Bp. /1943/ Hungária,
1-2. köt.
U.a. 5. kiad.

Steinbeck John
Egerek és emberek. Ford. Benedek
Marcell. Szalai Lajos rajzaival.
Bp. /1943/, Singer-Solfer, Uj
Idők, 213 l.

Stevenson, Robert
A kincses sziget. /Ford. Devecseri
Gábor./ Bp. /1943/, Forrás ny. Grill,
XXIV. 424 l.
ny. /Grill klasszikus regényei./

Swift, Jonathan
Gulliver utazásai. Bp. 1943, Frank-
lin Társ.
Lovass Gyula. /Bp. 1943/, Athenaeum
452 l.

Swinerton, Frank
Az élet komédiája. Ford. Kosáryné
Rózsa Lola. 3. kiad. Bp. Singer-
Wolfner /csak 1942. évi/ Krakauer
ny. 565 l.
Ford. Aranyossy
Pál. /Bp. /1943/, Grill. VIII.

Thackeray
A hiúság vására. Ford. /Devecseri
Emilné Guthy Erzsébet/ Bp. /1943/, Grill,
1-2. köt.
/Grill klasszikus regényei./
rusom. /Regény. /Ford. Székely Géza.
Bp. /1943/, Athenaeum, 244 l.

-- Hiúság vására. Regény hősök nél-
kül. /Ford. Vas István./ /Bey.
Schöpflin Aladár. /Bp. 1943/ Révai
Franklin ny. 1-2. köt.
/A regényírás mesterei./

Baroncelli, Jean de
Dunkirchenben végezdött. Regény.

Traven
A fehér rózsák. /Regény. /Bp. 1943/
Ford. Dormándi László. Pantheon,
Krakauer-Várnai ny. 256 l.

A romlás virágai. Ford. Babits
Miklós. 1943. Lőrinc, 76th Arpad.

Wilde, Oscar
A cantervillei kísértet. /Ford.
Király György - Bálint Lajos. /Bp.
1943/, Révai, 212 l.

-- Költemények. 3. ezer. Ford.
Kosztolányi Dezső. /Bp. 1943/ Ré-
vai, 160 l.

Colette
Duo. Regény. /Ford. Soulyó György./
/Bp. /1943/, Renaissance, 232 l.

Wilder, Thornton
Sorsom az éj. /Ford. Szentmihályi
János. /Regény. /Bp. 1943/, Antiqua
ny. Vigília, 230 l.

Curie, Eve
Arland, Marcel
Féltestvérek. /Regény. /Ford. Szer.
Lovass Gyula. /Bp. 1943/, Athenaeum
452 l.

Balzac, Honoré de
Goriot apó. César Birotteau nagy-
sága és hanyatlása. /Jelenetek a
párisi életből. /Ford. Aranyossy
Pál. /Bp. 1943/, Grill. VIII.
300 l.
/Grill klasszikus regényei./

-- Széplányok tündöklése és nyomo-
rusága. /Regény. /Ford. Laczkó Géza.
Bp. 1943/, Athenaeum, 244 l.

-- A völgy lilioma. Bp. 1943, Révai
Baroncelli, Jean de
Dunkirchenben végződött. Regény.
Ford. Szerb Antal. 2. kiad. Bp.
1943/, Dante, 286 l.

Baudelaire, Charles
A romlás virásai. Ford. Babits
Mihály, Szabó Lőrinc, Tóth Árpád.
A végleges magyar kiadást jegyz.
sajtó alá rend. Szabó Lőrinc.
/Bp. 1943/ Révai, 444 l., 4 t.

Fouché, /Joseph/
-- Verseik. Ford. Széles Ernő. Bp.
1943, Poetis, 65 l., 1 t.
/Kétnyelvű kiadás./

Colette
Duo. Regény. /Ford. Somlyó György./
/Bp. 1943, Renaissance, 232 l.

Cocteau, Jean
Vásott kölykök. Regény. /Ford.
Gyergyai Albert./ 6. ezer. /Bp.
1943/, Révai, 168 l.

-- Szerelen. 11. ezer. /Bp. 1943/
Curie, Eve
Madame Curie /Marie./ /Életrajzre-
gény./ /Ford. Just Béla./ 19. ezer.
/Bp. 1943/, Révai, 370 l. 1 t.,
Úva. 21 ezer.
1943/, Révai, 166 l.

Du Gard, Roger Martin
A Thibault-család. Bp. 1943.
Légrády et mol. 29, ezer. Bp. 1943,
Révai ny.

-- A Thibault család. 7. kiad. Bp.
1943, Krakeuer

Sarja. /Ford. Illyés Gyula./ /Bp.
1943/, Révai ny. 169 l.

Dumas, Alexandre
Gróf Monte Christo. /Bp. 1943/
Hollósy ny. Ford. Táboru Kornél -
Illés Jenő. Nova, 1-2. köt.

1943/, Révai, 372 l.

-- Gróf Monte Christo. A serdül-
tebb ifjúság számára eredeti fran-
ciából átdolg. Gálszécsi István.
Bp. 1943, Péchyné, 158 l.

A nagyvenőves férfi naplója.

Ford. Potányi Mihály. /Bp. 1943/

Gachot, Francois

Kakas Ferkő diadala. /Mese./

Ill. Tallós Ilona. Bp. /1944/

Cserépfalvi, Antiqua ny. XVI. 1.,

14 t.

/Bibliofil kiad. kézi festésű

képekkel./

Hugo, Victor

A nyomorultak. 2. kiad. Bp.

Fouché, /Joseph/

Ford. Salgó Ernő. /Bp. 1943/, Ano-

nymus, 340 l.

Franklin

France, Anatole

Thais. /Regény./ /Ford. Szerb An-

tal./ /Bp. 1943/ Antiqua, Biblio-

theca. 198 l.

/Írástudók./

Géraldy, Paul
 Prélude, Regény. /Ford. Szini Gyula./ /Bp. 1943/ Révai, 95 l.
 U.é, 9. ezer.
 Magyar Könyvtár 13./

-- Szerelem. 11. ezer. /Bp. 1943/,
 Révai ny. 104 l.

Valogatott mesék. Bp. 1943. Frank-

-- Te meg én. /Versek./ Ford.
 Kosztolányi Dezső. 26 ezer. /Bp.
 1943/, Révai, 166 l.

U.é. 29. ezer.
 /Regény./ Bp. /1943/
 Hungária, Székely. 238 l.

-- Toi et moi. 29. ezer. Bp. 1943,
 Révai ny.

Molière
 Giono, Jean
 Sarju. /Ford. Illyés Gyula./ /Bp.
 1943/, Révai ny. 189 l.
 /Világsikerek./

Pascal
 -- Zeng a világ. Regény. Ford. /és
 bev. / Illyés Gyula. 10. ezer. /Bp.
 1943/, Révai, 272 l.
 /Világsikerek./

Guehenne, Jean
 A negyvenéves férfi naplója.
 /Ford. Potényi Mihály./ /Bp. 1943/
 Pesti Lloyd ny. Bolyai Akadémia
 176 l.
 A kötetet záró Guehenno tanulmányt
 Vass László írta.
 /Bolyai könyvek./

3.: Martine.
 Ford. Gáspár Miklós. /Bp. 1943/

Hugo, Victor
 A nyomorultak. 2. kiad. Bp.
 1943, Pesti Lloyd ny.

Magyar. /Ford. Lányi Viktor./

-- A párisi Notre Dame. Bp. 1943,
 Franklin

-- A párisi Notre Dame. Bp. 1943,
 Grill
 /Bp. 1943/, Hungária ny. Új Idők,
 118 l.

Rimbaud, Arthur
 Jouvett, Louis. Debrecen 1943. Banno-
 Egy komédiás feljegyzései. Ford.
 Várkonyi Zoltán. /Bp. 1943/ Antiqua
 Bibliotheca, 166 l.
 /Madách könyvtár 12./
 Beszélgetések a művészetéről. Össze-
 gyűjt. Paul Gach. /Ford. Párkás Zol-
 La Fontaine
 Válogatott mesék. Bp. 1943. Frank-
 lin.

Rostand, Edmond
 Lesage
 A sánta orvós. /Regény./ Bp. /1943/
 Hungária, Székely. 238 l.
 /Erdekes regények./

Simenon, George
 Moliere
 Tartuffe. /Vígjáték./ Ford. Han-
 kovics Ferenc. /Bp. 1943/ Franklin,
 ny. 85 l.

Trova, Henry
 Pascal
 Gondolatok. A tanulmányokat össze-
 válogatta és bev. Francois Mauriac.
 /Ford. Fónagy Iván./ /Bp. 1943/
 Antiqua, Bibliotheca, 132 l.
 VII/Írástudók./

A szegény - - tíz balladája és
 a szép Iaggyerkovicsné panasza.
 Flisnier, Charles
 A szegény család. 1.: Isabelle
 halála. 2.: A pénz szolgálja. Ford.
 Gáspár Miklós. /Bp. 1943/ Nova;
 1-2. kötet.
 -- Testamentum. Ford. Mészöly
 Dezső. /Bp. 1943/ Székely
 -- A szegény család. 3.: Martine.
 Ford. Gáspár Miklós. /Bp. 1943/
 Nova, 301 l.

-- A nagy testamentum. Ford. és bev.
 Vas István. 2. kiad. /Bp.
 Pourtales, Guy de
 Wagner. /Ford. Lányi Viktor./
 7. ezer, /Bp. 1943/, Révai ny.
 560 l.

Zola, Emil
 Pascal doktor. Ford. P. Borbás
 Racine, Jean
 Berenice. Tragédia. Ford. Benedek
 Marcell. Szalai Lajos rajzaival.
 /Bp. 1943/, Hungária ny. Új Idők,
 118 l.

Rimbaud, Arthur
Költemények. Debrecen 1943, Pannonia ny.

Rodin, Auguste
Beszélgetések a művészetről. Össze-
gyűjt. Paul Cach. /Ford. Farkas Zol-
tán. Bev. Pátzay Pál. /Bp. 1943/,
Franklin ny. 117, 1. 22 t.

Rostand, Edmond
Cyrano de Bergereq. Ford. Ábrányi
Emil. 40-42. ezer. /Bp. 1943/ Révai
Franklin Lampel, 190 l.

Simenon, George
Az örökös. /Ford. Ronay György./
/Bp. 1943/, Révai, 439 l.
/Világsikerek./
/Hungaria pótyós könyvek./

Troyat, Henry
Dosztojevszkij. /Ford. Sárközi
György és Déry Tibor. /Bp. 1943/
Athenaeum

Villon, Francois/
A szegény - - tiz balladája és
A szép fegyverkovácsné panasza.
/Versek. /Ford. Szabó Lőrinc.
Hincz Gyula rajzaival. 2. kiad. 126 l.
/Bp. 1943/ Singer-Moliner, 72 l.

-- Testamentuma. Ford. Mészöly
Dezso. /Bp. 1943/ Székely, d. Balich
Keresztes, 128 l.
/Külföldi regényírók./

-- A nagy testamentum. Ford. és bev.
Vas István. 2. átdolg. kiad. /Bp.
1943, Officina/ 175 l.
/Két nyelvű klasszikusok./

Zola, Emil
Pascal doktor. Ford. P. Borbás
Lili. Bp. /1943, Athenaeum, Béta,
289 l.
/Örök értékek./

Boccaccio

Dante élete. Ford. és bev. Fusi
József. Bp. 1943, Officina ny.
Róma könyvkiadó, 100 l., 1. sz. raj-
/Olasz kincsek./ munkája. /Bp.
1943, 148 l.
/Az ifjúság klasszikusai./

Bonfini

Mátyás király. Bp. 1943, Offi-
cina ny.
Don Quijote de la Mancha. /Regény./
Ford. Györy Vilmos. Márai Sándor
tanulmányával. 10. ezer. /Bp.
Isteni színjáték. Ford. Babits
Mihály. 18. ezer. /Bp. 1943/, Révai
520 l.

Ortega y Gasset José

Dario Niccodemi
A szerelmes Scampolo. Regény.
/Ford. Huszti Dénes./ /Bp. 1943,
Révai, Hungária/ 240 l.
/Hungária pöttyös könyvek./

Papini Giovanni

Krisztus története. Fors. Révai
József, Dürer /Albert/ metszetei-
vel. 12. kiad. /Bp. 1943/, Athe-
naeum, 572 l., 16 t.

Petrarca Francesco

Daloskönyve. Bp. /1943/ Ford.
Sárközi György. Franklin ny. 126 l.
/Kétnyelvű remekművek 2./

Bunin Ivan

Pirandello Luigi

Az ezerarcú ember. /Ford. Brelich
Mario./ /Bp. 1943/ Franklin 192 l.
/Külföldi regényírók./

Dostojevszkij Fjodor Mihajlovics

De Vinci Leonardo

Meséi. Karcag 1943, Kertész
/Bp. 1943/ 1. kiad. Révai ny.
1-2. köt.

/Klasszikus mesterek./

Cervantes

Don Quijote. /Regény./ Atdolg.
Radnóti Miklós, Bayvári Herbert
rajzaival. /Bp. 1943/, Cserepfalvi,
242 l. 1. sz. /1943/-ss évi.

Cervantes

Don Quijote. /Ifj. regény./

Mándy Iván átírása. A címlap Szalontay József, a szövegközi rajzok Györy Miklós munkája. /Bp.

1943/ Vigilia, 148 l.

/Az ifjúság klasszikusai./

-- Az el

Don Quijote de la Mancha. /Regény./

Ford. Györy Vilmos. Márai Sándor bev. tanulmányával. 10. ezer. /Bp.

1943/ Révai, 1-2. köt.

U.a. 12. ezer

Ortega J. Casset José

Don Quijote nyomában.. Atlantisz.

Ford. Antal Gábor. /Bp. 1943/ Antiqua

Bibliotheca, 146 l.

/Írástudók./

Gorkij Maxim

... boldog nyár. Bp. 1943, ny.

-- A tömeges lázadása. /Ford. Puskás Lajos./ 2. kiad. Bp. /1943/ Írás, 256 l.

-- Az élet iskolája. Kis és nagy

... Ford. ... Verano /Sándor

... /Bp. 1943/ Bányai és Várko-

Avercsenko Arkadij

A nők sem angyalok. /Elbeszélések./ /Ford. Menyhárd Sebestyén./

/Bp. 1943/, Hungaria, 224 l.

/Pöttyös könyvek./ 1943/, Mátra-

völgyi ny. Aurora, 344 l.

Bunin Ivan

A szerelem szentsége. Ford.

Bókay János. Bp. 1943, Révai, 152 l.

U.a. 6. ezer. /Bp. 1943/, Mátra-

völgyi ny. Oszerpálvi, 252 l.

/A humor mesterei./

Dosztojevszkij Fjodor Mihajlovics

A Karamazov testvérek. Ford.

Szabó Endre. Bev. Kárpáti Aurél-

/Bp. 1943/ Új kiad. Révai ny.

1-2. köt.

/Klasszikus mesterek./

/Nagy regények - nagy sikerek./

-- A Karamazov testvérek. 13. ezer.

Bp. 1944, Révai ny.

A 13. ezer. /1943/-as évi.

... /Bp. 1943/, Révai, 257 l.

- Szolovjev, Leonid
A csendháborító. /Bp. 1943/.
- Dosztojevszkij
A nagybácsi álma. Regény. Ford.
Szabó Endre. Bp. /1943/ Hungária,
Révai, 143 l.
Fő/Regénykönyvtár 11./vics
Feltámadás. 1-2. köt. Ford.
Havas András Károly. 3. köt.
-- Ördögök. Ford. Dancs Pál. Bev.
Horváth Zoltán. /Bp. /1943/ Brill,
Alt. ny. 1-2. köt.
/Grill klasszikus regényei./szé-
/Világhírű klasszikus regények./
- Gogol, Nikolaj /Regény./ /Ford.
Házasorr. /Regény./ /Bp. 1943, Hun-
gária ny. /48 l. és Grafikai
/Kitűnő regényvár./
/Grill klasszikus regényei./
- Gorkij Maxim
-- Egy boldog nyár. Bp. 1943, bev.
Bányai és Várkonyi. kiad. Bp. /1943/
Pesti Lloyd.
/T. Székes regényei és elbeszé-
-- Az élet iskolája. Első szerel-
men. Ford. Kollár Ferenc/Sándor
Pál. /Bp. 1943/ Bányai és Várko-
nyi. Európa. 219 l.
- Igazi házasság. /Regény./ Ford.
-- Három ember. Regény. Ford. Havas
András. Károly. /Bp. 1943/, Mátra-
völgyi ny. Auróra, 344 l.
- A Kreutzer szonáta. Bp. 1943.
- Katajev
A sikkesztók. /Regény./ Ford.
Sárközi György. /Bp. 1943/, Merkan-
til ny. Cserepfalvi, 262 l. és
Fő/A humor mesterei./ ill. Tíad
László. 69 l.
/Officina könyvtár 46./
- Mereskovszkij Dmitrij Szergeevics
Az istenek halála. Julián apost-
ta. /Regény./ /Bp. 1943/, Franklin,
1-2. köt. ny.
/Nagy regények - nagy sikerek./
- Tolstoj, Alexej
Puskin lakok között. Ford. Sáfár
Annyegin Eugen. /Ford. Berczy Ká-
roly. /Bp. 1943/ Révai, 257 l.
/Művelődési kiadó a Marsen./

Szolovjov, Leonid
A csendháborító. /Bp. 1943/,
Révai ny. 288 l.
/Világwikerek./

Tolsztoj Leo Nyikolajevics
Feltámadás. 1-2. köt. Ford.
Havas András Károly, 3. köt.
Ford. Peterdi István. Bev. For-
zsolt Kálmán, Bp. /1943/ Gutenberg,
1-4. köt.

/T. összes regényei és elbeszé-
lései./

-- komédia. Regény. /Ford.

Bornasissza János hr. / 2. kiad. /Bp. 1943/

-- Feltámadás. /Regény. / Ford.

Havas András Károly. / Bp. /1943/

Grill, Alt. nyomda és Grafikai

Int. XIV. 512 l.

/Grill klasszikus regényei./

Athenaeum ny. Szallitgy. 512 l.

-- Háboru és béke. Ford. és bev.

Bonkáló Sándor. 3. kiad. Bp. /1943/

Pesti Lloyd.

/T. összes regényei és elbeszé-

lései./

/A világirodalom legszebb klasszi-

kusai./

A világirodalom legszebb eredet.

-- Igazi házasság. /Regény. / Ford.

Lukács László. /Bp. 1943/Weisz

ny. / Uj Hang. 180 l.

-- Kreutzer szonáta. Bp. 1943,

Turul

-- levelei. Bp. 1943. Officina,

Ford. bev. és jegyz. ell. Timár

László. 69 l.

/Officina könyvtár 46./

Kiadand

-- Szevasztopol. Bp. 1943,

Krakauer ny.

Tolsztoj, Alexej

Mars lakók között. Ford. Safáry

Ferenc /Sándor Pál./ /Bp. 1943/

Világosság, Lukács, 172 l.

/Borítékcím: Riadó a Marson./

May Károly
Turgenyev
Első szerelem. Regény. Ford. Kossuthné
Rónay György. 6. ezer. /Bp. 1943/
Révai ny. 148 l.

Mann Thomas
Szexes kiregénye. i. Bp. 1943.
Baum Vicki
H Hotel Shanghai. /Regény./ Ford.
Szalay Gyula. 4. kiad. /Bp. 1943/
Hungária, 1-2. köt. és kutyája.
/Kiregények./ Ford. Lányi Viktor
-- A nagy komédia. Regény. /Ford.
Bornemissza János hr. / 2. kiad. 1141/
/Bp. 1943/, Hungária, 242 l.

Brehm Bruno
Sztálin és a varázsló.
Sztálin és a kastélyban. /Ford.
Kutassy Gyula. / Bp. /1943/
Athenaeum ny. Szőlősy, 312 l. 2./

Fallada Hans
Azok a régi szép idők. Bp. 1943.
Kapucinus ny.

Freud Sigmund
A lélekelemzés legújabb eredményei. Ford. Lengyel József. Debrecen 1943, Pannonia ny. 218 l.
/Ampelos könyvek 1./

Goethe Johann Wolfgang
Epigrammak... Gyoma, 1943, Kner ny.
A harmadik st. Bp. 1943, Antiqua

-- Faust. Ford. Kozma Andor. /3. kiad. /Bp. 1943/ Klein ny. Pantheon, 1-2. rész.
Szerelmek, élet, halál. /Ford. Rónay György. /Bp. 1943/ Frank-Klabund
Borgia. /Rajzok./ Ford. Bálint Lajos. /Bp. 1943/, Urbányi ny, Anonymus, 176 l.

Robespierre /Maximilien/ /Bp. 1943/ Rónay György ny. Cserepfalvi,
May Károly
Winnetou. Atdolg. Farago László. 4. kiad. Bp. /1943/ Aczél, Otthon ny. 117 l.
/Részleges kiadás./

- May Károly
Zs. Minnetou. 2. kiad. Ford. Kosáryné
Rék Lola. /Bp. 1943/ Athenaeum ny.
1-2. köt.
- Mann Thomas
Összes kisregénye.i. Bp. 1943.
Athenaeum
- Tonio Krüger. Ur és kutyája.
/Kisregények./ Ford. Lányi Viktor
és Sárközi György. /Bp. 1943/,
Béta, 168 l.
- Mann Th. kisregényei és novellái/
Béta, 176 l.
- Tristan. Mario és a varázsló.
Ford. Kosztolányi Dezső, Lányi Vik-
tor, Sárközi György. /Bp. 1943/
Béta, 176 l.
- Mann Th. összes kisregényei 2./
- Friedmann úr, a törpe és egyéb
kisregények, Ford. Lányi Viktor,
Sárközi György. /Bp. 1943,
Athenaeum.
- Mann Th. összes regényei. 3./
- Halál Velencében. A csodagyerek.
Ford. Lányi Viktor. /Bp. 1943/
Béta, 160 l.
- Mann Th. összes kisregényei 4./
- Hoppke Wilhelm /Bp. 1943/ Klein J.
A harmadik ut. Bp. 1943, Antiqua
ny.
- Schopenhauer
Szeretlem, élet, halál. /Ford.
Bánóczi József. /Bp. 1943/ Frank-
lin ny, 146 l.
- Sieburg Friedrich
Robespierre /Maximilien/ /Bp.
1943/, Hornyánszky ny. Cserepfalvi,
459 l. 8 t.
- Nagyidők, nagy emberek./

Zweig Stefan

Verlaine. Ford. Bálint Lajos. 1943.
Verlaine Paul válog. versei. Össze-
áll. Vas István. Ford. Ady E, Babits
M., stb. Bp. /1943/, Fővárosi
könyvkiadó, 166 l. 4 t.

-- Brazília. Ford. Halász Gyula.
3. kiad. /Bp. 1943/ Athenaeum, Béta
310 l.

-- Első élmény. Ford. Domahidi
László - Sándor Imre. Bp. 1943,
Klein Jenő. köt.

-- Fouché /Joseph/ élete. Ford.
Szinnyai Tivadar. /3. kiad. /Bp.
1943/ Pantheon, 250 l.
U.a. 4. kiad. 1943/ Krakauer
ny. U.a. 8. kiad.

-- A lélek orvosai. Ford. Szegő
István, Kovács György, Horváth
Zoltán. /4. kiad. /Bp. 1943/,
Klein Jenő, Pantheon, 368 l.

Ford. Kodolányi János. Bp. 1943,
Hagy Vince ny. Turalp 243 l.
-- Maria Antoinette. Ford. Horváth
Zoltán. 6. kiad. /Bp. 1942/
Pantheon, Krakauer, 1-2. köt.
/Sorsok és emberek./

temény. 4. kiad. Ford. Vikár Béla.
Bp. 1943, Pesti Lloyd. köt.
-- Nyugtalan szív. Ford. Készegi
Imre. 3. kiad. /Bp. 1942/ Klein J.
Nova, 376 l.

Sillanpää Frans Emil
-- Stuart Maria. Ford. Kelen Ferenc
Horváth Zoltán. /3. kiad. /Bp.
1943/ Krakauer ny, Pantheon, 350 l.

Hansun Knut
Verfel Franz
Az elszárazított mennyország. Bp.
1943, Klein ny.
Pantheon, 189 l.

-- Műda Dagh negyven napja. Ford.
Tamás István. 3. kiad. Bp. 1943.
Radó, Nova, 1-2. köt.

Huizinga Jan
Válogatott tanulmányok. Bp. 1943,
Hungária

Loon Hendrik Willem van
Rambrándt /van Rijn/ a halhatatlan. Ford. Szerb Antal. 1-2. köt.
Bp. /1943/, Széchenyi Rt. 455 l.

Prus Boleslav
A fárad. Ford. Havas József.
3. kiad. Bp. /1943/, Krakauer ny.
Dante, 1-3. köt.

Reymont Wladyslaw
Parasztok. 7. kiad. /Ford. Tom-
csányi János. / Bp. /1943/, Krakauer
ny. Pantheon, 894 l.
U.a. 8. kiad.

Lagerlöf Selma
Antikristus. Regény. 19.
Franklin 337 l.
Järventausta Arvi
és varázsdob. Regény.
Ford. Kodolányi János. Bp. 1943,
Nagy Vince ny. Turul, 244 l.
/Turul könyvek. / Ford. G. Beke
Margit. Belstini Braun Olga rajzai.
Kalevala. A finn nemzeti hősköl-
temény. 4. kiad. Ford. Vikár Béla.
Bp. 1943, Pesti Lloyd Magyar Élet.
341 l.

Sillanpää Frans Emil
Silja. Egy régi család utolsó haj-
tása. Ford. N. Sebestyén Irén. 5.
kiad. Bp. 1943, Franklin, 9-11. ezer

Hamsun Knut
Pán. Glabu hadnagy följegyzései-
ből. /Regény. / Ford. Beke Margit.
4. kiad. /Bp. 1943/, Klein Jenő.
Pantheon, 189 l.

Hamsun Knut
Viktória. Regény. Ford. Telekes
Béla. /Bp. 1943/ Athenaeum, 96 l.
/Olcsó regény./

Ibsen Henrik
Peer Gynt. Ford. Áprily Lajos.
8. ezer. /Bp. 1943/ Révai, 240 l.

Svéd antológia. Bp. /1943/.
Officina. 94 l.
Modern svéd költők versei. Össze-
gyűjtötte és ford. Balogh Barna.
/A Magyar-Svéd Társaság könyvei 4./

Strindberg August
Kicsinyek és nagyok. /Elbeszélések./
/Bp. 1943/, Franklin, 44 l.
/Nagy írók kis könyvei./

Lagerlöf Selma
Antikrisztus csodái. Regény. 19.
ezer. /Bp. 1943/, Franklin 337 l.
/Nagy regények, nagy sikerek./

-- Amikor én kislány voltam.
/Visszaemlékezések./ Ford. G- Beke
Margit. Belatini Braun Olga rajzai-
val. /2. kiad. Bp. 1943, Athenaeum
ny. 231 l.

Magyar irodalom

Arany János
A magyar jobbágyok története.
B. kiad. Bp. 1944, Paust, Paragó
J. ny., 568 l.

Ady Endre
Szemes versei. 100 000-ik ezer.
/Bp. 1944/, Athenaeum ny. 1048 l.

Ady Endre
Vallomások és tanulmányok. Magyar
és külföldi irodalom. /Bp./ 1944.
Athenaeum, 420 l.
/Ady Endre összes művei 3./

MEGJELENT FONTOSABB IRODALMI MŰVEK AZ ORSZÁGOS

Válogatott elbeszélések.
Voinovich Géza válogatása.
Bp. 1944, Athenaeum, 268 l.

SZÉCHENYI KÖNYVTÁR NÖVEDEKNAPLÓI SZERINT

Arany János
A János Arany. /Bp. 1944,
Kellner 1944 l.

Babits Mihály
A Golyakalifa. /Bp. 1944/,
Franklin Társ. 200 l.

Balázs Anna
Mária. /Bp. 1944/, /Fráter
ny. 168 l.
/Koraszó könyvtár./

Balázs Ferenc
Bor alatt. /Elbeszélések./ 3.k.
Bp. 1944, Magyar Klet, /Pesti
Könyv ny. 268 l.

Bercselli A. Károly
Válogatott versei. /Bp. 1944/
Cserepfalvi, 26 l.
/Koraszó füzetek 3./

Magyar irodalom

Acsády Ignác

A magyar jobbágyság története.
2. kiad. Bp. 1944, Faust, Faragó
J. ny., 568 l.

Ady Endre

Összes versei. 100 000-ik ezer.
/Bp. 1944/, Athenaeum ny. 1048 l.

Ady Endre

Vallomások és tanulmányok. Magyar
és külföldi irodalom. /Bp./ 1944.
Athenaeum, 420 l.
Bp./Ady Endre összes művei 3./

Ambrus Zoltán

Válogatott elbeszélések.
Voinovich Géza válogatása.
/Bp. 1944/, Révai, 265 l.

Arany János

A Józsa ürdöge. /Bp. 1944,
Kellner ny./ 24 l.

Babits Mihály

A golyakalifa. /Bp. 1944/,
Franklin Társ. 200 l.

Balázs Anna

Maris. /Bp. 1944/, /Fráter
ny./ 188 l.
/Korszerű könyvtár./

Balázs Ferenc

Rög alatt. /Elbeszélések./ 3.k.
Bp. 1944, Magyar Élet, /Pesti
Lloyd ny./ 268 l.

Berczeli A. Károly

Válogatott versei. /Bp. 1944/
Cserepfalvi, 96 l.
/Pegasus füzetek 3./

Berda József
Válogatott versei. /Bp. 1944/
Cserépfalvi, 96 l.
/Pegazus füzetek 1./

Bóka László
Jégvilág. Versek. /Bp./ 1944,
Antiqua ny. 78 l.

Buzsádi György
Repedt csupor. /Bp./ 1944,
Móricz Zsigmond Könyvkiadóváll.
272 l.

Bródy Sándor
In memoriam - - -
/Irták Mohácsi Jenő, Gyöngyi
László, Sass Irén stb./ /Bp.
1944, Nádor ny./ 16 l.

Féja Géza
A felvilágosodástól a sötéte-
désig. A magyar irodalom törté-
nete 1722-től 1867-ig. 2. kiad.
Bp. 1943, Magyar Élet, 288 l.

Fekete István
Csi. Történetek állatokról és
emberekről. Györy Miklós rajzaival.
3. kiad. Bp. /1944/, Új Idők.
251, 5 l.

-- Egy szem kukorica. Bp. /1944/,
Új Idők. 216 l.

Csathó Kálmán
Keresztapámék. Elbeszélések. Bp.
/1944/, Új Idők, Ladányi ny. 224 l.

-- Vadászszákmány. - Ha a vadász
ír, az író meg vadászik. /Mincz
Gyula rajzaival. 2. kiad. Bp.
/1944/, Új Idők. 381 l.

Dercsényi Dezső

A váci székesegyház... Bp. 1944.

Egyet. ny. 20 l.

/Könyv.: Szépművészet./

-- Okor a középkor művészetében.

/Bp./ 1944. /Franklin ny./ 80 l.,

8 t.

/Parthenon-tanulmányok 10./

Dobrovits Aladár

Egyiptom festészete. Bp. /1944/,

Officina ny. 48, 8 l.

/Ars mundi 9./

Esida Jenő

Válogatott versek. /Bp. 1944/,

Révai, 120 l.

Galamb Sándor

A magyar dráma története 1867-
től 1896-ig. Bp. 1937-1944.

Akadémia, 1-2. köt.

/A Magyar Tudományos Akadémia
Könyvkiadó Vállalata /Uj folyon./

Gárdonyi Géza

Egri csillagok. 19. kiad. Bp.

/1944/, Dante, 1-2. köt.

-- Gárdonyi Géza

A láthatatlan ember. 9. kiad.

Bp. /1944/, Dante, 301 l.

Gulácsy Irén

Jezabel. Történelmi regény. Bp.

/1941, 1944/, Singer-Wolfiner,

1-3. köt.

Gyulai Pál

Gyermekmesék. /Bp. 1944/,

Athenaeum. 62o... 3 t.

-- Kárpáthy Sándor. Regény. Bp.

/1944/, Franklin Páris. 1-2. köt.

Herczeg Ferenc
Arany szárnyak. Szinmű. Bp.
/1944/, Uj Idők. 66 l.

-- Petőfi. /Tanulmányok és szin-
művek./ Bp. /1944/, Uj Idők,
188, 4 l.
/Magyar regények XIII. 7./

Hunyady Sándor
A hajó királynéja. /Regény./
/Bp. 1944/, Athenaeum, 124 l.

Ignác Rózsa
Róza leányasszony. Regény.
5. kiad. Bp. /1944/, Dante,
1-2. köt.

-- Rézpénz. /Regény./ 9. kiad.
Bp. /1944/, Dante, 454 l.

-- Született Moldovában. Regény.
6. kiad. Bp. /1944/, Dante, 601 l.
1 térk.

Illyés Gyula
A tű foka. /Drámai példázat há-
rom felvonásban./ /Bp. 1944/,
Nyugat, 100 l.

Jankovich Ferenc
Válogatott versei. /Bp. 1944/,
Cserepfalvi, 94, 4 l.
/Pegazus füzetek 2./

Jókai Mór
Az aranyember. Regény. /Bp.
1944/, Révai ny. 222, 225 l.

-- Egy magyar nábob. /Regény./
Bp. /1944/, Franklin, 1-2. köt.

-- Kárpáthy Zoltán. Regény. Bp.
/1944/, Franklin Társ. 1-2. köt.

Jókai Mór

Kedves atyafiak. Elbeszélés. Bp.
/1944/, Franklin, 116 l.

-- A kőszívű ember fiai. /Regény./
Bp. /1944/, Franklin Társ. 1-2. rész.

-- A névtelen vár. Történelmi re-
gény. /Új lenyomat./ Bp. /1944/,
Franklin, 1-2. rész.

-- Az új földesur. Regény. Bp.
/1944/, Franklin Társ. 254 l.

Kádár Erzsébet

Harminc szőlőskosár. /Elbeszélé-
sek./ Bp. 1944/, Franklin Társ.
200 l.

Karinthy Frigyes

Tanár ur kérem. /Humoreszkek./
Márai Sándor előszavával. 2. bőv.
kiad. /Vértess Marcell rajzaival./
Bp. /1944/, Új Idők. 268 l.

Keller Dezső

Az én kabarém. /Bp. 1944,
Springer ny./ 64 l.

Keszi Imre

A várakozók lakomája. /Elbeszélé-
lések./ /Illusztrálta és a bori-
téklapot tervezte Kazár László./
Bp. 1944/. Libanon. 199 l.

Krudy Gyula

Szindbád három könyve.
1. Szindbád utazása, 2. Szindbád
feltámadása. 3. Francia kastély.
Bp. /1944/, Új Idők. 1-3. köt.

Léka László

A székelyek története. 3. kiad.
Bp. /1944/, Új Idők. 324 l.

Laczkó Géza
Az östehetség. /Bp. 1944/, kiad.
Athenaeum, 236 l.

Kodolányi János
Fekete sátor. Kisregények. /Bp.
1944/, Turul, 112 l.
/Magvető könyvtár 3./

-- Holdvilág völgye. /Bp. 1944/,
Athenaeum, 376 l.

-- Juliánus barát. 4. kiad. /Bp.
1944/, Athenaeum, 712 l.

-- A vas fiai. 4. kiad. /Bp. 1944/,
Athenaeum, 1-2. köt.

Koroda Miklós
A magyar felvilágosodás braviá-
riuma. /Bp. 1944/, Anonymus, 189 l.

Kosztolányi Dezső
Nero, a véres költő. Regény. 15.
ezer. /Bp. 1944/, Révai, 272 l.

Krudy Gyula
Boldogult ifjukoromban. /Bp.
1944/, Franklin Társ. 228 l.
/Nagy magyar elbeszélők./

-- A magyar sasfiók. /Kossuth
Ferenc./ Bp. /1944/, Fővárosi
Könyvkiadó, 187 l.

-- Rezeda Kázmér szép élete. /Re-
gény a szép Budapestről./ Bp.
/1944/, Gréff, 212 l.

Lyka Károly
A művészetek története. 3. kiad.
Bp. /1944/, Új Idők, 524 l.

Lyka Károly
Kiskönyv a művészetről. 5. kiad.
Bp. /1944/, Uj Idők. 256 l.

-- Kiskönyv. Művészettörténeti
tanulmányok. Szerk. Petrovics
Elek. Bp. /1944/, Uj Idők, 348,
4 l. 28 t.

Lajtor László
Rossuth /Lajos/ dunai konföderá-
ción terve és előzményei. Bp.
1944. Faust. 80 l.

Mándy Iván
Az enyedi diák. Ifjúsági regény.
Fery Albert rajzaival. Bp. 1944.
Forrás ny. 272 l.

Munchhausen báró kalandjai.
Mándy Iván átirásában. Fery Antal
rajzaival. Bp. 1944. Forrás, 240 l.

Márai Sándor
Bolhapiac. Regény. /A "Bolha-
piac" és a "Múson kívül" c. mű-
vek válogatott rajzai és elbeszél-
lései./ /Bp. 1944/, Révai, 318 l.

-- A gyertyák csakig égnek. 22.
ezer. /Bp. 1944/, Révai, 210 l.

-- Az igazi. Regény. 20. ezer.
/Bp. 1944/, Révai ny. 373 l.

Mária Béla
Cyőzzön az értelem. Versek.
/Bp. / 1944, Mentor. 61 l.

Mécs László
Összes versei. 4. kiad. /Bp./
1944, Athenaeum ny. 760 l.

Mikszáth Kálmán

A kis primás. /Bp. 1944/,
Révai, 69 l.

-- A tót atyafiak. Elbeszélések
és rajzok róluk. /Bp. 1944/,
Lampel, 170 l.
/Magyar könyvtár./

Mohácsi Jenő

Gemma, Dante hitvese. Regény.
/A címlapot és kötéstáblát Végh
Gusztáv tervezte./ Bp. /1944/,
Stilus, 208 l.

Mollinár Gizella

Vádoltuk egymást. /Regény./
Bp. /1944/, Grill, 1-2. köt.

Molnár C. Pál

Cyrano de Bergerac. /Bp. 1944/,
Szépművészeti Műhely, 30 t.
/Magyar grafikusok könyvei 5./

Móra Ferenc

Aranykoporsó. Regény. 36 ezer.
/Bp. 1944/, Révai, 1-2. köt.

-- Ennek a buzamezőkről. 56. ezer.
/Bp. 1944/, Révai ny. 1-2. köt.

-- Windenki Jánoskája. Elbeszélés
a magyar ifjúság számára. Muhlbeck
Károly rajzaival. 4. kiad. Bp.
/1944/, Új Idők. 144 l.

-- Válogatott elbeszélések.
/Bp. 1944/, Révai ny. 314 l.

Móricz Zsigmond

Harmatos rózsák. /Regény./
18. kiad. Bp. /1944/, Athenaeum,
180 l.

Móricz Zsigmond
Légy jó mindhalálig. Regény.
Ifj. kiadás. Pólya Tibor eredeti
rajzaival. 3. /4.1/ kiad. Bp.
1944, Athenaeum, 246 l.

-- Sárarany. Regény. 15. /18./
kiad. Bp. /1944/, Athenaeum, 234 l.

Sáharay Elemér
Magyar játékszin. /Szinjátékok./
2. kiad. Bp. 1944, Magyar Élet,
215 l.

Sunkácsy Mihály
Emlékeim. Franciából ford. és a
bev. írta Lestyán Sándor. 2. kiad.
/Bp. 1944/, ABC. 112 l.

Németh Andor
József Attila. /Bp. 1944/,
Cserépfalvi, 222 l.

Németh László
Emberi színjáték. /1928./
/Bp. 1944/, Franklin, 1-2. köt.
/Új magyar regények./

Passuth László
Forgóajtó. /Bp. 1944/, Athenaeum,
324 l.

-- Nápolyi Johanna. /Bp. 1944/,
Athenaeum, 582 l.

Ráth-Végh István
Fekete krónika. /Bp. 1944/,
Cserépfalvi, /Athenaeum ny./
438 l., 8 t.

Reyiczky Gyula
Összegyűjtött művei. Bp- 1944,
Athenaeum, XVI. 574 l.

Ruffy Péter

Egyszerű családból származott.

/Regény./ /Bp. 1944/. Franklin,

140 l.

/Új magyar regények./

Sándor Pál

Két magyar filozófus. /Büch Ká-

roly és Brandenstein Béla/. Bp.

/1944/, Bányai-Várkonyi ny. 28 l.

/Faust kis könyvei./

Szabédi László

Sz és bubáj. Tanulmányok. Bp.

1943. Magyar élet. 128 l.

/Termés könyvek l./

Szabó László, Cs.

Apai örökség. 2. kiad. /Bp.

1944/, Franklin Társ. 179 l.

/Új magyar regények./

-- Szerelem. Három elbeszélés.

/Bp. 1944/, Franklin, 45 l.

/Olcsó könyvtár./

Szabó Pál

Harangoznak. Regény. Bp.

/1944/, Magyar élet. 333 l.

Szalathai Rezső:

A Duna költői. Öt évszázad ver-

sei a Dunáról. /Összeáll. és bev.

tanulmánnyal ellátta/ - - Bp.

1944. Hungária, 186 l.

Szerb Antal

Rózsakereszt. 4. ezer. Bp./1944/

Franklin Társ. 280 l.

/Új magyar regények./

Tóth László

Válogatott versek. /Bp. 1944/

Mévil, 108 l.

Szini Gyula
Egy sápadt asszony. Bp. /1944/,
Singer és Wolfner, Márkus ny.
254 l.
/Uj egyetemes regénytár./

Tamási Aron
Három játék. /1. Anekes madár.
2. Tündöklő Jeromos. 3. Vitéz
lélek./ /Szindarabok./ Bp. 1944/,
Révai, 269 l.

-- Összes novellái. 8. ezer.
/Bp. 1943/, Révai, 926 l.

-- Szülőföldem. 20. ezer. /Bp.
1944/, Révai ny. 212 l.

Telegdy Pál - /Telegdy/ János
Két vitéz magyar ur levelezése
a XVI. század végéről. Közzé-
tette Eckhardt Sándor. Bp. 1944,
Magarságtudományi Intézet,
/Athenaeum ny./ 218 l.

Tersánszky Józsi/ Jenő
Kaland a villában. /Regény./
/Bp. 1944/, Aesopus, 96 l.

-- Uj legenda. /Regény./ Bp. 1944/,
Keresztes, Athenaeum ny. 334 l.

Thurzó Gábor
Nappalok és éjszakák. Regény.
/Bp. 1944/, Révai, 284 l.

Thury Zoltán
Az ember, aki hazaballagott.
/Elbeszélések./ Bev. Thury Zsuzsa.
Bp. /1943/, Singer-Wolfner, 232 l.
/Uj egyetemes regénytár./

Tompa László
Válogatott versek. /Bp. 1944/,
Révai, 158 l.

Tömörkény István
Vizenjárók és kétközi munkások.
Elbeszélések. Bp. /1943/, Uj Idők.
264 l.

-- Jegenyék alatt. /Elbeszélések./
11. ezer. /Uj lenyomat./ Bp.
/1944/, Franklin, 178 l.

Török Gyula
A zblököves gyürrü. /Bp. 1944/,
Franklin, 348 l.

Vajda János
Összes művei. Bp. 1944,
Franklin. 1872 l.

Várkonyi Nándor
Az írás története. Bp.
1944. Attila ny. 144 l., 12 t.

Vas Gereben
A nemzet napszámosai. Bp. 1944,
Révai, 354 l.

Vicsi Endre
A fekete rév. Versek. Bp.
1944, Vajda János Társ.

Veres Péter
Mit ér az ember ha magyar?
2. kiad. Bp. 1944, Klein ny.

Voinovich Géza
György barát. 3. kiad. /Bp. 1944/,
Franklin Társ. 233 l.

Zilahy Lajos
Fatornyok. 2. kiad. /Bp. 1944/,
athenaeum, 96 l.

-- A fegyverek visszandznak.
9. kiad. Bp. 1944, Athenaeum,
364 l.

Zolnai Béla

Világirodalom és nemzeti irodalom. Bp. /1944/, Uj Idők Irod. Intézete. /Singer és Wolfner/ 348 l.

/A művelődés könyvtára 17.

világirodalom története./

Zrínyi Miklós

A török áfium ellen való orvosság avagy a töröknek magyarral való békessége ellen való antidotum. Bp. /1944/, Franklin, 56 l.

Zsirai Miklós

Osztják hőseinek. 1. köt. Bp. 1944. M. Tud. Akad. Hornyánszky ny. XVII. 487 l., 1 t. /Regály könyvtár 1./

Zsigray Julianna

Erzsébet magyar királyné. 7. kiad. Bp. /1944/, Singer-Wolfner. 166 l.

-- Szűts Mára házassága.

38-42. ezer. Bp. /1944/, Singer és Wolfner, 208 l.

-- Az élet fája. /The green bay tree/

Regény. /Ford. Kőrösi Mária./

3. kiad. Bp. /1944/, Dante, 336 l.

-- Keserű letűnés. /Bitter lotos./

Regény. /Ford. Földi Sándor./

6. kiad. Bp. /1944/, Dante, 336 l.

Gáthy Gilla

A felvár. Regény. /Ford. Edey.

László. A haritólalapot tervezete

Regény. /Bp. /1944/, Csillag, 208 l.

Chesteron /Gilbert Keith/
 Russika. /Ford. Szalai
 Ford. R. Külföldi irodalom
 Könyvtára, 23 l.

Dante Alighieri
 Isteni színjáték. Babits Mihály
 fordítása. 20 ezer. /Bp. 1944/,
 Révai, 520 l. /Bp. 1944. Ford. R.

-- Az új élet. /La vita nuova./
 Ford. Jókely Zoltán. /A bevezetést
 írta Fulep Lajos. /Bp. /1944/,
 Franklin, XXII., 145 l.
 /Két nyelvű remekművek I./

Machiavelli Niccolo
 A fejedelem. Ford. /és bev./
 Lányi Margit. 2. kiad. Bp. 1944.
 Phoenix. 112 l.
 /Klasszikus írások I./

-1-1-

Bromfield Louis
 Éjszaka Bombayban. /Night in
 Bombay. /Regény. /Ford. Szalai
 Sándor. / 7. kiad. Bp. /1944/,
 Dante, 456 l.

-- Az élet fája. /The green bay tree/
 Regény. /Ford. Kilenyi Mária./
 3. kiad. Bp. /1944/, Dante, 356 l.

-- Keserű lótusz. /Bitter lotos./
 Regény. /Ford. Bíró Sándor./
 6. kiad. Bp. /1944/, Dante, 398 l.

Cather Willa
 A félvér. Regény. /Ford. Kéry
 László. A borítólapot tervezte
 Papp Gábor. /Bp. /1944/, Széllősy,
 268 l. a város külsőin. /Regény./
 Ford. Zalavosky Ödön. Bp.
 /1944/, Forrás, 188, 4 l.

Chesterton /Gilbert Keith/
Muzsika. Válogatott versek. /Ford.
Ford. Baics István. Bp. /1944/,
Rózsavölgyi, 58 l.

Conrad Joseph
Látomás a vizek felett. /Tales
of the sea. /Regény. /Átdolg.
Tiszay Andor. /Bp. 1944. Forrás
ny. /174 l.
/Conrad Joseph regényei./

Cronin Archibald /Joseph/
Ezt látják a csillagok. /The
stars look down. /Regény. /
Ford. Szinnai Tivadar. 13. kiad.
Bp. /1944/, Dante, 1-2. köt.

-- A mennyország kulcsa. /The keys
of the kingdom. /Regény. /Ford.
Bíró Sándor. /10. kiad. Bp.
/1944/, Dante, 536 l.

Deeping Warwick
Sorrel és fia. /Sorrel and son-/
/Regény. /5-9. ezer. /Bp. 1944/,
Franklin, 1-2. köt.

Dickens Károly
Copperfield Dávid ifjúsága.
A magyar ifjúság számára átdolg.
Tábori Kornél. /Bp. 1944/,
Kanjádi, 174 l.

Disney Walt
Három árva kiscica. /The three
orphan kittens. /Gyermekmese.
A - - Studio szövegével és szí-
nes képeivel. Ford. Kosáryné, Róz-
sola. Bp. /1944/, Palladis,
42 l., 8 t.

Harte Bret Frances
Hajó a város közepén. /Regény. /
Ford. Palasovszky Ödön. Bp.
/1944/, Forrás, 188, 4 l.

Hilton James

A kék hold völgye. /Regény./ /Ford.
Déry Tibor./ 3. kiad. /Bp. 1944/,
Bibliotheca, /Antiqua ny./ 272 l.

/Könyvtári romokszavak 7./

Huxley, Aldous

Két vagy három Grácia. /Two or
three Graces./ /Regény./ /Ford.
Hevesi András./ 7. ezer. /Bp.
1944/, Franklin, 258 l.

/Külföldi regényírók./

1944. Bp. 258 l.

-- A vak Sámson. /Eyeless in Ghaza./

/Regény./ /Ford. Hevesi András./

/Az előszót Cs. Szabó László írta./

4. ezer. /Bp. 1944/, Franklin,

1-2. köt.

/Külföldi regényírók./

Knittel John

Via mala. Regény. /Ford. Andai

Ernő./ Bp. /1944/, Bárd, 608 l.

/Szép írások 4./

-- Amadeus. Regény. /Ford. Vécsey

Leó./ Bp. /1944/, Bárd, 560 l.

/Szép írások 19./

/Bp. 1944/, Bárd, 560 l.

-- Marokkói kaland. /Der Komman-

dant./ Regény. Ford. Balint

György./ 3. kiad. Bp. /1944/,

Neuwald ny. 167 l.

273 l.

Lewis Sinclair

A fő-utca. /The main street./

/Regény./ /Ford. Schöpflin Aladár./

/Bp. 1944/, Franklin, 1-2. köt.

/Nagy regények, nagy sikerek./

London Jack

A nagy ház asszonykája. /The

little lady of the big house./

/Regény./ Ford. Barsányi Zsolt.

3. kiad. /Bp. 1944/, Athenaeum,

246 l.

Macaulay /Thomas Babington/
Nagy Brigyes. /Frederic the
Great./ Ford. Szigeti József. Bp.
/1944/, Franklin, 200 l.
/Kétnyelvű remekművek 7./

Maugham Somerset William/
Hat elbeszélés egyes szám -
első személyben. /First person
singular./ Ford. Vasvári Tibor
- Emeth Andor. /2. kiad. Bp.
1944. Bárd. 328 l.
/Szép írások 11./

-- Színház. /Theatre./ /Regény./
Ford. Szerb Antal. /Bp. / 1944,
Athenaeum, 260 l.

Saroyan William
Emberi történet. /The human
comedy./ /Regény./ /Ford. Lengyel
András./ /Don Freeman rajzaival./
/Bp. 1944/, Bibliotheca, 294 l.

Sinclair Upton
Acél. /Little steel./ /Regény./
Ford. Tábori Kornél - Sándor János.
/Bp. 1944/, Nova, 315 l.

-- Irodalomtörténete. /Mammonart./
Ford. Menagy Sándor. 3-7. ezer.
2. kiad. /Bp. 1944/, Epocha,
272 l.

-- Letűnt világ. Regény. Ford.
Gál Andor és Takács Gizella.
5. kiad. Bp. 1944. Renaissance,
1-2. köt.

-- A mocsár. /The jungle./ /Regény./
Ford. Braun Soma. 2. kiad. /Bp.
1944/, Nova, 269 l.

Caric, János
János Caric. /Ford. Just Béla./
Bp. 1944, Múvai, 391 l.
1 t.

Sinclair Upton
A tragacs király. /Ford Henry./
Ford-Amerika regénye. /Ford. Vértess
Jenő./ Bp. /1944/, Fővárosi
Könyvkiadó, 257 l.

Spring Howard
A macska. /Rachel Rosing./
Regény. /Ford. Gaál Andor./ 2. kiad.
Bp. /1944/, Hungária, 404 l.

-- Tűz és borostyán. /Fame is
the spur./ Regény. /Ford. Gaál
Andor./ 4. kiad. Bp. /1944/, Hungá-
ria. 1-3. köt.

-- Szerelmes fiam. /My son... my
son.../ Regény. /Ford. Gaál Andor./
6. kiad. Bp. /1944/, Hungária ny.
1-2. köt.

Wilder Thornton
Szent Lajos király hidja.
/The bridge of San Louis rey./
Regény. /Ford. és a bevezető
tanulmányt írta Kosztolányi
Dezsp. /Bp. 1944/, Révai, 164 l.

Wodehouse P/elham/ G/renville/
Ejnye, Tóbiás! /Regény. /Ford.
Várady György. /Bp. 1944/,
Széchenyi, 285 l.

--- --

Baudelaire, Charles
A romlás virágai. /Versek./ Ford.
Babits Mihály, Szabó Lőrinc, Tóth
Árpád. A végleg és magyar kiadást
jegyzetekkel sajtó alá rendezte
Szabó Lőrinc. 10. ezer. /Bp. 1944/,
Révai, 448 l., 1 t.

Curie, Eve
Madame Curie. /Ford. Just Béla./
23. ezer. /Bp. 1944/, Révai, 371 l.,
1 t.

Dumas Sándor, id.

Grof Monte Christo. /Le conte
de Monte Christo./ Regény. Bp.
/1944/, Porrás, 766 l.

Dumas Alexandre fils

A kaméliás hölgy. /La dame aux
camélias./ Regény. Ford. Janko-
vich Ferenc. Györi Miklós raj-
zaival. /Bp. 1944/, Somody, 309 l.

Flaubert Gustave

Arzelmek iskolája. Regény. Ford.
Gyergyai Albert. /Bp. 1943/,
Révai, XXVIII, 584 l.

/Klasszikus mesterek./

-- Három mese. /Trois contes./

/Ford. Hevesi András - Lányi
Viktor - Zolnai Béla./ /Bp. 1944/,
Révai, 149 l.

France Anatole

Az istenek szomjaznak. /Les dieux
ont soif./ Regény. Ford. Bölöny
György. /4. kiad. /Bp. 1944/,
Athenaeum, 248 l.

Gautier Théophile

Jean és Jeanette. /Regény./
Ford. Gyenes István. Bp. /1944/,
Szabó, 176 l.

Géraldy Paul

Szerelen. /Aforizmak./
16. ezer. /Bp. 1944/, Révai,
104 l.

Gide André

A mennyország kapuja. /La porte
étroite./ Regény. Ford. Gyergyai
Albert. /Bp. 1944/, Franklin, 148 l.
/Külföldi regényírók./

Giono Jean
Megasban. /Colline./ Regény.
/Bp. 1944/, Révai, 160 l.

-- Sarju. /Regain./ Regény. /Ford.
Illyés Gyula. / 6. ezer. /Bp.
1944/, Révai, 189 l.
/Világsikerek./

Jammes Francis
A nyúl regénye. /Le roman du
lievre./ Elbeszélések. /Ford.
Rónay György. /Almaide d'Etremont
vagy egy szenvedélyes fiatal lány
története. /Ford. Kállay Miklós.
/Bp. 1944/, Révai, 109 l.

Maupassant, Guy de
Péter és János. Regény. /Bp.
1944/, Révai, 128 l.
/Regénykönyvtár 13./

-- Yvette. /Regény. / Ford. Gyenes
István. Bp. /1944/, Szabó, 130 l.
Bp. /Bp. 1944/. 125 l. 1 t.

Moliere
Don Juan. /Vígjáték. / Ford.
Illyés Gyula. Bp. /1944/,
Franklin, 150 l.
/Kétnyelvű remekművek 6./

Flisnier Charles
Az Annequin család. 4.:
Szunayadó tűz. /Meurtres 4. Feu
dormant. / Ford. Gáspár Miklós.
/Bp. 1944/, Nova, 316 l.

Rimbaud Arthur
Versek. Ford., bevezető tanul-
mányt és a jegyzeteket írta
Rónay György. Bp. /1944/, Révai,
217 l., 3 t.

Officina, 93 l.

Shakespeare /William/
Romeo és Julia. /Dráma./ Ford.
Kosztolányi Dezső. /Bp. 1944/,
Révai, 157 l.

Shaw G/eorge/ B/ernard/
Mr. Conolly házassága. /The
irrational linot./ Ford. Szinnai
Tivadar. /Bp. 1943/. Dante 376 l.

Simenon Georges
A szökevény. /L'évadé./ Regény-
Ford. Bónay György. /Bp. 1944/,
Révai, 154 l.
/Világsikerek./

Stendhal /Beyle Henry/
Vörös és fekete. /Rouge et noir./
Regény. Ford. Salgó Ernő. /Kárpáti
Júri bevezető tanulmányával./
/Bp. 1944/, Révai, 540 l.
/Klasszikus mesterek./

Verlaine /Paul/
Versek. /Poésies./ Ford. Szily
Ernő. /Bp. 1944/. 126 l.m 1 t.

Verne Jules
Dél csillaga. /L'étoile du sud./
/Ford. Szentgyörgyi Ferenc./
Bp. 1944. Forrás/, 169 l.
/Verne Gyula munkái./

-- A hőslélek Branicenne. Bp.
1944. Forrás ny.

-- Sándor Mátyás. Ford. Mikes
Lajos. Bp. /1944/, Forrás, 1-2.köt.
/Verne Gyula munkái./

Villon /François/
Balladái. Faludy György átkölté-
sében. /11. kiad./ /Bp. 1944/,
Officina, 93 l.

Bemjén Gyula
Paul Claudel. /Bp. 1944/,
Bibliotheca, 160 l.
/Madách könyvtár 14./

--- --

Mann Heinrich
Egy király ifjúsága. /Die Ju-
gend des Königs Henri IV./ /Regény./
/Ford. G. Hajnóczy Rozsa./ Bp.
/1944/, Fővárosi Könyvkiadó.
604 l., 18 t.

Werfel Franz
Musa Dagh negyven napja. /Die
vierzig Tage des Musa Dagh./ Ford.
Tamás István. /Bp. 1944/, Nova,
1-2. köt.

Zweig Stefan
Brazília. /Brasilien ein Land
der Zukunft./ Ford. Halász Gyula.
4. kiad. /Budapest, 1944/, Béta
310 l.

-- Emberek. /Bp. 1944/, Ford.
Horváth Zoltán. Pantheon, 288 l.

--- --

Erasmus /Desiderius Rotterdamus/
A balgaság dicsérete. Ford. és
a bev. írta Lányi Margit. Bp.
1944. Phoenix. 112 l.
/Klasszikus írások 12./

Hartog Jan de
Gandelaar kapitány. /Hollands
glorie./ Regény. Ford. Székely
László. 4. kiad. Bp. /1944/,
Széllősy, 486 l.

Ibsen Henrik

Pear Gynt. Drámai költemény.

Ford. Aprily Lajos. 10. ezer.

/Bp. 1944/, névai, 240 l.

Jarventaus Arvi

A mennyei mester. /Falvallinen

puuseppä./ Regény. Ford. Kodolányi

János. Bp. 1944. /Jövő ny./ 256 l.

/Turul könyvek./

Kalevala. A finn nemzeti hős-

költemény. Ford. Vikár Béla. Gulyás

Pál tanulmányával. 5. kiad. Bp.

1944. Magyar let, 341 l.

Lagerlöf Selma

Az Antikrisztus csodái. /Regény./

/Ford. Pogány Kázmér./ 22. ezer.

/Bp. 1944/, Franklin, 337 l.

/Nagy regények, nagy sikerek./

-- Gösta Berling. /Regény./ /Ford.

Benedek Marcell./ 21. ezer. /Bp.

1944/, Franklin, 1-2. köt.

Maeterlinck Maurice

A természetek élete. /La vie des

termetes./ /Ford. Szolchányi Ká-

rolyi./ /Bp. 1944/, Franklin, 113 l.

Szólgyán Akadémia, 144 l.

/Súlyai könyvek./

Aldanov, M.A.

A kulcs. Regény. /Ford. Gellért

Hugó./ /Bp. 1944/, Úserépfalvi

390 l.

Dosztoevszkij Fjodor /Mihájlovics/

Bűn és bűnhődés. /Presztuplenje

i naharanje./ /Regény./ /Ford.

Görög Imre./ /bev. írta Bóka

László./ Bp. 1944. Franklin XIV.

468 l.

A regényírás mesterei./

A Lénin szonéta. /Regény./

Ford. Havas András Károly. /Bp.

1944/, Anonymus, 183 l.

Fagygyejev A.
Nanja és a férfiak. Regény.
Ford. Kövér György. /Bp. 1944/,
Lux. 244 l.

Gogol /Nikolaj Vasziljevics/
Holt lelkek. Regény. Ford.
Szabó Endre. Bev. Szerb. Antal.
Új kiadás. /Bp. 1944/, Révai, 440 l.
/Klasszikus mesterek./

Gorkij Maxim
Gyermekeim. /Regény./ /Bp.
1944/, Cserépfalvi, 280 l.
/Az ember és műve./

Ilf Ilja - Petrov Jevgenyij
A szovjetmilliomos. Regény.
/Ford. Ljev Petrovics Garosenko -
Kristóf Béla./ Bp. /1944/,
Hungária 510 l.

-- A szovjetmilliomos. /Regény./
Ford. Nándor Ervin. /Bp. 1944/,
Anonymus, 445 l.

Pudovkin /Vsevolod Illarionovics/
A film technikája. /Ford. Székely
György - Jenei Imre./ Bp. /1944/,
Bolyai Akadémia, 144 l.
/Bolyai könyvek./

Puskin /Alexander Szergejevics/
Anyegin Eugén. Regény sorokban.
/Ford. Bérczy Károly./ 9. ezer.
/Bp. 1944/, Révai, 257 l.

Tarle /Evgenij/ Jevgenij
1812. Napoleon /I. francia csá-
szár./ Oroszországban. /Ford.
Turóczi József./ Bp. 1944.
Renaissance, Klein ny. 397 l.

Tolsztoj /Leo/
A Kreutzer szonáta. /Regény./
Ford. Havas András Károly. /Bp.
1944/, Anonymus, 189 l.

írók, tudósok, művészek a szidőtvény ellen

A magyar értelmiség kiáltványa

A szidőjavaslat esztétikán meginduló parlamenti tárgyalásával kapcsolatban magyar írók, tudósok és művészek az alábbi kiáltvánnyal lépnek a nyilvánosság elé:

Mi, magyar írók, művészek és a tudomány munkásai, különféle világmozgások és pártállások szociáldí, különféle társadalmi rétegek szociálistái és tagjai, akik a legkülönbözőbb hivatásokban és munkakörökben dolgozunk, akik valamilyen módon részt veszünk a magyar művelődés megtartásának és gyarapításának rendezésében, DOKUMENTUMOK, RENDELETOK, BESZÉDEK, CIKKEK AZ

IRODAIMI ÉLETTEL ÉS A SZELLEMI ELLENÁLLASSAL KAPCSOLATBAN

1938 - 1945
vunkat az állampolgári joggyakorlás elvéért, amelyet az úgynevezett "társadalmi egyensúly határozott biztosításáról szóló törvényjavaslat", megvalósítása esetén, törölne a magyar alkotmányból.

Ex a javaslat a társadalmi egyensúly biztosítását ígéri, de egy szava sincs a legszegényebb, gazdaságilag legelmaradottabb és legérzékenyebb rétegek sorsának jobbrafordításáért.

Ex a javaslat még a szidővényt sem oldja meg annyira, mint amennyire megérdemli a keresztény középkeletű fiatalember azt tőle, hogy - az állampolgári joggyakorlás megsemmisített alapelveinek szembesítésével - jogfosztástól, megsemmisítő gyázkodástól, kényszerrelkényszerítéstől védjék meg állampolgárok biztonságát. S feltételezünk azt az erkölcsi alaptényezőt, hogy polgártársaink egy részének vallása miatt

Írók, tudósok, művészek a zsidótörvény ellen

A magyar értelmiség kiáltványa

A zsidójavaslat csütörtökön meginduló parlamenti tárgyalásával kapcsolatban magyar írók, tudósok és művészek az alábbi kiáltvánnyal lépnek a nyilvánosság elé:

Mi, magyar írók, művészek és a tudomány munkásai, különféle világnézetek és pártállások szószólói, különféle társadalmi rétegek szülöttei és tagjai, akik a legkülönbözőbb hivatásokban és munkakörökben dolgozunk, akik valamennyien az évezredek magyar művelődés megtartásának és gyarapításának rendeltetését vettük örökbe, mi, akik valamennyien keresztény családok leszármazottai vagyunk, az emberi becsületért és igaz kereszténység, a józanság és hazafiasság magától értetődő egységével és szilárdságával emeljük fel szavunkat az állampolgári jogegyenlőség elvéért, amelyet az úgynevezett "társadalmi egyensúly hatályosabb biztosításáról szóló törvényjavaslat", megvalósulása esetén, törölné a magyar alkotmányból.

Ez a javaslat a társadalmi egyensúly biztosítását igéri, de egy szava sincs a legszegényebb, gazdaságilag legelészettebb és legárvább rétegek sorsának jobbrafordulásáért.

Ez a javaslat még a zsidóságot sem alázza meg annyira, mint amennyire megsérti a keresztény középosztály fiait, amikor azt teszi fel róluk, hogy - az állampolgári jogegyenlőség megezentelt alapelvének semmibe vételével - jogfosztástól, megsemmisítő gyámkodástól, kényszeralkalmazástól várják megélhetésük biztosítását. S feltszi róluk azt az erkölcsi eltelvelyedést, hogy polgártársaik egy részének vallása miatt való megbélyegzése, polgári jogai teljességéből való kifor-

gatása árán akarnak érvényesülni és boldogulni. Ez a javas-
lat a zsidók közül is elsősorban a szegényeket veszi célba,
 azokat, akik leginkább vannak kiszolgáltatva munkáltatóik ké-
 nye-kedvének s még ezek közül is kivált a fiatalokat sújtja,
 akiket egyetemesen megbüntet amiatt, hogy nem lehettek ka-
 tonák a háború alatt. szépségét a hit- és gondolatszabadság-
 ért, lelkiismeretünkkel nem tartjuk összeegyeztethetőnek, hogy
 a világi hatóságok a megkeresztelések között datum szerint és
 tegyenek különbséget, holott a keresztséget különbségtevés és
 fenntartás nélkül adja meg az egyház a kebelébe térőnek, az
 Isten előtti egyenlőség és keresztényi testvériség jegyében.
tudatunkat keresztény hitünk, hazafias meggyőződésünk, az
ország európai hiteléhez és nemzeti függetlenségünkhöz való
ragaszkodásunk készítet arra, hogy soha ne tágítsunk az állam-
polgári jogegyenlőség elvétől, amelyet történelmünk legszebb
 korszakában, az európai magyarság legnagyobb elmái viték ki.
ha a Minden erejére szükség van a mai válságos történelmi i-
 dőkben a magyarságnak. A megszállott területek urai statisztikai
 mutatók mutatókkal igyekeznek elválasztani a magyar nép-
 törzstől azokat a zsidóvallású magyarokat, akik, elenyésző
 kivételtől eltekintve, a kisebbségi sorsban is rendületle-
 nül kitartanak a magyar sorsközösség mellett. Szabad-e ne-
 künk akaratlanul is ezt a példát követni és kiközösíteni a
 magyarságból 400.000 polgárunkat?

Beszéni Jenő

Berde Elfeleedtük volna, hogy ezek a polgártársaink a kultur-
 történelem megdönthetetlen tanúsága szerint nemcsak egysze-
 rűen résztvevői, de támaszai és építői is voltak a magyar
 kulturának? Tagadjuk leg önmagunk előtt, hogy ezt a sorsköz-
 szétséget 1848 szabadságharcában és a világháborúban vérükkel
 pecsételték meg? Valljuk, hogy magyarok ezek a polgártársaink
 még magyarságukat annál kevésbé engedjük vitassá tenni, mert

csizáznak ma nyugtalan hajlandóságok, amelyek már végleg megmagyarosodottnak hitt és a vezető rétegekbe emelkedett állampolgárokat hajlitanak el a magyarságtól.

Ezért tiltakozunk lelkiismeretünk minden erejével és hisszük, hogy szavunk nem marad hatás nélkül abban a hazában, amely minden dicsőségét a hit- és gondolatszabadságért, az emberi jogok teljességeért vívott hősi harcainak köszönhetette. E belső parancsra fordulunk a magyar törvényhozás mindkét házának tagjaihoz, a keresztény egyházakhoz, a foglalkozások, gazdasági ágak kamaráihoz, szakszervezetekhez és egyéb érdekképviselésekhez, azpolitikai, társadalmi és kulturális egyesületekhez, az egész ország józan és hazafias népéhez azzak a kéréssel: tegyenek bizonyosságot önérzetükről, bátorságukról, önzetlenségükről és lépjenek sorompóba a mindannyiunkat sértő javaslat ellen.

Gondolja meg minden kortárs, mekkora felelősség terheli, ha a lelkiismereti tiltakozás ellenére is megszületik egy törvény, amelyre valamikor minden magyarnak szégyenkezve kell gondolnia.

A kiáltványt a következő írók, tudósok és művészek írták alá:

Apponyi György, gróf

Bartók Béla

Bárczy István

Berda József

Berecz Sándor

Bernáth Aurél

Blaskó Mária

Bóka László

Csécsey Imre

Csók István

Darvas József

Erdős Jenő

Eszényi Jenő

Győri Farkas Imre

Ferenczy Noémi

Féja Géza

Fodor József

Földessy Gyula

Földessyné Hermann Lúla

Gáspár Zoltán

Hertelendy István Szécsényi György gróf

Káll Horváth Béla

Szimodidesz Lajos

Pálóczy Horváth György

Tersánszky J. Jenő

"...Örömmel állapítom meg, hogy azóta érvénytelenül változott a hely

Kárpáti Aurél

Tóth Aladár

set, mert annakidején Vitéz Jánost zárták be, most pedig én zárlak

Kernstok Károly

Vaszary János

titeket a cenzura és egyéb "borsalmak" börtönébe. (Igaz! Ugy van! I

Kmetty János

Vikár Béla

ruhási!)

Dernői Kocsis László

Vilt Tibor

- Meg vagyok róla győződve, hogy a legnagyobb panna az gon-

Kodály Zoltán

Zilahy Lajos

dolkodni szabadon akarók köré - s az íróember mi lehet más, mint

Kozma Erzsébet

mindenképpen és mindenáron szabadon gondolkodni akaró - hogy o-

Kun Zsigmond

lyan tragikus megküzdésben élünk a élnék előszörben a művészek

Lovász Márton

és az írók a mostani világban. De ha visszafordítunk egy kicsit a

vitéz Makay Miklós

multba, akkor ha országunk határain belül maradunk - akkor lát-

Márffy Ödön

juk, hogy a mi magyar irodalmunk mindig az ilyen megküzdések

Mátyás Ferenc

korakában volt a legeseménytelenebb nagy és erős. Olyankor, mi

Mihályfi Ernő

kor küzdeni kellett a magyarságért, amikor magyarnak lenni áldo-

Molnár Farkas

zatot és szenvedést jelentett és csak nagyon-nagyon kevés érvénye-

Molnár Kálmán

sülést. Ilyen időkben volt talán mindig a legnagyobb és legrajon-

Móricz Zsigmond

gobban szeretett és a legtisztább a magyar író egyénisége és

Zéligeti Pintér József

tápusa.

Polner Ödön

- Most megint ilyen korban éltek ti, magyar írók. Meg van köt-

Rab Gusztáv

ve a cenzurával és más rajtossabályokkal a kezetek, lábatok, de a

Rados Gusztáv

guszt nem mi tettük rátok, hanem a megküzdéseknek, határozott

Remenyik Zsigmond

célkitűzéseknek és irányoknak az a rendszere, amelyben az egész

Riedl Margit

mai világ él.

Schöpflin Aladár

Haradnyi Zoltán azt mondta, hogy a régi magyarnak valamikor

Simándy Pál

mégis kellett gondolkodnia és olvasnia. Ugyanigy fűzbe

Somlay Artur

hozta én, az így kell gondolkodnia, írnia és célokat tűznie a nem-

Supka Géza

zet elé, mert az írók igazi hivatása csak akkor érkezik el, amikor

Szabó Zoltán

a politikusnak jobb hallgatnia.

Szakasits Árpád

Ebben a sok adhézia kényességében, komplikációkban,

Szász Zoltán

Lillafüredi írótalálkozó, 1942. nov. 23-án

Kállai Miklós beszédéből:

"...Örömmel állapítom meg, hogy azóta örvendetesen változott a helyzet, mert annakidején Vitéz Jánost zárták be, most pedig én zárlak titeket a cenzura és egyéb "borzalmak" börtönébe. (Igaz! Ugy van! De rúlság!)

- Meg vagyok róla győződve, hogy a legnagyobb panasz a gondolkodni szabadon akarók körébe - s az íróember mi lehet más, mint mindenképpen és mindenáron szabadon gondolkodni akaró - hogy olyan tragikus megkötöttségben élünk s élnek elsősorban a művészek és az írók a mostani világban. De ha visszanézünk egy kicsit a múltba, akkor-ha országunk határain belül maradunk - akkor látjuk, hogy a mi magyar irodalmunk mindig az ilyen megkötöttségek korszakában volt a legcsodálatraméltobb nagy és erős. Olyankor, amikor küzdeni kellett a magyarságért, amikor magyarnak lenni áldozatot és szenvedést jelentett és csak nagyon-nagyon kevés érvényesülést. Ilyen időkben volt talán mindig a legnagyobb és legrajongóbban szeretett és a legtisztultabb a magyar író egyénisége és típusa.

- Most megint ilyen korban éltek ti, magyar írók. Meg van kötve a cenzurával és más sajtószabályokkal a kezetek, lábatok, de a guzst nem mi tettük rátok, hanem a megkötöttségeknek, határozott célkitűzéseknek és irányoknak az a rendszere, amelyben az egész mai világ él.

Harsányi Zsolt azt mondta, hogy a régi magyarnak valamikor mécses mellett kellett gondolkodnia és olvasnia. Ugyanigy fűzöm hozzá én, ma így kell gondolkodnia, írnia és célokat tűznie a nemzet elé, mert az írók igazi hivatása csak akkor érkezik el, amikor a politikusnak jobb hallgatnia.

- Ebben a sok háborus kényszerűségben, komplikálttságban,

amelyben élünk, nektek azt a szerepet kell játszaniotok, amelyet a gőz játszik, ha össze van szorítva. A gőz ilyenkor erőt és lökést ad, energiát fejt ki, míg ha az szabadon van talán könnyen...semmivé válik.

- Ha valaha volt a magyar irodalomnak jelentősége, akkor mostan kell, hogy jelentősége legyen. Ezt ti vagytok hivatva megteremteni. S ha rájöttetek az itt folytatott viták során, hogy a magyarság az, ami összeköt benneteket, akkor dolgozzátok ki ennek az egész nemzetnek, hogy ezen az alapon a nemzeti magyarságnak - amelyre soha nagyobb szükség nem volt, mint éppen ma - ti legyetek megfogalmazói. Azért tudjátok írni, hogy írjátok meg, hogy mit jelent magyarnak lenni.

- Ezeket a szempontokat tartva szemelőtt kérlek benneteket, szenteljétek magatokat annak a feladatnak, amelyet mi, akiknek ez a hivatásunk, most kevésbé tudunk szolgálni, mint ti, s amely feladatok szolgálata kell, hogy nektek is ideálotok legyen..."

A találkozón megjelent többek közt:

Kállay Miklós miniszter elnök

nagybaconi Nagy Vilmos honvédelmi miniszter

Szinnyei Merse Jenő vallás és közoktatási miniszter

Antal István nemzetvédelmi propaganda miniszter

Szombathelyi Ferehc magyar királyi honvédelmi vezérkai főnök

Zeindely Ferenc miniszter~~nek~~ elnöki államtitkár

A találkozó időpontja: 1942. november 21-22-23.

/Magyar Jövő. 1942, nov. 24./

Kállay Miklós miniszterelnök a sajtóról

"A sajtó kérdése"

A sajtókérdéssel méltóztattak még behatóbban foglalkozni. Magyarországon, a többi háborús államhoz viszonyítva a dolgokat, azt hiszem a sajtót - szabadabban használjuk a régi kifejezést - liberálisabban kezeljük, mint bármelyik államban. A sajtó e tekintetében csak két irány van: Vagy toleráljuk igen nagy mértékig - amíg nem sérti a nagy egyetemes érdekeket - a szabad véleménynyilvánítást, vagy pedig rálépünk a "gleichschaltolt", az egypárti, vagyis egyhangú kormányssajtó útjára. Amikor kifogásolni méltóztattak, hogy bizonyos orgánumok még megjelennek ebben az országban, el méltóztattak felejteni, azt, hogy ha a másik utra lépek és bizonyos orgánumokat beszüntetek, ugyanakkor kötelességem arra az álláspontra helyezkednem, hogy csak egyfajta orgánum marad az országban és ez az én orgánumom. A mai kérdésekkel tisztában lévő embernek ezt tudnia kell. Amikor hozzájárulok ahhoz, hogymás orgánum is szabadon működhesse bizonyos adott korlátozások között ebben az országban, csak azt tehetem tehát, hogy gondosan vigyázok arra, hogy sokszorosan több szabadsága legyen annak a sajtónak, amely mai kifejezéssel élve - jobboldali irányba távolodott el az én irányomtól, mint annak a sajtónak, amelyik balra maradt attól.

Összehasonlíthatatlanul nagyobb szabadságot élvez az ugynevezett jobboldali sajtó, mint a baloldali. De ha kényszerítenének az urak, hogy egy drasztikus álláspontot foglaljak el, az nem lehet más, mint az, hogy csak egy sajtó maradjon: a hivatalos sajtó... Mindenesetre rendelkezésére fogok állni annak a sajtónak, amely gondolkodásával, politikai célkitűzéseivel, nemzeti és főleg antibolsevista voltával közel áll az én felfogásomhoz..."

Könyv András, Erdős János, Esterházy István, Péja Géza, Gedényi Mihály, Gombos Ferenc, Károlyi József, Kublitzky Géza, Szász Károly, Talmáczky Tibor, Vlachar Gábor.

/A képviselőházban elhangzott beszédből./

A híradók - függetlenül az ügyességi censura engedélyétől -

Nagy idők sodrában Kállay Miklós miniszterelnök beszédei...
ába sorolt műveket.

A ponyvairódalom ellen, a ponyvalektorátus

A harmincas évek végén egyre jobban terjedt a ponyva a magyar könyvpiacra. Ennek oka egyebek között: a "törvényen kívülség", amely azt jelentette, hogy a kiadók szívesen dobta piacra u.n. problémamentes könyveket, mert ez biztos nem került a sajtórendészet hatáskörébe. A háborús években nagyban nőtt a könyvpiac felfevő képessége. Jobbhíján - szórakozási lehetőségek csökkenése, más területeken áruhiány - bizonyos vásárlóerő fölösleg stb. - olvasással is le lehetett tölteni az időt. A kiadók, nyomdák száma egyre nőtt és a biztos siker tudatában indítottak utjukra filléres, pengős sorozatokat.

Az irodalmi kritika a harmincas évek végén hadjáratot indított a ponyva ellen. Folyóiratok, napilapok, évkönyvek, rádióadások évekig cikkeztek és támadták a mindent előntő irodalom alatti könyveket.

A vita, a harc eredménye: 1942-ben Kállay Miklós miniszterelnök rendeltet adott ki a ponyva ellen. /A rendelet szövegét ismertetjük/ A végrehajtási utasításban egy ugynevezett ponyvalektorátus felállításáról intézkedtek, amely függetlenül a cenzurától, irodalmi értéke szerint döntött valamennyi, a rendeletben meghatározott kiadvány sorsáról, megsemmisítéséről vagy kiadásáról.

A lektorátust Dr. Molnár Sándor vezette.

Lektorok voltak többek között: Bató Pál, Darvas József, Dékány András, Erdős Jenő, Eszterhás István, Féja Géza, Gedényi Mihály, Gambes Ferenc, Kanyar József, Rubleczky Géza, Szász Károly, Talpassy Tibor, Vladár Gábor.

A kiadók - függetlenül az ügyészségi cenzura engedélyétől - csak a lektorátu hozzájárulásával jelentethettek meg a kategóriába sorolt műveket.

A szakirodalom és a kortársak bizonyossága szerint hathatós-
nak bizonyult a rendelkezés. 1942-1944 között a ponyva részese-
dése a könyvkiadásban 70-80 %-al csökkent az értékes szépirod-
almi művek javára.

2. a m. kir. minisztérium 4.300/1942. M. E. sz. rendelete a rotációs és az ives nyomópapirosnak könyv, naptár vagy füzet előállítására való felhasználása tárgyában.

Megjelent a Budapesti Közlöny 1942. július 17-iki /160./ számában.

A m. kir. minisztérium az 1939:II. t.-c. 112. és 212. par.-aiban foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. par.

Olyan könyv, naptár vagy füzet előállításához, amelynek kötetenként, darabonként, illetőleg füzetenként megállapított kiskereskedelmi ára három pengőnél nem több, rotációs vagy ives nyomópapirost csak a m. kir. miniszterelnök engedélyével szabad felhasználni.

Az előbbi bekezdés rendelkezése kiterjed könyv, naptár vagy füzet alakjában megjelenő olyan időszakos lap egyes számainak előállítására is, amelynek megjelenésére a m. kir. miniszterelnök a 4.950/1938. M. E. számú rendelete alapján engedélyt adott. /5.

A jelen rendelet szempontjából három pengőnél nem lehet magasabb árnak tekinteni az olyan könyv, naptár vagy füzet árát, amelynek átvevői azt kérik, hogy tetszés szerinti árat fizessenek.

2. par.

Az 1. par. rendelkezései nem terjednek ki:

1. a közhivatalok kiadványaira;

2. a Magyarországon bevett vagy elismert vallásfeleke-
minden íve után tíz pengő eljárási díjat a m. kir. postataka-
zet hívei hitbuzgalmanak előmozdítására szolgáló könyvekre,
rékánstárnál 100,531. szám alapp "M. E. Eljárási díjak, be-
naptárakra és füzetekre;

3. a nyilvános oktatás céljára engedélyezett tankönyvek-
re;

4. a tudományos, művészeti vagy közgazdasági célú vagy
sporttal foglalkozó és kizárólag szakismeret terjesztését cél-
zó könyvekre, naptárakra és füzetekre;

5. az időszaki lapnak különféle dolgozatokat összefog-
laló olyan önálló mellékletére, amely főképpen az időszaki
lap előfizetői vagy rendes vásárlói körében való elhelyezésre
van szánva;

6. a zeneművekre.

Az engedélyezés iránt a kérvényt a m. kir. miniszter-
elnökhöz kell beadni.

A kérvényben elő kell adni:

1. a szerző és a kiadó nevét és lakóhelyét /lakáscímét,
cégét, telephelyét, székhelyét/;
2. azt a példányszámot, amelyben a sajtótermék megjele-
nik;
3. az előállításához szükséges papíros minőségének /rotá-
ciós, íves nyomó/ és mennyiségének megjelölését;
4. az előállítást végző nyomda, könyvnyomda vagy más több-
szűrűsítő vállalat cégét /nevét/ és telephelyét /székhelyét/.

A kérvényhez mellékelni kell az előállítani kívánt saj-
tótermék géppel írt szövegének két példányát.

A kérvény beadásával egyidejűen igazolni kell, hogy a
sajtótermék egy példányának előállításához szükséges papíros
megadása előtt nem szabad megkezdeni.

minden íve után tíz pengő eljárási díjat a m. kir. postatakarékpénztárnál 100.531. szám alapp "M. E.: Eljárási díjak, bevételi számla, Budapest" címmel nyitott csekkszámára befizettek. fel kell tüntetni az engedély számát.

A kérvény és mellékletei az illetékdíjjegyzék 14. tételenek 9. pontja értelmében a közigazgatási illeték alól mentesek.

A jelen rendelet hatálybalépése előtt az 1938. évi december hó 31. napja után 4. par. benyújtott olyan könyvet, naptárt vagy füzetet, amelynek előállításához az 1. par.-ban említett Ha a miniszterelnök azt állapítja meg, hogy a rotációs és az íves nyomópapírosnak rendelkezésre álló vagy előállítható mennyiségét figyelembe véve nem engedhető meg, hogy ilyen papírost a bemutatott mű előállítására használjanak fel, a kérelem teljesítését megtagadja, ellenkező esetben az engedélyt késedelem nélkül megadja; határozatáról a kérelmezőt értesíteni kell.

három pengőnél magasabb összegben megállapított kiskereskedelmi árat utóbb három pengőnél nem magasabb összegre szállították le, továbbá 5. par. az esetben is, ha három pengőnél kisebb összegben megállapított kiskereskedelmi árat a

A m. kir. miniszterelnök különösen indokolt esetben az 1. par. második bekezdésében megjelölt alakban megjelenő időszakos lap egyes számainak és mellékleteinek előállításához szükséges engedély megszerzésének kötelezettsége alól felmentést adhat. A felmentés bármikor visszavonható. 3. és a 4. par. rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell.

Ha az engedély megadását kérelmet nem terjesztették elő, vagy a m. kir. miniszterelnök az engedélyt nem adta meg. Az 1. par. értelmében engedélyezés alá eső könyv, naptár vagy füzet többbeosztását és terjesztését az engedély megadása előtt nem szabad megkezdeni.

7. par.

Az engedélyezett könyv, naptár vagy füzet utolsó oldalának /M. kir. Iparügyi Miniszterelnökének/ aláírásával a kiadón fel kell tüntetni az engedély számát.

8. par.

A jelen rendelet hatálybalépése előtt az 1938. évi december hó 31. napja után többszörösített olyan könyvet, naptárt vagy füzetet, amelynek előállításához az 1. par.-ban említett engedély volna szükséges, a jelen rendelet hatálybalépésétől számított hatvan nap eltelte után csak abban az esetben szabad terjesztetni, forgalombahozni vagy forgalomban tartani, ha a m. kir. miniszterelnök arra engedélyt ad.

Az előbbi bekezdésben említett engedély szükséges abban az esetben is, ha a könyvnek, a naptárnak vagy a füzetnek eredetileg három pengőnél magasabb összegben megállapított kiskereskedelmi árát utóbb három pengőnél nem magasabb összegre szállították le, továbbá abban az esetben is, ha három pengőnél kisebb összegben megállapított kiskereskedelmi árát a rendelet hatálybalépése után három pengőben vagy annál magasabb összegben állapították meg.

Az engedély megszerzésére irányuló kérelmet a jelen rendelet hatálybalépésétől számított harminc nap alatt lehet előterjesztetni. A kérelem előterjesztésére a 3. és a 4. par. rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell.

Ha az engedély megadása iránt kérelmet nem terjesztettek elő, vagy a m. kir. miniszterelnök az engedélyt nem adta meg, a kiadó, valamint a terjesztéssel és a forgalombahozattal foglalkozó személyek és vállalatok kötelesek a jelen par. első bekezdésében említett könyveknek, naptároknak és fü-

zeteknek birtokukban maradt példányait a jelen rendelet hatálybalépésétől számított kilencven nap alatt a "Magyar Pápirosipari Nyersanyagbeszerző" korlátolt felelősségű társaságnak /M. kir. Iparügyi Minisztérium/ beszolgáltatni. A beszolgáltatni. A beszolgáltatás módzatait, valamint a térítés összegét a m. kir. iparügyi miniszter rendelettel állapítja meg.

Kállay Miklós s.k.

m. kir. miniszterelnök

Európa magyar Könyvek külpolitikája

Irta: Szabó Zoltán

Európa ellen...

ban elfelejtették az első szentendők. Igaz az újságok, már-

Az igazságot akkor is ki kell mondani, ha javunkra szol-
mint az újságoknak az a része, amelyik részvételre marcinus
gál. Erről ma sokan közülünk megfellebbeznek, úgy rémlik, hogy
tizenkilencedikét, az új Európa "szentét" harcolta. De a többi
az önvád, az önkínzás a magunk hibáztatása szertelen méreteket
Volt a magyar életnek nem egy, s nem egy igen fontos szaktára,
ültött a felszabadult Magyarországon. Arany János cséphadarós
amely ugyanakkor, ugyanebben az időben, éppen a háború alatt
gazdájának példáját követni, szét aki a jégverés után igye-
a régi Európa értékeit azelőtt őssze annak a jövőnek, amely ké-
kezett segíteni a maga szerény eszközeivel a jégverésnek, nem-
matország leverése után kezdődött el. Annakidején gyűjtöttem a
csak oktan, hanem fölösleges is. S azért mert a közelmúltban
jobb magyar könyvkiadók prospektusait. Kéves vigasztalóbb ol-
az bizonyosodott be, hogy kevesen voltak közülünk a szentek,
vassány volt ezeknél. Volt egy-söt év, a éppen a legveresebb és
most nem kell azt bizonyítanunk, hogy kevesünknek halik magunk
legutolsó háborús éveit, amikor Európa magyarai bosszút a-
felé a keze. E sorok írója az elmúlt keserves esztendő folyamán
mikor csaknem az egész magyar könyvkiadás azt szolgálta, hogy
véglegesen tisztázza magában, hogyha a nemzet érdeke és az igaz-
Magyarországra gyűjtse az európai szellem maradandó értékeit.
ság összeültkezésbe kerül, föltétlenül az igazság pártjára kell
Amikor az egész magyar szellemi élet szinte ijedő buzgalommal
állni. Egyszerűen azért, mert egy nemzet se lehet meg az igaz-
és útemben dolgozott azaz, hogy az európai szellem integritása
ság szolgálata nélkül.

Magyarországon magyarul magyarul.

És mégis, vagy éppen azért...kissé már sokallom azt a kó-
A szövetséges népek közvéleménye úgy tudta már akkor, hogy
rust, amely hazám tájairól mindenünnen fölhangzik, nem csökkenő
Magyarország egészében a goebbelsi propaganda gödében fuldokol.
erővel kiáltozván, sokszor cselekedet helyett: "peccavimus,
Ugyanezeker majdnem az egész magyar könyvkiadás azon szöveget,
iniuste egimus, iniquitatem fecimus..." Annál is inkább sokal-
hogy egész Európát bosszualtassuk nyelvünkön. 1942-ben, amikor
lom, mert e hangos bűnbánatot főként azok érzik és végzik, a-
kormányunk és politikai vezetőink jóvoltából már harcban áll-
kik legkevésbé voltak részesek a bűnben s azok érzik és végzik
tunk az emberiség maradandó eszményeiért küzdő összes hatalmak-
legkevésbé, akik leginkább voltak részesek benne. S azonfelül:
kel, az Atheneum könyvsorozatát adott ki "az európai irodalom
a bűnbánat sokkal kevésbé hasznos "a haza és haladás" számára,
kinccsház" címmel. Az utolsó tíz évben talán itt jelent meg
mint amilyen hasznos a jóvátételre irányuló cselekedet volna.
Keresztury Dező összeállításában az egyetlen német irodalomból
Igaz, neqlehetősen vétkesek va yunk, e Dunatáj kis népeinél
készült antológia, amelyben Heinrich Heine német költő gyűjteményét,
csak annyiban látszunk vétkeesebbnek, amennyivel ügyetlenebbek
s nem mint ismeretlen német költő, hanem névvel szerepelt.
voltunk náluk, s becsületesebbek a becsstelenségben. S ha vétkez-
itt jelent meg azaz kilenczvenháromezer példányban Kaldor Géza magy-
tunk, elsősorban önmagunk ellen vétkeztünk. Megvan a bűjtje.

szertel angol és illvds Gyula francia értékkel is tökéletes fran-
De vétkeztünk-e igazán Európa ellen?
cis antológiája.

Európa magyarul beszélt

Európa ellen? Az utolsó év keserű és kínzó élményei sokunkban elfelejtették az előző esztendőket. Igaz: az ujságok, már-mint az ujságoknak az a része, amelyik résztulélte március tizenkilencedikét, az Új Európa "eszméit" harsogta. De a többi? Volt a magyar életnek nem egy, s nem egy igen fontos szektora, amely ugyanekkor, ugyanebben az időben, éppen a háború alatt a régi Európa értékeit szedte össze annak a jövőnek, amely Németország leverése után kezdődött el. Annakidején gyűjtöttem a jobb magyar könyvkiadók prospektusait. Kevés vigasztalóbb olvasmány volt ezeknél. Volt egy-két év, s éppen a legvéresebb és legsúlyosabb háborús évek, amikor Európa magyarul beszélt. Amikor csaknem az egész magyar könyvkiadás azt szolgálta, hogy Magyarországra gyűjtse az európai szellem maradvány értékeit. Amikor az egész magyar szellemi élet szinte ijesztő buzgalommal és ütemben dolgozott azon, hogy az európai szellem integritása Magyarországon magyarul megmaradjon.

A szövetséges népek közvéleménye úgy tudta már akkor, hogy Magyarország egészében a goebbelsi propaganda gőzében fuldokol. Ugyanekkor majdnem az egész magyar könyvkiadás azon munkált, hogy egész Európát megszólaltassa nyelvünkön. 1942-ben, amikor kormányunk és politikai vezetőink jóvoltából már harcban álltunk az emberiség maradvány eszményeiért küzdő összes hatalmakkal, az Atheneum könyvsorozat adott ki "Az európai irodalom kincsesháza" címmel. Az utolsó tíz évben talán itt jelent meg Keresztury Dezső összeállításában az egyetlen német irodalomból készült antológia, amelyben Heinrich Heine német költő gyanánt, s nem "mint ismeretlen német költő", hanem nevével szerepelt. Itt jelent meg ezerkilencszáznegyvenháromban Halász Gábor nagy-szerű angol és Illyés Gyula francia mértékkel is tökéletes francia antológiája.

Macaulay, Huxley, Zsosczenko

Egy másik kiadó 1943-ban indított kétnyelvű sorozatot, amelyben az angolokat Macaulay Nagy Frigyes esszéi-je képviselte, holott ez a németeknek nem éppen Hitler idején kívánatos jellemzése angol író tollából. Ugyanez a kiadó egy népszerű füzetes könyvtár megindításában Huxley novelláit vette elő, s ha az ember fölütötte azokat a lapokat, amelyek a szellemi ellenállás gócpontjai voltak, irodalmi részükben, egy-egy novella fölött, olyan nevekkal találkozott mint Leonid Leonov, Mihail Zsosczenko.

A lelkek mérgezésében hircanyagával oly nagy szerepet játszó rádió irodalmi osztálya 1942. évi nyomtatott műsorjelentésében nyíltan fölemlíti: "műsorunkra tűztünk ilyen francia, angol, amerikai előadásokat is, amelyek a népek örökbecsű műveivel és kulturális emlékeivel foglalkoztak". Ekkor a magyar hivatalos politika már régen hadat üzent a két nagy angolszász hatalomnak. Folytassuk? Talán inkább számadatokkal.

Régi följegyzéseimet lapozgatom, amelyeket a háboru épen hagyott végkép. Egy kéziratot adatgyűjtést nézegetek, amelyet arról végeztem, hogy a legnagyobb és legszínvonalasabb budapesti könyvkiadók milyen népekhez fordultak kiadványokért? Milyen nyelvekből fordítottak? Magam is majdnem hitetlenkedve veszem sorra az adatgyűjtés eredményeit. Ezek a háboru kitörésének időpontjától 1943 végéig, évről-évre veszik számon, hogy hány angolból, oroszból, németből fordított regény, vers, színmű jelent meg magyarul? Az adatokban megnyilatkozó eredmény meglehetősen szomorú. Az adatokból nem volt minden politikai tendencia nélkül, s hogy sok

Mint Jónás a cethal gyomrában

Meglehetősen elsősorban az, hogy ekkor a pártatlanság, sőt ellenpártiság lehetséges volt. Azonfelül, amit a kiadó kiadott, azt a közönség is kívánta tőle! Akkor, amikor frontok, háborus arcvonalak, blokád és ellenblokád zárt el, háboru, s háborus

előítéletek választottak el bennünket a Szovjetuniótól, az Egyesült Államoktól és Angliától! Amikor itt éltünk a németek által megszállott és sanyargatott terület kellős közepén, mint Jónás a cethal gyomrában. S a bizonyítható tanulság: ez időben szünet nélkül ápoltuk könyvek útján az európai szellem magyarországi integritását. Néhány statisztikai adat megmutatja, hogy milyen mértékben és hogyan?

Jelölés: 1939 1940 1941 1942 1943
angol 57 százalék angol és amerikai könyv

Az idegen nyelvből fordított szépirodalmi kiadványokból 1939 őszén 57 % angol és amerikai, 17 % francia és 3 % német szerző műve. A következő négy háborús esztendő folyamán az angolból fordított könyvek átlagban az összes fordított könyvek 40 %-át teszik ki. Az első négy háborús esztendőben a külföldi szerző tollából származó szépirodalmi művek 45 %-a angol vagy amerikai író munkája. Vagyis Magyarországon a szövetségesek elleni háború időtartama alatt közel minden második külföldi szépirodalmi mű angolszász író könyve volt.

Az orosz fordítások száma emelkedett a háború alatt

A francia irodalom aránya a fordítások közt a következő:
1939 - 17 %; 1940 - 11%; 1941 - 14%; 1942 - 17%; 1943 - 13%.

A százalékarány nyilván ennél is nagyobb lett volna, ha a francia irodalom élete rendes mederben folyik. Hogy e kiadói gyakorlat nem volt minden politikai tendencia nélkül, s hogy sok tekintetben a szellemi ellenállás mértékét érte el, s harc volt, irodalmi síkon, a német hatás ellen, azt éppen az orosz irodalomból fordított szépirodalmi művek statisztikája mutatja. Míg az 1939, 1940 és 1941-es években orosz szépirodalmi mű alig jelent meg Magyarországon, 1942-ben már 4%-át, míg 1943-ban 8%-át

teszik az oroszból fordított művek az összes fordított műveknek. Vagyis az oroszból fordított szépirodalmi művek száma rohamosan emelkedik - attól az időponttól kezdve, hogy az ország harcban áll a Szovjetunióval...

Mindenkét nézzük, hogy az öt legnagyobb és legszínevonalasabb budapesti kiadó teméséből mennyi esik a tengelyállamokra és mennyi a demokratikus népekre, a következő eredményt kapjuk:

	1939	1940	1941	1942	1943
angolszász, francia, orosz, stb.....	89 %	80 %	78 %	76 %	
német-olasz együtt	11 %	20 %	22 %	24 %	ebből
csak német.....	3 %	10 %	14 %	16 %	

Vagyis mindössze minden kilenc-tizedik magyarul megjelenő külföldi szépirodalmi mű német. További kérdés, hogy legjobb kiadónk a háború alatt milyen német szerzőket adtak ki magyarul? 1940-ben a német szerzők közt rontják statisztikánkat - a tengely javára: Thomas Mann, Franz Werfel és Stefan Zweig. Még Wassermann. 1940-ben ugyanezt teszi két könyvvel Werfel, kettővel Vicki Baum, eggyel Thomas Mann, Schiller, Morgenstein és/szöveg olvashatatlan/ kötettel javítja a - német részesedést s 1943 német szépirodalmi szerzői között /tizenhatalan vannak/ szerepelnek Zweig, V. Baum, Th. Mann, Freud, Werfel és Goethe. Ha az olyan szerzőket külön vennénk, akiket a náci-Németország határozottan magáénak vallott, akkor a százalékarány alig érne el az 1-2 %-ot. Történik pedig az akkor, amikor az eredeti magyar kiadványok száma egyre csökken, míg a külföldieké egyre nő. A visszatérő kiadók 1940-ben 103, 1941-ben 147, 1942-ben 216 külföldi szépirodalmi mű jelenik meg, s 1943 első felében már minden harmadik magyarul megjelenő mű külföldi szerzőtől való. Vagyis minden hatodik angol, olasz, német szerzőtől. De aligha tévedtünk, ha azt hisszük, hogyan egy

Szó: A szellemi élet a háborús propaganda ellen: akár ezek el-
 is Mindez mit jelent? magyar aróforrásokat. A német megval-
 lás Természetesen tisztában vagyok vele, hogy háboruban regé-
 nyek és versek ármédiája sem ér fel egy partizáncsapattal, ám
 minden mégis figyelmeztet legalább arra, hogy legnagyobb könyv-
 kiadóink irodalmi szempontjai és olvasóközönségünk olvasmány-
 előszeretete a háborús esztendő alatt pontosan ellenkező elő-
 jelűek voltak, mint a magyar politika balitéletei. Jelenti, ha
 nem mászt azt, hogy a szellemi elit, s a könyvek olvasóközönsé-
 ge távolmaradt a háboru elfogultságaitól. Hogy a frontokra szag-
 gatott Európát a magyar könyvkiadás egységben ápolta, részrehaj-
 lással azok javára, akiket mint ellenséget állítottak az újságok
 a maguk olvasói elé. A legnagyobb magyar könyvkiadók irodalmi ve-
 zetői Sárközi Győgy, Péter András, Illés Endre, Szalai Sándor,
Cserépfalvi, az Officina gazdái és annyi mások, mindent megtet-
 tek azért, hogy az európai szellem egysége, amely változatossá-
 gában rejlik Magyarországon a háboru és a cenzura ellenére, a
 Magyarországot háboruba rántó politikai körök ellenére, épen
 megőriztessék. Aki átélte ezeket az idők, meghatottan emle-
 kezhetik vissza, hogy mint igyekezett a könyvkiadás a sajtó
bűneit jóvátenni. Mint gyűjtötte klasszikusok ujrakiadásában
 a katasztrófa előestéjén magyarul az európai kultúra minden
 kincseit. Állítjuk, hogyha valamely elemi katasztrófa folytán
 az európai civilizáció minden könyvei veszendőbe mentek volna,
 csupán a háboru alatti magyar kiadványok maradtak volna meg,
 abból az európai szellem összképét rekonstruálni lehetett vol-
 na! A magyar szellemi élet szinte félelemes sietséggel for-
 ditotta, gyűjtötte, rendezte sajtó alá a virtuális Európa fő-
 műveit. Nincs még pontos képlnk, hogy mi történt ez öt esztendő
 alatt e téren a nálunk annyival jobb helyzetben élő semleges
 országokban. De aligha tévedtünk, ha azt hisszük, hogyaz egy

Svájc kivételével nincs közöttük olyan, amelyik akár csak el is érte volna ezirányu magyar erőfeszítéseket. A német megszállás gátszakadása Shakespeare, Molière és Giraudoux drámáinak teljes kiadását és egy sereg szovjet író kiadásra kész kéziratainak megjelentetését sofordta el, hogy csak a lényegesebb-ről beszéljek. Vátkeztünk Európa ellen? Politikánkkal igen. De az államtól független könyvkiadásunkban, szellemi életünk háboru alatti erőfeszítéseiben valóban nem.

tásától kezdve tiltakoztak a náci eszmék ellen és óvták a mag. Mert tény... háboru kitörésétől kezdve pedig a cenzura

A valóság az, hogy a magyar szellemi élet a maga területén a maga eszközeivel igy mondott ellene a magyar politikai élet Németország felé tekintő átokfutásnak. Nem hazám prókátora gyanánt mondom ezt, mert hiszen remélhető, hogy azok, akik a népek sorsáról döntenek nemcsak a mult, hanem a jövő szempontjait is tekintik. Egyszerűen azért mondom, mert tény, Akkor, amikor a háborus esztendőik alatt a német hirverés, minden echnikai eszközével az "új" "Európát" szajkózta a szolgává tett népek fülébe a magyar szellemi élet fordítások légióival, a magyar könyvkiadás könyvek armádiájával tett hitet a régi Európa mellett, adott bizonyítékokat szellemi életünk politikai elfogultatlanságáról. S egyben tiszteletéről és szolgálatáról mindazoknak az értékeknek, melyeknek.....szándékában jövő szellemi alapjaiul kell szolgálniuk, különben ez a jövő aligha fogja szolgálni Európa másogvirágzását és megmaradását.

ta, a Szocializmus, a később mártírhalált halt Kóssa Ilde-
szerkesztésében.

UJAMAGYARORSZÁG 1945. szept. 4. 3.1. -i Magyar Nemzet

kivül az Esti Kurir, az Újéjsz, a 3 Orsi Újéjsz és elnökség-
enig a Pesti Napló volt részese a szellemi ellenállásnak.
A hetilapok közül meg kell említeni a Magyar Hírlap-t és a

Boldizsár Iván: *usok lapjait, a Korunk Szavát és a Jelshkört.*

A nem kollabor *Ellenállás az ujságírásban* *Licistája, Estona*
Jenő, a "Magyar hitleristák" című röpiratában már 1938-ban

A szűkebben vett szellemi ellenállás leghatározot-
tabban az ujságírás terén figyelhető meg. Le kell szögez-
ni, hogy egészen a német megszállásig Magyarországon több
volt a baloldali, németellenes lap, mint a jobboldali, né-
metbarát. A németellenes lapok a hitlerizmus uralomra ju-
tásától kezdve tiltakoztak a náci eszmék ellen és óvták a
magyar népet, a háború kitörésétől kezdve pedig a cenzura
ellenére is megtalálták a módot, hogy közöljék véleményü-
ket az olvasóval. Mi sem jellemzőbb a magyar művelt közön-
ség németellenes magatartására, minthogy éppen a német ter-
jeszkedés tetőpontján indult meg a legkitűnőbbben szerkesz-
tett és leghatározottabban németellenes polgári lap, a Ma-
gyar Nemzet. Főszerkesztője, Pethő Sándor hétről-hétre meg-
rázó erejű vezércikkekben hadakozott a német szellemi, po-
litikai és gazdasági terjeszkedés ellen, úgyhogy 1940-ben a
németek követelésére meg is kellett válnia lapjától...

A Népszava, Szakasits Árpád, Mónus Illés és Millók Sán-
dor szerkesztésében 1944. március 19-ig megjelent és éppen
ez a lap lett a politikai ellenállás magva, éppen a Népszava
hasábjain alakult ki a demokratikus pártoknak az az
összefogása, amely a mai koalíciónak az alapja... Fontos, kül-
tudományos felvilágosító munkát végzett a párt folyóíra-
ta, a Szocializmus, a később mártírhalált halt Mónus Illés
szerkesztésében.

A polgári lapok közül a már említett Magyar Nemzeten
kívül az Esti Kurir, az Ujság, a 8 Órai Ujság és elnémitá-
sáig a Pesti Napló volt részese a szellemi ellenállásnak.
A hetilapok közül meg kell említeni a harcos Reggel-t és a

haladó katolikusok lapjait, a Korunk Szavát és a Jelenkort. A nem kollaboráló katolicizmus Vezető publicistája, Katona Jenő, a "Magyar hitleristák" című röpiratában már 1938-ban megmutatta Imrédyék és Szálasiék valódi arcát.

A Magyar Ellenállási Mozgalom vezére és későbbi legnagyobb vértanúja, Bajcsy-Zsilinszky Andre, egy aránylag kis publicitású lapban, a Szabadságban írta lángoló vezércikkeit.

Rendkívüli hatásuk voltak legnagyobb történettudósunknak, Szekfű Gyulának, Magyarországi jelenlegi moszkvai követének cikkei a Magyar Szemlében és a Magyar Nemzetben. A németek által meggyilkolt Balogh József egy francia nyelvű havi folyóiratban, a Nouvelle Revue de Hongrie és angol testvérlapjában, a negyedéves Hungarian Quarterlyben tartotta fenn a magyarság nyugateurópai kapcsolatait és igyekezett a másik Magyarország arcát a háború tüzfüggönyén keresztül is megmutatni a demokratikus világnak.

Az írók a szabadságért

A tudomány védelméért

Az irodalom, mégpedig a szorosabban vett szépirodalom inkább azzal a nagy tagadással tűnt ki, amellyes szembefordult minden fasiszta eszmével és azzal a mohó szabadságvágygal, amely e korszak valamennyi számottevő írójának, költőjének jóformán minden mondatából kicendül. A modern irodalom négy legnagyobb alakja - hogy csak az időközben meghaltakat említsem - Babits Mihály, József Attila, Móricz Zsigmond és Szabó Dezső, vérmérsékletük szerint más és más módon irtak a német veszély ellen és az ember szabadságjogaiért. Szabó Dezső volt a legharciasabb. Az ő egész életműve egyetlen nagy kiáltás a germán imperializmus

ellen. Egyik művének címe is ez: "Segítség!" Ebben már a hitlerizmus uralomra jutása előtt mutat rá a német terjeszkedés ezer útjára. Közvetlenül a háború kitörése előtt, 1939 nyarán ezt írta: "Világos, ha a német erő részabradul Kelet Európára: a magyarság védtelen eszköze lesz a német imperializmusnak." /Az egész látóhatár, 226.l./
József Attila.... Adj emberséget... ország is, a más
Móricz Zsigmond életének főműve, az "Erdély" éppen tő-
abban az időpontban jelent meg, amikor a magyarságnak leg-
nagyobb szüksége volt a Bethlen Gábor-i politika leckéjé-
re, hagyományában, alkotásában, festményeiben nemtellenes...

Babits Mihály halálos ágyán írta nagyszerű költemé-
nyét Jónásról és a cethalról, ezt az örökkévaló példázatot
az elnyomásban is szabadon szárnyaló emberi lélekről. De,
azaz író, akinek évtizedeken keresztül az elefántcsont-
torony volt az ideálja, az ellenállás éveiben nem egy cikket
ben harcos tollal is kiállt a szabadságért és a torz német
nacionalizmus ellen a tiszta és nemes hazafiságért. Vigye
Molotovhoz...

A tudomány védekezése

Disszidáló követek

A magyar tudomány is természetesen elsősorban a pub-
licisztikán keresztül tudott belekapcsolódni az ellenállás-
ba. Bármely tudományág szakfolyóiratát lapozzuk is át, -
írja e korszaka szellemi életének vizsgálója, Kósa János -
a folyóiratok évfolyamai telve vannak a német nemzeti szo-
cialista tudomány ellen folytatott vitával, támadással. Ha
például a Magyar Szemle 1942-es évfolyamát lapozzuk át -
tehát annak az évnek a számait, amikor a német hatalom a
tetőpontján látszott állani - a 12 számban két cikk foglal-
kozik a német megszállás alatt élő Franciaország borzalmas

szenvedéseivel... London, Harry László MFL tudósító, Svájc/
OSZK rá szeretnék mutatni a magyar szellemi élet két nagy alakjára, akik munkásságukkal és példaadásukkal az ellenállás legelső sorába tartoznak. Az egyik Bartók Béla, aki nem bírta el az elnyomás érzését és önként Amerikába távozott, hogy ott művészetével és személyiségének lenyűgöző erejével hirdesse: van egy másik Magyarország is, a másik Szent-Györgyi Albert, a Nobel-díjas kémikus. Bartók távozása előtt egy nagy tanulmányban /Népzenénk és a szomszéd népek népzenéje/ szintén azt mutatja, hogy amagyar-ság hagyományaiban, alkatában, ösztöneiben németellenes...

Szent-Györgyi Albert, a magyarságnak ez a büszkesége, a jobboldali elemeknek valóságos bête noire-jává vált, harcos és feltűnő németellenes és demokratikus kiállásaival. A német megszállás idején bujdosnia kellett, ekkor a tudós professzor politikai szervezővé vált, aktiv ellenállási kört szervezett maga körül és ő vállalkozott arra, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endre híres levelét 1944 novemberében elvigye Molotovhoz...

Disszidáló követek

1944. március 19-én a tényleges német katonai megszállás után kilenc magyar követ lemondott. Köztük az egyik Velics László, a német megszállta Athénben teljesített szolgálatot. Hogy a Gestapo le ne fogja, éjjel evezős csónakon kelt át a tengeren és jutott Isztambulba. Összesen mintegy 50 magyar diplomata tagadta meg a szolgálatot a német megszállás után a Sztójay-féle bábkormánynak.

/Zsilinszky Antal, London, Tarr László MTI tudósító, Svájc/

OSZK 272.915 Boldiszar Iván: A másik Magyarország. A magyar

1. Orley István: A magyar ellenállási mozgalom története. Bp. 1946, Az Új Magyarors-
szág röpiratai. 94 l./

2. A Magyar Csillag /Magyar/ legutolsó száma. Vigilia. 1968. jan.

3. Egy kritikus archeops. Vigilia. 1969. febr.

4. Akik ma... Vigilia. 1969. márc.

5. Könyvek a mélyben. Magyarorszag. 1969. máj. 16.

6. Kritikai statisztika a könyvkritikáról. Kritika. 1969. júl.

7. Censura. /Markovits Györgyi-Fergel Ferenc/ Magyarorszag.
1970. 4-5-6. sz.

8. Magyar Csillag /részletek/. Országos Könyvtári
Könyvve. 1968/1969. évre.

9. Menekülő könyvek. 50 perces dokumentum műsor. Műhangsúly a
Rádióban 1970. júl. 18.

Pergel Ferenc publikációi a témával kapcsolatban

1. Örley István: A Flocsek bukása. Válogatott írások. Bp. 1968. Magvető. Válogatta, szerkesztette és az utószót írta: Pergel Ferenc.
2. A Magyar Csillag /Nyugat/ legutolsó száma. Vigilia. 1968. jan.
3. Egy kritikus arcképe. Vigilia. 1969. febr.
4. Akik ma... Vigilia. 1969. márc.
5. Könyvek a máglyán. Magyarország. 1969. máj. 16.
6. Kritikai statisztika a könyvkritikáról. Kritika. 1969. jul.
7. Cenzura. /Markovits Györgyi-Pergel Ferenc/ Magyarország. 1970. 4-5-6. sz.
8. Magyar Csillag /részletek/. Országos Széchényi Könyvtár Evkönyve. 1968/1969. évre.
9. Menekülő könyvek. 60 perces dokumentum műsor. Elhangzott a Petőfi Rádióban 1970. jul. 18.

László Lajos: Szerep

Lenin: Szerep a Magyarországi Forradalomban. 2. kiadás. Budapest, 1951. 23. évi. 1. sz. 1951.

Magyar tájékoztatói közlöny

Markovits Györgyi: Magyarországi Forradalom

Marx: Válogatott műveinek 3. kötet. Budapest, 1957. Bp. 1957.

K. Nagy György: A Válogatás

Örley István: A Flocsek bukása

Révai József: A Flocsek bukása, a Magyar Csillag

Révai József: Bp. 1968. 1. sz. 1968.

Schöffer János: A Flocsek bukása

S kötet a Flocsek bukásáról

Szabó Pál: Magyarországi Forradalom

Szabó Antal: Magyarországi Forradalom. Bp. 1951. 1. sz. 1951.

Szabó Antal: Magyarországi Forradalom. Bp. 1951. 1. sz. 1951.